ΝΤΑΝΙΕΛ
ΚΟΝ
ΜΠΕΝΤΙΤ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΖΑΡΙ

ΕΚΔΟΣΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

ελευθερος
τυπος

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΖΑΡΙ

Συζητήσεις
μὲ τοὺς Μισὲλ Λεβύ, Ζὰν Μάρκ Σαλμόν,
Μαρὲν Σέλλ.

ΝΤΑΝΙΕΛ ΚΟΝ ΜΠΕΝΤΙΤ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΖΑΡΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Γιάννης Γαλανόπουλος

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ: Τὸ Μεγάλο Παζάρι
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Γιάννης Γαλανόπουλος
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ: Χρ. Δάρλας - Θ. Θεοδωρόπουλος
Τσιμισκή 13 — Ἀθήνα, τηλ. 3625 659
ΕΚΔΟΣΕΙΣ: «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ»
Ζ. Πηγῆς 17, τηλ. 36.39 980 — Ἀθήνα.

Σὰν πρόλογος

Τὸ παζάρι εἶναι τὸ σουπερμάρκετ τῆς Ἀνατολῆς. Πηγαίνουνε ἐκεῖ, ζυγιάζουνε μὲ τὸ χέρι ἕνα ἀντικείμενο, παζαρεύουν, τὸ ἀγοράζουν καὶ ὁ περίπατος συνεχίζεται. Ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ τοῦ βιβλίου περιορίζεται στὸ νὰ εἶναι ἕνα Σταυροδρόμι τοῦ ἀριστερισμοῦ. Σταυροδρόμι, Καζῖνο ἢ Μαμούθ; Ἡ συζήτηση παραμένει ἀνοικτή: ἐσεῖς θ' ἀπαντεῖστε μιὰ καὶ σεῖς ἴσως ἔχετε πληρώσει. Καὶ μιὰ καὶ ἔχετε καὶ τὴν ἐκλογὴ τοῦ σήματος μπορεῖτε νὰ ἔχετε καὶ τὴν ἐκλογὴ τῶν ἄρθρων ποὺ θὰ βρεῖτε πιὸ κάτω καὶ ποὺ δὲν μοιάζουν.

Στὸ πλαίσιο τῆς καμπάνιας μας προώθησης, ἔχουμε ἐκδόσει ἕναν ὁδηγὸ τοῦ παζαριοῦ ποὺ θὰ βρεῖτε στὸ τέλος. Ἂν κάνετε μισὴ στροφὴ κιόλας καὶ σκεφτόσαστε νὰ τραβεῖχτε κατὰ τὴν ἔξοδο, περιμένετε λίγο. Δὲν διακινδυνεύετε τίποτα παρατείνοντας τὴν παραμονή σας στὴν εἴσοδο. Στὸ κάτω-κάτω, τὸ ἔχετε κιόλας καταλάβει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα σουπερμάκετ ἀλλὰ γιὰ ἕνα ὑποκατάστημα. Καὶ αὐτὸς ὁ ὁδηγὸς ποὺ σᾶς περιμένει στὴν ἔξοδο δὲν εἶναι τουριστικός. Ὅπως κι ἂν ἔχει τὸ πράγμα, πρὶν νὰ μπεῖτε, ἔχετε κιόλας περάσει τὸ ταμεῖο: ἐπωφεληθεῖτε ἀπ' αὐτὸ τὸ νεωτερισμό, πᾶρτε αὐτὸ ποὺ θέλετε, περᾶστε ἀπὸ τὸ ἕνα ἄρθρο, ἀπὸ τὸ ἕνα εἶδος στὸ ἄλλο. Καὶ ἂν δὲν βρεῖτε αὐτὸ ποὺ ζητᾶτε, δὲν θὰ σᾶς ἐπιστραφοῦν τὰ λεφτά. Δοκιμᾶστε πάντοτε τήν ἀνταλλαγή μέ εἶδος. Ἐξάλλου, εἴμαστε μόνο ὑποκατάστημα.

Βρισκόμαστε σὲ πλήρη ἀναδιοργάνωση. Γιὰ νὰ συνεισφέρουμε στὴν ἀνάπτυξη πάλι τῆς παγκόσμιας οἰκονομίας, ἐπιχειροῦμε μιὰ ἐμφύτευση στὶς σταθερές, στὶς χωρὶς απεργίες καί πληθωρισμό χῶρες, ὅπως εἶναι οἱ λαϊκές δημοκρατίες. Ἀπὸ δῶ πηγάζει ἡ ἀπόπειρά μας νὰ σᾶς δείξουμε τὴν πιό καλή μας ὄψη, τό πιό καλό μας πρόσωπο. Ἂν εἴσαστε ἱκανοποιημένος, κάμετέ το γνωστὸ καὶ στοὺς γύρω σας: αὐτό θά εἶναι ἡ καλύτερή μας ἀνταμοιβή. Γιά ζητήσεις ἀπευθυνθεῖτε στὸ ὑποκατάστημά μας στὴ Φρανκφούρτη:

Karl Marx Buchhanlug
Jiordanastrasse 11

Πιστεύουμε εἰλικρινὰ ὅτι θὰ ἐκτιμήσετε ἕνα τουλάχιστον ἀπὸ τὰ εἴδη ποὺ προσφέρουμε καὶ τὶς προσπάθειές μας παρουσιασής τους. Καὶ ἡ ὑποστήριξή σας θὰ εἶναι μιὰ μεγάλη βοήθεια γιὰ νὰ κανονίσουμε τὰ τελευταῖα διαχειριστικὰ προβλήματα ποὺ ὁ τύπος μόλις πρὸ ὀλίγου ξαναθύμισε.

1. Ὁ ἀνεύρετος καθρέφτης

Ἡ ἄκρα ἀριστερά, ὅπως καὶ ἡ ἀριστερά, ἀρνήθηκε πάντοτε στὸ νὰ βάλει τὸ πρόβλημα τῆς ἀτομικῆς ταυτότητας. Γιὰ νὰ καθορίσει τὴν ταυτότητα κάποιου, ἀναφερόταν στὴν τάξη ποὺ ἀνῆκε. Ἀλλὰ ἡ ταυτότητά μας εἶναι τὸ προϊὸν πολλῶν ἐμπειριῶν, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες παίζει σημαντικὸ ρόλο τὸ πλαίσιο ποὺ ζήσαμε στὴν παιδική μας ἡλικία. Ἡ οἰκογένεια εἶναι ἕνα κύτταρο ποὺ ἔχει γίνει σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῶν κοινωνικῶν ἀδικιῶν. Ἀλλὰ καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο τὴν ταυτότητά μας τὴν διαρθρώνουν καὶ πολλὲς ἄλλες ἐπιρροές: αὐτὴ ἡ κοινωνία μοῦ ἐπιβάλλει ἕναν ἀνδρικὸ ρόλο — εἶμαι ἀγόρι καὶ ἀργότερα θὰ γίνω ἄντρας — γερμανοεβραῖος, κοκκινομάλλης, λίγο πολὺ δύμορφος. Δὲν μπορῶ νὰ ξεφύγω ἀπὸ κεῖ γιατὶ ὅλ' αὐτὰ τὰ δεδομένα ἐπεμβαίνουν διαρκῶς στὶς σχέσεις μου μὲ τοὺς ἄλλους. Γιὰ νὰ καθορίσω τὴ θέση μου στὴ ζωή, πρέπει νὰ μάθω ν' ἀποκρυπτογραφῶ τὴν ταυτότητά μου. Οἱ πολλαπλὲς διαστάσεις τῆς προσωπικότητάς μου μαρτυροῦν ἐπίσης τὴν ἀσυναρτησία τῆς μοντέρνας κοινωνίας.

ΑΠΟΨΕ, ΔΕΝ ΚΟΙΜΑΜΑΙ

Οἱ καπιταλιστικὲς κοινωνίες μέσα στὶς ὁποῖες ἔζησα δὲν μοῦ ἐπέτρεψαν νὰ βρῶ μιὰ ταυτότητα ποὺ θὰ συμφωνοῦσε μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς μου. Ἡ ἱστορία μου εἶναι ἡ ἱστορία τῆς καταστροφῆς μιᾶς ἀρχικῆς ταυτότητας καὶ ἡ ἀναζήτηση, διὰ μέσου τῆς ζωῆς μου καὶ τῆς σκέψης μου, μιᾶς νέας ταυτότητας. Καὶ ἡ δεύτερή μου αὐτὴ ταυτότητα ἐξαρτιέται ἀπὸ τὴν πρώτη.

Ποτὲ σὲ μένα δὲν ἔχουν μπεῖ σὰν τέτοια, προβλήματα ἐθνικότητας καὶ προβλήματα θρησκείας. Ἦσαν κιόλας καθορισμένα: εἶμαι γυιὸς μεταναστῶν, μπάσταρδος, οὔτε γάλλος οὔτε γερμανός, οὔτε ἰουδαῖος οὔτε μισοϊουδαῖος. Στὴ Γαλλία πῆγα στὸ δημοτικὸ σχολεῖο, στὸ λύκειο στὴ Γερμανία, στὸ Πανεπιστήμιο στὴ Γαλλία καὶ ἀκόμα λίγο στὴ Γερμανία. Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ καθοριστῶ κατὰ ἕναν ἐθνικὸ τρόπο· ὄχι ἰδεολογικό, μὲ τὴν ἔννοια πῶς εἶμαι ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν ταυτοτήτων, ἐναντίον τοῦ ἐθνικισμοῦ· ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι στὸ παρελθόν μου δὲν ἔχω στιγμὲς ἐθνικῆς ταύτισης. Ἀνήκοντας σὲ μιὰ φιλελεύθερη ἰουδαϊ-

κή οἰκογένεια —ὁ πατέρας μου δὲν πίστευε, ἡ μητέρα μου ἦταν σιωνίστρια τῆς ἀριστερᾶς— εἶχα πάντοτε νὰ κάνω, στὴν παιδική μου ἡλικία, μὲ ἰουδαϊκοὺς κύκλους. Ποτὲ δὲν ἤμουν πιστός, ἀλλὰ ὅταν ἤμουν μικρὸς πήγαινα σ' ἕναν ἰουδαϊκὸ παιδικὸ κῆπο. Ἡ μητέρα μου δούλευε σ' ἕνα ἰουδαϊκὸ σχολεῖο ὅπου κάθε Δευτέρα πήγαινα καὶ τὴν περνοῦσα ἐκεῖ. Κανα-δυὸ φορὲς πῆγα σὲ μαθήματα γιὰ τὸν ἰουδαϊσμό. Μιὰ φορά, ὅταν πλησίαζα νὰ εἶμαι ὀκτὼ χρονῶν, ἡ μητέρα μου ἦρθε νὰ μ' ἀγκαλιάσει καὶ νὰ μοῦ πεῖ νὰ κοιμηθῶ. Κάθησα στὸ κρεβάτι μου καὶ τῆς ἀπάντησα:

— Ναί, ναί, καληνύχτα...

Ξαναγύρισε ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ὥρα. Μὲ βρῆκε νὰ κάθομαι στὸ κρεβάτι μου, τεντωμένος.

— Μὰ ἐπιτέλους τί εἶναι αὐτὸ ποὺ κάνεις;

— Δὲν θέλω νὰ κοιμηθῶ.

—Ἄντε, κοιμήσου, εἶναι περασμένες ἐννιά.

—Ὄχι! Δὲν κοιμᾶμαι αὐτὴ τὴ νύχτα.

Ἡ μητέρα μου ξαναγύρισε μισὴ ὥρα ἀργότερα. Μὲ ξαναβρῆκε στὴν ἴδια θέση. Τότε μὲ ρώτησε τί ἔχω. Τῆς ἀπάντησα ὅτι στὸ σημερινὸ μάθημα ὁ ραβῖνος διηγήθηκε ὅτι τὴ νύχτα ὁ Θεὸς σοῦ παίρνει τὴν ψυχή σου καὶ σοῦ τὴν ξαναδίνει τὴν ἄλλη μέρα. Εἶπα στὴ μητέρα μου πὼς δὲν πίστευα ὅτι ὁ Θεὸς ἦταν κακός. Ἀλλά, ἐπειδὴ ὑπάρχει πολὺς κόσμος στὴ γῆ μποροῦσε νὰ ξεχάσει νὰ ξαναδώσει σὲ κάποιον τὴν ψυχή του. Κι αὐτὸ εἶναι πολὺ σοβαρὸ γιατὶ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ξυπνήσει τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. Μπορεῖ νὰ ξεχάσει ἐμένα. Τότε, ἐπειδὴ τὸ φοβόμουν ἀποφάσισα νὰ μὴν κοιμηθῶ πιά. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν κινδύνευα πιά.

Ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ δὲν ξαναπῆγα στὸ μάθημα. Αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη μου ἐμπειρία ἀπὸ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν.

Ὑπάρχουν δύο-τρία πράγματα ποὺ μὲ ἔχουν σημαδέψει σὰν ἰουδαῖο. Τὸ πρῶτο ἦταν ἡ δίκη τῶν Ρόζενμπεργκ. Ἡ μητέρα μου δὲν ἔλεγε οὔτε μιὰ λέξη. Ὁ ἀδελφός μου ἦταν ἀμίλητος. Ὅλος ὁ κόσμος τριγύριζε μέσα στὸ διαμέρισμα. Ρώτησα τί συνέβαινε. Καὶ μοῦ διηγήθηκαν τὴν ἱστορία τῶν Ρόζενμπεργκ*. Τὸ δεύτερο ἦταν ὅτι σὲ ἡλικία 15 χρόνων πῆγα στὸ Ἰσραήλ. Δούλεψα σ' ἕνα κιμπούτς. Ἦταν πολὺ ὄμορφα. Ὅλος ὁ κόσμος ζοῦσε σὲ κοινόβιο. Οἱ ἄνθρωποι ἀλληλοβοηθιόνταν. Ἀλληλεγγύη,

---

* Στὴν ἐποχὴ ποὺ κυνηγοῦσαν τὰ φαντάσματα, οἱ Ρόζεμπεργκ, μέλη τοῦ Ἀμερικάνικου Κ.Κ. κατηγορήθηκαν μὲ ἁπλὴ καταγγελία ὅτι προμηθεύουν τὴν Ε.Σ.Σ.Δ. μὲ ἀτομικὰ μυστικὰ κι ἐκτελέστηκαν στὴν ἠλεκτρικὴ καρέκλα. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἔγινε αἰσθητὸ στοὺς ἑβραϊκοὺς κύκλους σὰ μιὰ νέα ὑπόθεση Ντρέυφους.

ἰσότητα κλπ. Αὐτονόητα, ἔπρεπε νὰ ἔχω μιὰ θέση σιωνιστὴ τῆς ἀριστερᾶς. Προερχόμενος ἀπὸ μιὰ ἰουδαϊκὴ οἰκογένεια δὲν ἀναρωτήθηκα ποτὲ ἂν τὸ Κράτος τοῦ Ἰσραὴλ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἢ ὄχι. Γιὰ τοὺς ἰουδαίους καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς γερμανοὺς ἰουδαίους, τὸ Κράτος τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι τὸ λογικὸ καὶ ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα τοῦ ναζισμοῦ. Ἐγώ, βέβαια, δὲν αἰσθάνομαι καμμιὰ ἀνάγκη νὰ ζήσω στὸ Ἰσραήλ. Ἀλλὰ ἔβρισκα ὁλότελα φυσιολογικὸ οἱ ἄνθρωποι νὰ θέλουν νὰ ζήσουν ἐκεῖ ὕστερ' ἀπ' ὅτι συνέβη.

Ἀργότερα ,στὰ 1967, ὁ πόλεμος τῶν Ἕξη Ἡμερῶν μοῦ ἔβαλε πολλὰ προβλήματα, ὅπως ἐξάλλου σ' ἕναν μεγάλο ἀριθμὸ μαχητῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἤμουν στὴν Ναντέρρ ὅταν ξέσπασε ὁ πόλεμος τῶν Ἕξη ἡμερῶν. Στὴ διάρκεια τῶν πρώτων 24 ὡρῶν ὅλος ὁ κόσμος ὑπεράσπιζε τὸ δικαίωμα τῆς ὕπαρξης τοῦ «μικροῦ καταπιεζόμενου λαοῦ». Δὲν εἴχαμε συνείδηση πραγματικὰ τοῦ ἰσραηλινοῦ προβλήματος. Εἴμαστε ἀκόμα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς σιωνιστικῆς ἰδεολογίας ποὺ τὴν δεχόμαστε χρόνια καὶ χρόνια. Συγκινησιακά, ταυτιζόμαστε μὲ τὴν ἰσραηλινὴ ἀριστερά, ὄχι ὅμως μὲ τὴν ἄκρα ἀριστερά. Εἴμαστε ἐναντίον τῆς δεξιᾶς, ἐναντίον τῶν ἰσραηλινῶν φασιστῶν. Ξέραμε ὅτι εἶχαν κάνει τὰ πάντα γιὰ νὰ πετάξουν ἔξω τοὺς Παλαιστίνιους. Δὲν ἤξερα πολλὰ πράγματα γιὰ τὸ Ἰσραήλ. Ἀργότερα ἔκαμα μιὰ κριτικὴ τοῦ σιωνισμοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου τῶν Ἕξη ἡμερῶν, ὅλα ἦταν ἀβέβαια. Ἀκούγαμε τὶς πληροφορίες.

Πῆγα στὴ Μουτουαλιτέ, σὲ μιὰ φιλοϊσραηλινὴ συγκέντρωση. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι σωβινιστὲς καὶ ἐθνικιστὲς ἦταν τρομεροί. Γιὰ πρώτη φορὰ αἰσθάνθηκα τὸν ἰουδαϊκὸ ρατσισμό. Ἀκούστηκαν ἀκριβῶς τὰ ἴδια σχόλια ποὺ κάνουν σήμερα οἱ γερμανοὶ ἐναντίον τῶν τούρκων ἢ οἱ γάλλοι ἐναντίον τῶν βορειοαφρικανῶν. Ὅταν προσπάθησα νὰ ἐξηγήσω ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἕνωση στὸ Ἰσραὴλ δὲν μποροῦσε νὰ λύσει τίποτα, κινδύνεψα νὰ μοῦ σπάσουν τὰ μοῦτρα. Κανένας δὲν ἦταν ἱκανὸς ν' ἀνοίξει μιὰ συζήτηση. Ἡ ἀντικειμενικὰ ἰουδαϊκὴ ταυτότητά μου εἶχε κομματιαστεῖ.

Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐνδιαφέρον γιὰ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ἰουδαίων ἀγωνιστῶν, στὴ Γαλλία ἢ στὶς ΗΠΑ σὰν παράδειγμα, εἶναι ὅτι σὰν ἰουδαῖοι, μέλη μιᾶς ἐθνικῆς μειοψηφίας ἢ καταπιεζόμενοι, ἀνήκουν σὲ ὁμάδες τῆς ἀριστερᾶς ἢ τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς. Στὶς ΗΠΑ, στὸ κίνημα γιὰ τὴ φυλετικὴ ἰσότητα, 80% τῶν μαχητῶν ποὺ πήγαιναν στὸ Νότο ἦταν ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς.

Στοὺς ἰουδαίους ὑπάρχουν δύο τύποι ἐξέγερσης: ὁ πρῶτος, ἀνθρωπιστικός, εἶναι ἡ ἐξέγερση ἐναντίον τοῦ ρατσισμοῦ. Ἀλλὰ ὁ ἄλλος, ἡ διανοητικὴ ἀνταπόδοση, ἐκφράζεται μέσα στὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔμαθαν ἀπὸ πολλοὶ νέοι νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν (στὶς ἑβραϊκὲς οἰκογένειες διαβάζουν πολὺ) γίνονται εὔκολα τὰ «τέρατα» τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων

—οἱ Τρότσκυ, οἱ Ράντεκ κλπ. Γιά μένα, ὁ Τρότσκυ εἶναι ἀληθινά ὁ μικρός Ἰουδαῖος ταλμουδιστής (σ. τ. μετ. ταλμουδιστής εἶναι ἐκεῖνος πού πιστεύει καί σχολιάζει τό Ταλμούδ, δηλαδή τή συλλογή τῶν προφορικῶν παραδόσεων τῶν ραββίνων), πού κάθεται πίσω ἀπό τό γραφεῖο του καί γράφει - σβήνει ἀσταμάτητα. Στά ἐπαναστατικά κινήματα, αὐτή ἡ πλειοψηφία διανοούμενων ἰουδαίων βάζει πελώρια προβλήματα. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ἡ Γερμανία, γιατί δέν ὑπάρχουν πιά... Στή Γαλλία οἱ καθοδηγήσεις σ' ἐθνικό ἐπίπεδο τῶν ομάδων τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς θά μποροῦσαν νά μιλήσουν τήν ἰουδαϊκή διάλεκτο γιντίς (σ.τ.μ. πού μιλιέται στήν Εὐρώπη) ἔστω κι ἄν δέν συμφωνοῦσαν μεταξύ τους. Μονάχα ἕνα κίνημα «ἀντιστάθηκε». Εἶναι τό ἀναρχικό κίνημα, πού ἐνσάρκωνε τόν λαϊκό ἀντισημιτισμό, ἐναντίον ἐκείνων πού ἔχουν τό χρῆμα.

Ὅταν οἱ διανοούμενοι πολιτικοποιοῦνται, ἐξυπηρετοῦνται ἀπό μιά ἰδεολογία πού τούς φυλάει γ.ά τό μέλλον μιά κάποια ἐξουσία, ὅπως ὁ μπολσεβικισμός. Τούς ἰουδαίους τούς βρίσκουμε σέ πλειοψηφία στίς μπολσεβίκικες ὀργανώσεις καί καθόλου στίς ἀναρχικές ὀργανώσεις. Ὁ Μάρξ ἐναντίον τοῦ Μπακούνιν. Ὁ μαρξισμός ἀνταποκρίνεται καλύτερα στήν κοινωνική ἱστορία τῶν Ἰουδαίων στήν Εὐρώπη. Στή Νότια Ἀφρική, οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι οἱ ἄποικοι. Αὐτοί εἶναι οἱ καρποί μιᾶς ἐκλεκτικῆς τάσης ὡς πρός τίς μάζες.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Καθώς δέν εἶχα ταυτιστεῖ ἐθνικά, μποροῦσα νά ζῶ τόν διεθνισμό καί νά ἀφίνουμαι νά διαποτίζουμαι ἀπό διάφορα κινήματα. Τό γαλλικό κίνημα εἶναι λίγο ἐπηρεασμένο ἀπό τό ἰταλικό ἤ τό γερμανικό φοιτητικό κίνημα. Ὁ Μαρκοῦζε μπῆκε καθυστερημένα στή Γαλλία. Πρίν ἀπό τόν Μάη, εἶχαν πουληθεῖ μόνο σαράντα ἀντίτυπα τοῦ «Ἔρωτας καί Πολιτισμός».

Ὅλα τά κινήματα εἶναι ἐξαιρετικά ἐθνικιστικά, μέ τήν ἔννοια ὅτι δέν συζητοῦν καί δέν κεφαλαιοποιοῦν τίποτα ἔξω ἀπό τή δική τους πεῖρα. Οἱ διανοούμενοι ἀποκρίνονται μεταξύ τους σ' ἐθνικό ἐπίπεδο.

Ἡ ἰδεολογία μου εἶναι ἕνα παράξενο ἀνακάτωμα. Κι αὐτό γιατί σάν ξεριζωμένος εἶμαι δέκτης ὅλων τῶν ἐμπειριῶν. Μέσα μου ἔφερνα τό γερμανικό κίνημα τόσο ὅσο καί τό γαλλικό κίνημα. Σήμερα καθορίζω τή θέση μου ἐπιπλέον σέ σχέση μέ τό ἀμερικάνικο καί ἰταλικό κίνημα...

Ἡ ἱστορία τῆς γλώσσας εἶναι πολύ ἐνδιαφέρουσα. Ἕνας ἐπαναστάτης θά ἔπρεπε νά μιλάει τέσσερεις ἤ πέντε γλῶσσες. Αὐτό

ἐπιτρέπει τὴ συσσώρευση πολὺ πιὸ σφαιρικῶν ἐμπειριῶν ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει κανεὶς μέσα σὲ μιὰ χώρα μόνο. Νὰ ταξιδεύεις μέσα σὲ μιὰ χώρα χωρὶς νὰ καταλαβαίνεις τὴ γλώσσα δὲν ἔχεις κανένα κέρδος. Λέω νὰ καταλαβαίνεις, ἀλλὰ θέλω νὰ πῶ ἐπίσης νὰ αἰσθάνεσαι. Ἐὰν ἡ σκέψη διαρθρώνεται μὲ τὴ γλώσσα καὶ τὸ λεξιλόγιο, ἡ σκέψη μου εἶναι ὁλοκληρωτικὰ μπάσταρδη, διότι ἡ γλώσσα μου εἶναι μπάσταρδη: δὲν μιλῶ οὔτε γράφω τέλεια καμμιὰ γλώσσα καὶ ταυτόχρονα μιλῶ πολλὲς γλῶσσες. Θυμᾶμαι συγκεντρώσεις μὲ ἐμιγκρέδες ὅπου μετάφραζα στὰ ἰσπανικὰ χωρὶς νὰ γνωρίζω τὴν ἰσπανική, ἀλλὰ τὸ ἔκανα ἐξυπηρετούμενος ἀπὸ τὰ ἰταλικά. Καὶ οἱ γερμανοὶ καὶ οἱ ἰσπανοὶ μὲ καταλάβαιναν χωρὶς νὰ μιλοῦν οὔτε μιὰ λέξη ἰταλικά. Ὅσο γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς γραφῆς εἶναι πολὺ ἁπλό. Γράφω σπάνια.

Μέσα στὴ γλώσσα ἢ τὸ λεξιλόγιο ἐκφράζεται ἐπίσης ἡ ἐκπαίδευση. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπέμενα στὸ γεγονὸς πὼς σὰν ἰουδαῖος ποτὲ δὲν πῆρα ἐθνικὴ ἐκπαίδευση. Μιὰ ἐθνικὴ ἐκπαίδευση διαρθρώνει τὴ σκέψη, τὴ συμπεριφορά, καὶ ἐπίσης τὴν πολιτικὴ ἐπέμβαση. Μ' αὐτὸ θέλω νὰ πῶ ὅτι δὲν εἶναι τυχαῖο ἂν βρίσκει κανεὶς πολλοὺς ἰουδαίους στὴ Διεθνή. Καὶ οὔτε εἶναι πολὺ περισσότερο τυχαῖο ὅτι ὅλα τὰ κινήματα εἶναι ριζωμένα μέσα στὴν ἐθνικὴ ἱστορία. Ἡ διεθνιστικὴ ἰδεολογία κάνει ὅλες τὶς ἐπαναστατικὲς ὁμάδες νὰ εἶναι ἀντιιμπεριαλιστικές. Ἀλλὰ ἡ δυσκολία εἶναι ὅτι ταυτόχρονα μένει κανεὶς στὴ συμπεριφορά του ἐθνικιστής. Θὰ ἔπρεπε νὰ ξεπεράσει τὶς δικές του συγκινησιακὲς προσδέσεις σ' ἕνα ἐθνικὸ παρελθόν. Ἡ ἐκμάθηση μιᾶς ἄλλης γλώσσας, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ μιᾶς ἄλλης κουζίνας, εἶναι ἐνδιαφέρουσες στιγμὲς σ' αὐτὴ τὴ διαδικασία.

ΤΟ ΜΑΤΖΠΕΝ, ΕΙΝΑΙ Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Ἡ δεύτερη παραμονή μου στὸ Ἰσραήλ, τὴν ἄνοιξη τοῦ 1969, ὑπῆρξε ἀληθινὰ γιὰ μένα ἡ ρήξη μὲ τὸν ἀσυνείδητο ἰουδαϊσμό μου, αὐτὴ τὴ φιλοσιωνιστικὴ ὅπως καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἀφέλεια. Πρίν, δὲν κατόρθωνα νὰ καθοριστῶ σὲ σχέση μὲ τοὺς Ἰσραηλινούς. Ἔμεναν πάντοτε γιὰ μένα ὁ φτωχός, χτυπημένος, ἀπομονωμένος λαὸς ποὺ ὅλος ὁ κόσμος, ἀπὸ ἀντισημιτισμό, θέλει νὰ καταστρέψει. Οἱ φοιτητὲς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἤθελαν νὰ ὀργανώσουν μιὰ μεγάλη συζήτηση μὲ θέμα τὴν εἰρήνη. Ἐκεῖ κάτω, ὅλες οἱ φοιτητικὲς ὀργανώσεις ἀνήκουν στὴ δεξιὰ ἢ στὴν ἄκρα δεξιά. Ἰσχυρίζονταν ὅτι θὰ καλοῦσαν ὅλο τὸν κόσμο: Σάρτρ, Μαρκοῦζε, Κὸν - Μπεντίτ.., ἀλλά, τελικά, δὲν εἶχαν προσ-

χαλέσει κανέναν. Οἱ σύντροφοι τοῦ Μάτζπεν* μοῦ τηλεφώνησαν ρωτώντας με ἐὰν ἤμουν ἕτοιμος νὰ πάω. Εἶπα ναί. Ἀφοῦ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀποδοχή μου ἡ φοιτητικὴ ὀργάνωση δήλωσε ἐπίσημα ὅτι πήγαινα, δὲν μπόρεσαν νὰ ἀρνηθοῦν. Ἦταν Παρασκευή. Ἔπρεπε νὰ ξεκινήσω τὴν Κυριακὴ καὶ εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ βίζα. Τηλεφωνῶ στὸ ἰσραηλινὸ προξενεῖο στὴ Βόννη γιὰ νὰ τοὺς τὴ ζητήσω. Μοῦ λένε νὰ ξανατηλεφωνήσω ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ὥρα. Ἀφοῦ εἶχαν ζητήσει ὁδηγίες ἀπὸ τὸ Τὲλ - Ἀβίβ μοῦ ἀπάντησαν: «Σύμφωνοι, θὰ ἔχετε τὴ βίζα σας φθάνοντας στὸ ἀεροδρόμιο». Ὅταν ἔφτασα στὸ Τὲλ - Ἀβίβ, μὲ περίμεναν στὸ ἀεροδρόμιο. Μὲ πέρασαν μπροστὰ ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο, μοῦ ἔδωσαν τὴ βίζα μου καὶ ὁ τελωνειακὸς μοῦ ζήτησε αὐτόγραφο. Ὅλος ὁ τύπος ἦταν ἐκεῖ. Ἡ ἐφημερίδα «Μ α α ρ ι β» εἶχε ἕνα ἄρθρο μὲ τίτλο «Ἔρχεται, εἶναι καθῆκον μας νὰ τὸν πείσουμε ὅτι πρέπει νὰ μείνει ἐδῶ». Καὶ στὸ ἴδιο ἄρθρο, πιὸ κάτω ἔγραφε: «Ἂν ποτὲ δὲν πάει καλά, μποροῦμε πάντα νὰ τὸν ἐξορίσουμε». Αὐτὸ ποὺ μοῦ ἔκανε τὴν πιὸ μεγάλη ἔκπληξη ὑπῆρξαν τὰ ἰσραηλινὰ ἀντανακλαστικά: «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔρχεται; — ὁ μικρὸς Ἰουδαῖος ποὺ ἀνάτρεψε τὸν Ντὲ Γκώλ. Ποιὸς εἶναι ὁ Ντὲ Γκώλ; — ἐκεῖνος ποὺ ὑπόγραψε τὸ διάταγμα ἀποκλεισμοῦ ἐναντίον μας». Δὲν ἔβλεπαν καθόλου σὲ μένα τὸν ἀριστεριστή, τὸν ταραχοποιὸ ἐξτρεμιστή. Ὄχι. Ὅλος ὁ κόσμος ἤθελε νὰ μοῦ μιλήσει, νὰ μὲ πείσει, τὴν ἴδια ὥρα ποὺ οἱ σύντροφοι τοῦ Ματζπὲν καταδιώκονταν καὶ χαρακτηρίζονταν σὰν πέμπτη φάλαγγα — ἡ μαχαιριὰ πισώπλατα. Ἡ συμπάθεια τῶν Ἰσραηλινῶν ἀπέναντί μου καθοριζόταν ἀπὸ τὰ ἀντιντεγκωλικά τους αἰσθήματα. «Τὸν Ντὲ Γκὼλ δὲν τὸν συντάραξαν οἱ Γάλλοι. Τὸν ἔκαμε νὰ ταραχτεῖ αὐτὸς ὁ μικρὸς ξανθομάλλης Ἰουδαῖος». Αὐτὴ τὴν ἰδέα τὴν πῆρε γιὰ λογαριασμό της ἡ ἄλλη πλευρά, οἱ Αἰγύπτιοι (τὸ ἔμαθα ἀργότερα ἀπὸ Ἄραβες συντρόφους). Τὸ βράδυ ποὺ ἔφτασα, τὸ **Ρ ά δ ι ο Κ ά ϊ ρ ο** ἔκαμε τὸ παρακάτω σχόλιο: «Ὁ σιωνιστὴς πράκτορας Κὸν-Μπεντὶτ ἔφθασε στὸ Τέλ - Ἀβίβ. Νὰ ποὺ ξεσκεπάστηκε, αὐτὸς ποὺ στὴ Γαλλία, ὑποστήριζε ὅλα τὰ σιωνιστικὰ κινήματα, κλπ., κλπ.» Αὐτὴ ἡ ἀποστροφὴ ἦταν περισσότερο ἀστεία.

Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα συζήτησα μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ Ματζπὲν καὶ ἀποφασίσαμε ὅτι ὁπωσδήποτε θ' ἀρνούμουνα νὰ πάω στὰ κατεχόμενα ἐδάφη. Γιὰ μένα τὸ Ἰσραὴλ σταματοῦσε στὰ πρὶν τὸν πόλεμο τῶν Ἕξη ἡμερῶν σύνορα. Τότε, ἀμέσως,

* Τὸ Μάτζπεν εἶναι ἡ μόνη ἰσραηλινὴ ὀργάνωση τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, ποὺ ἀρνεῖται τὸ σιωνισμό, ὑπερασπίζεται τὸ δικαίωμα τῶν Ἰουδαίων νὰ ζοῦν στὴν Παλαιστίνη, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὸ δικαίωμα νὰ φτιάξουν ἕνα Κράτος μὲ ἔξοδα τῶν Παλαιστινίων. Ὑπερασπίζεται τὸ δικαίωμα αὐτοδιάθεσης ὅλων τῶν λαῶν ποὺ ζοῦν στὴ Μέση Ἀνατολή.

ῆρθε νὰ μὲ δεῖ ὁ πρόεδρος τῆς Ἕνωσης τῶν φοιτητῶν: «Ἔχεις βέβαια, τὴ γνώμη σου γιὰ τὸ θέμα τοῦ Ἰσραήλ. Ἐμεῖς ἔχουμε τὴ δική μας. Τότε, τὸ πιὸ ἁπλὸ εἶναι νὰ πᾶς νὰ δεῖς. Ὁ στρατὸς μᾶς διαθέτει ἕνα ἀεροπλάνο καὶ πᾶς στὴν περιοχὴ ποὺ σκοτώθηκαν τὰ παιδιά». Εἶχα φτάσει δυὸ μέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπίθεση ποὺ εἶχαν κάνει οἱ Παλαιστίνιοι ἐναντίον ἑνὸς σχολικοῦ λεωφορείου. Μοῦ ἐρχόταν ἀληθινὰ ἐμετός. Εἶπα πὼς θὰ πήγαινα νὰ δῶ, ἀλλὰ ὅτι χρειαζόταν πρῶτα νὰ προετοιμαστῶ γιὰ τὴ συζήτηση.

Μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ Ματζπὲν εἴχαμε ἀποφασίσει ὅτι θὰ ὑπερασπιζόμουν τὴ διεθνιστικὴ παραδοσιακὴ θέση: «Εἶμαι ἐναντίον τοῦ ἰουδαϊκοῦ κράτους, ἐναντίον τῶν ἀραβικῶν κρατῶν· εἶμαι ὑπὲρ μιᾶς ἐλεύθερης καὶ σοσιαλιστικῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ὑπὲρ ὅλων ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν σὲ μιὰ κοινωνία ποὺ νὰ διευθύνεται ἀπὸ συμβούλια ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν». Τὸ μεγάλο κόλπο, ὅλος ὁ κόσμος ἀγαπιέται κλπ. Στὸ θέμα τῆς εἰρήνης, δὲν ὑπῆρχε γιὰ μένα παρὰ μόνο μιὰ λύση: ἀφοῦ ἦρθαν ἐδῶ Ἰουδαῖοι (δίκαια ἢ ἄδικα, δὲν θέλω νὰ συζητήσω πάνω σ' αὐτό, ἀλλὰ εἶναι ἐδῶ) καὶ Παλαιστίνιοι κυνηγήθηκαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους, πρέπει καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ζήσουν ἐδῶ. Ἐὰν τὸ Ἰσραὴλ ἀρνεῖται νὰ ἀναγνωρίσει τοὺς Παλαιστίνιους ἢ οἱ Παλαιστίνιοι τοὺς Ἰουδαίους, ὁ πόλεμος θὰ ἐξακολουθεῖ. Ὅλος ὁ κόσμος πρέπει νἀποφασίσει, μέσα σὲ μιὰ ἱστορικὴ διαδικασία, γιὰ τὴ δική του αὐτοδιάθεση. Ἐξάλλου, θὰ μποροῦσαν Ἰουδαῖοι καὶ Παλαιστίνιοι ν' ἀποφασίσουν τὴ δημιουργία δύο Κρατῶν.

Στὴ διάρκεια τῆς συζήτησης, ὅλος ὁ κόσμος μιλοῦσε· ἀπὸ τὴν ἄκρα ἀριστερὰ ὡς τὴν ἄκρα δεξιά. Δὲν ὑπῆρξε καμμιὰ ἐνδιαφέρουσα ἐπέμβαση, ἐκτὸς ἀπὸ κείνη τῶν μαχητῶν τοῦ Μάτζπεν ποὺ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ μιλοῦν στὸ Ἰσραὴλ καὶ ποὺ κανένας δὲν θέλει ν' ἀκούσει. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες τους λογοκρίνονται ἀπὸ μιὰ στρατιωτικὴ ἐπιτροπή. Αὐτοὶ εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς ἐχθρὸς καὶ πάνω τους ἀποκρυσταλλώνεται τὸ μίσος. Ὅταν ἤμουν στὴν Ἱερουσαλὴμ μιὰ κλάση ὁλόκληρη ἀρνήθηκε νὰ κάμη τὴ στρατιωτικὴ της ὑπηρεσία. Ἔστειλε στὴν Γκόλντα Μέγιερ ἕνα ὁμαδικὸ γράμμα: «Μᾶς λένε νὰ πάρουμε τὰ ὅπλα· εἴμαστε ἕτοιμοι νὰ τὸ κάνουμε· ἀλλὰ ἂς μᾶς ἐξηγήσουν πρῶτα τ' ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τοῦ 1967, γιὰ τον ὁποῖο μᾶς εἶπαν ὅτι θὰ ἦταν ὁ τελευταῖος». Ἄρα, ὑπῆρχε μιὰ ἀρχὴ ρήξης στὴν ισραηλινὴ κοινωνία. Οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ Μάτζπεν εἶχαν γιὰ σκοπὸ νὰ ἐμποδίσουν αὐτὲς τὶς διαδικασίες. Τὸ Μάτζπεν προσπάθησε νὰ ἐξηγήσει τί ἦταν οἱ Παλαιστίνιοι. Εἶχαν δημοσιεύσει στὴν ἐφημερίδα τους ἕνα κείμενο τοῦ Χαβατμὲχ* ποὺ αὐτὸς ἀναγνώριζε τὸ

* Ἡγέτης τοῦ Λαϊκοῦ Δημοκρατικοῦ Μετώπου γιὰ τὴν Ἀπελευθέρωση τῆς Παλαιστίνης (Λ.Δ.Μ.Α.Π.).

δικαίωμα στοὺς 'Ιουδαίους νὰ κατοικοῦν σ' ἕνα δημοκρατικὸ κράτος στὴν Παλαιστίνη —δὲν μιλοῦσε γιὰ πολιτικὴ αὐτονομία ἀλλὰ γιὰ θρησκευτικὴ καὶ πολιτιστικὴ αὐτονομία. Αὐτὸ τὸ κείμενο εἶχε λογοκριθεῖ.

Στὴ διάρκεια τῆς συζήτησης, ἕνας σύντροφος τοῦ Μάτζπεν ἄρχισε νὰ ἐξηγεῖ ὅτι ἤθελε τὴν εἰρήνη καὶ ὅτι γι' αὐτὸ χρειαζόταν νὰ γνωρίσει τοὺς ἄλλους. Ὕστερα, ἄρχισε νὰ διαβάζει τὸ λογοκριμένο κείμενο. Ἡ συνέλευση κυριεύτηκε ἀπὸ ὑστερία Χρειαζόταν νὰ ἔχεις ἕνα θάρρος ἱερὸ γιὰ νὰ μιλᾶς γιὰ Παλαιστίνιους στὸ 'Ισραήλ. Τὸ κείμενο δὲν ἦταν κακὸ καὶ αὐτὸ ἦταν μιὰ παραπανίσια αἰτία νὰ τοὺς μεγαλώνει τὸ θυμό.

Μετὰ ἦταν ἡ σειρά μου νὰ μιλήσω. Ξανάγινε ἡσυχία. Μίλησα ἀρκετὰ ὀπορτουνιστικά, στὰ ἀγγλικά, παίζοντας μὲ ὅλα: «Αἰσθάνομαι 'Ιουδαῖος καὶ γι' αὐτὸ εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια». Εἶπα τρία ψέματα. Ὅμως ἡ σάλα χειροκρότησε. Τὸ ἀπόγευμα μίλησε ἕνας ὀπαδὸς τῆς μὴ-βίας: «Ἀρνοῦμαι νὰ ὑπηρετήσω στὸν ἰσραηλινὸ στρατό» (ὅμως πρέπει νὰ καταλάβουμε καλὰ ὅτι ὑπάρχει μιὰ συνολικὴ ταύτιση ὅλης τῆς χώρας μὲ τὸ στρατὸ κι αὐτὸ σημαίνει λαϊκὸς στρατός) «εἶναι ἕνας στρατὸς δολοφόνων, ὅπως ὅλοι οἱ στρατοί». Τότε τὸ μίσος ξεχύθηκε ἀχαλίνωτο καὶ ὅλα τυλίχτηκαν σὲ μιὰ ἀπίθανη ὀχλοβοή. Ὅλοι σ' ὅλες τὶς γωνιὲς οὔρλιαζαν. Ἕνας βουλευτὴς τῆς ἄκρας δεξιᾶς σηκώθηκε ὄρθιος: «Βλέπετε αὐτὸ τὸ πανεπιστήμιο. Τὸ ἔφτιασαν οἱ 'Αμερικανοί. Αὐτὴ τὴ βιβλιοθήκη τὴν ἔφτιασε ὁ Σπρίνγκερ. Τὰ ὅπλα μας εἶναι ἀμερικάνικα. Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότητα. Αὐτοὶ εἶναι οἱ σύμμαχοί μας. Πρέπει νὰ πᾶμε μαζί τους. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κι ἐκεῖνος ποὺ ἀκούσατε σήμερα τὸ πρωὶ προσπάθησαν νὰ σᾶς ξαναβάλουν στὶς ἴδιες συνθῆκες ποὺ ἔζησαν οἱ γονεῖς μας στὸ Ἄουσβιτς. Ὑπάρχουν μόνο δύο λύσεις: ἢ τοὺς ξεπατώνουμε ἢ μᾶς ξεπατώνουν· δὲν ἔχουμε νὰ ποῦμε τίποτα. Ἔχουμε νὰ κάνουμε. Ὄχι αὔριο ἢ μεθαύριο. Σήμερα!» Οὐρλιαχτά, χειροκροτήματα.

Κάποιος ἀνεβαίνει στὸ βῆμα κουτσαίνοντας. 'Αμέσως ἔγινε σιωπή· μοῦ ἐξηγοῦν ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἥρωες τοῦ πολέμου τῶν Ἕξη ἡμερῶν. «Ξέρετε, λέει, πῶς πολέμησα. Ἐ! λοιπόν, βάζω τὸ ἴδιο πρόβλημα στὸν ἑαυτό μου ὅπως ὁ ὀπαδὸς τῆς μὴ βίας. Δὲν καταλαβαίνω γιατί τραυματίστηκα. Γιατί πολέμησα. Ἡ κατάσταση εἶναι ἡ ἴδια ὅπως πρίν». Ἡ σάλα ἔμεινε σιωπηλή. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ σφυρίξει ἕναν ἥρωα τοῦ πολέμου.

Τὴν ἄλλη μέρα ἄρχισαν παζάρια μὲ τὸν πρόεδρο τῆς φοιτητικῆς Ἕνωσης. Δὲν μοῦ εἶχαν πληρώσει ἀκόμα τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ. Μοῦ εἶπαν: «Σοῦ πληρώνουμε τὸ ταξίδι μόνο ἂν ἐσὺ εἶσαι ὁ προσκαλεσμένος μας. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση, ὀφείλεις νὰ πᾶς ἐκεῖ ποὺ θέλουμε». Προσπάθησε νὰ μὲ ὁδηγήσει στὴν πα-

λιὰ πόλη τῆς 'Ιερουσαλήμ. 'Αρνήθηκα. Δὲν μοῦ πλήρωσαν τὸ ταξίδι.

Μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ Ματζπέν, πῆγα σ' ἕνα ἀραβικὸ χωριό. Ἡ πρώτη ἐντύπωση ποὺ εἶχα εἶναι ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν 'Αράβων ἦταν νασσερικοί. Γι' αὐτοὺς ὁ Νάσσερ βοηθοῦσε τοὺς Παλαιστίνιους δίνοντας ξανὰ μιὰ ταυτότητα στοὺς Ἄραβες. Στοὺς φοιτητὲς δὲν ἔβρισκε κανεὶς μιὰ παλαιστινιακὴ μαχητικὴ ταυτότητα, ἀλλὰ περισσότερο ἕνα ἀραβικὸ αἴσθημα. Στὸ χωριό, τὸ πρῶτο πράγμα ποὺ μᾶς ἔκαμε ἐντύπωση ἦταν ἡ ἔλλειψη ἠλεκτροφωτισμοῦ. Στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, ὑπῆρχε ἕνας στύλος καὶ μακρύτερα, μέσα στὰ χωράφια φαίνονταν μερικοὶ ἄλλοι ἀλλὰ δὲν συνδέονταν μὲ ἠλεκτρικὸ σύρμα. Ρώτησα γιατί. Μοῦ ἀπάντησαν ὅτι οἱ 'Ισραηλίτες εἶχαν βάλει τοὺς στύλους πρὶν τὶς ἐκλογὲς ἐξηγώντας στοὺς χωρικοὺς ὅτι θὰ ἔβαζαν τὰ σύρματα ἂν αὐτοὶ ψήφιζαν. 'Αρκεῖ νὰ ψήφιζαν. Δὲν τοὺς ἐνδιέφερε ἂν ψήφιζαν τὸ ἀραβικὸ κομμουνιστικὸ κόμμα ἢ κάτι ἄλλο. Τοὺς ἐνδιέφερε νὰ ψηφίσουν γιατὶ ψηφίζοντας οἱ Ἄραβες ἀναγνώριζαν τὸ 'Ισραὴλ ποὺ ἔτσι μποροῦσε ν' ἀποφύγει τὴν κατηγορία τοῦ ρατσισμοῦ. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ψήφισαν. Παρ' ὅλο ὅτι εἶχαν περάσει ἕξη μῆνες ἠλεκτρικὸ δὲν ὑπῆρχε. Στὸ χωριό, συζήτησα μὲ τοὺς νέους στὰ γραφεῖα τοῦ τοπικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος Ρακάχ. Κάθε λίγο μέσα στὴ συζήτηση ξαναρχόταν τὸ ἴδιο θέμα: γιατὶ ἡ ἄκρα ἀριστερὰ σ' ὅλο τὸν κόσμο δὲν ὑποστήριζε τὸν Νάσσερ καὶ τοὺς Ἄραβες; Κι ἐκεῖ ἀκόμα φαίνονταν λιγότερο αἰχμάλωτοι ἑνὸς παλαιστινιακοῦ αἰσθήματος ἀπὸ τὸ αἴσθημα ὅτι εἶναι ἄνθρωποι δεύτερης κατηγορίας στὴ χώρα τῶν 'Ιουδαίων.

Μετὰ συνάντησα τὴν Σιάχ. Βρισκόταν λίγο πολὺ στὶς ἴδιες θέσεις μὲ τὸν ἀριστεριστὴ σιωνιστὴ Μποχόρωφ. Στὰ γραφεῖα τους συνάντησα μερικοὺς παλιοὺς ἐμιγκρέδες ἀπὸ τὴ Γερμανία ποὺ πάντα μοῦ ἔλεγαν: «Στὰ 45, ἐσύ, τί θὰ ἔκανες; Θὰ μποροῦσες νὰ ζήσεις στὴ Γερμανία;» Καὶ ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ πεῖς ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν ἦταν ἐκεῖ, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ τὸ ἰσραηλινὸ Κράτος. Γι' αὐτοὺς ἕνα ἰσραηλινὸ Κράτος ἤθελε νὰ πεῖ ὅτι ποτὲ πιὰ δὲν θὰ τοὺς ἔκλειναν σ' ἕνα στρατόπεδο συγκέντρωσης, διότι ἦταν 'Ιουδαῖοι. Δὲν ἔφταναν νὰ δοῦν ὅτι ἡ λογικὴ συνέπεια τῆς δημιουργίας τοῦ ἰσραηλινοῦ Κράτους ἦταν ἡ καταπίεση, ἡ προσπάθεια νὰ ὁδηγηθοῦν στὴν κατάσταση τοῦ σκλάβου οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Παλαιστίνιοι. Στὶς συζητήσεις εἶχαν κάθε φορὰ τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀρχοῦσε νὰ μὲ πείσουν γιὰ νὰ ἔχουν μιὰ ἐπιρροὴ στὴν εὐρωπαϊκὴ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερά.

Στὶς δημόσιες συγκεντρώσεις τοῦ Μάτζπεν, μαζεύονταν συνήθως γύρω στὰ 30 - 40 πρόσωπα. Σ' ἐκείνη ποὺ πῆρα μέρος ἐ-

* Σιωνιστικὴ 'Οργάνωση τῆς 'Αριστερᾶς.

γώ ὑπῆρχαν τουλάχιστον τετρακόσια πού ἀνῆκαν ὅμως σ' ὅλες τίς πολιτικές παρατάξεις, μέχρι καί φασίστες. Τό μήτινγκ διακοπτόταν σταθερά ἀπό τίς ἀγριοφωνάρες τους. Ἕνας ἄντρας σηκώθηκε, ὠχρός, δείχνοντας τό νούμερό του τοῦ στρατόπεδου συγκέντρωσης καί εἶπε: «Αὐτές οἱ ἐπεμβάσεις μοῦ θυμίζουν ἐκεῖνες τῆς χιτλερικῆς Νεολαίας στά 1933 στό Βερολίνο». Τότε ἡ σάλα πέταξε ἔξω τούς 15 πάνω - κάτω φασίστες.

Ὅλη αὐτή ἡ ἀτμόσφαιρα παθητικῶν καί χωρίς διέξοδο συζητήσεων μέ τραυμάτισε. Περασμένες καί παροῦσες καταστάσεις νομιμότητας, αὐτό πού ἦταν πιά ἱστορία καί τό μελλοντικό ἀντιτίθενταν. Τό δικαίωμα νά ζεῖς, πού χτές περιπαίχτηκε ἀπό τό ναζισμό, καί σήμερα ἀπό τό Κράτος τοῦ Ἰσραήλ, δέν ὑπῆρχε πραγματικά γιά κανένα. Δέν ἀντιστάθηκα. Ἔπεπε νά μείνω γιά πολύ ἀλλά μόλις εἶχαν περάσει δεκαπέντε μέρες ἐπέστρεψα, ὁλότελα ξεπλυμένος. Ἔκανα μιά κούρα ρατσισμοῦ, ἐκλεκτισμοῦ. Παράδειγμα: ὁ πρόεδρος τῆς Ἕνωσης τῶν φοιτητῶν μοῦ διηγήθηκε πώς πάρθηκε ἡ Ἱερουσαλήμ, κάνοντάς με νά καταλάβω καλά ὅτι αὐτοί οἱ Ἄραβες ἦταν ἀνίκανοι νά διευθύνουν ἕνα Κράτος, ὅτι δέν γνώριζαν τί νά κάνουν γιά ν' ἀνθίσει ἡ ἔρημος. Ἔχει κανείς δυσκολίες γιά νά φανταστεῖ τί εἶναι ἡ ναζιστική ἰδεολογία τῆς ἀνώτερης ράτσας. Ἔ! λοιπόν, αὐτή ἀποδεικνύεται διαρκῶς στό Ἰσραήλ. Ὁλόκληρη ἡ νεολαία ἔχει σχηματίσει τήν πίστη ὅτι εἶναι αὐτή ἡ ἀνώτερη ράτσα. Οἱ Ἰσραηλινοί ἦταν ἡ ἀνώτερη ράτσα καί οἱ Παλαιστίνιοι οἱ περιπλανώμενοι Ἰουδαῖοι. Αὐτό μοῦ σφράγισε τό στόμα γιατί μέ τάραξε.

Κινδύνεψα νά ξεχάσω τό τελευταῖο ἐπεισόδιο αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ. Πρίν νά ξεκινήσω ἦρθε καί μέ βρῆκε ἐκεῖ πού ἔμενα ἕνας δημοσιογράφος γιά νά μοῦ πάρει συνέντευξη. Τοῦ συνόψισα τά θέματα τῶν συζητήσεων πού ἔκαμα στίς δεκαπέντε μέρες τῆς παραμονῆς μου. Τότε μέ ρωτάει:

— Ἀκοῦστε: οἱ Παλαιστίνιοι σκότωσαν παιδιά. Πρέπει νά πάρετε θέση!

— Ἐγώ εἶμαι ἐναντίον τοῦ πολέμου. Θέλω τήν εἰρήνη. Καί εἰρήνη θά γίνει τότε μόνο, ὅταν οἱ Ἰσραηλινοί ἀναγνωρίσουν τό δικαίωμα τούς Παλαιστίνιους νά ζήσουν στήν Παλαιστίνη σάν ἕνας λαός.

Πάνω σ' αὐτό τό σημεῖο μοῦ ξαναρίχτηκε:

— Πρέπει νά πάρετε θέση! Εἴσαστε ὑπέρ ἤ κατά τῆς δολοφονίας αὐτῶν τῶν παιδιῶν;

— Τό ἐρώτημα εἶναι ψεύτικο. Δέν ἀπαντῶ.

— Ἀλλά ἐπιτέλους, εἴσαστε ὑπέρ ἤ κατά;

— Σᾶς εἶπα πώς εἶμαι ἐναντίον τοῦ πολέμου. Ἀλλά γιά μένα ἤ εἶναι νέοι εἰκοσάρηδες πού πεθαίνουν μέ τό ντουφέκι στό χέρι ἤ παιδιά δεκατριῶν χρόνων πού πεθαίνουν πρίν νά ἔχουν τόν και-

ρὸ νὰ πάρουν τὰ ὅπλα στὸ χέρι ἢ ἀκόμα ἄρρωστοι μέσα σ' ἕνα νοσοκομεῖο, δὲν ὑπάρχει διαφορά. Εἶμαι ἐναντίον τοῦ πολέμου καὶ γιὰ μένα ἡ μόνη λύση ὡς πρὸς τὸν πόλεμο εἶναι ὁ σοσιαλισμός. Ἄρα, προφανῶς εἶμαι ἐναντίον τοῦ γεγονότος νὰ πεθαίνουν παιδιὰ εἴτε αὐτὰ εἶναι Ἰουδαῖοι εἴτε Παλαιστίνιοι. Ὅταν οἱ Ἰσραηλίτες ὀργώνουν τὰ στρατόπεδα μὲ μπόμπες καὶ πεθαίνουν γυναῖκες καὶ παιδιά, εἶμαι ἐπίσης ἐναντίον.

— Εἴσαστε ὑπὲρ ἢ κατά;

Συνέχιζε τὸ βιολί του. Τοῦ εἶπα πὼς τοῦ ἀπάντησα. Ἐπιμένει:

— Θέλω μιὰ ἀπάντηση!

Νευριάστηκα. Ὁ τόνος ἀνέβαινε. Ἄρχισε νὰ βγάζει λόγο. Δὲν ἦταν πιὰ ὁ δημοσιογράφος. Ἦταν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Ἰσραὴλ ποὺ μοῦ μιλοῦσε:

— Ἀκοῦστε, μικρέ μου, εἴσαστε ἕνα μεγάλο τίποτα! Εἴσαστε ἕνα μικρούτσικο πραγματάκι! Δὲν πολεμήσατε ποτέ. Δὲν ξέρετε γιὰ τί πράγμα μιλᾶτε! Καὶ θέλετε νὰ μιλεῖστε στὸν κόσμο γιὰ τὸ τί εἶναι ἡ Εἰρήνη!

Καὶ ἔπειτα, ἀπότομα, διέκοψε τὸ λόγο του καὶ μοῦ πετάει:

— Νὰ μὴν ξανάρθετε ποτὲ στὸ Ἰσραήλ!

Ἡ κατάσταση ἔγινε ὑστερική. Ἦταν ἀπίστευτο: Ἕνας ὁποιοσδήποτε ρεπόρτερ αἰσθανόταν σὰν νὰ ἐκπροσωποῦσε ὅλο τὸ Ἰσραήλ. Ἀναλάμβανε ὅλη τὴν ἰδεολογία. Ἂν δὲν ὑπῆρχαν ἄλλοι ἄνθρωποι νὰ τὸν σταματήσουν θὰ μοῦ ἔσπαγε τὰ μοῦτρα στὶς γροθιές. Τὸ ἰσραηλινὸ ράδιο μετάδωσε τὴ συνέντευξη κόβοντάς την μὲ σχόλια τοῦ στύλ: «Ὁ Κὸν-Μπεντὶτ ἀρνήθηκε ν' ἀπαντήσει ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς Παλαιστίνιους φίλους του...». Ἀφοῦ ἡ θελκτικὴ ἐπιχείρηση δὲν εἶχε πετύχει, ἔγινα ὁ «Παλαιστίνιος»... Ἦταν καιρὸς νὰ φύγω.

Αὐτὸ τὸ ταξίδι σφράγισε μιὰ ρήξη. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔζησα τὸν φασιστίζοντα χαρακτήρα τῆς ἰσραηλινῆς κοινωνίας, ὅπου εἶδα νὰ φτύνουν στὰ μοῦτρα τοὺς συντρόφους τοῦ Μάτζπεν μέσα στοὺς δρόμους, οἱ Ἰσραηλινοὶ δὲν ἦταν πιὰ γιὰ μένα ὁ φτωχὸς λαός. Ἦταν ἡ Νότια Ἀφρική. Ὁ ρατσισμὸς εἶναι παντοῦ. Ἡ σχέση τῶν Εὐρωπαίων Ἰουδαίων μὲ τοὺς Ἰουδαίους τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς περιέχει σὲ σπέρμα τὸ ρατσισμὸ τῶν Ἰουδαίων ἀπέναντι τῶν Ἀράβων.

Ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ Κιππούρ τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1973, ὑπάρχει στὸ Ἰσραὴλ μιὰ κρίση καὶ ἀρχίζει νὰ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει σιωνιστικὴ λύση. Ὅπως δὲν ὑπάρχει οὔτε παλαιστινιακὴ λύση. Οἱ Ἰσραηλίτες ἄρχισαν νὰ φοβοῦνται γιὰ πρώτη φορά. Τώρα, ξέρουν πὼς εἶναι δυνατὸ νὰ νικηθοῦν. Μακροπρόθεσμα, αὐτὴ ἡ κρίση θὰ προκαλεῖ ἕνα ἀντιπολεμικὸ κίνημα στὸ Ἰσραὴλ διότι ὁ πόλεμος δὲν εἶναι μιὰ λύση γιὰ τὸ Ἰσραὴλ καὶ διότι,

ὕστερ' ἀπ' αὐτὸν τὸν σκληρὸ πόλεμο, οἱ ἄνθρωποι καταλαβαίνονται.

Σὲ τριάντα ἢ σαράντα χρόνια, ὅταν οἱ ἄνθρωποι θὰ μελετοῦν τὸ ἰσραηλινὸ πρόβλημα, γιὰ τοὺς νέους ποὺ θὰ πολιτικοποιοῦνται, νὰ μποροῦν νὰ ταυτιστοῦν μὲ τὸ Μάτζπεν θὰ εἶναι κάτι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον. Τὸ Μάτζπεν εἶναι ἡ τιμὴ τῶν Ἰουδαίων. Ὄχι μόνο πολιτικά, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ γιὰ τὴ συνείδησή τους, γιὰ τὸ πάνω ἀπὸ τὸ ἐγώ τους. Εἶναι ἴσως ἀνόητο νὰ λέμε τέτοια πράγματα, ἀλλὰ δὲν ξέρω τί ἄλλο νὰ πῶ. Εἶναι μιὰ ἠθικὴ θέση. Ἐμεῖς οἱ μὴ θρησκευόμενοι Ἰουδαῖοι ζοῦμε αὐτὴ τὴν ἀντίθεση: τὸ Ἰουδαϊκὸ ζήτημα εἶναι ἕνα κοινωνικὸ πρόβλημα. Εἴχαμε ταυτιστεῖ μ' αὐτὴ τὴν καταπιεζόμενη μειονότητα μέχρι τὸ 1945. Ταυτόχρονα θ' ἀνακαλύψουμε τὸν ἰμπεριαλισμὸ τοῦ ἰσραηλινοῦ κράτους. Γιὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς Μαύρους, ἡ ἀναγνώριση τοῦ ἑαυτοῦ τους μέσα στοὺς Μαύρους Πάνθηρες, ἦταν ἕνας τρόπος νὰ ξαναβροῦν μιὰ ταυτότητα. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο γιὰ τοὺς Ἰουδαίους. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξα ἄμεσα καταπιεζόμενος. Ἀπόδιωξα τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ γονεῖς μου ἀναγκάστηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Γερμανία. Ἀλλά, ὅταν ἐξορίστηκα ἀπὸ τὴ Γαλλία, τὸ αὐθόρμητο σύνθημα σὰν ἀπάντηση στὸ Minute ὑπῆρξε. «Εἴμαστε ὅλοι Γερμανοὶ Ἰουδαῖοι!» Ὁ στόχος τοῦ συνθήματος δείχνει ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι στὴ Γαλλία μὲ θεωροῦσαν σὰν τέτοιον. Στὴ διαδήλωση ὑπὲρ τοῦ Ντὲ Γκὼλ ἀκουγόταν τὸ σύνθημα: «Ὁ Κὸν-Μπεντὶτ στὸ Νταχάου».

ΧΩΡΙΣ ΤΑΜΠΟΥΡΛΑ ΚΑΙ ΤΡΟΥΜΠΕΤΤΕΣ

Μέχρι τώρα, μίλησα ἰδίως γιὰ τὸ κομμάτιασμα τῆς ταυτότητας τῆς καταγωγῆς μου. Ἀπὸ ὅταν εἶμαι ἀριστεριστής, διαμορφώνω μιὰ νέα ταυτότητα. Αὐτὴ ἐξαρτᾶται οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴν τύχη τοῦ κινήματος. Νὰ εἶσαι ἀριστεριστὴς προϋποθέτει νὰ ξαναβάνεις σὲ ἀμφισβήτηση διαρκῶς τὸ ἄτομο. Ὁ τρόπος ζωῆς, οἱ ὀργανωτικὲς δομές, μιὰ κάποια συλλογικὴ σύνδεση, μὲ ὑποχρεώνουν νὰ μεταμορφώνομαι. Νὰ ἔχεις μιὰ ἀντιεξουσιαστικὴ ταυτότητα σημαίνει ἄρνηση κάθε κανόνα καὶ προσπάθεια νὰ μπάσεις τὴν εὐχαρίστηση μέσα στὴν καθημερινὴ ζωὴ —καὶ ὅσο εἶναι δυνατὸ μέσα στὴν πολιτική. Κι αὐτὸ τόσο περισσότερο ὅσο ἡ παραδοσιακὴ πολιτικὴ στὶς μοντέρνες κοινωνίες θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρεῖ μιὰ νοσηρὴ ὄψη.

Πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποφέρει τὴν καταπίεση τῆς ὁποίας εἴμαστε θύματα; Δύσκολο ζήτημα. Ἀπὸ πάρτη μου, προσπάθησα νὰ μπάσω τὸ παιχνίδι στὴν καθημερινή μου ζωή. Αὐτὸ ἔγινε σχεδὸν ἕνα μηχανικὸ τρίκ. Παράδειγμα: στὸ ἑστιατόριο κά-

νω συχνά αὐτό τό νούμερο: καρφώνω ἕνα φύλλο σαλάτας στό κάθισμα ἄγνωστων πελατῶν. Ἤ ὅταν ὁδηγῶ ἀπευθύνω φιλοφρονητικά λόγια στούς ἄλλους ὁδηγούς. Ξέρω πώς αὐτό ὅταν παραγίνεται δέν εἶναι ἀστεῖο, ἀλλά...

Ἕνα ἀπό τά σταθερά σημεῖα τοῦ χαρακτήρα μου, εἶναι τό «ρατζπέ» ὅπως λένε στήν ἰουδαϊκή εὐρωπαϊκή γλώσσα...: νά λέω ὁλόκληρο ἐκεῖνο πού σκέφτομαι σέ ὅλες τίς καταστάσεις. Ὅταν ἤμουν παιδί, στό σχολεῖο, πάντοτε εἶχα τό ρόλο τοῦ μικροῦ ἀστείου κι εὐγενικοῦ παιδιοῦ. Ποτέ δέν ὑπῆρξα κακός. Τό σκέφτομαι, διότι ἀργότερα, στή Γερμανία, ὁ διευθυντής τοῦ φιλελεύθερου βδομαδιάτικου περιοδικοῦ «Σπῆγκελ» εἶπε πώς ὁ Krahe ἦταν ὁ κακός, ὁ σεχταριστής τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος καί ὅτι ἐγώ ἤμουν ὁ ἥλιος. Αὐτό θέλει νά πεῖ πώς εἶχα πάντοτε τήν τάση νά βάζω μιά ἱκανότητα αὐθορμητισμοῦ στήν ὑπηρεσία τῆς στιγμῆς καί τοῦ κύκλου μέσα στόν ὁποῖο βρίσκουμαι. Ἀμέσως μετά τό Μάη τοῦ '68 αὐτό μοῦ ἔβαλε μεγάλα προβλήματα διότι δέν κατόρθωνα πιά καθόλου νά διαμορφώσω μιά κλίμακα ἱεραρχίας ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους μέ τούς ὁποίους ἔκανα παρέα. Εἶναι ἡ πουτανίστικη πλευρά τοῦ χαρακτήρα μου: ξέρεις ὅτι κάτι, ἄς ποῦμε ἡ εἰλικρίνεια, ἀρέσει στούς ἀνθρώπους· ξέρεις ὅτι αὐτό σοῦ φέρνει κέρδος. Τότε τή χρησιμοποιεῖς. Ἄν μιλῶ γιά τόν ναρκισσισμό μου, στό πολιτικό ἐπίπεδο αὐτό εἶναι ἐπικίνδυνο. Ὄχι μόνο γιατί λειτουργῶ σάν ἐκπρόσωπος, ἀλλά γιατί αὐτό τό λειτούργημα μοῦ δίνει κοινωνικά καί συγκινησιακά μιά κάποια ὑπεροχή στίς σχέσεις μέ τούς συντρόφους καί τίς συντρόφισσες. Δέ ξέρω πῶς νά μιλήσω γι' αὐτό χωρίς περιστροφές.

Πρίν τό Μάη, στίς σχέσεις μου μέ τίς γυναῖκες ἤ τούς συντρόφους, εἶχα πολύ μεγάλες δυσκολίες. Μετά τό Μάη, πολύ λιγότερες. Αὐτό εἶναι μιά ζωντανή πεῖρα πολύ ἐνδιαφέρουσα γιά ἕνα ἄτομο. Ἐπειδή εἶναι δοσμένο ὅτι ἡ σεξουαλικότητα εἶναι ἕνα ἀπό τά ἄλυτα προβλήματα σέ μιά καπιταλιστική κοινωνία, ἔχω ἀνάγκη ἀπ' αὐτή τήν ὑπεροχή. Καί ἄν ἀκόμα μερικές στιγμές, τολμῶ νά θεωρητικοποιήσω μερικές καταστάσεις, αὐτό γίνεται γιατί στήν προσωπική μου ζωή δίνω στόν ἑαυτό μου αὐτή τήν ἀνταμοιβή τῆς φιλικῆς πρόσδεσης. Αὐτή ἀκόμα ἡ ὑπεροχή — εἶναι ἀγάπη;— μοῦ ἐπιτρέπει νά μιλῶ σήμερα. Ἀλλά ἕνα βιβλίο δέν ἔχει σῶμα καί γι' αὐτό θά χρειαζόταν νά ξαναμπεῖ τό ζήτημα. Διότι ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἐκφράζουμαι, ἡ σχέση μου μέ τούς ἀνθρώπους, δέν εἶναι μιά παραδοσιακή θεωρητική σχέση ἰδίως. Ποτέ δέν θεώρησα τόν ἑαυτό μου σάν ἕναν καλό θεωρητικό. Καί ἐντούτοις, ἔχω νά πῶ θεωρητικά πράγματα. Θεωροῦμαι σάν κάποιος τοῦ ὁποίου ἡ δύναμη εἶναι νά ἐπεμβαίνει σέ μιά

* Θεωρητικός τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος στήν Φρανκφούρτη.

στιγμή. Καὶ ἕνα βιβλίο εἶναι τὸ ἀντίθετο ἀπ' αὐτό.

Μήπως εἶμαι ἕνας ἡγέτης; Μιὰ προσωπικότητα; Μιὰ αὐθεντία; Δυσκολεύομαι ν' ἀπαντήσω. Παίζω ἀκόμα συχνὰ τὸ ρόλο τοῦ ἡγέτη στὴν πολιτικὴ σκηνή. Ἀλλὰ μέσα στὴν κοινὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἡμερῶν, εἶμαι ἕνας σύντροφος ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους. Καὶ καθὼς μέσα στὸ κίνημά μας δὲν χωρίζουμε τὴν πολιτικὴ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωή, ὁ ρόλος μου σὰν αὐθεντία ξεφτίζει. Ἡ κοινωνική μου ζωὴ καὶ ἡ ὑλική μου ὕπαρξη ἀκόμα, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ κινήματος. Ὅλ' αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ εἶμαι, τὸ εἶμαι γι' αὐτό, καὶ χωρὶς αὐτὸ δὲν εἶμαι πιὰ τίποτα. Πολὺ συχνά, ἐπειδὴ εἶμαι ὑπαρξιακὰ πολὺ στενὰ δεμένος μὲ τὸ κίνημα, μὲ παίρνουν γιὰ τὴ σωστή του εἰκόνα. Τὸ κίνημα γίνεται σχεδὸν τὸ νέο μου ὑπὲρ-ἐγώ. Αὐτὸ γίνεται ἴσως διότι σὰν Ἰουδαῖος ἔχω ὑποφέρει ἀπὸ ἔλλειψη προσδέσεων ὥστε νὰ γατζώνουμαι σ' αὐτὸ ποὺ μοῦ προσφέρει μιὰ νέα ταυτότητα.

Ἀπεχθάνομαι τοὺς ἀρχηγοὺς ἀλλὰ ὁπωσδήποτε αἰσθάνομαι μιὰ μνησίκακη εὐχαρίστηση νὰ εἶμαι ἀρχηγός. Συχνὰ στὶς συνελεύσεις καὶ τὰ μῆτινγκ, ἀμφισβητώντας ἐνστικτώδικα τοὺς ἡγέτες τῶν πολιτικῶν ὀργανώσεων, γίνομαι ὁ ἐκπρόσωπος ὅλων ἐκείνων ποὺ ἀμφισβητοῦν. Τότε εἶμαι ἕνας «ἀντιεξουσιαστὴς ἡγέτης». Τὸ περιβάλλον τῶν αὐθορμητιστῶν ποὺ ἀρνεῖται ὀργανωτικὲς δομὲς καὶ φόρμες παράγει μιὰ σειρὰ προσωπικότητες ποὺ παίζουν τὸν ρόλο ἀρχηγῶν μὴ τυπικῶν. Ἕνας ἀπ' αὐτοὺς εἶμαι κι ἐγώ. Αὐτὸς ὁ ρόλος τοῦ ἡγέτη μὲ κάνει συχνὰ ἀδιαπέραστο στὶς ἀλλαγὲς καὶ μὲ ἀποκλείει ἀπὸ μερικὰ πράγματα. Ἀντίστροφα, ἀποκλείω ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ διατηρήσω τὴ θέση μου στὴν ἱεραρχία. Ἔχω πάντα συνείδηση αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Στὴν κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ μου, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀριστερισμὸς χωρὶς ἐμένα. Ἀπὸ τὴν «πολιτικὴ βεντέττα» στὴν πολιτικὴ θεσμοποίηση ὑπάρχει μιὰ ἱστορία ποὺ θὰ ἐπιχειρήσω νὰ διηγηθῶ.

2. Ἦταν μιὰ φορά

Μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες ποὺ δέχτηκα νὰ γράψω αὐτὸ τὸ βιβλίο πέρα ἀπὸ τὰ λεφτά, εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ξανατυπώσω σὲ μερικὰ γεγονότα, γιὰ νὰ τελειώνουμε μὲ τοὺς πολιτικοὺς ἢ ἰδιαίτερους θρύλους. Στὸ πρῶτο μου βιβλίο γιὰ τὸν Μάη τοῦ 1968*, ποὺ ἔγραψα μὲ τὸν ἀδερφό μου, θελήσαμε νὰ ἐκφράσουμε ὅλες τὶς ἰδέες ποὺ μᾶς ἔχουν διαμορφώσει: τὰ τρία τέταρτα τῆς ὕλης εἶναι ἀντιγραμμένα ἀπὸ περιοδικά. Ὄχι ἀρκετὰ ἀνοιχτά! Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι πολὺ σοβαρὸ γιατὶ δείχνει ὅτι δὲν τόλμησα νὰ περιγράψω τὸν Μάη ὅπως τὸν ἔζησα. Σκέφτηκα πὼς ἀφοῦ εἴχαμε μερικὲς ἰδέες καὶ τὴν εὐκαιρία νὰ γράψουμε ἕνα βιβλίο, χρειαζόταν νὰ ἁρπάξουμε τὴν περίπτωση γιὰ νὰ μιλήσουμε κατὰ ἕναν κάποιο τρόπο γιὰ τὴν ΕΣΣΔ, γιὰ τὸ Κ.Κ. καὶ γιὰ τὸν ἀναρχισμό. Αὐτὸ δὲν ἦταν ἀρκετό. Μιὰ ὁλόκληρη πλευρὰ ἦταν ἀπατεωνίστικη, ὄχι μόνο μέσα στὴν προσωπικότητα τοῦ χοντρούλικου μὲ τὰ πυρόξανθα μαλλιὰ —τότε ἤμουν λιγότερο χοντρὸς— γιὰ τὴν ὁποία δὲν εἰπώθηκε λέξη. Εἶναι ἀκόμα λίγο ἐξευτελιστικό: εἶναι ἕνα βιβλίο γιὰ τὸν Μάη '68 ποὺ εἶναι ἐναντίον τοῦ τρόπου ποὺ συμπεριφέρθηκα τότε!

Θὰ προσπαθήσω τώρα νὰ ξαναμιλήσω γιὰ τὸν Μάη '68.

ΟΙ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΟΤΗΤΑΣ: ΟΙ ΛΥΣΣΑΣΜΕΝΟΙ.

Ξαναθυμίζω μιὰ σκηνὴ ποὺ δείχνει πολὺ καλὰ τὴ σχέση μας —δηλαδή, τῆς ἀναρχικῆς ὁμάδας τῆς Ναντέρ— μὲ τὸν κλειστὸ πολιτικὸ κόσμο —τὸν κόσμο, δηλαδή, τῆς Ἐθνικῆς Ἕνωσης Γάλλων Φοιτητῶν (UNEF) καὶ τῶν γκρουπούσκουλων. Στὰ 1967 ἔγινε μιὰ συνέλευση τῆς Ε.Ε.Γ.Φ. σὲ ἐθνικὸ ἐπίπεδο, ὅπου γιὰ γραφειοκρατικὲς αἰτίες δὲν ἐκπροσωπήθηκε ἡ Ναντέρ.

Πῆγα σ' αὐτὴ τὴ συνέλευση μαζὶ μ' ἕνα σύντροφο, διότι, γιὰ ἕνα ὁλόκληρο χρόνο, ὑπῆρξαν στὴ Ναντὲρ πολὺ σκληρὲς συγκρούσεις μὲ τοὺς φασίστες στὶς ὁποῖες χτυπιόμαστε ὅλοι μαζὶ στὸ πλαίσιο τῶν Ἐπιτροπῶν περιφρούρησης τῆς Ε.Ε.Γ.Φ.

---

* «Ὁ Ἀριστερισμός, φάρμακο στὴ γεροντικὴ ἀρρώστεια τοῦ Κομμουνισμοῦ», Ὀκτώβρης 1968.

Ἦταν Φανταστικό! Δὲν ξέρω ἂν μπορεῖτε νὰ φαντασ.εῖτε τί εἶναι μιὰ συνέλευση τῆς Ε.Ε.Γ.Φ. Ἕνας ἐκπρόσωπος μιλάει γιὰ δέκα λεπτά. Ὕστερα ὑπάρχει μιὰ ὥρα σιωπή. Οἱ ἄνθρωποι συζητοῦν μεταξύ τους δὲν ξέρω γιὰ τί πράγματα. Ἔπειτα, πάει νὰ μιλήσει ἕνας ἄλλος γιὰ ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας καὶ ἐπακολουθεῖ γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ μιὰ ὥρα σιωπή. Ὅταν λέμε μιὰ ὥρα ἐννοοῦμε μιὰ ὥρα! Καὶ ξαφνικά, φασαρία: «Ὁ Πενινοῦ θὰ μιλήσει.» Τότε, ἁπλώνεται σιωπή. Ἔρχεται, μιλάει, ἐπεξεργάζεται κάτι, μισὴ ὥρα, τρία τέταρτα τῆς ὥρας, καὶ ὕστερα, αὐτὸ ἦταν ὅλο, τέλειωσε. Κανένας πιὰ δὲν συζητᾶ. Πρέπει νὰ λογαριαστοῦν οἱ ψῆφοι -- ποιός ὑποστηρίζει, τί κλπ. Ἦταν ἕνας λόγος μὲ ἐνδιαφέρον ποὺ ἀληθινὰ κανένας δὲν κατάλαβε. Τὸ ἐνδιαφέρον του βρισκόταν μόνο στὸ γεγονὸς ὅτι ἐκπροσωποῦσε μιὰ τάση. Ἦταν στ' ἀλήθεια ἕνα κλειστὸς κόσμος ποὺ δὲν ἐκπροσωποῦσε τίποτα. Ὅλα ὅσα γίνονταν σ' αὐτὸν ἐξυπηρετοῦσαν ἕνα καὶ μοναδικὸ σκοπό: νὰ δημιουργηθεῖ ἕνας συσχετισμὸς δυνάμεων γιὰ τὸ πάρσιμο τῆς προεδρίας. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ξεπετιέται ἕνα ἄτομο ποὺ κανεὶς δὲν γνωρίζει, ποὺ μιλάει μὲ λάθη τὰ γαλλικὰ καὶ ποὺ λέει: «Θέλω νὰ μιλήσω». Ὁ πρόεδρος τὸν ρωτάει: «Ποιός εἶσαι, ἐσύ;»

— Εἶμαι ἀπὸ τὴ Ναντὲρ καὶ θέλω νὰ μιλήσω.

— Δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ μιλήσεις. Δὲν εἶσαι στὴν ΕΕΓΦ.

— Ἀκοῦστε! Ἕναν ὁλόκληρο χρόνο χτυπιόμαστε μὲ τοὺς φασίστες στὴ Ναντέρ. Θέλω νὰ μιλήσω. Ἔχω νὰ πῶ πολλὰ πράγματα.

— Δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα».

Ὡραῖα! Τὴν πρώτη φορὰ ξαναχάθισα λίγο δειλιασμένος. Κάποιος μιλάει γιὰ δέκα λεπτὰ καὶ ὕστερα σιωπή. Πραγματικά, δὲν μιλάει κανείς. Τότε ξανασηκώνουμαι:

«Ἀλλὰ ἀφοῦ δὲν μιλάει κανείς, χωρὶς νὰ σᾶς ἐνοχλήσω, μπορῶ νὰ μιλήσω ἐγώ.

—Ὄχι! Δὲν εἶσαι ἐκπρόσωπος. Δὲν ἔχεις νὰ πεῖς τίποτα».

Αὐτὸ διάρκεσε δυὸ ὧρες. Ἔπειτα, σὲ μιὰ στιγμὴ (ἀφοῦ εἶχα σκεφτεῖ) προχώρησα μπροστὰ καὶ ἄρχισα νὰ μιλῶ. Ὅπως, μάλιστα, μπορῶ καὶ φωνάζω δυνατά, δὲν εἶχα ἀνάγκη ἀπὸ μικρόφωνο. Εἶπα:

«Ὅλ' αὐτὰ ποὺ λέτε ἐδῶ εἶναι σκέτες ἀηδίες καὶ δὲν ἐνδιαφέρουν τοὺς φοιτητές. Πρέπει νὰ βάλουμε τὸ φοιτητικὸ πρόβλημα, γιατὶ δὲν θέλουν πιὰ σπουδές, γιατὶ θέλουν νὰ μάθουν ἀλλοιώτικα». Δὲν ξέρω πῶς ἀκριβῶς ἐξέφρασα τότε τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλοι οἱ φοιτητὲς ἦταν καταπιεσμένοι σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Αὐτὸ λίγο ἐνδιαφέρει. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ὅλος ὁ κόσμος μὲ κοιτοῦσε σὰν τρελὸ —γινόταν φασαρία. Τέλειωσε μὲ τὸ θέμα τῆς κατάληψης τῶν πανεπιστημιουπόλεων γιὰ

διαμαρτυρία ἐναντίον τῆς σεξουαλικῆς καταπίεσης. Τὴ στιγμὴ ποὺ ἔλεγα νὰ μποῦν τὰ σεξουαλικὰ προβλήματα, ἐπικράτησε μιὰ ἐκπληκτικὴ σιωπή, ἀλλὰ ὅταν τέλειωσα λέγοντας: «Θὰ δεῖτε ὅτι μέσα σ' ἕνα χρόνο θὰ καταλάβουμε στὴν Ναντὲρ ὅλα τὰ οἰκήματα. Καὶ ἐὰν ἔρθουν οἱ μπάτσοι, θὰ καταλάβουμε ὅλη τὴ σχολή!...» ὅλος ὁ κόσμος ξέσπασε σὲ γέλια. Αὐτὸ ἔγινε στὰ 1967...
Ἡ ἀναρχικὴ ὁμάδα δὲν εἶχε ἀναγνωριστεῖ ἀκόμα στὴ Ναντὲρ σὰν πολιτικὴ πρωτοπορία. Δὲν ξεχώριζε ὅπως ἡ ΕΚΝ (Ἐπαναστατικὴ Κομμουνιστικὴ Νεολαία)* ἢ ἡ ΕΕΓΦ ποὺ εἶχαν ἕνα πολιτικὸ σχέδιο. Μᾶς ἀναγνώριζαν ἢ ὄχι ἀνάλογα μ' ἐκεῖνο ποὺ λέγαμε κάθε φορά. Αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ἀποτελοῦσε τὴ δύναμή μας. Μᾶς ἔδινε θάρρος νὰ μιλᾶμε γιὰ μερικὰ πράγματα βαρειά. Ἀλλὰ ὅλ' αὐτὰ γίνονταν στὸ περιθώριο τοῦ πανεπιστημίου ἀφοῦ τὸ πολιτικὸ κίνημα, ἡ ΕΕΓΦ καὶ τὰ γκρουπούσκουλα ἦταν περιθωριακὰ στὸ πανεπιστήμιο. Ἡ πλειοψηφία τῶν φοιτητῶν δὲν ἦταν οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατὰ τῶν ὅσων γίνονταν. Δὲν τοὺς ἐνδιέφερε καθόλου. Καὶ μεῖς βρισκόμαστε στὸ περιθώριο τῆς περιθωριακότητας.

Ὅμως αὐτὸς ὁ κόσμος ὑπῆρχε. Καὶ μέσα του ὑπῆρχαν περιθωριακοὶ ποὺ κριτικάριζαν ριζοσπαστικὰ αὐτὸν τὸν πολιτικὸ κόσμο τῶν πολιτικάντηδων ποὺ δὲν συγκινοῦσε κανέναν. Αὐτοὶ οἱ περιθωριακοὶ ἀποτελοῦσαν, παρ' ὅλ' αὐτά, μέρος αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ στὰ μαθήματα ἢ τὶς πρακτικὲς ἐργασίες κατανοοῦσε κανεὶς τὶς ἀνάγκες τῶν φοιτητῶν ποὺ ἐπίσης κριτικάριζαν αὐτὸ τὸν πολιτικὸ κόσμο.

Αὐτὸ γινόταν γιατὶ ἐμεῖς, ἀντίθετα μὲ τοὺς μαχητὲς τῶν όργανώσεων, πηγαίναμε συχνὰ στὰ μαθήματα. Ὄχι γιὰ νὰ μάθουμε. Ἀλλὰ γιατὶ μᾶς ἐνδιέφερε νὰ συζητοῦμε. Περνούσαμε τὴν ζωή μας μιλώντας στὰ μαθήματα, στοὺς διαδρόμους καὶ τὰ ἀμφιθέατρα. Ὑπῆρξε μιὰ κάποια κινητοποίηση —μιά, δύο ἀπεργίες — καὶ μιὰ καὶ βρίσκονταν ἐκεῖ πέντε - ἕξη σύντροφοι, δὲν θυμᾶμαι πιὰ πόσοι ἀκριβῶς, γίναμε ἕνα εἶδος ἐσωτερικῆς πρωτοπορίας στὸ κίνημα. Δὲν μᾶς ἀναγνώριζαν σὰν ὁμάδα πολιτική, ἀλλὰ εἴμαστε φοιτητὲς ποὺ εἴχαμε, λίγο πολύ, ἰδέες. Θέλαμε τὰ μαθήματα νὰ γίνονταν ἀλλοιῶς, εἴχαμε μὲ ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ μιὰ καταπιεστικὴ σχέση, ἐκφράζαμε αὐθόρμητα τὴν ἀνάγκη τῶν φοιτητῶν νὰ θέλουν νὰ μελετήσουν ἀλλοιῶς, χρησιμοποιώντας ὅλο καὶ περισσότερο τὸ ὅπλο τῆς πρόκλησης.

Τὸ πέρασμα τῆς ἀναρχικῆς ὁμάδας στὸ «Κίνημα τῆς 22 Μάρτη» σημαδεύτηκε ἀπὸ τὴν ἐπιβεβαίωσή μας σὰν περιθωριακῶν. Ἐνῶ διαρκῶς συνεχίζαμε τὸ διάλογο, εἴχαμε ἀ-

* Ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἡγετῶν της, ὅπως ὁ Κριβίν, μάχονται τώρα στὴν Ἐπαναστατικὴ Κομμουνιστικὴ Λίγκα.

ναζητήσει τὴ ρήξη. Τὸ ὅπλο αὐτῆς τῆς ρήξης ὑπῆρξε ἡ πρόκληση. Ἐκεῖνοι ποὺ ὁ τύπος μεγάλης κυκλοφορίας ὀνομάζει οἱ λυσσασμένοι διεκδικοῦσαν, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τοὺς σιτουασιονίστ, αὐτὴ τὴν κατάσταση πνεύματος. Ἂς πάρουμε τὸ παράδειγμα τοῦ κοσμήτορα Γκραπέν. Αὐτὸς ὁ ἀριστερός, ποὺ τὸν τιμούσαμε, ποὺ ἦταν παλιὸς ἐξόριστος καὶ ἀντίπαλος τοῦ πολέμου στὴν Ἀλγερία, ὑπῆρξε τὸ θῦμα μας ὄχι σὰν ἄνθρωπος, ἀλλὰ σὰν κοσμήτορας. Αἰχμάλωτος τοῦ κοινωνικοῦ του ρόλου, δὲν μπόρεσε ν' ἀπαντήσει στὸ χλευασμὸ μὲ τίποτ' ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀστυνομία ποὺ ἔγινε ἡ ἀστυνομία του. Οἱ λυσσασμένοι ξεχαρβάλωσαν τοὺς μηχανισμοὺς τοῦ πανεπιστημιακοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος ἀπογυμνώνοντάς τους. Μιὰ φράση, μιὰ μικρὴ προκήρυξη, μιὰ ἀφίσα, μιὰ πράξη καὶ καὶ ὤπ, ἡ καταπίεση κλονίζεται, ἐνῶ ὅλοι μ' αὐτὸ βλέπουν τὴ χυδαία της κτηνωδία. Ἦταν ἀρκετὸ νὰ τοιχοκολλήσουμε ἀφίσσες μὲ φωτογραφίες τῶν χαφιέδων ποὺ, ντυμένοι πολιτικά, βρίσκονταν μὲ ἀποστολὴ στὴ σχολὴ γιὰ νὰ προκαλέσουν τὴν ἀνοιχτὴ ἐπέμβαση τῆς ἀστυνομίας στὸν πανεπιστημιακὸ χῶρο. Κάτω ἀπὸ βροχὴ πέτρες ποὺ ἔριχναν χίλοι φοιτητές, ποὺ στὸ διάστημα ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἔγιναν λυσσασμένοι, ἀναγκάστηκε νὰ ξαναφύγει. Αὐτὸ ἔγινε στὶς 27 Γενάρη 1968. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα οἱ ἀφίσσες αὐτὲς ἦταν καὶ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀφίσσας...

Τὴ στιγμὴ τῆς ἀνάπτυξης ἑνὸς κινήματος ἡ πιὸ πιθανὴ πραγματικὴ σχέση εἶναι μιὰ ἄμεση σχέση μὲ τοὺς ἀνθρώπους —σχέση ποὺ ἀποτέλεσε τὴ δύναμη τοῦ Γερμανικοῦ Φοιτητικοῦ Κινήματος (Γ.Φ.Κ.) στὴ Γερμανία τῆς 22 Μάρτη. Ὅταν ἔκανα στὴ Ναντὲρ κάτι, πίστευα σ' αὐτό: δὲν ἔμπαινα σὲ μιὰ τακτικὴ σχέση. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ χρησιμοποίησα τὴν ἔκφραση ἐσωτερικὴ πρωτοπορία· ὄχι μιὰ πολιτικὴ πρωτοπορία ποὺ ἔχει μιὰ στρατηγικὴ ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ ἐκφράζει τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων ποὺ χτυπιοῦνται. Ἡ δύναμη τῆς 22 Μάρτη βρισκόταν σ' αὐτὸ καὶ ἀπὸ κεῖ οἱ στόχοι ποὺ μποροῦσα νὰ ἔχω σὲ μερικὲς στιγμὲς εἶναι ὅτι ἀποδείχτηκαν σωστοί. Δὲν ὑπῆρχαν τακτικὲς ὑστεροβουλίες, ἐνῶ, π.χ., τὸ σύνθημα «Ζεϊσμάρ — Ἀραφάτ» — σύνθημα ποὺ ρίχτηκε ὅταν ἡ Προλεταριακὴ Ἀριστερὰ ἐξαπόλυσε τὴν καμπάνια γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὸν φυλακισμένο Ζεϊσμὰρ ποὺ ἔκανε ἀπεργία πείνας μὲ τοὺς μαοϊκοὺς— στηριζόταν στὴν ἐπίκληση ἑνὸς ἀρχηγοῦ καὶ γι' αὐτὸ ἦταν κενό. Δὲν θέλω νὰ πῶ ὅτι ὁ Ἀλλαὶν ἦταν τακτικὰ ἔτσι ἀλλὰ αἰσθανόταν κανεὶς τὴν ὕπαρξη ἑνὸς πολιτικοῦ ἀντικειμενικοῦ στόχου πίσω. Κι αὐτὸς ἦταν ἡ προβολὴ κάποιου. Ἀντίθετα, στὴ Ναντέρ, ὑπῆρχε μιὰ ταυτότητα στὴ διάρθρωση τῶν ἀναγκῶν μεταξὺ αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς πρωτοπορίας καὶ τῶν φοιτητῶν ποὺ χτυπιοῦνταν. Κι

αὐτὸ εἶναι ποὺ πρέπει ν' ἀναλύουμε πάντα: νὰ ξέρουμε ἂν ὑπάρχει ἢ ὄχι αὐτὴ ἡ ταυτότητα. Δὲ θέλω νὰ πῶ ὅτι ὅλο αὐτὸ γινόταν αὐθόρμητα ἢ ὅτι ὅταν μιὰ ὁμάδα ἐπεμβαίνει σ' ἕναν τόπο ποὺ δὲν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ πρωτοπορία. Ἀλλὰ φτάνει κανεὶς πάντοτε σὲ μιὰ ψεύτικη σχέση μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ δράση καὶ τῆς ὁμάδας ἢ τῆς ὀργάνωσης, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὴ ἡ σχέση γίνεται τακτική. Πιστεύω πὼς αὐτὸ ἐξηγεῖ τὴ δύναμη τοῦ Κινήματος τῆς 22 Μάρτη ἢ τῶν καταλήψεων σπιτιῶν στὴ Γερμανία (τοὺς ἐμιγκρέδες ποὺ δὲν πλήρωναν νοίκι καὶ τοὺς περιθωριακοὺς ποὺ καταλάμβαναν σπίτια). Ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτές, τὸ κίνημα ἀγκάλιαζε μιὰ μειοψηφία. Ὅμως γινόταν αἰσθητὸ σὰν ἕνα πραγματικὸ πρόβλημα. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν μέσα στὰ σπίτια ποὺ κατάλαβαν θέλουν νὰ μείνουν ἐκεῖ. Ἢ οἱ νεολαῖοι ποὺ κατάλαβαν ἕνα σπίτι θέλουν νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν σὰν σπίτι τῶν νέων. Ἔτσι διαμορφώνεται ὁ στόχος ἑνὸς κινήματος. Γιατί ἕνα σωρὸ ἐργάτες στὴ Γαλλία ἀναγνώρισαν τὸν ἑαυτό τους στὸν ἀγώνα στὴ ΛΙΠ; Ὄχι γιατὶ θὰ ἔκαναν τὸ ἴδιο πράγμα —ἐκεῖνοι ποὺ διαθέτουν σαραβαλάκια, δὲν μποροῦν— ἀλλὰ διότι, γιὰ πρώτη φορὰ ἦταν ὁ τύπος τοῦ κινήματος ποὺ ἀντηχοῦσε σωστά.

Ὁ Πιαζὲτ ἦταν πρωτοπορία ὄχι γιατὶ ἀνῆκε στὸ Ἑνοποιημένο Σοσιαλιστικὸ Κόμμα (ΕΣΚ) ἀλλὰ γιατὶ ἦταν πραγματικὰ μέσα στὴ ΛΙΠ καὶ γιατὶ ἔκανε αὐτὴ τὴν πάλη πραγματικὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀπολυθεῖ κανένας ἐργάτης. Ὅταν μιὰ ὀργάνωση, ἂν θέλει νὰ κάμει μιὰ ἀπεργία, σκέφτεται ὅτι ὁ στόχος τῆς ἀπεργίας δὲν ἐνδιαφέρει, καὶ ὅτι αὐτὸ ποὺ θέλει εἶναι νὰ ἐκπαιδεύσει τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάνουν τὴν ἐπανάσταση ἢ νὰ ψηφίζουν τὴν ἀριστερά. Ὅταν οἱ αὐξήσεις στοὺς μισθοὺς δὲν ἔχουν ἐνδιαφέρον, διότι αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ κατάργηση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας ἢ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Μιττερὰν σὰν προέδρου. Τότε, μιὰ τέτοια τακτικὴ σχέση μὲ τοὺς ἀνθρώπους δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαπολύσει ἕνα πραγματικό, ἐπαναστατικὸ κίνημα.

ΜΠΕΡΝΣΤΑΙΝ

Ὅταν εἶμαι στὴ Ναντέρ, εἶμαι ἐπίσης μέσα σὲ μιὰ ὁμάδα καὶ διακρίνομαι σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς μαχητὲς τῆς ἀναρχικῆς ὁμάδας τῆς Ναντέρ. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὀργανώσεων τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς ὑπῆρξε κιόλας ἡ ἀπόπειρα νὰ ξανακερδίσουν τὴ σχολή μου ἐκφράζοντας τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν ἐπίσης τὴν ἱκανότητά μου σὰν κεντριστή. Ἐξηγοῦμαι. Μέσα σ' ἕνα κίνημα, εἶμαι κεντριστὴς στὸ μέτρο ποὺ προσπαθῶ

νὰ ἐνσωματώσω διάφορες ἀντιφατικὲς στιγμές. **Παράδειγμα**: μερικοὶ ἀναρχικοὶ σύντροφοι σκέφτονταν· «Οἱ φοιτητὲς εἶναι μικροαστοὶ ποὺ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν. Αὐτὸ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ μειοψηφία στὸ ἐσωτερικὸ τῆς φοιτητικῆς κίνησης ποὺ διαθέτει πολλὰ γιὰ νὰ ἐνεργεῖ κατὰ τρόπο σκληρό, ὥστε νὰ παρασύρει τὸ κίνημα πρὸς ἕνα κάποιο στάδιο βίας καὶ ὁλοκληρωτικῆς ρήξης». Δεκάρα δὲν ἔδιναν γιὰ τὴ μεταμόρφωση τοῦ πανεπιστημίου. Τότε ἐγὼ στεφτόμουν διαφορετικά. Ποντάριζα καὶ στὴν τάση τῆς ὁλοκληρωτικῆς ρήξης καὶ στὸ ριζοσπαστικὸ ρεφορμισμὸ (δηλαδὴ νὰ συνεχίζεται ἡ χρησιμοποίηση τοῦ πανεπιστημίου σὰν τόπος ὅπου θὰ εἴχαμε ἕνα λόγο). Καὶ πιστεύω πὼς αὐτὴ ἦταν ἡ δύναμη τοῦ κινήματος.

Πρέπει νὰ καταλάβουμε καλὰ τὸ ἀμφίρροπο **κάθε** φοιτητικῆς κίνησης. Συχνά, ἀναζητιέται μεταξὺ τῆς ριζικῆς ἄρνησης τοῦ Πανεπιστημίου — «Κάτω ἡ ἀστικὴ γνώση! Κάτω ἡ διανοουμενίστικη καὶ κοινωνικὴ φασαρία» καὶ ἑνὸς ρεφορμισμοῦ πρακτικοῦ ποὺ ἐκφράζει τόσο τὴν κριτική τῶν μορφῶν καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς μάθησης ὅσο καὶ τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἄλλης γνώσης — τὸ κριτικὸ πανεπιστήμιο, **τὴν ἐνεργητικὴ ἀπεργία**, τὶς συζητήσεις, τὶς ὁμάδες ἐργασίας. Ὁ στόχος τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος εἶναι ἡ ἀνεύρεση ἑνὸς πλαισίου γιὰ νὰ ἀπελευθερωθεῖ ὁ λόγος καὶ νὰ μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ καὶ νὰ ἀποτελέσει μιὰ ζωντανὴ πράξη ἡ κριτικὴ τῆς κοινωνίας. **Ἡ ἐνσωμάτωση τῆς ριζοσπαστικῆς ἀντιπολίτευσης**, δηλαδὴ **τῆς ἀδιάλλακτης, στὸ σύστημα καὶ** ἡ ἀνάγκη πραγματικῆς πρακτικῆς ἀλλαγῆς, μέσα στὸ ἴδιο τὸ κίνημα. Ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς εὔθραυστης ἑνότητας ἐξαρτᾶται ὁ στόχος τοῦ κινήματος.

Σὲ πολιτικὸ ἐπίπεδο, αὐτὴ ἡ κεντριστικὴ θέση, ποὺ εἶναι λίγο ἀφελής, θέλει νὰ πεῖ ὅτι ὅλες οἱ πολιτικὲς ὀργανώσεις (τροτσκιστές, μαοϊκοὶ κλπ.) πρέπει νὰ πάρουν μέρος σὲ μιὰ δράση, ὅπως ἔγινε, π.χ. μετὰ τὴν ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ Ρούντι Ντοῦτσκε. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ὅλες οἱ ὀργανώσεις ἤθελαν νὰ κάνουν μιὰ ἐκδήλωση, ἀλλὰ ἦταν ἀνίκανες νὰ κάνουν τὴν ἐκδήλωση ὅλες μαζί. Εἴμαστε ἐμεῖς —δηλαδὴ τὸ Κίνημα τῆς 22 Μάρτη — ποὺ καλέσαμε στὴν ἐκδήλωση ὅλο τὸν κόσμο. Τότε, αἰσθάνθηκα καλὰ τὸ παιχνίδι τῶν ὀργανώσεων: νὰ μὲ χρησιμοποιήσουν, νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἐπέμβασή μου σὰν κάλυμμα.

Τὸ ἴδιο πρόβλημα τὸ ξαναβρῆκα συχνὰ στὸ Μάη 68. Πολιτικά, δὲν μὲ ἔπαιρναν στὰ σοβαρά, γιατί αὐτὰ ποὺ ἔλεγα δὲν εἶχαν μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ἀλλὰ ἀφοῦ ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ποὺ ἀναφέρονταν σ' αὐτά οἱ πολιτικὲς ὁμάδες εἶχαν τὴν τάση νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς στόχους τοῦ Κινήματος τῆς 22

Μ ά ρ τ η καὶ πέρα ἀπ' αὐτούς, τοὺς στόχους ποὺ μποροῦσα νὰ ἔχω.

Κάπως ἔτσι εἶναι ποὺ ἔζησα τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ Ναντὲρ στὸ Παρίσι. Ὅλος ὁ κόσμος εἶχε σχηματίσει τὴ γνώμη ὅτι κάτι τί συνέβη στὴ Ναντέρ... (Ὁ **Λεφέμπρ εἶπε «ἡ εἰσβολὴ τῆς Ναντὲρ στὰ ὑψηλὰ ἐπίπεδα...»**) Γιὰ κείνους ποὺ ἤθελαν τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Κινήματος χρειάστηκε νὰ προσπαθήσουν νὰ κατανοήσουν αὐτὸ ποὺ συνέβαινε στὴ Ναντέρ. Τότε οἱ γέροι τῆς ΕΕΓΦ προσπάθησαν νὰ ξαναζήσουν μιὰ δεύτερη νεότητα δημιουργώντας τὰ «Πανεπιστημιακὰ Γραφεῖα Ψυχολογικῆς Βοήθειας» (Π.Γ.Ψ.Β. — B.A.P.U.)* ὄχι, τὸ Κ.Π.Δ.. Ἡ Ε.Κ.Ν. (τροτσκιστική) ποὺ διάθετε κάποια πολιτικὴ ὄσφρηση, ἀποτέλεσε μέρος τοῦ Κ ι ν ή μ α τ ο ς τ ῆ ς 22 Μ ά ρ τ η, ἐνῶ ἡ «Μαρξιστική, Λενινιστικὴ Ἕνωση Κομμουνιστικῆς Νεολαίας» (μαοϊκὴ) ἀρνήθηκε, ἀλλὰ ἔστειλε ὑποβρύχιους ἐκπροσώπους.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ: «ΚΡΙΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΨΟΦΗΣΕΣ ΣΤΟ ΑΟΥΣΒΙΤΣ»

Μὲ εἶχαν προσκαλέσει στὸ ράδιο —Φράνς - Ἰντὲρ— γιὰ νὰ μιλήσω στὶς ἑφτὰ τὸ πρωὶ καὶ εἴχαμε ἀποφασίσει νὰ πᾶμε ἐκεῖ δυὸ μαζί. Ἀκόμα δὲν εἶχα γίνει μιὰ βεντέττα τοῦ τύπου ἀλλὰ θεωρούμουνα σὰν «ὁ ὑποκινητής» ἐξαιτίας τῆς ἱστορίας Μισσόφ**. Ὁ τύπος ποὺ ἔκανε τὴν ἐκπομπὴ φοβόταν ὅτι δὲν θὰ πάω. Ἡ ἐκπομπὴ θὰ διαρκοῦσε μιὰ ὥρα! Τοῦ εἶχα πεῖ: «Μὴν ἀνησυχεῖτε, θὰ ἔρθω στὶς ἑφτά». Στὶς ἑφτὰ ἡ ἐκπομπὴ ἀρχίζει, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν ἔχω πάει ἀκόμα. Ὁ τύπος λέει: «Οἱ ἀναρχικοὶ ἔρχονται καθυστερημένοι. Αὐτὸ εἶναι φυσιολογικό...». Βάζει λίγη μουσι-

---

* Δημιουργήθηκαν ἀπ' τοὺς ἡγέτες τῆς Ε.Ε.Φ.Γ. στὴ δεκαετία τοῦ '60, διαμέσου τοῦ ὀργανισμοῦ διαχείρισης τῆς φοιτητικῆς κοινωνικῆς ἀσφάλισης.

Κ.Π.Δ. = Κίνημα Πανεπιστημιακῆς Δράσης.

** Στὶς 8 Γενάρη, τὸ ἀπόγευμα, καθόμαστε στὴν καφετηρία ὅταν μάθαμε πὼς ὁ ὑπουργὸς Παιδείας Μισσόφ, θὰ ἐρχόταν νὰ ἐγκαινιάσει τὴν πισίνα. Ὁ Μισσόφ ἦταν σημειωμένος γιατὶ εἶχε γράψει ἕνα λευκὸ βιβλίο πάνω στὴ νεολαία ἄγευστο καὶ ἄοσμο. Ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε στὰ ἐγκαίνια. Τὸν ρώτησα γιατὶ δὲν μιλοῦσε γιὰ τὰ σεξουαλικὰ προβλήματα τῶν νέων στὸ βιβλίο του, ποὺ τότε ἀποτελοῦσε τὸν καμβὰ πάνω στὸν ὁποῖον διαμορφωνόταν ἡ κινητοποίηση στὴν πανεπιστημιούπολη τῆς Ναντέρ, ἐδῶ κι ἕνα χρόνο. Μοῦ ἀπάντησε πὼς ἂν εἶχα σεξουαλικὰ προβλήματα, νὰ ἔκανα τρεῖς βουτιὲς στὴν πισίνα γιὰ νὰ λυθοῦν. Ἡ ἀπάντηση ἦταν ὁ ἰδιαίτερος τρόπος ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ φασίστες γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ συζήτηση καὶ νὰ τὴν ξανασυγκεντρώσουν στὴν ἐξύμνηση τῆς δράσης τους. Ἀμέσως μπῆκε σ' ἐνέργεια μιὰ διαδικασία ἀποβολῆς μου ποὺ σταμάτησε ἀπότομα.

κή. 'Αλλά πάντα λείπω. Κι αυτός συνεχίζει: «Είναι φυσιολογικό αυτό. Οι αναρχικοί δεν παίρνουν ποτέ τίποτα στα σοβαρά. 'Εσεϊς, οι θεατές έχετε κιόλας μιά απόδειξη τοῦ τί σημαίνει Κίνημα της Ναντέρ». "Υστερ' από μισή ώρα είχε θυμώσει καί μου κάνει σφοδρή έπίθεση: «Αὐτό πού κάνουν είναι αισχρό. Βλέπετε πῶς μεταχειρίζεται έσᾶς τοὺς ἀκροατές!». 'Εμεῖς εἴχαμε ξεκινήσει έγκαιρα από τό σπίτι, άλλά βγαίνοντας από το διαμέρισμα έπεσαν πάνω μας μερικοί τύποι. Μᾶς πέταξαν σ' ένα καμιόνι πού ξεκίνησε αμέσως καί ένας μᾶς έδειξε ένα μετάλλιο λέγοντάς μας «'Αστυνομία!» "Αλλαξαν δυό - τρεῖς φορές άστυνομικό τμήμα καί πάντοτε πολύ, πολύ μακρυά από τό Παρίσι, στα περίχωρα. "Όταν ρώτησα γιατί μᾶς μετακινοῦσαν έτσι, μοῦ εἶπαν: «Τό άστυνομικό τμήμα κινδυνεύει νά γίνει στόχος τῶν φίλων σας». Μέσα στό κεφάλι τῶν χαφιέδων ὑπῆρχε κιόλας ἡ ἰδέα πώς ἦταν δυνατό νά γίνουν φασαρίες. Μέ κατηγοροῦσαν ὅτι εἶχα ὀργανώσει τό τουλούμιασμα ἑνός φασίστα στή Ναντέρ καί ὅτι τόν εἶχα ἀπειλήσει μέ θάνατο. Μέ ἀνάκοινε ἕνας κομισσάριος στό Πυτώ. Κατά τίς ἕντεκα ἡ ὥρα —ὅλη ἡ ἐπιχείρηση εἶχε κρατηθεῖ μυστική— ἕνας μπάτσος εἶπε στήν ἐφημερίδα «Φράνς - Σουάρ»: «Ὁ ὑποκινητής τῶν λυσσασμένων πιάστηκε ἀπό τήν ἀστυνομία». Ὑπῆρξε μιά διαρροή χωρίς ἀμφιβολία· κάποιος τά «εἶχε πιάσει». Θά μποροῦσε νά τά εἶχαν καί μοιραστεῖ!

'Επίσης μέ κατηγοροῦσαν γιά τό πρῶτο Δελτίο τῆς «2 2 Μ ά ρ τ η». Τότε, εἶχαν ἀντικαταστήσει τήν ξύλινη πόρτα τοῦ διοικητικοῦ οἰκήματος τῆς Ναντέρ μέ σιδερένια, μετά τήν κατάληψή του. Τότε στό Δελτίο εἴχαμε γράψει: «'Εναντίον σιδερένιας πόρτας χρησιμοποιεῖστε κοκτέιλ Μολότοφ» καί εἴχαμε δώσει τή συνταγή τῆς παρασκευῆς του. Οἱ μπάτσοι ζητοῦσαν νά βροῦν τούς ὑπεύθυνους. 'Ερεύνησαν τό σπίτι μου, τό δυάρι πού εἶχα ζήσει πάντοτε καί στό ὁποῖο εἶχε μείνει ἡ μάνα μου. Κάτω ἀπό τό σπίτι μου, πού μέ εἶχαν πάει δεμένο μέ χειροπέδες, συνάντησα ἕνα φιλαράκο τοῦ ἀδελφοῦ μου καί ἔτσι μπόρεσα νά εἰδοποιήσω κάποιον. Τοῦ εἶπα νά τηλεφωνήσει στό Γκαιμπύ, στόν ἀδελφό μου. Τά ἔψαξαν ὅλα. Δέν κατάλαβαιναν τίποτα. "Ολα εἶχαν γίνει μπορντέλο. Μοῦ ἀπαγόρευαν ν' ἀπαντῶ στό τηλέφωνο. Τό τηλέφωνο δέν σταματοῦσε νά χτυπᾶ ἀφοῦ ὁ ἀδελφός μου εἶχε εἰδοποιηθεῖ.

"Υστερα, τά πράγματα σοβάρεψαν. Μέ πῆγαν στή δικαστική 'Αστυνομία στό Κέ ντέζ 'Ορφέβρ καί ἀνακρίθηκα ἀπό ἕνα νεαρό: Ξέρετε, κύριε Κόν - Μπεντίτ, ἐγώ δέν ἔχω ἀληθινά τίποτα ἐναντίον σας, ἀλλά πρέπει νά κάνουμε ἐπαληθεύσεις...» "Ηταν φανερό ὅτι ὁ τύπος δέν μέ ἤθελε ἀπολύτως τίποτα ἀλλά προσπάθησε νά μέ τρομοκρατήσει. Αὐτό δέν ἦταν σοβαρό γιατί ἐγώ δέν εἶχα πάρει μέρος σ' αὐτή τήν ἱστορία. Πιστεύω ὅτι ὑπῆρξε μιά ἀναμέτρηση μέ τό φασίστα καί ὁ ἐπιθεωρητής τηλεφωνοῦσε διαρ-

κῶς σ' ἕνα δικαστικό. Γινόταν ὅλο καὶ πιὸ νευρικὸς διότι ἡ ΕΕΓΦ, ὕστερ' ἀπὸ ὑποδείξεις τῶν παιδιῶν, εἶχε κάνει μιὰ ἀρκετὰ σκληρὴ δήλωση ποὺ τοὺς ἐξέπληξε. Ὑπῆρξε ἀκόμα μιὰ ἐπέμβαση τοῦ δικηγόρου τῆς ΕΕΓΦ Σορντᾶ, ποὺ ἦταν γχωλιστὴς τῆς ἀριστερᾶς καὶ ποὺ εἶχε κάνει κιόλας τὰ πρῶτα διαβήματα ἐναντίον τῆς πρώτης ἀπόπειρας ἀπέλασής μου. Οἱ μπάτσοι ἤθελαν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὴν ἀπομόνωση τῶν λυσσασμένων τῆς Ναντὲρ ἀφοῦ μέχρι τότε οἱ φοιτητικὲς ὀργανώσεις δὲν μᾶς ἔπαιρναν στὰ σοβαρά. Ὅταν ὁ Σωβαζὼ ἄκουσε νὰ μιλοῦν γιὰ τὴν Ναντέρ, γελοῦσε. Μὲ λίγα λόγια, τὸ βράδυ ἑτοιμαζόταν μιὰ ἐνιαία ἐκδήλωση καὶ οἱ μπάτσοι, ποὺ φαίνεται ὅτι τὸ ἤξεραν, μὲ ἀπόλυσαν ἀκριβῶς λίγο πρὶν ἀρχίσει. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσή μου βρέθηκα μπροστὰ σ' ἐκπλήξεις. Στὴ συγκέντρωση ἔπαιρνε μέρος ὅλος ὁ κόσμος. Ἀκόμα καὶ τὸ C.L.E.R.! Ὁ ἀδελφός μου εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὸ Σαὶν Ναζαίρ. Τότε οἱ ἐφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας, γιὰ πρώτη φορὰ μὲ χαρακτήρισαν ὁ Ντάνυ ὁ Κόκκινος. Ἐμένα ποὺ ἤμουν ἀναρχικός...

Ὅταν ἡ Ναντὲρ κλείστηκε γιὰ δεύτερη φορὰ ἤρθαμε στὸ Καρτιὲ γιὰ νὰ μιλήσουμε στὴ Σορβόνη. Ἔγινε ἕνα μῆτινγκ χάλια, μπροστὰ μόλις σὲ 600 ἄτομα, ἀλλὰ ποὺ προκάλεσε πανικὸ στοὺς ἄλλους. Τότε εἶναι ποὺ λογάριασα τοὺς στόχους ποὺ ἔβαζε ἡ Ναντέρ. Οἱ ἄλλοι σίγουρα φοβήθηκαν μὴ καταληφθεῖ ἡ Σορβόνη. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ κάποιος μᾶς ἀπαγόρευσε κάτι, γίνονταν καταλήψεις! Τότε, στὶς 3 Μάη, μᾶς συνέλαβαν ὅλους. Θὰ ἦταν παράλογο ἐντελῶς καὶ σκεφτοῦμε μόνο νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὶς στέγες, ἔτσι ἐνῶ ἡ ΟΕΦ διαπραγματευόταν μᾶς ἔπιασαν ὅλους: 600 πρόσωπα.

Στὸ ἀστυνομικὸ τμῆμα, τὸ Ρουσσὲ κι ἐμένα μᾶς ξεχώρισαν. Δὲν πῆγε κανεὶς στὸ Μπυζόν. Στὸ τμῆμα ἡ ἀτμόσφαιρα γινόταν ὅλο καὶ πιὸ βαρειὰ καὶ οἱ μπάτσοι θύμωναν ὅλο καὶ πιὸ πολύ. Φαίνεται πῶς θὰ γινόταν φασαρία.* Κατὰ τὶς 2 τὸ πρωὶ ἄρχισα νὰ φωνάζω. Ἕνας μπάτσος χαρφώθηκε μπροστά μου καὶ μοῦ λέει: «Πατερούλη μου, θὰ πληρώσεις. Κρίμα ποὺ δὲν ψόφησες στὸ Ἄουσβιτς μὲ τοὺς γονεῖς σου. Ἄν εἶχε γίνει αὐτὸ δὲν θὰ μᾶς

* Στὶς 3 Μάη ἔγινε γύρω ἀπ' τὴ Σορβόνη αὐτὸ ποὺ συνέβη στὶς 7 Γενάρη στὴ Ναντέρ. Ἡ εἴσοδος τῆς ἀστυνομίας στὸ πανεπιστήμιο ἄρκεσε γιὰ νὰ κάνει λυσσασμένους χιλιάδες φοιτητές. Ἐνῶ ὅλοι οἱ μαχητὲς ἦταν φυλακισμένοι, ἀρχίζει αὐθόρμητα ἡ φοιτητικὴ ἐξέγερση. Ἡ ἀστυνομία αἰφνιδιάστηκε ἀπ' τὴν ἐπιθετικότητα καὶ τὴν κινητικότητα τῶν σπουδαστῶν. Χρειάστηκε πολλὲς ὧρες γιὰ ν' ἀποκαταστήσει τὴν τάξη.

Στὴ διάρκεια τοῦ Σαββατοκύριακου πολλοὶ φοιτητὲς καταδικάστηκαν σὲ ποινὲς φυλάκισης. Ἡ ἀλληλεγγύη μὲ τοὺς φυλακισμένους ὑπῆρξε ἕνα κίνητρο τόσο ἰσχυρὸ στὴ γενίκευση τοῦ κινήματος ὅσο κι ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Σορβόνης.

σκότιζες σήμερα». Ἄρχισα νὰ καταλαβαίνω ὅτι ἡ σύγκρουση ἦταν σκληρή. Φτάνει ἕνας ἄλλος μπάτσος καὶ μοῦ λέει ὅτι ἕνας δικός τους σκοτώθηκε: «Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος». Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, σὲ ὅλα τὰ ἀστυνομικὰ τμήματα ἔτρεχε ἡ πληροφορία πὼς ἕνας μπάτσος ποὺ εἶχε φάει ἕνα τοῦβλο στὸ κεφάλι πέθανε. Κάθε φορὰ ποὺ ζητοῦσα κάτι, κινδύνευα νὰ μὲ χτυπήσουν.

Στὶς 5 - 6 τὸ πρωί, ἔπεσα πάνω στὸν ἴδιο μπάτσο ποὺ μὲ εἶχε ἀνακρίνει τὴν προηγούμενη ἑβδομάδα. Μοῦ εἶπε: «Εἴσαστε ὑπεύθυνος ἐξεγέρσεων. Θὰ πληρώσετε». Τοῦ ἀπάντησα: «Αὐτὸ ποὺ λὲς εἶναι γελοῖο. Οἱ ἐξεγέρσεις ἄρχισαν μετὰ τὴ σύλληψή μου. Στ' ἀλήθεια, αὐτὸ ποὺ λέτε εἶναι ἀνόητο». Τελικά, τὰ χαράματα μὲ ἄφησαν χωρὶς νὰ μοῦ ποῦν οὔτε μιὰ λέξη. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ νύχτα ποὺ πέρασα στὸ ἀστυνομικὸ τμῆμα, φοβήθηκα πολύ.

ΠΕΝΤΕ ΚΟΛΩΝΕΣ ΣΕ ΜΙΑ

Στὴ Ναντέρ, ἡ «22 Μάρτη» διάθετε ἕναν ποὺ ἔκφραζε τὶς ἀπόψεις της, ποὺ τὶς βροντοφώναζε. Ἀλλὰ ἤμουν ἀληθινὰ ἐνσωματωμένος στὴν ὁμάδα. Ἀπὸ τὴν ὥρα ὅμως ποὺ ἡ «22 Μάρτη» μπῆκε στὸ Καρτιὲ Λατέν, ἀρνήθηκε συνειδητὰ νὰ π ά ρ ε ι τ ὶ ς ε ὐ θ ύ ν ε ς τ η ς, ὅπως λένε —δηλαδὴ νὰ ἀναπτύξει τὴ δομή της στὴ νέα κατάσταση— ὑπῆρξε μιὰ ρήξη ὄχι πολιτικὴ ἀλλὰ πρακτική. Χώρισα ἀπὸ τὴ γκρούπα. Πήγαινα ἐκεῖ πάντα, ἀλλὰ ἄρχισα νὰ παίζω ἕνα πληροφοριακὸ παιχνίδι χρησιμοποιώντας μὲ τὴ διαίσθηση τὰ μαζικὰ μέσα. Αὐτὸ ποὺ ἔκανα, θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ κάνουμε συλλογικά, συνειδητά, καὶ αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ ἐλεγχθεῖ πιὸ καλά. Ὅλο καὶ πιὸ πολὺ ἀντιλαμβανόμουν ὅτι μποροῦσα νὰ χρησιμοποιήσω τὰ μαζικὰ μέσα. Θεωροῦσα τὸν ἑαυτό μου σὰν ἕναν ποὺ ἐξέφραζε τὸ κίνημα, ἀλλὰ ὅλο καὶ πιὸ λίγο συνδεόμουν μ' αὐτήν. Ἄρχισα νὰ λειτουργῶ μὲ τὴ διαίσθηση. Ποτὲ δὲν μπῆκε πρόβλημα νὰ μὲ ὁρίσουν σὰν ἐκπρόσωπο.

Στὴ Ναντέρ, τὸ «Π α ρ ὶ - Μ ά τ ς» ἤθελε κάποτε νὰ φτιάξει ἕνα ἄρθρο. Συζητήσαμε τὴν πρόταση καὶ τὴν ἀποδεχτήκαμε γιατὶ θὰ μᾶς πλήρωνε. Τὸ θέμα κανονίστηκε στὰ γρήγορα καὶ ἀνατέθηκε σὲ μένα ν' ἀσχοληθῶ μ' αὐτό. Στὴν πραγματικότητα τὸ «Παρὶ - Μάτς» μὲ χρησιμοποίησε σὰν βεντέττα, σὰν θέαμα. Καὶ ὅπως δὲν ἤμουν πιὰ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ὅπως δὲν ὑπῆρχε ἔλεγχος, ὅλ' αὐτὸ μοῦ ξέφευγε ὅλο καὶ πιὸ πολύ.

Μέχρι τὸ τέλος τοῦ Μάη, ὁλόκληρη ἡ προσωπικότητά μου μοῦ ξέφευγε. Ἦταν μιὰ φυγὴ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ποὺ γίνηκε ἡ μεγάλη ζωή. Ἡ «22 Μάρτη» ὑπῆρχε, ἀλλὰ ἐγὼ ἔγινα ἕνα πρόσωπο

ἀνεξάρτητο. Οἱ ὀργανώσεις ὅπως ἡ ΕΚΝ ἐξυπηρετοῦνταν ἀπ' αὐτό. Ἡ τακτικὴ ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ κερδίσουν ἕνα κίνημα ἦταν πρῶτα - πρῶτα νὰ κερδίσουν πρῶτα τὶς προσωπικότητες. Ὁ Μαντέλ, ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς τροτσκιστὲς ἡγέτες, στὸ μήτινγκ τῆς ΕΚΝ, τὴν παραμονὴ τῶν ὁδοφραγμάτων μὲ σύγκρινε μὲ τὸν Τσὲ Γκεβάρα —«Ἕνας ἐπαναστάτης δὲν ἔχει πατρίδα»— Χαλασμὸς κόσμου! Καὶ ἐκεῖ ἡ ὁμιλία μου εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία ἐνῶ, ὡστόσο, δεν εἶπα τίποτα τὸ ἐνδιαφέρον. Ἦταν ἕνας λόγος ἐναντίον τοῦ σεχταρισμοῦ τῶν μαοϊκῶν τῆς Ε.Ν.: Ἐὰν οἱ τροτσκιστές, οἱ μαοϊκοὶ καὶ ἡ γιαγιά μου κατέβαιναν στὸ δρόμο, θὰ εἴμαστε ὅλοι μαζί.

Δέχομαι τὸ διάλογο μὲ ὅλο τὸν κόσμο, ἀλλὰ ἡ πολυλογία εἶναι ἀπαράδεκτη. Ἐμεῖς θέλουμε νὰ κάνουμε νὰ κατέβει ἡ δημοκρατία στὸ δρόμο. Τὸ κίνημά μας τῆς «22 Μάρτη» εἶναι ἐναντίον τῶν «ἡγεμονιῶν». Πρόκειται γιὰ ἕνα κεντριστικὸ λόγο ποὺ εἶχε σκοπὸ τὸ ξεπέρασμα ἀπὸ τὴν ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ τῆς συζήτησης στὶς ὁμαδοῦλες. Νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν ὑπόθεση: ἡ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ ὑπάρχει μόνο σὰν σύνολο καὶ αὐτὸ τὸ σύνολο εἶναι μιὰ δύναμη. Τὸ σύνολο τῶν ὀργανώσεων εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ ποσόν τους. Αὐτο εἶναι ποὺ περίμεναν πολὺ οἱ ἄνθρωποι. Ὅσο ἀπομακρινόμαστε ἀπὸ τὴ Ναντέρ, τόσο περισσότερο ταυτιζόταν ἡ «22 Μάρτη» μὲ τὸν Ντάνυ. Ἐνῶ στὴ Ναντὲρ οἱ φοιτητὲς γνώριζαν τὴν «22 Μάρτη» ἔξω ἀπὸ μένα, τώρα δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιο. Ἐπωφελήθηκα ἀκόμα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ δύναμη τῆς «22 Μάρτη». Γιατί; Εἶναι σίγουρο ὅτι αὐτὴ ἡ κατάσταση, δηλαδὴ ὅτι ἀπηχοῦσα ἀπόψεις, ὁ ρόλος τῆς βεντέττας, μοῦ ἄρεσε. Αὐτὴ ἀνταποκρινόταν σε ὁλόκληρη μιὰ πλευρὰ ναρκισσισμοῦ, τοῦ ἠθοποιοῦ. Ἐγώ, ἀντίθετα, ταυτιζόμουν ὁλότελα μὲ τὴν «22 Μάρτη». Σκεφτόμουν νὰ ἐκπροσωπήσω πραγματικὰ αὐτὴ τὴν ὁμάδα. Μετὰ τὶς 3 Μάη, ὅταν οἱ ὀργανώσεις ἔχαναν τὰ πάντα γιὰ νὰ βάλουν κάτω ἀπὸ τὸν ἔλεγχό τους τὸ κίνημα, οἱ σύντροφοί μου μὲ χρησιμοποίησαν πολὺ ἐναντίον αὐτῆς τῆς τάσης. Ὅταν, π.χ., γινόταν μιὰ συνέντευξη τύπου, ἤμουν ἐκεῖ, ἄρα ἔπαιρναν κι ἀπὸ μένα συνέντευξη τόσο ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ΕΕΓΦ. Ἀλλὰ τὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ τὸ «Κίνημα τῆς 22 Μάρτη» μ' ἔσπρωχνε πρὸς τὰ μαζικὰ μέσα ἐνημέρωσης, δὲν πῆρα μέρος στὶς μεγάλες ἐκδηλώσεις ποὺ ἔγιναν μετὰ τὴ σύλληψή μου στὴν αὐλὴ τῆς Σορβόννης καὶ τὴν ἐμφάνισή μου μπροστὰ στὸ πειθαρχικὸ συμβούλιο τοῦ πανεπιστημίου! Εἶχαν ἀποφασίσει νὰ γίνει αὐτὸ στὶς 22, διότι ὑπῆρχε ἡ φήμη πὼς ἂν οἱ μπάτσοι μὲ χτυποῦσαν, θὰ ἔβαζα τὶς φωνές. Καὶ ὅλες οἱ διαδηλώσεις μποροῦσαν νὰ χτυπηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀστυνομικούς, καὶ νὰ λήξουν, ἰδίως στὴν ἀρχή. Ἦταν κι αὐτὸς

ένας λόγος πού μέ χώριζε άπό τήν «22». Έμενα στό γραφείο τοῦ Συνδικάτου Ἐπιστημόνων. Εἶχα χάσει λίγη ἀπό τήν ἀποτελεσματικότητα κι αὐτό εἶναι πού μέ ἔκανε νά γίνω λίγο γραφειοκράτης. Στή διάρκεια τῆς ἐκδήλωσης στά Ἠλύσια ἤμουν ἀγανακτισμένος γιατί δέν ἤμουν ἐκεῖ. Αὐτό πού ἀπ' ὅλα μοῦ ἀρέσει πιό πολύ εἶναι οἱ διαδηλώσεις. Σ' αὐτήν οἱ ἀναρχικοί ἤθελαν νά κατουρήσουν στή φλόγα τῆς Ἁψίδας τοῦ Θριάμβου καί τούς ἐμπόδισαν οἱ τροτσκιστές. Οἱ τρίχρωμες σημαῖες τῶν Ἠλυσίων συστηματικά ξεκρεμάστηκαν καί ἀντικαταστάθηκαν ἀπό κόκκινες. Αὐτό ἦταν πού ἀργότερα τό πλήρωσα μέ ἀπέλαση ἀπό τή Γαλλία. Διότι στό Ἄμστερνταμ δήλωσα: «Ἡ γαλλική σημαία εἶναι φτιαγμένη γιά νά ξεσκίζεται καί νά μετατρέπεται σέ κόκκινη σημαία». Ἡ διαδήλωση μόλις ἔφτασε στά Ἠλύσια, δέν ἤξερε ποῦ νά πάει. Ξαναγύριζε πρός τό Καρτιέ Λατέν. Ἐκεῖ ὁ Ζισμάρ, πού τότε ἦταν γραμματέας τοῦ Ἐθνικοῦ Συνδικάτου Ἐκπαίδευσης — Ἀνωτέρας (Ε.Σ.Ε. — Ἀνωτ.) ὑπῆρξε πολύ καλός. Ἡ ἀστυνομική διεύθυνση ἀπαγόρευε τό ξαναγύρισμα στό Καρτιέ Λατέν. Τηλεφώνησε στούς ἀστυνομικούς: «Ἀφῆστε τούς διαδηλωτές νά μποῦν στό Καρτιέ Λατέν εἰδεμή θά γίνει σφαγή. Οἱ ἄνθρωποι θέλουν κλπ.» Μπλοφάριζε ἐπικίνδυνα. Παρ' ὅλ' αὐτά, ἡ ἀστυνομία ἔστειλε λίγους ἀνθρώπους της. Δέν κρατήθηκα πιά καί βγῆκα. Τό διηγοῦμαι γιατί ἐκεῖνο τό βράδυ ἤμουν πολύ καταπιεσμένος. Κόσμος ὑπῆρχε πάρα πολύς. Ἀλλά ἐκεῖ πού ἤμουν, τίποτα δέν συνέβη. Συνάντησα τόν Ρολάν Καστρό. Οὔτε αὐτός μποροῦσε νά πάει στή διαδήλωση γιατί ἡ ὀργάνωσή του, ἡ Ἕνωση Νεολαίας, ἦταν ἀντίθετη. Μοῦ ἔκαμε «σούτ!» καί ἐπανέλαβε: «Εἶναι ἀπίστευτο αὐτό πού συμβαίνει, εἶναι ἀπίστευτο». Κι αὐτός, εἶχε ἔρθει νά δεῖ!

Ν' ΑΝΑΤΙΝΑΞΕΙΣ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ

Μετά τίς κλήσεις πού ἔκαμε ἡ ἀστυνομία στούς μαχητές πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ στή Σορβόννη στίς 3 Μάη καί τίς καταδίκες διαδηλωτῶν κατά τό Σαββατοκύριακο, τό κίνημα γενικεύτηκε ἀρκετά γρήγορα. Ἐνῶ ἡ ἐξουσία ὑπολόγιζε νά ἐκφοβίσει τό Κίνημα 22 Μάη, καλώντας ἑφτά φοιτητές τῆς Ναντέρ —ἕνας ἤμουν ἐγώ— στό πειθαρχικό συμβούλιο τοῦ Πανεπιστημίου, τό σύνθημά μας συνάθροισης γύρω ἀπό τή Σορβόνη —γιά νά μᾶς ὑποστηρίξουν καί ἐναντίον τῆς σύγκλησης πού θά γινόταν τήν ἴδια μέρα— βρῆκε πλατειά ἀπήχηση. Ἡ μανούβρα ἐκφοβισμοῦ μεταμορφώθηκε σέ μιά αναμέτρηση δύναμης μέ πολύ πιό πλατύ στόχο: νά ἐπιβάλλει τήν ἀμφισβήτηση γενικεύοντάς την ἤ τή διάλυσή της.

Τὴν Παρασκευὴ 3 Μάη, ὑπῆρχαν 3.000 διαδηλωτές, τὴ Δευτέρα, στὶς 9 τὸ πρωὶ 5.000, ἐνῶ τ' ἀπόγευμα πρὸς τὸ τέλος, πολλὲς δεκάδες χιλιάδες. Τὴν Τρίτη —κατὰ τὴ διαδήλωση τῆς Ἀψίδας τοῦ Θριάμβου— ἦταν περισσότεροι ἀπὸ 50.000. Τὸ κίνημα εἶχε ἐπιβεβαιωθεῖ στὸ δρόμο ἀλλὰ δὲν εἶχε ἐκφράσει τὸ περιεχόμενό του. Ἦταν μιὰ περίοδος ποὺ οἱ συλλογικὲς παρορμήσεις διαρθρώνονταν. Τότε, χρησιμοποιώντας τὴ συμπάθεια τῶν Παρισινῶν —ἄρα τὴν κατάσταση ἀπομόνωσης τῆς ἐξουσίας— ἐμφανίστηκε στὶς πολιτικὲς ὁμάδες τῆς ἐξτρεμιστικῆς Ἀριστερᾶς καὶ μὲ τὶς ἐκκλήσεις τῆς ΓΣΕ, ὁ πειρασμὸς ἑνὸς συμβιβασμοῦ ποὺ θὰ ἐπέτρεπε τὴν πολιτικὴ σταθεροποίηση τοῦ κινήματος καὶ τὴν κεφαλαιοποίηση τῶν κατακτήσεών του. Στὸ χρηματιστήριο τοῦ ἀριστερισμοῦ, ἕνας ἀριθμὸς μετόχων ἔπαιζαν πουλώντας μόνο. Ἐμεῖς, μὴ ὄντας ἰδιοκτῆτες ἑνὸς «ἐνσωματωμένου γκρουπούσκουλου = ὁμαδούλας», εἴμαστε πιὸ ἐλεύθεροι νὰ ἀνεβάζουμε τοὺς στόχους μας. Θυμᾶμαι τὴν Τετάρτη 8 Μάη. Τὸ πρωὶ ὁ Ζισμὰρ εἶπε στὸ ράδιο: «Σήμερα καταλαμβάνεται ἡ Σορβόννη». Ὅταν ἔφτασαν μπροστὰ στοὺς μπάτσους, ὁ Σισεραὶ καὶ οἱ τροτσκιστές, στὸ ὄνομα τῆς ΕΕΓΦ εἶχαν πεῖ: «Σύντροφοι, τὸ αὔριο θὰ εἶναι ὡραῖο γιατὶ τὸ μέλλον μᾶς ἀνήκει...» γιὰ νὰ διαλύσουν τὴ διαδήλωση. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἐγὼ ἤμουν στὴν τηλεόραση γιὰ μιὰ ἐκπομπὴ τοῦ Μπὶ - Μπὶ - Σί. Ὅταν ξαναῆρθα, εἶδα ἕναν ὁλόκληρο κόσμο νὰ κλαίει στοὺς δρόμους. Πίστεψα ὅτι προερχόταν ἀπὸ συγκρούσεις μὲ τὴν ἀστυνομία. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόκειτο γιὰ κάτι τέτοιο. Ἡ ΕΕΓΦ εἶχε πεῖ: «Ὅλος ὁ κόσμος νὰ πάει σπίτι του» καὶ χιλιάδες αἰσθάνθηκαν ἀφοπλισμένοι. Ὁ Ζισμάρ, ὁ Σωβαζὺ καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ συνάφι εἶχαν συμφωνήσει μεταξύ τους.

Τὸ βράδυ, ὁ Ζισμὰρ ἦρθε σὲ μιὰ συγκέντρωση τῆς «22 Μάρτη». Ἔκαμε αὐτοκριτικὴ καὶ ἄρχισε κι αὐτὸς νὰ κλαίει. Ἀποφασίστηκε ὅτι ἂν χρειαζόταν ἡ σύγκρουση, νὰ μὴ τὴν ἀποφύγουμε, διότι οἱ ἄνθρωποι ἤθελαν μιὰ ἀναμέτρηση δυνάμεων γιὰ νὰ παραμείνουν σ' ἕνα στάτους κβὸ (σ.τ.μ. δηλαδὴ σὲ μιὰ παγιωμένη κατάσταση). Αὐτὴ ἡ γενικὴ συνέλευση τῆς «22 Μάρτη», στὴ νύχτα τῆς 8 Μάη, ὑπῆρξε, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀποφασιστικὴ γιὰ τὸ κίνημα. Καταλαβαίνοντας, ἐπιτέλους, ὅτι εἶχε νὰ ἀναλάβει ἕνα ρόλο, ἡ «22» πῆρε τὶς εὐθύνες της ἀπέναντι στὸ κίνημα. Δὲν εἴχαμε ἕναν ἄμεσο πολιτικὸ ἀντικειμενικὸ στόχο νὰ ὑπερασπίσουμε, ἀλλὰ εἴχαμε νὰ κερδίσουμε μιὰ μονομαχία. Ἐκείνη τῆς δύναμης τῆς αὐτονομίας τοῦ κινήματος. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἔπρεπε νὰ κερδίσουμε τὴν ἀπολευθέρωση τοῦ λόγου, ἄρα νὰ σπρώξουμε στὴ δημιουργία ἐπιτροπῶν δράσης καὶ συνελεύσεων — συζητήσεων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ νὰ πάρουμε τοῖς μετρητοῖς τὸ σύνθημα τοῦ κινήματος: «Ἂ ς ἀ π ε λ ε υ θ ε ρ ώ σ ο υ μ ε τ ο ὺ ς σ υ ν τ ρ ό φ ο υ ς μ α ς κ α ὶ τ ὴ

Σ ο ρ β ό ν η». Ἡ αὐτοκριτικὴ τοῦ 'Αλαὶν Ζισμὰρ σήμαινε τὴν ἄρνηση κάθε συμβιβασμοῦ. Μοῦ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ δώσω τὴν ἔνταση αὐτῆς τῆς συνέλευσης. Ἐνῶ φυσιολογικὰ βρισκόμαστε ἐξαντλημένοι, ψυχολογικὰ εἴμαστε ὑπερφορτισμένοι ἐξαιτίας τοῦ στόχου ποὺ εἴχαμε βάλει: νὰ βάλουμε τέλος στὴ γραφειοκρατικὴ διεύθυνση τοῦ κινήματος. Ἡ συνέλευση τέλειωσε τὰ ξημερώματα καὶ ἀπὸ τὶς 8 ἤμουν στὸ γραφεῖο τῆς ΕΣΕ — 'Ανωτ., ὅπου γινόταν μιὰ ἑνοποιητικὴ συγκέντρωση. Μόλις μπῆκα τόνισα: τὴν Παρασκευὴ τ' ἀπόγευμα, διαδήλωση στὸ Ντανφέρ. Τὰ τρὰκ ἦταν κιόλας τυπωμένα (ἡ μπλόφα) καὶ εἶχε συγκληθεῖ μιὰ πρὲς κόνφερανς. Δὲν ὑπῆρχε ἄλλη διέξοδο ἀπὸ τὸ νὰ δεχτεῖς ἢ νὰ ἐναντιωθεῖς. Ὁ Ζισμὰρ ἦταν ὑπέρ. Ὁ Σωβαζὺ διστακτικός. Ἡ τροτσκιστικὴ τάση τοῦ Λαμπὲρ ἐνατίον. Ἡ τροτσκιστικὴ τάση τοῦ Φράνκ ('Επαν. Κομμ. Νεολαία) ὑπέρ. Ἡ Ἕνωση Κομμ. Νεολαίας — μαρξιστικὴ - λενινιστική, σταλινικῆς τάσης, μὲ γερὴ ὅμως παρουσία στὰ κόκκινα περίχωρα, ἀποχή.

Παράλληλα μὲ τὴν προπαρασκευὴ τῆς διαδήλωσης τῆς Παρασκευῆς, ζητήσαμε νὰ πολλαπλασιάσουμε τὶς συζητήσεις. Ἡ Ἐπαναστατικὴ Κομμουνιστικὴ Νεολαία δέχτηκε νὰ μετατρέψει τὴ συγκέντρωση ποὺ εἶχε τὴν Πέμπτη στὴ Μουτουαλιτὲ σὲ συγκέντρωση τοῦ κινήματος. Αὐτὸ ποὺ δημιούργησε τὴ δύναμή μας ἦταν τὸ σπρώξιμο πρὸς αὐτὲς τὶς συζητήσεις καὶ ὅτι δημιουργήθηκε ἔτσι μιὰ ἀνοιχτὴ κοινὴ γνώμη τῆς ἀριστερᾶς. Τὸν περισσότερο καιρό, αὐτὸ γινόταν μόνο μὲ τὶς ἐφημερίδες... Θυμᾶμαι τὴν Πέμπτη 9 Μάη: ἡ Σορβόνη ἦταν μπλοκαρισμένη. Πληροφορηθήκαμε ὅτι 300 - 400 σύντροφοι πῆγαν καὶ στάθηκαν στὸ μπουλβὰρ Σαὶν - Μισὲλ ἀπέναντι στοὺς μπάτσους. Κανεὶς δὲν ἤξερε τί νὰ κάνει. Πῆγα ἐκεῖ καὶ ἄρχισα νὰ συζητῶ τὸ θέμα: γιατὶ ἡ Σορβόνη ἦταν κλειστή, ὅτι πρέπει ἡ Σορβόνη νὰ εἶναι ἀνοιχτὴ γιὰ ὅλες τὶς συζητήσεις μεταξὺ τῶν φοιτητῶν... Ξαφνικὰ φτάνει ὁ 'Αραγκόν. Ἡ περίφημη ἱστορία... —αὐτὴ ἔγινε πρὶν τὰ ὁδοφράγματα. Πολιτικὴ συζήτηση μὲ τοὺς νεολενινιστές. Ὁ 'Αραγκὸν δέχτηκε μεγάλη ἐπίθεση ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο τῶν τροτσκιστῶν ἢ τῶν μαρξιστῶν - λενινιστῶν ὅταν ἐπιτίθενται ἐναντίον τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος. Ἡ ἐπίθεση δὲν στρεφόταν ἐναντίον τοῦ 'Αραγκὸν —ἡ ὀργάνωσή τους ἦταν ποὺ ἐπιτίθετο ἐναντίον τοῦ Κ.Κ.: γιατί προδόσατε; Γιατί δὲν μᾶς ὑποστηρίζετε; καὶ λοιπά. Ἦταν λάθος νὰ μὴν ἀφήσουν τὸν 'Αραγκὸν νὰ μιλήσει σὰν πρόσωπο. Ἔκαμαν τὸ ἴδιο πράγμα δηλαδή, ποὺ κάνει τὸ Κ.Κ. Ἐγὼ τοῦ εἶπα: «Ἂν εἶσαι σύμφωνος μαζί μας, λέγε ἐδῶ δημόσια ὅτι δὲν εἶσαι σύμφωνος μὲ τὴν " Ο ὑ μ α ν ι τ έ " ποὺ μᾶς μεταχειρίζεται σὰν προβοκάτορες». 'Απὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἡ συζήτηση ἐνδιέφερε ὅλο τὸν κόσμο.

Ὕστερα ἔγινε μιὰ συζήτηση πάνω στὸ Κ.Κ. Γιατί τὸ Κ.Κ.

εἶχε αὐτὴ τὴ στιγμὴ μιὰ τέτοια πολιτική; Ἡ πλειοψηφία τῶν φοιτητῶν ποὺ βρίσκονταν παρόντες, ὕστερ' ἀπ' ὅ,τι εἶχαν ζήσει, ἔνοιωθαν τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσουν γιὰ τὸ Κ.Κ. Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμα ἔφτανε κανεὶς στὸ σημεῖο ν' ἀναζητᾶ ἱστορικὰ παραδείγματα, δὲν ἐπρόκειτο πιὰ ν' ἀποδειχτεῖ ὅτι ἡ περισσότερο σωστὴ ἀπὸ μιὰ ἄλλη ἦταν ἡ μηχανιστικὴ ἀνάλυση. Δὲν ἤθελε κανεὶς ν' ἀποδείξει κάτι. Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἀληθινῆς ἢ λαθεμένης σχέσης μεταξὺ τῶν πολιτικῶν οργανώσεων καὶ τοῦ κινήματος. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ κριτικάρει μιὰ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση διότι ἔχει τὴ δική της πολιτικὴ ἀνάλυση ἀλλὰ διότι, γιὰ νὰ κάμει νὰ περάσει αὐτὴ ἡ ἀνάλυση, δὲν κατορθώνει πιὰ νὰ αἰσθάνεται τὰ προβλήματα. Στὸ δρόμο, οἱ ἄνθρωποι εἶχαν μὲ τὸν Ἀραγκὸν μιὰ σχέση αὐταρχική, εἶχαν ἕνα πρόβλημα μαζί του καὶ ὄχι μόνο μὲ τὸ μέλος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κ.Κ. ἀλλὰ μὲ τὸν Ἀραγκὸν τὸν λογοτέχνη - συγγραφέα...

Βρίσκει κανεὶς ἐκεῖ αὐτὲς τὶς πολὺ διαφορετικὲς σχέσεις μὲ τὴν πολιτική. Τὶς σχέσεις τῶν γκρουπούσκουλων καὶ τὶς σχέσεις τοῦ «Κινήματος τῆς 22 Μάρτη». Διαφορὰ ποὺ κιόλας εἶχε ἐκδηλωθεῖ στὴ στάση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος. Γιὰ τὴ διαδήλωση τῆς Παρασκευῆς 10 Μάη, εἴχαμε κυρίως ἀποφασίσει ὅτι θὰ εἴμαστε ἐπικεφαλῆς της κρατώντας ταινίες μὲ συνθήματα. Ἦταν ἡ πρώτη φορά, ὕστερ' ἀπὸ τὴν Πρωτομαγιά, ποὺ θὰ τὸ κάναμε. Αὐτὸ γίνηκε γιατὶ ὅσες φορὲς κατέλαβαν τὴν κορυφὴ τῆς φάλαγγας τὰ γκρουπόσκουλα κατάφερναν νὰ ἐλέγχουν τὶς διαδηλώσεις καὶ —ὅπως τὴν Τετάρτη— νὰ τὶς διαλύουν. Ἐπρόκειτο νὰ ἀφήσουμε νὰ γίνει ὅ,τι ἦταν δυνατό. Στὸ Ντανφέρ, εἶχαν συγκεντρωθεῖ 20.000 πρόσωπα καὶ ἐγώ, σκαρφαλωμένος στὸ λιοντάρι μ' ἕνα μεγάφωνο, εἶχα τὴν πρόθεση νὰ συζητήσω γιὰ τὸ δρομολόγιο ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσε ἡ διαδήλωση —σὰ νὰ ἦταν δυνατὸ νὰ συζητήσει κανεὶς μὲ 20.000 ἀνθρώπους. Ἤθελαν νὰ περάσουν μπροστὰ ἀπὸ τὴ Σαντὲ (σ.τ.μ. φυλακὲς παρισινές), ὅπου κρατιοῦνται σύντροφοι ποὺ εἶχαν πιαστεῖ. Ἀποφασίστηκε νὰ μὴν ὑπάρχει «Ὑπηρεσία Τάξης», ἀλλὰ ἡ ΕΕΓΦ προσπάθησε νὰ ἐπιβάλει μιά, βέβαια. Στὴ γωνία τοῦ μπουλβὰρ Σαὶν - Ζερμαὶν καὶ τοῦ μπουλβὰρ Σαὶν - Μισέλ, ὄρθιος πάνω σ' ἕναν πάγκο μ' ἕνα τηλεβόα στὸ χέρι φώναζα: «Δὲν ὑπάρχει "Ὑπηρεσία Τάξης". Κάθε σειρὰ εἶναι ὑπεύθυνη. Ὑπηρεσία Τάξης εἴσαστε σεῖς.» Οἱ ἄνθρωποι ἀληθινὰ ἦταν ἔκπληκτοι! Αἰσθάνονταν ὅτι στὴ Σορβόνη κάτι θὰ συνέβαινε. Καὶ ἔγιναν τὰ ὁδοφράγματα μὲ τὴν ἱστορία τους... Ξαφνικά, σ' αὐτὴ τὴ διαδήλωση ἔγινα τὸ στοιχεῖο τῆς ὀργάνωσης.

Δὲν ὑπῆρχαν πιὰ ὀργανώσεις: ἡ «22 Μάρτη», δὲν ἦταν οὔτε κι αὐτὴ ἱκανὴ νὰ ἀναλάβει τὴν εὐθύνη τῆς κατάστασης σὰν ὀργάνωση. Ὑπῆρξαν πολλὲς ἀτομικὲς πρωτοβουλίες. Οἱ ἄνθρω-

ποι ἄρχισαν νὰ φτιάχνουν ὁδοφράγματα καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐξαπόλυσα τὸ σύνθημα: «Π ε ρ ι κ υ κ λ ῶ σ τ ε τ ο ὺ ς μ π ά τ σ ο υ ς». Ἡ U.E.C. ποὺ ἔπαιρνε μέρος στὴ διαδήλωση ἀπεχώρησε (κάπου 1.000 ἄτομα) διαμαρτυρόμενη ἔντονα γι' αὐτὰ τὰ παιδιαρίσματα. Ὅλος ὁ κόσμος ἔχανε κάτι χωρὶς νὰ ξέρει. Στὸ δρόμο Γκὺ - Λουσσάκ, ὑπῆρχαν δέκα ὁδοφράγματα τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο! Αὐτὸ δὲν εἶχε καμμιὰ στρατιωτικὴ σημασία. Ἐξέφραζε τὴν ἐπιθυμία τους νὰ φτιάξουν ὁδοφράγματα...

Ἔπαιξα ἕναν παράξενο συντονιστικὸ ρόλο. Οἱ ἄνθρωποι ἔρχονταν νὰ μὲ σωτήσουν: «Τί κάνουμε;» Ἕνας σύντροφος ἔφτασε μ' ἕνα σχέδιο λέγοντάς μου: «Ὑπάρχουν ὁδοφράγματα ἐδῶ, ἐκεῖ κι ἐκεῖ» καὶ τοῦ ἀπάντησα: «Πρόσεξε ἰδιαίτερα, νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ κόψει ἀπὸ πίσω». Καὶ ἔπειτα πῆγα στὰ ὁδοφράγματα ποὺ ἦταν κυρίως μπροστὰ στοὺς μπάτσους, ὅπου συζήταγα. Στὸ δρόμο Λὲ Γκόφφ, βρίσκονταν ἰδίως μπάτσοι ἀπὸ τὸ Σαίν-Ντενὶς καὶ ἤθελαν νὰ ὁρμήσουν. Πήγαινα συχνὰ νὰ τοὺς δῶ γιὰ νὰ τοὺς καλμάρω ἐπειδὴ ἤμουν εἰλικρινὰ ἐναντίον τοῦ σπασίματος.

Ὑπῆρχαν δύο τάσεις. Ἐκεῖνοι ποὺ ἤθελαν ἐπίθεση στοὺς ἀστυνομικοὺς καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐγὼ ἤμουν ἐναντίον τῆς ἐπίθεσης στὴ Σορβόνη. Εἰλικρινά, φοβόμουν πολύ. Αὐτὸ μύριζε κλιμάκωση. Ἡ περικύκλωση τῶν ἀστυνομικῶν ἦταν γιὰ μένα μιὰ ἐπίδειξη δύναμης μόνο, ἕνα παιχνίδι ποὺ τοὺς ξεφτέλιζε κλεισμένους μέσα στὴ Σορβόνη καὶ ἐμεῖς γύρω τους νὰ παίζουμε τοὺς κάου μπόυ καὶ τοὺς Ἰνδιάνους! Ἤμουν ὅλη τὴ νύχτα μὲ τὸ μεγάφωνό μου στὸ χέρι καὶ συζητοῦσα. Πήγαινα ἀπὸ ὁδόφραγμα σὲ ὁδόφραγμα —αὐτὸ μοῦ στοίχισε μιὰ ὥρα— καὶ ἔλεγα στοὺς ἀνθρώπους: «Προσέξτε νὰ μὴν εἶσαστε ἀνάμεσα στὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο ὁδόφραγμα περισσότεροι ἀπὸ 200 ἢ 300. Ἂν εἶσαστε περισσότεροι καὶ οἱ μπάτσοι ὁρμήσουν θὰ γίνει σφαγὴ ἂν προσπαθεῖστε ν' ἀναδιπλωθεῖτε» — χρειαζόταν πολὺς χρόνος γιὰ νὰ σκαρφαλώσεις σ' ἕνα ὁδόφραγμα. Ἡ ἀπόδειξη εἶναι ὅτι οἱ μπάτσοι χρειάστηκαν πολὺ καιρό. Ὁ δικός μου ρόλος ἦταν νὰ δώσω ἀέρα καὶ ὕστερα νὰ καλμάρω τοὺς ἀνθρώπους. Κιόλας, οἱ σχέσεις μὲ τὸν πληθυσμὸ ἦταν πολὺ καθαρές. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ παρακολουθοῦσαν ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ οἱ καταστηματάρχες μᾶς ἔστελναν τρόφιμα. Ἔμοιαζε γιορτή, ξεχείλισμα. Αἰσθανόμουν ἄνετα. Ἡ ἀτμόσφαιρα στὰ ὁδοφράγματα παραμένει στὴ μνήμη μου χαραγμένη βαθειά, ἀξέχαστη. Ἡ συλλογικὴ δραστηριότητα ποὺ ὑλοποιόταν μὲ τὸ ξύλωμα τοῦ καταστρώματος δρόμων καὶ πεζοδρομίων καὶ μὲ τὴν κατασκευὴ (σ.τ.μ. ὁδοφραγμάτων) δὲν ἦταν τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ ὑποστήριξη τῆς γέννησης νέων συνδετικῶν σχέσεων. Ἡ κοινωνία τῶν ὁδοφραγμάτων εἶναι ἡ εἰσβολὴ τοῦ μέλλοντος μέσα στὸ παρόν. Ἐκείνη ἡ νύχτα ἀχρήστεψε πάρα πολλοὺς ψυχαναλυτές.

Χιλιάδες άνθρωποι αισθάνθηκαν την επιθυμία νά φιληθοῦν καί ν' ἀγαπηθοῦν. Παρατηρεῖστε τίς φωτογραφίες τῆς νυχτερινῆς συζήτησης καί θά δεῖτε ὅτι πολλοί εἶναι ἔκπληκτοι ὅτι βρίσκονται ἐκεῖ. Αὐτή ἡ νύχτα σφυρηλάτησε τήν αἰσιοδοξία μου γιά τήν πορεία τῆς ἱστορίας. Ἔχοντας ζήσει αὐτές τίς ὥρες, δέν μπορῶ πιά νά πῶ ὅτι αὐτό εἶναι ἀδύνατο!

Σέ μιά στιγμή, τρεῖς ἀστυνομικοί ἦρθαν νά μέ δοῦν καί μοῦ εἶπαν: «Σέ προστατεύουμε». Καί δέν μ' ἐγκατέλειψαν οἱ σωματοφύλακές μου ὅλη τή νύχτα. Ἦταν διασκεδαστικό μόλις κάποιος τούς ἔχεσε: «Ἀφῆστε τον ἥσυχο. Ἔχει κάτι ἐνδιαφέρον νά κάνει». Ἦταν ἕνα παιχνίδι αὐτό.

Τά μεσάνυχτα, ὁ Ζισμάρ καί ὁ Σωβαζῦ ἔχουν ξαναεκφράσει τούς τρεῖς μας ὅρους στό ραδιόφωνο. Πρός τά μεσάνυχτα, ὅλος ὁ κόσμος αἰσθανόταν ὅτι κάτι θά συνέβαινε. Δέν μποροῦσε νά διαρκέσει ἔτσι ὅλ' αὐτό. Συνάντησα τόν Τουραίν στό δρόμο —σχέση παράξενη, πολύ εὐαίσθητος διαπραγματευόταν μέ τήν κυβέρνηση, ἀλλά, χωρίς νά ξέρω γιατί, παρασύρθηκα ἀπ' αὐτόν. Εἶμαι ἕνας πού ἔχει ταλέντο στήν τακτική, ἀλλά ἔντιμος. . ἦταν δυνατό νά συζητάει. Σέ συντομία μοῦ εἶπε, ὅταν τόν συνάντησα κείνη τή νύχτα: «Τί θέλετε;» Τοῦ ἀπαντῶ: «Ἔχετε ἐπαφές μέ τόν Φουσέ. Διῶχτε τούς μπάτσους καί δέν θά συμβεῖ τίποτα.

— Τό πιστεύετε; λέει».

Πέτυχε νά πάρει ἐπαφή μέ τόν πρύτανη καί προτάθηκε διαπραγμάτευση. Ὁ Τουραίν μοῦ ζήτησε νά πάω νά συζητήσω. Δέχτηκα. Ἦταν ὁ Τουραίν, ἕνας ἄλλος ἐκπαιδευτικός κι ἐγώ. Αὐτό τό βράδυ ἤμουν ὁ μόνος πού μποροῦσε νά πάει νά συζητήσει χωρίς ὅλος ὁ κόσμος νά κραυγάζει ὅτι ἐπρόκειτο γιά προδοσία. Ἐκπροσωποῦσα τήν ἀριστερή πτέρυγα τοῦ κινήματος. Ὁ Ζισμάρ καί ὁ Σωβαζῦ δέν ἤθελαν νά πάνε ἐξαιτίας τῆς στάσης τους τῆς Τετάρτης. Ὁ Τουραίν εἶπε στόν πρύτανη: ἔρχομαι μ' ἕνα φοιτητή' χωρίς νά πεῖ ὅτι ἤμουν ἐγώ. Πήγαμε. Οἱ μπάτσοι πῆραν διαταγή νά μᾶς ἀφήσουν νά περάσουμε. Ποτέ δέν εἶδα, πρόσωπα γεμάτα τόση μνησικακία σάν τά δικά τους μόλις μέ εἶδαν. Ἤξεραν ὅτι κάποιος θά περνοῦσε, ἀλλά δέν ἤξεραν ποιός. Ἄκουγαν τίς φῆμες πού κυκλοφοροῦσαν καί πιστεύω ὅτι μισοῦσαν ἀπό φόβο, ἀληθινά ἀπό φόβο. Ἀπό ὧρες ἄκουγαν γύρω τους νά φτιάχνονται ὁδοφράγματα καί εἶχαν πειστεῖ ὅτι ἄν ἤθελε κανείς νά προχωρήσει πρός τή Σορβόννη θά τούς σάρωνε. Πρέπει νά δοῦμε ὅτι αὐτή ἡ κατάσταση διάρκεσε γι' αὐτούς 5 - 6 ὧρες.

Ὅταν εἶδα τόν πρύτανη, εἶπε:

— Τί θέλετε νά κάμω;

— Εἶναι ἁπλό. Βγάλτε ἔξω τούς μπάτσους, ἀνοῖχτε τή Σορβόννη, ἐγώ βρίσκω τρεῖς - τέσσερις ὀρχῆστρες καί κάνουμε ἔτσι

μιὰ γιορτή. Δὲν θὰ συμβεῖ τίποτ' ἄλλο. Οἱ ἄνθρωποι θὰ χορέψουν, θὰ πιοῦν, θὰ εἶναι εὐτυχισμένοι.

Εἶχε ἕνα τίκ. Δὲν ἤξερε τί ν' ἀπαντήσει. Τὸν κάλεσαν στὸ τηλέφωνο. Βγῆκε καὶ ξαναγύρισε. Ξανάφυγε καὶ ξαναῆρθε πολὺ λυπημένος λέγοντας: «Εἶναι ἀδύνατο. Μίλησα μόλις μὲ τὸν ὑπουργό. Δὲν μπορῶ». Ἡ ἱστορία εἶναι ὅτι οἱ δημοσιογράφοι εἶχαν δεῖ ὅτι ἔμπαινα στὴ Σορβόνη. Ἔτσι ὁ **Φουσὲ καὶ ὁ Ζὰξ** πληροφορήθηκαν ὅτι γινόταν μιὰ συζήτηση καὶ ὅτι ἤμουν ἐγὼ ποὺ ἐκπροσωποῦσα τοὺς φοιτητές. Τηλεφώνησαν στὸν πρύτανη. Ὁ πρύτανης εἶπε: «Ὁ Κὸν Μπεντίτ; Δὲν πιστεύω» Τοῦ εἶπαν: «Μέσα στὸ γραφεῖο σας δὲν ὑπάρχει ἕνας ξανθοκόκκινος;» Τότε, ξαναγύρισε γιὰ νὰ τὸ ἐπαληθεύσει καὶ ἔπειτα εἶπε ναί. Ὅλα τέλειωσαν. Ξαναφύγαμε. Ξανάκανα τὴν πρόταση στὸ ράδιο.

Ἔπειτα οἱ μπάτσοι ἄρχισαν νὰ ρίχνουν δακρυγόνα γιὰ μιὰ ἢ δυὸ ὧρες. Πήγαινα μπροστὰ μὲ τὸ μεγάφωνό μου, ἀλλὰ δὲν κράτησα περισσότερο ἀπὸ τρία λεπτά. Μιὰ φορά, ἀνέβηκα σ' ἕνα μπαλκόνι: ὑπῆρχαν τύποι ποὺ ἀντιστέκονταν ἀπὸ μιὰ ἢ δυὸ ὧρες σκεπάζοντας τὸ πρόσωπό τους μὲ μαντήλια καὶ τὰ τοῦβλα ἄρχισαν νὰ πέφτουν βροχή.

Ὁπωσδήποτε ὑπῆρξαν διασκεδαστικὰ ἐπεισόδια. Εἶμαι φανατικὸς φίλος τῶν σπὸρ καὶ γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωή μου εἶδα τὸν Φερνὰν Σουαζέ, ἕναν ἀθλητικὸ συντάκτη τοῦ ράδιο Ε ὐ ρ ώ π η Ι, ποὺ ἔκανε τὰ ρεπορτάζ **τοῦ γύρου τῆς Γαλλίας ὅταν ἤ**μουν μικρός. Ἀληθινά, γιὰ μένα ἦταν κάποιος. Ἦταν μὲ τὸ σαραβαλάκι του στὸ κέντρο τοῦ **δρόμου Γκὺ - Λουσσάκ. Κάλυπτε** τὰ γεγονότα σὰν ἕνα ἀθλητικὸ γεγονός: «Ω! μπάτσοι προχωροῦν, ὑποχωροῦν, βλέπω χαντήλια δακρυγόνων νὰ ρίχνονται μέσα στὰ διαμερίσματα». Καὶ ὁ Παολὶ ποὺ τοῦ ἀπαντοῦσε: «Ἀλλὰ ἡσυχᾶστε, ἡσυχᾶστε. Περιγρᾶψτε μόνο αὐτὸ ποὺ βλέπετε.

— Αὐτὸ ποὺ βλέπω: Τί ἔφαγα κατάμουτρα!...».

Ὁ Παολὶ ἔκοψε. Ἀληθινὰ ἐκεῖ, **ὅλοι οἱ κάτοικοι κι ἐκεῖνοι** ποὺ βρίσκονταν στὴν περιοχή, ἔγιναν ἀλληλέγγυοι μὲ τὸ κίνημα. Διότι συνέβαινε κάτι τι θερμὸ πολὺ καὶ ὅλος ὁ κόσμος τὸ εἶχε αἰσθανθεῖ. Ἀκόμα καὶ ἕνας δημοσιογράφος. Κι αὐτὸ ἦταν ἐνδιαφέρον, γιατὶ αὐτὸ ποὺ συνέβαινε αὐτὴ τὴ νύχτα, **ὅλος ὁ κόσμος** τὸ γνώριζε ἀπὸ τὸ ράδιο. Ἦταν μιὰ συγχυρία μέσα στὴν ὁποία τὸ κίνημα χρησιμοποιοῦσε τὸ ράδιο καὶ τὸ ράδιο τὸ κίνημα. Δὲν μπορῶ νὰ ἐκτιμήσω τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ποὺ ἔκαμα τὴ νύχτα αὐτή. Τὸ γεγονὸς ἦταν ἡ αὐτο-ὀργάνωση. Ἐπίσημα, ἡ ΕΚΝ — Μ.Λ. δὲν εἶχε πάρει θέση. Ἀλλὰ ὅταν ἄρχισε ἡ καταπίεση, μετάτρεψε τὴν Ecole Normale Superieure σὲ νοσηλευτήριο καὶ καταφύγιο ἀφοῦ αὐτὴ βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὴ διάταξη τῶν ἀστυνομικῶν. Τὰ ὁδοφράγματα καταλήφθηκαν ἕνα - ἕνα. Κατὰ τὶς 5 τὸ πρωί, συνάντησα ἕνα σύντροφο ποὺ δούλευε στὴν ἐφη-

μερίδα A c t i o n (Δράση) καὶ πῆγα σπίτι του. Ἤμουν ἀληθινὰ σπασμένος. Ἐξαιτίας αὐτοῦ πιστεύω πὼς εἶμαι εἰλικρινὴς ὅταν λέω πὼς δὲν ἤθελα φασαρίες. Τὸ τέλος ὑπῆρξε ἀρκετὰ τρομαχτικό. Εἶχα παραβρεθεῖ σὲ μερικὰ ξυλοκοπήματα. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ἡμέρα δὲν τὶς ἅρπαξα. Ἀληθινά, θὰ εἶχα ξεσκουριάσει γιὰ τὰ καλά. Ἤθελα νὰ κάνω κάτι. Τηλεφώνησα στη ραδιοφωνία λέγοντάς τους πὼς ὕστερ' ἀπ' ὅ,τι συνέβει σήμερα, ἐὰν τὰ συνδικάτα δὲν θὰ κήρυσσαν τὴ γενικὴ ἀπεργία θ' ἀποδεικνυόταν ὅτι δὲν ἦταν μὲ τὸ μέρος ἐκείνων ποὺ τὰ ἔφτιαξαν... Ἦταν μιὰ ἔκκληση εἰλικρινής. Εἶχα μιλήσει στὸ ράδιο γιατί πίστευα πὼς ὅταν ἕνας ἐκπρόσωπος τοῦ κινήματος ἐξαπέλυε τὴν ἰδέα τῆς γενικῆς ἀπεργίας μποροῦσε νὰ προκαλέσει μιὰ συζήτηση. Σὲ συνέχεια, δόθηκε μιὰ πρέςς κόνφερανς κι ἐκείνη τὴ στιγμὴ γεννήθηκε ἀληθινὰ τὸ τρίο Σεσμάρ, Σωβαζύ, Κὸν-Μπεντίτ.

ΧΑΡΤΟΓΙΑΚΑΔΕΣ ΚΑΙ ΜΑΥΡΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κινήματος ἐμεῖς χτυπιόμαστε μὲ τὴν Ε.Ε.Φ.Γ. γιὰ νὰ ἀποφασιστεῖ νὰ γίνει μιὰ διαδήλωση στὶς 13 Μάη. Ἡ Γεν. Συνομ. Ἐργ. φοβόταν γιατί ἡ 13 Μάη συνέπιπτε μὲ τὸ κλείσιμο ἀκριβῶς 10 χρόνων ἀπὸ τὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Ντὲ Γκὼλ —ἡ ἴδια πρόβλεπε μιὰ διαδήλωση στὶς 14 Μάη. Ἤθελε ν' ἀποφύγη τὴν πρόκληση. Κανένας δὲν θὰ πίστευε σὲ μιὰ διαδήλωση ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς ἀσφάλισης. Ὕστερ' ἀπὸ τὴ νύχτα τῶν ὁδοφραγμάτων, ἡ Γ.Σ.Ε. ὑποχώρησε. Κηρύχτηκε γενικὴ ἀπεργία. Οἱ ἀριστεριστὲς ἤθελαν νὰ κάνουν λαϊκὰ μήτινγκ σὲ ὅλες τὶς πόρτες τοῦ Παρισιοῦ, μὲ τὴ Γ.Σ.Ε., ἔπειτα μιὰ κεντρικὴ διαδήλωση, πράγμα ποὺ ἡ Γ.Σ.Ε. ἀρνήθηκε Ἡ Γ.Ε.Ν. γιὰ νὰ χτυπήσει τὴ Γ.Σ.Ε., ἐπέμεινε νὰ ὑπάρχει στὸ κεφάλι τῆς διαδήλωσης ἑνιαία ἐκπροσώπηση ποὺ ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ φοιτητές, καθηγητές, ἐργαζόμενους, ὅλους αὐτοὺς ἑνωμένους. Ὁ Σεσμὰρ καὶ ὁ Σωβαζὺ ἐπέμειναν νὰ ὑπάρξουν ὅλα τὰ συνδικάτα, ποὺ σ' αὐτὰ θὰ συμπεριλαμβάνονταν ἡ ΕΕΦΓ καὶ ἡ Σ.Ε.Ε — Ἀνωτ. ἐνῶ ταυτόχρονα ἔμπαινε ἔτσι καὶ τὸ πρόβλημα: καὶ ἡ 22 Μάρτη»; Ἡ Γ.Σ.Ε. οὔτε ἤθελε ν' ἀκούσει γι' αὐτήν. Ἀλλὰ τελικὰ ἀναγκάστηκε νὰ ἀποχωρήσει μπροστὰ στὴν ἐπιμονὴ τῆς Σ.Ε.Ε. — Ἀνωτ. Ἡ διαδήλωση θὰ γινόταν στὴν πλατεία Δημοκρατίας καὶ οἱ ἀριστεριστὲς κάλεσαν σὲ μήτινγκ στὸν Ἀνατολικὸ Σταθμὸ πρὶν τὴ συνάντηση στὴν πλατεία Δημοκρατίας. Τὸ μήτινγκ ἔγινε. Μίλησε ὅλος ὁ κόσμος. Πιστεύω πὼς ἐξαπέλυσα τὴν ἰδέα ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξουμε καὶ νὰ πετύχουμε τὴν παραίτηση τῆς Κυβέρνησης, ἰδίως ἐκείνων ποὺ ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ ὅ,τι συνέβη ἐκείνη τὴ νύχτα. Ἐδῶ, πρέπει νὰ ἀναφέρω τὴν 1 Μάη 1968. Ἡ-

-καν ἡ πρώτη φορὰ ὕστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια ποὺ ἡ Γ.Σ.Ε. ὀργάνωσε μιὰ μεγάλη διαδήλωση. Οἱ ὁμάδες τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε. Ὑπῆρξε μιὰ διαφορὰ μὲ τὴν Κ.Ε. Νεολαίας Μαρξιστῶν — Λενινιστῶν, ποὺ μᾶς ἔσπρωχνε νὰ πάρουμε μέρος σὰν «22 Μάρτη» ἐνῶ οἱ τροτσκιστὲς ἤθελαν νὰ πᾶμε ἀτομικά. Ὅσο γιὰ μᾶς, σκεφτόμαστε ὅτι ποτὲ δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ μποῦμε ἐνῶ ἡ Ἕνωση Νεολαίας (Ε.Ν.) μᾶς ἐξηγεῖ ὅτι μιὰ ὁμοσπονδία τῆς Γ.Σ.Ε. βρισκόταν στὰ χέρια τῆς Ε.Ν. καὶ ὅτι θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ μποῦμε. Οἱ συζητήσεις μὲ τὴν Ε.Ν. ἦταν ἀτέλειωτες γιὰ τὸ ἂν θὰ μπαίναμε μὲ μαῦρες σημαῖες. Ἐκεῖνοι ὑπεράσπιζαν ἀκριβῶς τὴν ἴδια ἄτιμη κι ἐμετική, σταλινικὴ θέση πάνω στοὺς ἀναρχικούς. Εἶχα γίνει ἔξαλλος καὶ ταυτόχρονα δὲν μ' ἔνοιαζε γιὰ τὶς μαῦρες σημαῖες. Ἤμουν ὑπὲρ μιᾶς ταινίας ποὺ θὰ ἔγραφε «22 Μάρτη». Αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀκόμα ἀπόδειξη τῆς κεντριστικῆς μου θέσης. Ἡ θέση μου ἦταν ἁπλοϊκή: αὐτὴ ἡ στάση σὲ σχέση μὲ τοὺς ἀναρχικοὺς ἀποκαλύπτει τὴν ὕπαρξη ὀργανώσεων μὲ χαρακτῆρα φασιστικῶν τάσεων. Αὐτὸ θὰ τὸ δοῦμε στὰ γεγονότα τῆς 1 Μάη.

Μὲ μιὰ ταινία ποὺ ἔγραφε «22 Μάρτη» σφηνωθήκαμε στὴ διαδήλωση. Προφανῶς αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς ἐλεγχόμενης ὁμοσπονδίας ποὺ θὰ μᾶς ἄφηνε νὰ μποῦμε δὲν ἦταν καθόλου ἀληθινή. Μπήκαμε μὲ τὴ βία μέσα στὸν κορμὸ τῆς διαδήλωσης... Λίγο πιὸ μακρυά, ἀναρχικοὶ εἶχαν μιὰ μαύρη σημαία καὶ ὅλη ἡ διαδήλωση ἦταν ἦταν ἕνας τσακωμὸς μὲ **τὴν Γ.Σ.Ε. γι' αὐτὴ τὴ σημαία.** Ἡ Γ.Σ.Ε. ἔπιανε τὴ μιὰ καὶ οἱ ἀναρχικοὶ τὴν ἄλλη ἄκρη. Εἰκόνα τοῦ Ἐπινάλ. Προξενοῦσε ἀηδία. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ φασαρία ἡ συζήτηση ποὺ εὐχόμαστε νὰ γίνει γιὰ τὴν «22 Μάρτη» δὲν ἔγινε. Μιλοῦσαν περὶ ἀναρχισμοῦ, Κρονστάνδης κλπ. Θυμᾶμαι ποὺ φώναξαν: «Στάσου, βλέπεις, εἶναι ὁ Κὸν Μπεντίτ». Ὑπῆρχε μιὰ πολὺ διφορούμενη σχέση μὲ τοὺς μαχητὲς **τῆς Γ.Σ.Ε. Δὲν ἔλεγαν** «κοιτᾶχτε, πρόκειται γιὰ κραιπάλη». Συχνὰ ἔλεγαν «Ἄ! Ἔτσι εἶναι».

Ἂς ξαναγυρίσουμε στὶς 13 Μάη. Μπροστά, βρισκόμαστε οἱ Ζεσμάρ, Σωβαζώ, ἐγώ, ὁ Βιζιέ, ὁ Μοτσὰν κλπ. Πίσω βάδιζαν κάπου 200 - 300 σύντροφοι τῶν Ἐπιτροπῶν Περιφρούρησης, προφανῶς ὀργανωμένοι ἀπὸ τὸν Βιζιέ. Ἴσως τῆς Ε.Κ.Ν. γιὰ νὰ διευκολύνουν τὸ πέρασμά μας στὴν κεφαλὴ μπροστὰ ἀπὸ τὴν Γ Σ.Ε. Χρειάστηκε πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν πλατεία Δημοκρατίας στὴν πρώτη γραμμή. Ἀμέσως ὕστερα, ξέσπασε τὸ σκάνδαλο: ἡ Γ.Σ.Ε. δὲν ἤθελε νὰ ξεκινήσει ἡ διαδήλωση. Ὁ Ζεσμὰρ καὶ ὁ Σωβαζὼ εἶπαν: «Δὲν ξεκινᾶμε ἂν μαζί μας δὲν ξεκινήσει καὶ ὁ Κὸν Μπεντίτ». Τελικά, βρεθήκαμε ὅλοι μπροστά. Ἀριστερὰ ἡ Γ. Σ.Ε., στὸ κέντρο ἡ Ε.Ε.Ν. καὶ δεξιὰ ἐμεῖς. Τὸ καλὸ ἦταν ὅτι πίσω μας βάδιζαν 500 ἀριστεριστές, μπροστὰ ἡ ταινία καὶ ἐπιτέλους

μπροστά ἀπό τήν Γ.Σ.Ε. καί τίς Ἐπιτροπές της Περιφρούρησης. Τή στιγμή πού ξεκινήσαμε γινόταν ὀχλοβοή. Γυρίζω πρός τά πίσω. Βλέπω συντρόφους μέ μιά μαύρη σημαία καί τή Γ.Σ.Ε. πού θέλει νά τούς κάνει ν' ἀλλάξουν πορεία. Σταματάω. Ὅλος ὁ κόσμος σταματᾶ. Ἦταν, ἀληθινά, ἡ ρεβάνς τῆς 1ης Μάη. Σταματῶ καί μαζί μου σταματοῦν ὁ Ζεσμάρ καί ὁ Σωβαζύ, ἄρα σταματᾶ ὅλος ὁ κόσμος. Πηγαίνω πίσω καί λέω στή Γ.Σ.Ε.: «Αὐτή εἶναι ἡ ἀντίληψή σας γιά τήν ἑνότητα;» Καί γιά πρώτη φορά στή Γαλλία ὕστερ' ἀπό πολύ, πάρα πολύ καιρό ἡ Γ.Σ.Ε. ὑποχρεώθηκε νά δεχτεῖ τή μαύρη σημαία. Αὐτό ἦταν γιά μένα πολύ ἐνδιαφέρον, διότι θυμήθηκα μιά διαδήλωση τῆς 1ης Μάη στό Σαίν - Ναζαίρ, ὅπου ὁ Μωρίς Ζουαγιέ προσκλήθηκε ἀπό τήν Ἐργατική Δύναμη (Ε.Δ.) γιά νά μιλήσει. Στή διασυνδικαλιστική λοιπόν διαδήλωση παρουσιάστηκαν μαχητές πού ἤθελαν νά πουλήσουν τό «Μ ό ν τ Λ ι μ π ε ρ τ α ί ρ» καί ἡ Γ.Σ.Ε. ἐπιζητοῦσε νά ξεσκίσει τίς ἐφημερίδες τους. Ὁ ἀδελφός μου, πού δέν ἀνῆκε στήν Ἀναρχική Ὁμοσπονδία, ἀλλά πού ἦταν γνωστός τῶν συνδικαλιστῶν, πῆρε ἕνα πακέτο ἐφημερίδες καί συνέχισε τήν πούληση. Μερικοί μαχητές τῆς C.F.T.C.. ἐξαγριωμένοι ἀπό τή στάση τῆς Γ.Σ.Ε. ἀγόρασαν ἐπιδεικτικά ἐφημερίδες. Οἱ ἀναρχικοί εἶναι συχνά ἐκεῖνοι πού ἀποκαλύπτουν τό σταλινισμό μιᾶς ὀργάνωσης. Ἄς ξαναγυρίσουμε στό '68. Ἡ διαδήλωση, λοιπόν, ξεκίνησε ἔχοντας μέσα της καί μαῦρες σημαῖες. Πίσω μας περπατοῦσαν οἱ ἀριστεριστές πού οὔτε γιά μιά στιγμή στή διάρκεια τεσσάρων ὡρῶν δέν σταμάτησαν νά φωνάζουν: «Ρώμη! Βερολῖνο! Βουδαπέστη! Ὁ ἴδιος ἀγώνας» κλπ. Ὁ Σεγκύ σ' ὅλη τή διαδήλωση δέν ἄνοιξε τό στόμα του! Ἀπό τή στιγμή πού προσπαθοῦσαν νά κάνουν κάτι, οἱ 500 σύντροφοι πού ἦταν πίσω, ἔπαιρναν ἄλλα συνθήματα. Ἔτσι τό Κ.Κ. ὑποχρεώθηκε ν' ἀκούει ὅλα τά ἀριστερίστικα συνθήματα: «Εἴμαστε ὅλοι λυσσασμένοι». «Εἴμαστε ὅλοι ἕνα γκρουπούσκουλο». Ἐκείνη τήν ἡμέρα γινόταν πάλη συμβόλων. Ὅταν φτάσαμε μπροστά στό δρόμο Γκύ - Λουσσάκ, ὑποχρεώθηκε ὁ Σεγκύ καί ὅλος ὁ κόσμος νά τραγουδήσουν τή «Διεθνή». Ἦταν ἡ μέρα τῶν ρεβάνς. Ἦταν ἡ διαδήλωση μ ι κ ρ ά τ ρ ύ κ ὅπου ἔγινε μπορετό νά ἐκφραστεῖ τό μίσος μας ἐναντίον τῶν μηχανισμῶν.

Ὅσο γιά τό πόσοι ἄνθρωποι πῆραν μέρος σ' αὐτή, εἰπώθηκε ὅτι ἦταν ἕνα ἑκατομμύριο. Τό πῶς εἰπώθηκε αὐτός ὁ ἀριθμός εἶναι πολύ ἁπλό. Ἕνας ρεπόρτερ μᾶς ρώτησε σέ πόσο ἐκτιμούσαμε τόν ἀριθμό ἐκείνων πού πῆραν μέρος. Ἐγώ καί ὁ Ζεσμάρ ἀπαντήσαμε ταυτόχρονα: «ἕνα ἑκατομμύριο». Ἀπό τότε, τό ἑκατομμύριο ἔμεινε. Μ' αὐτό τό τρύκ κατάλαβα καλά πῶς λειτουργεῖ ὁ τύπος. Ρωτοῦν τήν ἀστυνομία καί τίς ὀργανώσεις πόσοι ἄνθρωποι ὑπολογίζουν ὅτι παίρνουν μέρος. Σάν νά εἶναι δυνατό νά μπορεῖ ἐκεῖνος πού βρίσκεται στό κεφάλι τῆς διαδήλωσης νά ξέρει πόσοι εἶναι

πίσω! Ξέρουμε πώς όταν έμεϊς είχαμε φτάσει στό Ντανιμέρ, ύπήρχαν άνθρωποι άκόμα στή πλατεία Δημοκρατίας. 'Αλλά νά λογαριάσεις πόσοι ήταν συνολικά, αύτό ήταν όλότελα γελοΐο. Ή μόνη άλήθεια είναι ότι ή διαδήλωση ήταν πελώρια. Γι' αύτήν είναι πού ή άστυνομία είπε πώς πήραν μέρος 117.500 άτομα! Αύτό είπώθηκε στή βραδυνή τηλεφημερίδα καί είναι ένα άπό τά σημεία γιά τά όποία οί συντάκτες άρχισαν νά διαμαρτύρονται. Ήταν ή άρχή τής κρίσης τοϋ O.R.T.F. ('Οργ. Ραδιοφ. καί Τηλεόρασης).

Γιά τήν Γ.Σ.Ε., ή 13 Μάη ήταν μιά έκδήλωση διαμαρτυρίας καί τίποτα πιό πέρα. Φοβόνταν τίς μάζες πού ήθελαν νά συνεχίσουν τίς κινητοποιήσεις. Πραγματικά, όλος ό κόσμος ήξερε άπόψε πώς τίποτα δέν ήταν άποφασισμένο καί ότι χρειαζόταν ν' άποφασιστεΐ ή άνακατάληψη τής Σορβόννης. Τό Κ.Κ. Γαλλίας, ήθελε νά σταματήσει τό κίνημα. Γι' αύτό θέλαμε νά όργανώσουμε μιά συγκέντρωση - συζήτηση (φόρουμ) στό Σάμπ ντέ Μάρς. Ή Γ.Σ.Ε. είχε δώσει έντολές νά σχηματιστοϋν φράγματα, άλλά κυρίως νά μή μέ χτυπήσουν. Κάθε φορά πού περνοϋσα μ' ένα γκρούπ άνοιγαν τά φράγματά τους καί τά ξανάκλειναν πίσω μου φωνάζοντας τό σύνθημά τους γιά διάλυση τής διαδήλωσης. Τότε έφάρμοσα τήν παρακάτω τακτική. Περνοϋσα μ' ένα γκρούπ. Όταν αύτό τακτοποιόταν ξαναγύριζα πίσω, έπαιρνα ένα άλλο πού ήθελε νά περάσει, τό περνοϋσα καί ξαναγύριζα. Τό μάγκανο. Ήμουν θυμωμένος. 'Αποφασίσαμε νά πάμε παραταγμένοι άπό τό Σάμπ ντέ Μάρς στήν άκόμα άδεια Σορβόνη. 'Ενώ 10.000 πρόσωπα, σέ παράταξη, ξαναγυρίζουν στή Σορβόνη όπου πιά δέν ύπάρχει ούτε ένας μπάτσος, πήγα πρός τή Μουτουαλιτέ, σ' ένα μήτινγκ τοϋ 'Ενοποιημένου Σοσιαλιστικοϋ Κόμματος (P.S.U. — Ε.Σ.Κ.). Έκεί έξαντλημένος καί ταυτόχρονα έξαλλος είπα: «Είμαι εύχαριστημένος πού σήμερα παρέλασα μέ τούς άφιονισμένους σταλινικούς στή ρεμούλκα». Ύπάρχουν στιγμές πού ή άλήθεια είναι πιό δυνατή άπό τό λογικό. 'Εξάλλου αύτή ή διαδήλωση τής 13ης Μάη δείχνει καλά πάνω σέ ποιές βάσεις μπορεί κανείς νά δουλέψει γιά τήν ένότητα τής έργατικής τάξης.

Όλος ό κόσμος μίλαγε γιά ένωση, άλλά σάν νά έπρεπε νά γίνει αύτή ή ένωση μέ τήν έργατική τάξη, μέ τή Γ.Σ.Ε. πρίν νά παλέψουμε. Όμως αύτό είναι λάθος: αύτό πού είδαμε είναι ότι ύπάρχει μιά δυνατότητα ένότητας μόνο άπό τή στιγμή πού τό κίνημα έφτασε ένα κάποιο στάδιο ριζοσπαστικότητας. Ένα κίνημα πού ξεκίνησε μέ τή διαίσθηση γιά μιά κριτική τόσο ριζοσπαστική τοϋ πανεπιστημίου δέν μπορεί νά φτάσει τήν ένότητα μέ μιά τόσο γραφειοκρατικοποιημένη όργάνωση όσο είναι ή Γ.Σ.Ε. Ή ένωση μπορεί νά πραγματοποιηθεί στό δρόμο μέ τούς νέους έργάτες πού έπιθυμοϋν νά παλαίψουν. Μπορεί ή ένωση νά γίνει μ'

ἐργάτες πού κατέχουν ἕνα ἐργοστάσιο. Ἡ πρόταση τοῦ Λενάρκ* νά πᾶμε πρός τό λαό ἔτσι, ἦταν ἡ πρόταση διάλυσης τοῦ κινήματος. Ὅταν εἴπαμε «ἡ Σορβόνη στούς φοιτητές ἡ Ε.Κ.Ν. — Μ. - Λ. ἀπάντησε: «Οἱ μπάτσοι εἶναι στή Σορβόνη, ὕστερ' ἀπ' ὅλ' αὐτά γιατί ὄχι! Ἄς πᾶμε νά καταλάβουμε ἕνα στρατώνα τῶν Δημοκρατικῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας (Δ.Σ.Α.) στό Κλινιανκούρ γιά νά συζητήσουμε, ἐπιτέλους, ἄς πᾶμε πρός τό λαό». Ἀλλά νά λές «Ἡ Σορβόνη στούς φοιτητές», σήμαινε ὅτι σέ μιά στιγμή ἐκφράστηκε ἡ λογική τοῦ κινήματος. Ἡ κριτική τοῦ Πανεπιστημίου, κριτική βασικά πολιτική, ἐπειδή ἦταν τόσο ριζοσπαστική ἔβαζε τό πρόβλημα ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας: ἕνα πανεπιστήμιο τέτοιο πού τό ἤθελαν οἱ φοιτητές δέν μποροῦσε νά πραγματοποιηθεῖ στήν καπιταλιστική κοινωνία. Μέσα σέ μιά καπιταλιστική κοινωνία, δέν ὑπάρχει ἑνότητα «ἐν ψυχρῷ», καί εἶναι λάθος νά ποῦμε πώς ἡ ἐργατική τάξη —οἱ νέοι, οἱ γέροι, οἱ ἐμιγκρέδες, οἱ γυναῖκες— ἔχουν ἀντικειμενικά τά ἴδια συμφέροντα. Χρειάζεται μιά μεγάλη αὐτονόμιση μεταξύ τῶν κινημάτων γιά νά φτάσουμε στά ἴδια συμφέροντα καί ἐμεῖς ὑπερασπιζόμαστε τήν αὐτονομία τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος. Στή ριζοσπαστικότητά μας ἀναγνώρισε τόν ἑαυτό του ἕνα μέρος τῶν νέων πού ἐξαπέλυσαν, στά ἐργοστάσια, τό κίνημα τοῦ **Μάη**. Καί ὄχι μόνο στή ριζοσπαστικότητα πρός τούς ἀστυνομικούς.

Ἡ δυναμική ἑνός κινήματος γεννιέται ἀπό τή ριζοσπαστικότητά της καί ἀπ' αὐτή τή δυναμική εἶναι πού μπορεῖ νά ξεπηδήσει ἡ δυνατότητα ἕνωσης μέ ἄλλα κινήματα. Ἕνωση στή βάση, ἀλλά ἕ ν ω σ η σημαίνει ἐπίσης τήν ἐξαφάνιση τῶν σχέσεων τακτικῆς καί χειραγώγισης. Γι' αὐτό τό κίνημα χρειάζεται νά εἶναι ριζοσπαστικό, νά ἐκφράζει τήν ἀλήθεια του γιά νά μπορεῖ ἡ ἕνωση νά ἔχει μιά αὐθεντική ἔννοια ἤ ν' ἀποκαλύπτεται ἀδύνατη (μετά τίς 13 **Μάη** δέν ἔγιναν πιά ἐκδηλώσεις μαζί μέ τήν Γ.Σ.Ε.). Γι' αὐτή τή διπλή αἰτία —ὅτι δηλαδή ἡ ριζοσπαστικότητα μπορεῖ νά εἶναι μεταδοτική καί ἄρα πηγή ἐπέκτασης τοῦ κινήματος ἐπίσης διότι ξεκαθαρίζει τούς στόχους τῆς ἕνωσης— εἶναι λάθος νά περιορίζεις τή ριζοσπαστικότητα ἑνός κοινωνικοῦ κινήματος γιά νά τό μανιπουλάρεις στό ὄνομα τακτικῶν ἀναγκῶν ἑνότητας μέ ἄλλα κοινωνικά κινήματα ἤ, γ ι ά π ι ό μ ε γ ά λ ε ς α ἰ τ ί ε ς, μέ πολιτικούς μηχανισμούς. Αὐτό τό σχηματικό καί γραφειοκρατικό ἀντανακλαστικό ἑνότητας εἶναι ἔκφραση τῆς παραδοσιακῆς πρακτικῆς πού θά τήν ξαναβροῦμε: πρόβλημα μεταναστῶν/ἐθνική ἐργατική τάξη· γυναῖκες/σύντροφοι. Εἶναι

* Ἕνας ἀπ' τούς ἡγέτες τῆς μαοϊκῆς Ε.Κ.Ν. - Μ.Λ. τῆς ὁποίας ἕνας μεγάλος ἀριθμός ἡγετῶν συμμετεῖχαν στίς δραστηριότητες τῆς «Προλεταριακῆς Ἀριστερᾶς».

λάθος νὰ ζητᾶμε ἀπὸ ἕνα κίνημα νὰ διακόψει τὴ δική του λογικὴ γιὰ νὰ ἑνωθεῖ μ' ἕνα ἄλλο μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἡ ἀνάλυση τῆς κοινωνίας λέει ὅτι ἡ ἐργατικὴ τάξη κάνει τὴν ἐπανάσταση.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΑΣΑ

Στὶς 14 Μάη, ξαναγυρίσαμε στὴ Ναντέρ: πήραμε τὴν κρυάδα. Ἡ ἀντίδραση ἔγινε λίγο πιὸ ἔξυπνη· σκέφτηκε ὅτι χρειαζόταν νὰ ἀπομονωθεῖ ἡ ἐπαναστατικὴ πτέρυγα τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος. Πρέπει νὰ εἰπωθεῖ ὅτι μετὰ τὶς 13 Μάη, βρισκόταν πρὸς τὸ τέλος —δὲν εἶχαν καταλάβει αὐτὸ ποὺ συνέβαινε. Ὅλη ἡ προσοχὴ εἶχε συγκεντρωθεῖ πάνω στὶς ἐξετάσεις. Μᾶς ἔλεγαν: πρέπει νὰ σκεφτοῦμε. Εἶχαν γίνει προτάσεις γιὰ συλλογικὲς ἐξετάσεις. Τὸ πρόβλημα ἦταν νὰ κερδηθεῖ χρόνος, νὰ μὴ πνιγεῖ κανεὶς μέσα σ' αὐτὸ τὸ εἶδος προβλημάτων. «Ὕστερ' ἀπ' ὅλ' αὐτά γιατί θὰ χρειαζόμαστε τρεῖς ἡμέρες νὰ καταλάβουμε αὐτὸ ποὺ ἄλλοι χρειάστηκαν δεκαπέντε χρόνια γιὰ νὰ καταλάβουν;» Πρότειναν νὰ πάει ὅλος ὁ κόσμος στὶς ἐξετάσεις του γιατὶ ἦταν μιὰ χρονιὰ ρήξης καὶ ὅτι τὸ σύστημα εἶχε μόνο ἀποδεῖξει τὴν ἀνικανότητά του. Ἀλλὰ στὴ Ναντὲρ οἱ συζητήσεις ἦταν πολὺ σκληρές. Δὲν εἴμαστε μειοψηφία ἀλλὰ ὁ φόβος καὶ οἱ καιπάνιες τοῦ τύπου ἔπαιζαν μεγάλο ρόλο. Θυμᾶμαι ὅτι ὁ Τουραὶν ἦρθε σὲ μιὰ Γενικὴ Συνέλευση γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὶς ἐξετάσεις. Ἕνας σύντροφος θεώρατος χαρφώθηκε μπροστά του, ὄρθιος μπροστὰ στὸ βῆμα. Σχεδὸν ἔκρυβε τὸν Τουραίν. Ἄρχισε νὰ χτυπᾶ τὰ χέρια του καὶ νὰ τραγουδάει: σά, ντὰ μπὰ ντά... Ὁ Τουραὶν ἀναγκάστηκε νὰ σιωπήσει... Αὐτὸ ἦταν γελοιοποίηση. Τὸ συνηθισμένο ἦταν νὰ μὴν ἐπεμβαίνουμε συχνὰ ἀλλὰ κάθε φορὰ ποὺ γινόταν ἐπέμβαση ἔπρεπε νὰ γίνει μέχρι ποὺ νὰ κοποῦν οἱ ὁμιλίες ὁλότελα. Καὶ αὐτὸ ἦταν σωστὸ διότι ἡ ἄρνηση τῆς συζήτησης ἦταν ἡ ἄρνηση νὰ χτυπηθεῖς στὸ ἔδαφος τοῦ ἀντιπάλου, δηλαδὴ στὶς ἐξετάσεις στὸ ξανάρχισμα τῆς λειτουργίας τοῦ πανεπιστημίου. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ τὰ ραδιόφωνα Ε ὑ ρ ώ π η Ι, P.T.E. κλπ. εἶχαν στὴ Ναντὲρ μόνιμη κάλυψη καὶ ἕνας δημοσιογράφος μοῦ λέει: ‹Καταλήφθηκε ἡ «Σοὺντ Ἀβιασιόν»›. Δὲν ξέραμε τί νὰ σκεφτοῦμε, ἀλλὰ αὐτὸ μᾶς ἔκανε ν' ἀστειευτοῦμε. Οἱ ἐξετάσεις ἔπεσαν στὴν παγίδα. Σήμερα πιστεύω πὼς δὲν ἦταν τυχαῖο ὅτι τὸ ἐργοστάσιο ποὺ ἐξαπέλυσε τὸ κίνημα ἦταν ἕνα ἀπὸ κεῖνα ποὺ ὑπῆρχαν τροτσκιστές. Αὐτοὶ ἔπαιζαν προφανῶς τὸ ρόλο μιᾶς ἐπαναστατικῆς πρωτοπορίας σ' αὐτὸ τὸ ἐργοστάσιο

Τὴ Δευτέρα ἐνῶ ἡ Μπιλλανκοὺρ εἶχε μόλις καταληφθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τῆς Ρενώ, ὑπῆρξε μιὰ ἔμμεση ἐκπομπὴ τῆς τηλεόρασης. Γιὰ πρώτη φορὰ τὸ κίνημα μποροῦσε νὰ ἐκφραστεῖ. Φτάσαμε στὴν τηλεόραση. Ὁ Ζεσμάρ, ὁ Σωβαζὺ κι ἐγώ, ἀντιληφτήκαμε τὴ συμπάθεια τῶν τεχνικῶν καὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Αὐτὸ τὸ εἶδος ἐκπομπῆς, συζήτηση στρογγυλῆς τραπέζης μὲ τοὺς δημοσιογράφους, ὑπῆρχε κιόλας. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα —ἡ ἐκπομπὴ εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τὰ συνδικάτα ἢ τὴν Ἐπιτροπὴ δράσης τῆς Ραδιοτηλεόρασης— τὴν ἐκπομπὴ τὴν κατεύθυνε ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς τηλεόρασης. Ὑπῆρχε ἕνας νεαρὸς τοῦ «Φ ι γ κ α ρ ό» ποὺ ξαναγύριζε ἀπὸ τὴν Καμπότζη —ποὺ δὲν ἦταν τὸ Μάη καὶ ποὺ τὸν ἔστειλαν γιατὶ ἦταν ὁ πιὸ νέος, ὁ Σαρπὺ τοῦ Παρὶ - Ιρὲς καὶ ὁ Φερνιό.

Ἐγὼ ἤθελα τὴ σύγκρουση, νὰ μιλήσουμε γιὰ ὅλα. Ἡ Σούντ Ἀβιασιὸν εἶχε καταληφτεῖ τὴν Τρίτη, ἡ Κλεὸν τὴν Τετάρτη, ἡ Φλένς, Μπιλλανκοὺρ καὶ Σαντουβὶλ τὴν Πέμπτη. Ἡ συζήτηση διαρκοῦσε μιὰ ὥρα. Εἴχαμε ἀποφασίσει νὰ ξεμπερδέψουμε μὲ τὸ θέμα τῶν ἐξετάσεων σὲ δέκα λεπτὰ ἐνῶ ἦταν φανερὸ ὅτι οἱ τρεῖς δημοσιογράφοι ἤθελαν νὰ μιλήσουμε μόνο γι' αὐτό. Μᾶς ὅάνουνε ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐρωτήματα ποὺ βάζουν οἱ μπαμπάδες καὶ οἱ μαμάδες ὅλων τῶν φοιτητῶν. Στὸ πρῶτο ἐρώτημα ἀπάντησε ὁ καθηγητὴς Ζεσμάρ. Εἶναι ἐναντίον τῆς ἐπιλογῆς, καταλαβαίνει κανεὶς τὸ φόβο ὅλων τῶν μπαμπάδων καὶ ὅλων τῶν μανάδων μήπως τὰ παιδιά τους καταποντιστοῦν στὶς σπουδές τους. Εἶναι ἐναντίον τῆς κοινωνικῆς ἐπιλογῆς: τὰ παιδιὰ τῆς ἀστικῆς τάξης εἶναι κεῖνα ποὺ πετυχαίνουν καλύτερα στὶς ἐξετάσεις. Ὅταν ἡ συζήτηση ἔβγαινε ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ Πανεπιστημίου μιλοῦσαν γιὰ τὸ σχολεῖο. Ὁ καθένας μὲ τὴ σειρά του ἔβαζε ἐρωτήματα πάντα πάνω στὸ θέμα τῶν ἐξετάσεων. Σὲ μιὰ στιγμὴ εἶπα: «Ὡραῖα! Τώρα ἂς μὴ μιλᾶμε πιὰ γιὰ ἐξετάσεις. Παραμιλήσαμε γι' αὐτές!» Δὲν ἀπαντούσαμε στὰ ἐρωτήματα.

Ὑπῆρξε μιὰ ρήξη. Ἄρχισαν νὰ λένε διάφορα καὶ ἔχωναν τὰ ἐρωτήματα σύμφωνα μ' ἐκεῖνα ποὺ ἔλεγαν. Ὁ Φερνιὸ λέει στὸν Ζεσμάρ: «Ἀλλά, ἐπιτέλους, λογαριάζετε ὅτι διακινδυνεύετε ἐμφύλιο πόλεμο!» Ὁ Ζεσμὰρ ἀπάντησε λακωνικά: «Τὸν διακινδυνεύουμε!» καὶ συνέχισε ψυχρὰ αὐτὸ ποὺ ἔλεγε. Ἦταν μιὰ φράση πολὺ ἔξυπνη. Αἰσθανόμαστε ὅλο καὶ πιὸ δυνατοὶ καὶ ὁ μόνος ποὺ ἔπαιζε τὸ ρόλο του ἦταν ὁ νεαρὸς τύπος τοῦ «Φ ι γ κ α ρ ό». Ὁ Σαρπὺ χτυποῦσε τὰ χέρια του στὸ τραπέζι καὶ ἐγὼ τοῦ εἶπα: «Ἀκοῦστε, Σαρπύ, ἀρκετά· πάντα κάνετε τὸ ἴδιο πράγμα. Ὅταν δὲν σᾶς ἀρέσει κάτι κάνετε θόρυβο, ὥστε κανεὶς νὰ μὴν μπορεῖ ν' ἀκούσει. Λοιπόν, ἢ φύγετε ἢ σταματεῖστε». Ἦταν κατευθεῖαν

τὸ χτύπημα. «Διότι ἐμεῖς θέλουμε νὰ μιλήσουμε σοβαρὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ μᾶς ἀκοῦν!» Πίσω μας οἱ τεχνικοὶ εἶχαν σκάσει στὰ γέλια. Ὅσο ἡ ἐκπομπὴ προχωροῦσε τόσο τὸ γέλιο ἔφτανε στὸ ντελίριο, ἐνῶ οἱ τρεῖς δημοσιογράφοι ἦταν φανερὰ τρομοκρατημένοι. Στὸ τέλος τῆς ἐκπομπῆς εἴμαστε πάρα πολὺ εὐχαριστημένοι· δὲν εἴπαμε ἄσχημα πράγματα καὶ ταυτόχρονα φαινόμαστε ἄνθρωποι ποὺ σκέφτονται. Στὸ σχολεῖο ἔπαιξα πολλὲς φορὲς θέατρο. Αὐτὸ χρειάζεται γιὰ νὰ μὲ καταλάβουν γιὰ τὴ στάση μου τὸν Μάη '68. Ἤμουν ὁ "Rumrelstilzchen„, ἕνα εἶδος στοιχειὸ ποὺ ἀλλάζει εὔκολα καὶ ποὺ λέει πάντα: «Εὐτυχῶς ποὺ κανένας δὲν ξέρει ὅτι ὀνομάζομαι «Rum..». Ἔτσι, μπορῶ νὰ περνῶ παντοῦ, κλπ.». Αὐτὴ ἡ στιγμὴ ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη στιγμὴ τῆς νιότης μου: Εἶχα ὅλη τὴ σκηνὴ στὴ διάθεσή μου καὶ εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ πηδάω, νὰ ξεφωνίζω. Αὐτὸ μοῦ ἄρεσε πάρα πολύ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ποτὲ δὲν φοβήθηκα νὰ μιλῶ μπροστὰ σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους. Τότε ἡ τηλεόραση ἦταν τὸ θέατρο χωρὶς νὰ παίζεις ἕνα ρόλο. Εἶχα τὸ προνόμιο νὰ παίζω ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό μου σὲ μεγάλη κλίμακα: στὴν τηλεόραση, στὸ ράδιο, στὶς ἐφημερίδες. Σ' ἕνα μῆτινγκ περίμεναν πολὺ περισσότερο μιὰ φράση, μιὰ στιγμὴ ρήξης παρὰ μιὰ ὁμιλία. Γι' αὐτὴ τὴν αἰτία μιλοῦσα πάντα μὲ τσιτάτα ἐνῶ ποτὲ δὲν ἔβγαζα λόγο. Ὅταν μιλῶ, ἔχω παρατηρήσει πὼς δὲν ἀρχίζω ἄσχημα, ἀλλὰ στὴ μέση οἱ ἰδέες μου μπερδεύονται καὶ στὸ τέλος πάλι ὅλα πᾶνε καλά. Ξέρω ποῦ θέλω νὰ καταλήξω.

Ὁ Πομπιντοῦ θὰ μιλοῦσε, πραγματικά, ὕστερ' ἀπὸ μᾶς. Ἀλλὰ σκεφτόμενος ὅτι ἐμεῖς θὰ ρίχναμε λάδι στὴ φωτιὰ μὲ τὴν ὁμιλία μας καὶ πορίζοντας πάνω σ' αὐτὸ εἶχε ἠχογραφήσει τὴν ὁμιλία του μιὰ ὥρα πρίν. «Ὁμάδες λυσσασμένων —ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔχουμε ὑποδείξει μερικὲς— ἔχουν τὴν πρόθεση νὰ γενικεύσουν τὴν ἀταξία μὲ ὁμολογημένο σκοπὸ νὰ καταστρέψουν τὸ Ἔθνος καὶ τὶς ἴδιες τὶς βάσεις τῆς ἐλεύθερης κοινωνίας μας...» Αὐτὸ ὑπῆρξε ὁλότελα γελοῖο γιατὶ ὅλος ὁ κόσμος εἶχε αἰσθανθεῖ κάτι ἄλλο: τὴν ἀναζήτηση τῆς ἐλευθερίας. Ξεκινώντας ἀπὸ κεῖ, μπαίναμε στὴ στρατόσφαιρα. Ὁ Μάης τοῦ 1968, εἶναι γιὰ μένα ἡ πραγματοποίηση ἑνὸς σωροῦ ἀπὸ ὄνειρα. Ποιὸς δὲν ὀνειρεύεται νὰ ἔχει μιὰ συνέντευξη μὲ τὸν Σάρτρ; Δὲν θέλω νὰ πῶ ὅτι ὑπῆρξα ὑπαρξιστής —ποτὲ δὲν κατάλαβα τί ἦταν αὐτό— ἀλλὰ ὑπῆρξα πολὺ ἐπηρεασμένος ἀπ' αὐτὸν ὅταν ἤμουν στὴ Γερμανία. Ἤθελα νὰ παίξω ἕνα θεατρικὸ ἔργο τοῦ Σάρτρ. Ἐγώ, ἤμουν νευρικός, αὐτὸς ἦταν πολὺ ἐρεθισμένος, κόμπιαζε, καθόταν, ξανασηκωνόταν. Ἡ βασικὴ ἰδέα ἦταν, ὁ ἀντικειμενικὸς στόχος εἶχε γίνει ἡ ἀνατροπὴ τοῦ καθεστῶτος. Πιστεύω ὅτι πάνω σ' αὐτὸ ὑπῆρξε μιὰ πολιτικὴ διαφορὰ μὲ τὴν «22 Μάρτη». Ὅλο καὶ πιὸ πολὺ πίστευα σ' αὐτό. Νὰ βάνεις μπροστὰ τὴν πολιτικὴ ἰδέα τῆς ἀνατρο-

πῆς τῆς κυβέρνησης, ὄχι ἐκλογές, ἀλλὰ νὰ γινόμαστε ἐμεῖς ὁ κινητήρας μιᾶς ἀλλαγῆς τῆς κυβέρνησης, ἀκόμα τύπου Λ α ϊ κ ο ῦ Μ ε τ ώ π ο υ. Ἡ σκέψη ὅτι ὁ γκωλισμὸς μπορεῖ ν' ἀνατραπεῖ μ' ἕνα λαϊκὸ κίνημα καὶ ὅτι αὐτὸ καταλήγει σὲ κάτι, εἶναι σὰ νὰ θέλεις ν' ἀποδείξεις τὴ δύναμη τοῦ κινήματος καὶ ταυτόχρονα ν' ἀνοίγεις μιὰ πόρτα στὸ μέλλον. Ἂν σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ οἱ παραδοσιακὲς δυνάμεις δὲν εἶναι ἱκανὲς τὸ κίνημα σπρώχνει στὴν τοποθέτηση μιᾶς κυβέρνησης Λαϊκοῦ Μετώπου, αὐτὸ θέλει νὰ πεῖ ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτὸς ὁ τύπος κυβέρνησης δὲν ἀλλάζει πραγματικὰ τὶς κοινωνικὲς σχέσεις ὅλες οἱ ἐμπειρίες τῶν ἀνθρώπων πολώνονται στὴν ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερά. Αὐτὸ γεννάει μιὰ δυναμική. Ὅλη ἡ συζήτηση ποὺ ἔγινε πάνω στὸ θέμα: μιὰ λαϊκὴ κυβέρνηση δὲν θ' ἀλλάξει τίποτα» ἦταν μιὰ πολιτικὴ πλάνη. Χωρὶς ἀμφιβολία διότι σὲ κάποια στιγμὴ ξεπεράστηκε ἀπὸ τὴν κατάσταση. Ἐδῶ δείχνεται ἡ ἀξυναμία τῆς «22 Μ ά ρ τ η», νὰ φτάσει ἀπὸ τοὺς λόγους καὶ τὰ τοιτάτα σ' ἕνα κάποιο ὀργανωτικὸ ἐπίπεδο. Μετὰ τὸ ἀρχίνισμα τῆς γενικῆς ἀπεργίας, δὲν πέτυχε πιὰ νὰ προωθήσει μιὰ πολιτικὴ συζήτηση, νὰ ξαναβρεῖ μιὰ νέα πολιτικὴ γραμμή. Ἡ ἰδέα ποὺ εἶχα —ἰδέα κεντριστική— ἦταν ὅτι μετὰ τὰ ὁδοφράγματα, ἡ νίκη τοῦ κινήματος ἔπρεπε νὰ ὑλοποιηθεῖ. Αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι μόνο μιὰ ἐλπίδα. Χρειαζόταν νὰ γίνει μιὰ στροφή. Χρειάζεται στὸ πολιτικό, ἀκόμα καὶ παραδοσιακό, ἐπίπεδο τὸ κίνημα ν' ἀποδείξει τὴν ἱκανότητά του. Ἀπ' αὐτὴ τὴν πείρα βγάζω τὴν ἀνάλυση πῶς τὰ ἀριστερίστικα κινήματα πρέπει νὰ βάζουν το πρόβλημα τῆς ἐξουσίας κατὰ ἕνα νέο τρόπο· ἐναντίον τῆς ἀναρχικῆς ἢ ἀκόμα καὶ τῆς ἀριστερίστικης θεωρίας. Ξεκινώντας ἀπὸ μιὰ κάποια στιγμὴ πρέπει ν' ἀρνιέσαι νὰ παραμένεις στὸ περιθώριο, πρέπει ν' ἀρνιέσαι νὰ εἶσαι μόνο ἕνας ποὺ μπαίνει καὶ βγαίνει ἀλλὰ πρέπει ν' ἀναλαβαίνεις τὶς εὐθύνες ἑνὸς κινήματος καὶ νὰ πραγματοποιεῖς τὰ ἀναγκαῖα στάδια. Ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ πεδίου, ἡ ἐξεύρεση μιᾶς διεξόδου στὴ γενικὴ ἀπεργία, σήμαινε τὴν ἐγκατάλειψη τῆς ἱκανότητας ἐπέμβασης τοῦ κινήματος. Λένε ὅτι τὸ ἀριστερίστικο κίνημα βρισκόταν στὴν ἐπίθεση μέχρι τὴ γενικὴ ἀπεργία, ἀλλὰ ὅταν ἡ κατάσταση ξεμπλοκαρίστηκε, δὲν ὑπῆρχε πιὰ τίποτα νὰ πεῖ, δὲν ὑπῆρχε ποιοτικὸ πήδημα. Καὶ ἐκεῖ ἀκριβῶς εἶναι ποὺ οἱ παραδοσιακὲς ὀργανώσεις ξαναπόχτησαν ἐπιρροή.

3. Κοινωνία Τζὲτ

ΤΑ ΜΠΑΛΛΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΟΣΦΑΙΡΑΣ

Μετὰ τὴ συνέντευξη στοῦ Σάρτρ, ἔπρεπε νὰ πάω στὸ Σαὶν - Ναζαὶρ νὰ παραβρεθῶ σὲ μιὰ συγκέντρωση. Μόλις ἔφτασα στὸ σταθμὸ Μονπαρνάς, μιὰ γυναίκα γύρισε καὶ μοῦ εἶπε: «Σᾶς εἶδα χτὲς στὴν τηλεόραση...»· μοῦ ἔδωσε χίλια μεταλλίκια γ.ὰ τὴν «22 Μάρτη». Στὸ τραῖνο ξαναβρῆκα συντρόφους. Στὸ Σαίν - Ναζαὶρ ἔγινε μιὰ συνέλευση μὲ συντρόφους μιᾶς μικρῆς ἀναρχικῆς ὁμάδας. Εἴχαμε σκοπὸ νὰ πᾶμε στὰ ναυπηγεῖα, ἀλλὰ ὅταν τὰ παιδιὰ τοῦ Σαίν - Ναζαὶρ μᾶς εἶπαν ὅτι ἡ Γ.Σ.Ε. ἀντιτιθόταν, δὲν πήγαμε. Τὴν ἑπομένη, ὀργανώσαμε μιὰ συζήτηση σὲ μιὰ θέση ἀπ' ὅπου περνοῦσαν ὅλοι ποὺ δούλευαν στὰ ναυπηγεῖα. Κάναμε στὸ Σαὶν - Ναζαὶρ αὐτὸ ποὺ γινόταν στὴ Ναντέρ: ὁμάδες ἐογασίας σὲ τέτοιες θέσεις, συζητήσεις κλπ. Κι ἐκεῖ ποὺ κάναμε ὅλ' αὐτά, ξέσπασε ἡ ἀπεργία τῶν τραίνων! Φτάνει ἕνας φωτογράφος τοῦ «Παρὶ - Μάτς» ἕτοιμος γιὰ ὅλα προχειμένου νὰ πάρει φωτογραφίες. Μοῦ μιλοῦσε στὸν ἑνικό, ἤθελε νὰ μὲ προσκαλέσει γιὰ φαγητό. Ἤμουν μπλοχαρισμένος στὸ Σαίν - Ναζαίρ. Μερικὲς ἡμέρες ποίν, εἶχα ἀποδεχτεῖ νὰ μιλήσω στὸ Βερολίνο. Γιατί, μέσα σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση νὰ πάω στὸ Βερολίνο; Διότι ἐνεργοῦσα στὸ ἐπίπεδο τῆς στρατόσφαιρας. Παλιότερα, ξαναγυρνοῦσα συχνὰ στὴ Γερμανία, ἰδιαίτερα στὴ Φρανκφούρτη ὅπου εἶχα μάθει πολλὰ ἀπὸ τὸ γερμανικὸ κίνημα. Ἡ πρώτη μεγάλη διαδήλωση ποὺ ἔζησα, ἦταν ἡ διαδήλωση γιὰ τὸ Βιετνὰμ ποὺ ἔγινε στὰ 1967 στὸ Βερολίνο. Χτυπήθηκα στὸ πλευρὸ τῶν συντρόφων τῆς Ἐπ. Κομμ. Νεολαίας (J. C.R.) ἐναντίον τῶν φασιστῶν ποὺ κρατοῦσαν τὴν ἀμερικάνικη σημαία. Εἶναι καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ποὺ δέχτηκα νὰ πάω στὸ Βερολίνο. Μὲ ἕθελγε ἡ ἰδέα νὰ μιλήσω στὴ σχολὴ τοῦ Βερολίνου, νὰ ξαναγυρίσω ἐκεῖ σὰν «ἡ γ έ τ η ς». Σ' αὐτὸ βρίσκεται λίγη περηφάνεια, ἀλλὰ ἐπίσης ἦταν καὶ μιὰ φυγή, γιατὶ δὲν ἤξερα πιὰ καθόλου πῶς νὰ συνεχίσω. Δὲν ἔφτανε ἡ στιγμὴ νὰ καταλάβω τί συμβαίνει: νὰ ἤσουν τὸ μοτὲρ ἑνὸς κινήματος μὲ τὴν «22 Μάρτη», ἔπειτα νὰ ξεκινᾶ ἀπὸ κεῖ μιὰ γενικὴ ἀπεργία... Κιόλας ἀπὸ τὴ Ναντὲρ αἰσθανόμουν ὅτι αὐτὸ δὲν κολλοῦσε, ὑπῆρχαν δυσκολίες, καὶ ἀπ' ὅταν ἡ ἀπεργία ἄρχισε, εἴχαμε ξεπεραστεῖ. Ἡ φυγή. Χρειαζόταν νὰ πᾶς νὰ ξεκουραστεῖς λίγο. Δὲν αἰσθανόμουν πόσο ἐνδιαφέρον εἶχε ἡ στιγμή. Πάνω σ' αὐτό, τὸ «Παρὶ - Μάτς» μοῦ πρότεινε: «Σοῦ δίνουμε ἕνα αὐτοκίνητο ἂν μποροῦμε νὰ ἔρθουμε

μαζί σου στό Βερολίνο». Ξαναγύρισα στό Παρίσι μέ τό φωτογράφο. Όταν έφτασα στό «Παρί - Μάτς» μεταβλήθηκε ό τόπος σ' ένα τσίρκο πού έγώ ήμουν ή βεντέττα. Καί έγιναν έκεί συζητήσεις γιά νά μάθουμε άν θά μας έδιναν ένα άμάξι (έπίσημα δέν έπρεπε νά ποϋν τίποτα). Τελικά, ξεκινήσαμε μ' ένα Ντεσεβώ. Ό τύπος δέν σταματοϋσε νά φωτογραφίζει. Δέχτηκα όλους τούς όρους: στό Βερολίνο, μέ φωτογράφισε, μέ μιά βαλίτσα στό χέρι, μπροστά στήν Πύλη τοϋ Βραντεμπούργκου. Ήταν τρέλλα νά δεχτείς νά περάσεις τέσσερις ήμέρες μ' αύτό τό δημοσιογράφο μόνο καί μόνο γιά νά σοϋ πληρώσουν ένα ταξίδι. Μιά καί πιάνεσαι στά γρανάζια, όλες οί προσωπικές σχέσεις παίζουν.

Άπό τό Άμστερνταμ τηλεφώνησαν σύντροφοι νά πάω έκεί καί άμέσως ξεκίνησα. Στά μήτιγκ ύπήρχε πάντα πολύς κόσμος. Έκεί είπα ότι «τό Κίνημα έπρεπε νά σαρώσει τόν παλιό καί νά έγκαθιδρύσει έναν καινούργιο κόσμο». Έκεί έπίσης είπα: «Ή τρίχρωμη σημαία έχει γίνει γιά νά ξεσχιστεί, γιά νά κάνουμε άπ' αύτήν μιά κόκκινη». Ή ίστορία τής σημαίας —πού δέν ήταν τίποτ' άλλο άπό μιά έπανάληψη αύτοϋ πού συνέβει στή διαδήλωση τής Άψίδας τοϋ Θριάμβου— χρησίμεψε σάν πρόσχημα γιά νά μοϋ άφαιρέσουν τήν άδεια παραμονής στή Γαλλία. Όλοι οί ραδιοσταθμοί ήθελαν νά κάνουν έκπομπές τηλεόρασης άπ' εύθείας. Ήμουνα άναποφάσιστος. Άλλά είχαν στείλει μιά δημοσιογράφο πού έπέμενε. Έπειδή ήταν όμορφη, δέχτηκα. Στό μεταξύ, είχα έρθει σ' έπαφή μέ συντρόφους πού μοϋ ζητοϋσαν νά ξαναγυρίσω. Τό ήθελα κι έγώ πολύ. Πήγα λοιπόν στό Σάρρεμπρουχ. Οί σύντροφοι τοϋ Στρασβούργου άντέδρασαν έξυπνα. Δήλωσαν: «θά περάσει στό Κέλ». Ή δήλωση αύτή είχε σάν άποτέλεσμα οί μπάτσοι νά κλείσουν τά σύνορα άπό τό Κέλ ώς τό Σάρεμπρουχ. Συντάγματα τών Δ.Σ.Α. είχαν άναπτυχτεί καί είχαν κλείσει τό γεφύρι τοϋ Κέλ. Τήν ίδια μέρα, γίνηκε μιά διαδήλωση στό Κέλ καί μιά άλλη στό Σάρρεμπρουχ. Στό ίδιο χρονικό διάστημα, έκανα τήν έκπομπή γιά τήν τηλεόραση τοϋ Μπί - Μπί - Σί.

Έκανα μόνο αύτά. Δηλαδή όμιλίες δημόσιες καί στίς έκπομπές τής τηλεόρασης. Οί σχέσεις μου μέ τούς συντρόφους γίνονταν όλο καί πιό όργανικές. Άπό τό Σάρρεμπρουχ, πήγαμε σέ διαδήλωση μέχρι τά σύνορα καί μέ όδήγησαν στό δημαρχείο τοϋ Φόρμπαχ. Έκεί, μοϋ κοινοποίησαν τήν άπαγόρευση παραμονής μου. Μέ ξαναοδήγησαν στό συνοριακό φυλάκιο. Έγινε λίγο σαματάς μέ τά Δ.Σ.Α. γιατί θέλαμε νά περάσουμε τρεϊς κι αύτοί δέν ήθελαν νά μας άφήσουν. Στά χέρια μας κρατούσαμε λουλούδια γιά νά έξευτελίσουμε τήν παρουσία στά σύνορα τόσων μεγάλων δυνάμεων τών Δ.Σ.Α. Ξαναγύρισα μέ τό δημοσιογράφο. Δέν ήταν μιά Ρόλλς όπως έλεγαν άλλά μιά Μερσέντες ντήζελ. Μετά τήν έκπομπή στήν τηλεόραση, τήν κοπάνησα μέ τήν κοπέλ-

λα. Οἱ σύντροφοι ἀπὸ τὸ Παρίσι ἤθελαν νὰ γυρίσω γρήγορα, ἀλλὰ πῆγα μὲ μιὰ μέρα καθυστέρηση. Ἄρχισαν τὶς φωνές. Ἄρχισα νὰ ἐκτροχιάζομαι. Ἔχανα κάθε αἴσθηση πραγματικότητας. Ἀκόμα καὶ τῆς δικῆς μου προσωπικότητας. Ἔγινα μιὰ βεντέττα, μὲ ὅλα κεῖνα ποὺ προϋποθέτονται στὴν κοινωνία τοῦ θεάματος.

Ἡ βασικὴ αἰτία τῆς ἐπιστροφῆς μου στὸ Παρίσι ἦταν ν' ἀποδείξω ὅτι ἡ κυβέρνηση δὲν εἶχε πάρει ξανὰ τὴν ἐξουσία. Ἡ ἀπαγόρευση τῆς παραμονῆς μου ἑρμηνεύτηκε σὰν μιὰ ἀπόπειρα νὰ μὴ σπάσει τὸ κίνημα, ἀλλὰ νὰ προσπαθήσει νὰ ἀπαντήσει ἀμέσως σὲ κάθε χτύπημα, ἐνῶ τὸ κίνημα ζητοῦσε διεξόδους στὴν κατάσταση τῆς γενικῆς ἀπεργίας. Ἦταν στὴ στιγμὴ τῶν σ υ μ φ ω ν ι ῶ ν τ ῆ ς Γ κ ρ ε ν έ λ (ξαναπάρσιμο τοῦ ἐλέγχου τοῦ κινήματος ἀπὸ τὶς παραδοσιακὲς ὀργανώσεις). Ἦταν φανερὸ ὅτι ἡ ἐπαναστατικὴ πτέρυγα εἶχε προσβληθεῖ ἀπὸ ἄσθμα, ἀφοῦ εἶχε πετύχει ν' ἀνοίξει ἕνα ρῆγμα ποὺ ἐπέτρεψε τὴν ἐξαπόλυση τοῦ κινήματος. Ἡ διαδήλωση στὸ Σαρλετὺ ἦταν μεγάλη σὲ ἀριθμὸ ἀλλὰ δὲν ἀνταποκρινόταν στὰ προβλήματα ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἡ Γκρενέλ: δὲν ἦταν οὔτε ἀνοιχτὰ ἡ ἐπιχείρηση Μαντὲς οὔτε πῶς νὰ συνεχίσουν τὴν ἀπεργία. Τὸ πιὸ πολὺ ἦταν μιὰ ἐπιχείρηση ποὺ σκόπευε τὸ σταμάτημα τῆς κινητοποίησης. Ἐπιθυμοῦσα πολὺ νὰ ἐπιστρέψω στὸ Παρίσι, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπα πῶς θὰ ξανάβρισκα τὴ δύναμη νὰ συνεχίσω. Ξαναγύρισα τὴν ἑπομένη τοῦ Σ α ρ λ ε τ ύ. Τὸ πῶς ξαναμπῆκα εἶναι πολὺ ἁπλό. Μεγάλο μέρος τοῦ ταξιδιοῦ τὸ ἔκαμα μὲ ἁμάξι. Σταματήσαμε γιὰ νὰ πιοῦμε ἕνα ποτηράκι. Ἤμουν τόσο καλὰ μεταμφιεσμένος, ὥστε κανεὶς δὲν μ' ἀναγνώρισε: μαλλιὰ μαῦρα, γυαλιὰ φουμέ, ὁλότελα μεταμορφωμένος!

Μόλις ἔφτασα στὸ Παρίσι, ἤμουν πολὺ διστακτικός. Δὲν ἤξερα τί νὰ κάμω. Ὄντας ὅλη τὴν ἡμέρα μέσα στὸ ἁμάξι, κατάληξα στὴν πολὺ ἁπλὴ ἰδέα νὰ πάω καὶ ν' ἀναγγείλω τὴν ἐπιστροφή μου στὴ Σορβόνη. Κανένας δὲν ἤξερε ὅτι εἶχα ξαναγυρίσει. Ἕνα μέρος τῆς Σορβόνης λειτουργοῦσε σὰν ἀναρρωτήριο. Ἤθελα νὰ περάσω ἀπὸ πίσω γιὰ νὰ μπῶ στὸ ἀμφιθέατρο. Μ' ἐμπόδισαν νὰ περάσω. Φώναξα ἕναν παράμερα καὶ τοῦ λέω: «Εἶμαι ὁ Κὸν Μπεντίτ». Δὲν πίστευε μέχρι ποὺ τοῦ ἔδειξα τὸ διαβατήριό μου. Φτάνω ἐπιτέλους στὰ σκαλιά, στὸ ἀμφιθέατρο. Εἶχε ἀρχίσει μιὰ συζήτηση μὲ θέμα τὸ ἑνιαῖο μέτωπο γιὰ νὰ σπρώξει τὸ Κ.Κ.Γ. σὲ μιὰ κυβερνητικὴ λύση. Ἦταν ἕνας τύπος τοῦ Π.Κ.Δ. ποὺ προήδρευε. Ὅλοι γύρω μοῦ νόμιζαν ὅτι εἶμαι Ἱσπανός. Τὸν καλῶ, τοῦ λέω ποιός εἶμαι καὶ ὅτι θὰ ἤθελα νὰ μιλήσω. Μὲ κοίταγε καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάνει. Ἔπειτα πάει στὸ μικρόφωνο: «Στὸν κατάλογο ὑπάρχουν κι ἄλλα ὀνόματα. Ἀλλὰ ἐκεῖ κάτω ὑπάρχει κάποιος ποὺ θὰ ἤθελε νὰ πεῖ κάτι τι καὶ ποὺ ἴσως ξεμπλοκάρει τὴ συζήτηση». Φτάνω στὴ σκηνή. Γιὰ κάπου τριάντα δευτερόλεπτα δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀντίδραση. Βγάζω τὰ γυαλιά μου. Παραλήρημα. Αὐτὸ δι-

άρκεσε πέντε λεφτά. Όλος ό κόσμος ξελαρυγγιαζόταν καί χειροκροτοῦσε: «Κερδίσαμε μιά μονομαχία», «τά σύνορα καταργήθηκαν!». Τά μάτια μου εἶχαν βουρκώσει.

Ἦταν τό σύνθημα τῆς διαδήλωσης τῆς 24 Μάη στό σταθμό Λυών, ὕστερ' ἀπό τό λόγο στόν ὁποῖο ὁ Ντέ Γκώλ εἶχε πεῖ διάφορα πράγματα. Ἐκεῖνο τό βράδυ εἶχαν φτιαχτεῖ ὁδοφράγματα, ἀλλά αἰσθανόσουν ὅτι ἦταν πιά μόνο ἀμυντικά. Ἀντίθετα, τήν ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς μου αἰσθανόταν κανείς ἕνα νέο ἐνθουσιασμό: «Εἴμαστε ἱκανοί νά περιπαίξουμε τό Κράτος». Ξεχείλισμα. Πιστεύω πώς ἦταν ἐντελῶς θεαματικό γιατί αὐτό ξανάδινε ἐλπίδα στούς ἀνθρώπους πού βρίσκονταν στή σάλα. Ἀλλά πραγματικά δέν ἤξερα τί νά πῶ. Τό «τρύκ» ἦταν νά ξαναβρεθῶ στό Παρίσι καί θά ἔπρεπε περισσότερο νά μή λέω τίποτα ἤ νά ἐπιχειρῶ νά λέω πώς τό ἔβρισκα ἐκπληκτικό νά ξαναγυρίσω. Ἀλλά τράβηξα ἕναν ὁλόκληρο λόγο γύρω ἀπό τήν ἰδέα ὅτι ἔπρεπε νά χτυπήσουμε τήν κυβέρνηση. Τό ράδιο διέκοψε τίς ἐκπομπές του γιά νά δώσει τήν πληροφορία καί σέ μιά ὥρα ἡ αὐλή τῆς Σορβόννης γέμισε μέχρι νά σκάσει.

Στό μεταξύ, εἶχα συζητήσει μέ τά παιδιά τῆς «22 Μάρτη» καί εἴχαμε ἀποφασίσει νά ὀργανώσουμε μιά πρές κόνφερανς στήν ὁποία τό μόνο πού θά ἔλεγα ἦταν: «Ὡραῖα! Εἶμ' ἐδῶ! Ξαναγύρισα...» καί τίποτ' ἄλλο. Δέν θ' ἀπαντοῦσα σέ τίποτα ἀλλά θά ἀνήγγειλα μιά νέα δημόσια πρέςς κόνφερανς γιά τήν ἐπομένη, στή Σορβόννη, μέ θέμα τή συνέχιση τοῦ κινήματος. Ἐκεῖνο τό βράδυ, ἡ «22 Μάρτη» ἦταν στήν πρωτοπορία. Κι ἐγώ ἔδωσα ὄχι μιά ἀλλά δυό κόνφερανς γιατί δέν ὑπῆρχαν ἀρκετές θέσεις γιά ὅλους τούς δημοσιογράφους. Ὁ ἕνας μ' ἔστελνε στόν ἄλλον μ' ἐρωτήσεις — ἀπαντήσεις:

ΕΡ.: Πῶς ἤρθατε;

ΑΠ.: Μέ τά πόδια...

ΕΡ.: Τί θά κάνετε τώρα;

ΑΠ.: Δέν ξέρω.

Στήν πραγματικότητα, δέν ἤθελαν παρά μόνο φωτογραφίες καί 2 - 3 φράσεις. Τό ὑπόλοιπο δέν εἶχε πολυ ἐνδιαφέρον. Ἔπειτα συνάντησα τούς συντρόφους τῆς «22 Μάρτη» καί ἀποφασίσαμε ὅτι ἡ δεύτερη πρέςς κόνφερανς πού θά γινόταν τήν ἐπομένη νά γίνει χωρίς τή δική μου συμμετοχή. Οἱ ἄλλοι θά ἔλεγαν: «Ὁ Κόν - Μπεντίτ εἴμαστε ἐμεῖς».

Ἀντίθετα μ' ὅτι διαδόθηκε, δέν πέρασα τή νύχτα στή Σορβόνη. Φόρεσα μιά κάσκα καί μέ ἄλλους συντρόφους κατορθώσαμε νά μᾶς περάσουν γιά ὁμάδα περιφρούρησης πού ἐγκατέλειπε τή Σορβόνη. Στή διάρκεια τῶν 3 - 4 ἡμερῶν πού ἔμεινα στό Παρίσι, πῆρα μέρος ἀκόμα στή διαδήλωση, ἡ ὁποία ἔγινε μέ σύνθημα τό «Οἱ ἐκλογές εἶναι παγίδα!» πού ὀργάνωσε ἡ ΕΕΦΓ καί ὅλες οἱ ὀ-

μάδες. Πέρασα στή διαδήλωση ἀπό τή μιά ἄκρη στήν ἄλλη καί ἔφτασα στό κεφάλι της μέ τόν Ζεσμάρ καί τόν Σωβαζώ. Οἱ φωτογράφοι τράβαγαν συνέχεια, κλί - κλίκ, φωτογραφίες. Ἔπειτα ξανακατέβαινα πρός τά πίσω. Ὅλος ὁ κόσμος μέ κοίταζε κι ἀπ' ὅταν μ' ἀναγνώριζαν, χαμογελοῦσαν.

Οἱ ἄνθρωποι ἦταν εὐχαριστημένοι, ἔκλειναν τό μάτι τους σά νά ἦταν συνένοχοι, ὅλοι μέ ἄφηναν νά περάσω. Ἐγκατέλειψα τή διαδήλωση καί πῆγα στή Σορβόννη. Τό βράδυ γινόταν μιά συζήτηση μέ θέμα τήν ὀργάνωση. Ἤθελαν νά ἑνοποιήσουν τίς ἐπιτροπές δράσης κάνοντάς τες ἕνα εἶδος σ υ ν τ α κ τ ι κ ῆ ς τῶν ἐπιτροπῶν δράσης. Ἦταν μιά συζήτηση — πρέςς κόνφερανς. Πῆρα τό λόγο γιά νά ὑποκεντήσω τό «Κόν Μπεντίτ εἴμαστε μεῖς», ἐξηγώντας ὅτι μιά συνέλευση τοῦ Κινήματος τῆς «22 Μ ά ρ τ η εἶχε συζητήσει γιά τήν κατάσταση καί ὅτι αὐτή ἡ πρέςς κόνφερανς ἦταν ἀληθινά τό ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συνέλευσης. Αὐτή εἶναι ἡ τελευταία φορά πού ἐπέμβηκα στ' ὄνομα τοῦ Κινήματος τῆς 22 Μ ά ρ τ η.

Ἡ παραμονή μου στό Παρίσι περιορίστηκε στό νά κάνω ἐμφανίσεις. Μετά, ξαναγύρισα στήν τρύπα μου. Τήν ἄλλη μέρα ἔγινε ἡ διαδήλωση ὑπέρ τοῦ Ντέ Γκώλ. Δέν ἔκανα τίποτα, δέν μποροῦσα νά βγῶ καί καθώς δέν μποροῦσα πιά νά ἐνεργήσω ἀποφασίσαμε τελικά ὅτι θά ἦταν προτιμώτερο νά ξαναγυρίσω στή Γερμανία. Ἡ ρήξη εἶχε γίνει. Ἡ ἐπιστροφή μου στό Παρίσι ὑπῆρξε πολύ δυνατή στή φόρμα της, ἀλλά ἀδύνατη στό περιεχόμενό της. Δέν εἶχα πιά ἱκανότητα πολιτικῆς ἐπέμβασης.

Ἡ ἀπόφαση νά ξαναγυρίσω στή Φρανκφούρτη θά σταματοῦσε τίς διαδικασίες τοῦ δεντεττισμοῦ. Ὅταν κιόλας οἱ σύντροφοι μοῦ εἶχαν ζητήσει νά μήν παραβρεθῶ στήν πρώτη πρέςς κόνφερανς, ἤθελαν νά μέ κάνουν νά καταλάβω πώς δέν ἤμουν ἡ Μπριζίτ Μπαρντό. Αὐτό γίνηκε ἀναγκαῖο. Δέν ἤμουν πιά ἱκανός ν' ἀναλάβω τό ρόλο πού εἶχα, γιατί δέν εἶχα πιά τή δυνατότητα νά ξαναενσωματωθῶ στήν ὁμάδα, πού θά ἦταν ἡ μόνη λύση. Τότε ἀναχώρησα. Ἐπρόκειτο γιά ἀληθινή φυγή.

Εἴχαμε ἀποφασίσει νά ὀργανώσουμε αὐτή τή φυγή κατά τρόπο διακριτικό. Μιά ἠθοποιός πού συμπαθοῦσε τό κίνημα εἶχε δεχτεῖ νά μέ περάσει. Αὐτή ἡ ἱστορία ἀπασχόλησε πολύ τόν τύπο, ἰδιαίτερα τά ἔντυπα τοῦ Κ.Κ.Γ. Ἀποφάσισα, λοιπόν, νά ἐπιστρέψω στή Φρανκφούρτη περνώντας τά σύνορα μέ τά πόδια.

Εἶχα χάσει ὁλότελα τό μπούσουλα.

ΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΝ

Ὅταν ἔφτασα χωρίς θόρυβο στή Φρανκφούρτη, οἱ Γερμανοί

σύντροφοι περίμεναν πολλά ἀπὸ μένα. Ταυτόχρονα, ἀπὸ ἀντίδραση, δυσπιστοῦσαν στὸν ἡγέτη. Φοβόντουσαν τὸ συναγωνισμό. Ἡ ταυτότητά μου ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἦταν σφραγισμένη ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι προερχόμουν ἀπὸ μιὰ ἀναρχικὴ ὁμάδα τοῦ 1967 - 1968 καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μὲ τὴ σφραγῖδα τῆς βεντέττας. Μόλις ἔφτασα στὴ Γερμανία, ἤμουνα κενός, δὲν εἶχα ρίζες. Ἀλλὰ ἤμουνα ἡ βεντέττα. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἕνα πρόβλημα ποὺ μπῆκε ἀμέσως τόσο στὸ ἐπίπεδο τῶν σχέσεων μὲ τοὺς συντρόφους ὅσο καὶ στὸ ἐπίπεδο τῆς κοινῆς γνώμης.

Μὲ τοὺς συντρόφους εἶχα σχέσεις πολὺ δύσκολες γιατὶ δὲν μ' ἐγνώριζαν καθόλου. Μ' ἀντιλαμβάνονταν σὲ σχέση μὲ τὴ Γαλλία, μὲ τὰ γεγονότα τοῦ Μάη 1968. Ἡ ρήξη μὲ τοὺς συντρόφους μου τῆς «2 2 Μ ά ρ τ η» ὑπῆρξε πολὺ σκληρή. Αἰσθανόμουν σὰν ἐμιγκρὲς καὶ ἔκανα πὼς δὲν μ' ἐνδιαφέρει καθόλου

Πῆγα στὴν Ἀγγλία νὰ κάνω μιὰ ἐκπομπὴ γιὰ τὸ φοιτητικὸ κίνημα. Συνάντησα μεγάλες δυσκολίες γιὰ νὰ ξαναγυρίσω: στὴν ἀρχὴ εἶχα πετύχει νὰ πάρω βίζα μόνο γιὰ τρεῖς ἡμέρες ποὺ παρατάθηκε σὲ πέντε. Ἐκεῖ, ἐπαναλήφτηκε τὸ τσίρκο. Πῆγα στὸν τάφο τοῦ Κάρλ Μάρξ. Ἡ ἴδια ἡ ἐκπομπὴ ἦταν ξεφτελισμένη: εἴχαν προσκληθεῖ δεκαπέντε πρόσωπα. Ὁ καθένας μποροῦσε νὰ μιλᾶ δύο λεπτά. Ἀμέσως ὕστερα, πῆρα μέρος σὲ μιὰ ἄλλη ἐκπομπὴ τῆς τηλεόρασης. Δὲν εἶχε καμμιὰ ἔννοια. Εἶχα γίνει ἕνας γραφειοκράτης. Εἶχα ξεχωριστὰ συμφέροντα νὰ μείνω ἡ βεντέττα, ἕνα συμφέρον ὑλικό, τὴ γεύση τῆς μεγάλης ζωῆς. Νὰ παίρνω τὸ ἀεροπλάνο γιὰ νὰ πηγαίνω στὸ Λονδῖνο, ἕνα ἄλλο ἀεροπλάνο γιὰ τὴν Ἰταλία, ἔπειτα Ἀμστερνταμ, Βερολίνο... πληρωμένος ἐδῶ ἀπὸ τὴν τηλεόραση, ἐκεῖ ἀπὸ ἕναν ἐκδοτικὸ οἶκο' νὰ προσκαλεῖσαι ἀπὸ μιὰ ὁμάδα, ἀπὸ μιὰ ἕνωση. Ὅλο αὐτὸ ποὺ παλιότερα μᾶς ἔκανε νὰ κάνουμε ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν γραφειοκρατῶν τῆς ΕΕΦΓ ποὺ πήγαιναν στὰ διεθνῆ συνέδρια, τὸ ξαναζοῦσα κατὰ τρόπο ὄχι θεσμικό. Τὸ Τζὲτ Σέτ: περπατᾶς διὰ μέσου τῆς Εὐρώπης.

Στὶς 18 Ἰουνίου, πῆρα μέρος σ' ἕνα μῆτινγκ στὴν Οἰκονομικὴ Σχολὴ τοῦ Λονδίνου. Τότε, ἀπὸ τὸ Λονδίνο, ἐξαπέλυσα μιὰ ἔκκληση στοὺς Γάλλους. Λειτουργοῦσα σὰν σήμαντρο (γκόγκ) ἢ σὰν τζὲτ σέτ. Εἶχα ἀποκοπεῖ ἀπὸ ὅλο τὸ κίνημα, ἀπὸ τὴ Φλέν, τὸ Σοσώ. Δὲν εἶχα πιὰ νὰ πῶ τίποτα.

Γιὰ νὰ στεφανωθεῖ ὅλη αὐτὴ ἡ κατάστασή μου, ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Ρόβολτ μοῦ πρότεινε 15 ἑκατομμύρια παλιὰ γαλλικὰ φράγκα γιὰ νὰ γράψω ἕνα βιβλίο μὲ τὸν ἀδελφό μου. Πρίν, ζοῦσα μὲ πενταχόσια φράγκα τὸ μῆνα. Ὁ ἐκδότης μᾶς ἐνοίκιασε ἕνα διαμέρισμα σ' ἕνα ξενοδοχεῖο στὴ Βαυαρία καὶ σὲ ἕξη ἑβδομάδες σκαρώσαμε ἕνα βιβλίο. Τὴν ἡμέρα ποὺ πῆγα στὸ Ἀμβοῦργο γιὰ νὰ δώσω τὸ κείμενο στὸν ἐκδότη, οἱ Ρῶσοι ἔκαναν τὴν εἰσβολὴ στὴν Τσεχοσλοβακία. Μοῦ ζήτησαν νὰ μιλήσω σ' ἕνα μῆτινγκ. Στὴ

Γερμανία ὅλος ὁ κόσμος ἦταν ἐναντίον τῆς εἰσβολῆς, μ' ἐξαίρεση τὸ ΚΚ Γερμανίας. Ἔπρεπε νὰ πάρω θέση ἐναντίον αὐτῆς τῆς εἰσβολῆς. Δὲν πρόσθεσα τὴ δικὴ μου κραυγὴ δίπλα στὶς κραυγὲς τῆς δεξιᾶς. Στὴν ἐπέμβασή μου εἶπα: «Ὅποιος δὲν μιλᾶ γιὰ τὸ Βιετνάμ, δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ μιλᾶ γιὰ τὴν Πράγα». Αὐτὸ ἔφερε διάσπαση. Στὴ σάλα ἄρχισαν τὰ σφυρίγματα οἱ καλοὶ σοσιαλδημοκράτες. Στὴν ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ γινόταν κιόλας μιὰ συζήτηση γιὰ τὸ ἂν ὁ Ντοῦμπσεκ, στὸ κάτω τῆς γραφῆς, δὲν ἦταν ἀντεπαναστάτης. Τὸ κίνημα ἦταν τόσο ἀδύνατο στὴ Γερμανία, καὶ ὅλη ἡ δεξιὰ ἦταν σὲ ἀπόλυτη ὁμοφωνία ἐναντίον τῆς ἐπέμβασης, ὥστε ἡ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ ἦταν ἀρκετὰ μπερδεμένη. Μέσα στὸ φοιτητικὸ Κίνημα ἐκείνη ποὺ φανερὰ ἔσπρωχνε στὴν καταδίκη τῆς ἐπέμβασης ἦταν ἡ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερά. Κι ἐκεῖ μποροῦσε κανεὶς νὰ αἰσθανθεῖ αὐτὸ ποὺ θὰ γινόταν στὸ γερμανικὸ φοιτητικὸ Κίνημα: νὰ τελειώνουμε μὲ τὶς σταλινικές, μαρξιστικο - λενινιστικὲς ὀργανώσεις. Ἐπειδὴ προερχόμουν ἀπὸ τὸ Μάη, αὐτὸ μὲ σοκάριζε.

Θυμᾶμαι, ὅτι στὴ διάρκεια μιᾶς συνέλευσης στὴ Φρανκφούρτη, ἐξηγοῦσα αὐτὸ ποὺ συνέβη τὸ **Μάη, τὴ θέση τοῦ ΚΚ καὶ** τὶς ἐκλογές, τὸ Σοσώ, Φλένς κλπ., ὅταν ἕνας μαχητὴς τοῦ ΚΚ σηκώθηκε καὶ προσπάθησε νὰ ἐξηγήσει τὴ θέση τοῦ ΚΚ Γαλλίας. Τὸν διέκοψα, τὸν ἔλουσα μὲ ὅλους τοὺς χαρακτηρισμούς, τοῦ διηγήθηκα ὅλη τὴν ἱστορία τοῦ ΚΚ Γαλλίας στὸ Μάη. Κανένας δὲν κατάλαβε αὐτὸ ποὺ ἤθελα νὰ πῶ. Μέσα στὴ σάλα ὑπῆρχε μιὰ στάση ὑποστήριξης ἰδεολογικῆς πρὸς τὸ ΚΚ. Σ' αὐτὴ τὴ συζήτηση, πάνω στὸ θέμα τῆς ἐξέλιξης τῆς ΕΣΣΔ, αἰσθανόταν κανεὶς ὅτι ἔλειπε μιὰ ζωντανὴ σύγκρουση μὲ τὸ ΚΚ.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ γινόταν ἕνα συνέδριο τοῦ Φ Γ Κ. στὸ ὁποῖο παραβρέθηκα σὰν θεατής. Λίγο πρίν, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τοῦ ΦΓΚ, χτυπήθηκε στὴ Σόφια, στὴ διάρκεια τοῦ Φεστιβὰλ τῆς Νεολαίας, γιατὶ εἶχε προσπαθήσει νὰ κάνει μιὰ διαδήλωση γιὰ τὸ Βιετ-νάμ. Μαζὶ μὲ τοὺς Βούλγαρους πῆραν μέρος καὶ μερικὰ μέλη τοῦ Φ.Γ.Κ. μὲ παραδοσιακὲς τάσεις. Ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ διαγραφοῦν; Ὅλη ἡ συζήτηση περιστράφηκε γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα. Δὲν εἶχε ἀπόλυτα κανένα ἐνδιαφέρον. Ἐπέμβηκα βίαια λέγοντας πὼς ὑπῆρχαν ἄλλα μέσα γιὰ νὰ κριτικαριστεῖ τὸ ΚΚ: νὰ γίνει μιὰ βαθειὰ κριτικὴ αὐτοῦ ποὺ εἶναι πραγματικὰ σήμερα. Ἡ ἱστορία τοῦ σταλινισμοῦ, εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ ἱστορία τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ ποὺ συνέβει στὸ Μάη, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ γιατὶ μιὰ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση δὲν μπορεῖ ν' ἀνεχτεῖ μέσα της μιὰ φιλοσοβιετικὴ τάση: ὑπάρχει τὸ ἀσυμβίβαστο ἀνάμεσα στὰ δύο ρεύματα καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ φᾶμε κλωτσιὲς στὸν κῶλο γιὰ νὰ πειστοῦμε γι' αὐτό. Τὴν ἐπέμβασή μου τὴν εἶδαν ἄσχημα. Ἤμουν ὁλότελα ἀπο-

προσανατολισμένος ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον τῶν σταλινικῶν. Πρέπει νὰ πῶ ἐπίσης ὅτι ἄκουγα μὲ μισὸ αὐτί.

Στὴ Γερμανία, δίσταζα νὰ ἐπέμβω. Αἰσθανόμουνα τὴν πίεση τοῦ σύμφυτου πολιτικοῦ λόγου ποὺ ἦταν κιόλας ὑψηλοῦ ἐπιπέδου. Αὐτὸ ἦταν τὸ λιγότερο ποὺ περίμεναν ἀπὸ μένα. Δὲν ξαναβρῆκα τὸ λεξιλόγιο τῆς εἰλικρίνειας καὶ ὅταν ἀκόμα μιλοῦσα γιὰ τὸ Μάη. Ἔγινα μιὰ μηχανὴ ποὺ μιλοῦσε, χωρὶς δύναμη. Στὴ Γερμανία, ἤμουν ὁ διασκεδαστικὸς στὶς ἀκαδημαϊκὲς συζητήσεις καὶ τὸ στύλ μου δὲν «κόλλησε» ποτέ.

Στὸ μεταξύ, πέρασα μερικὲς ἡμέρες στὸ ἀναρχικὸ συνέδριο τῆς Καρράρας, στὴν Ἰταλία, γιὰ νὰ ξαναβρῶ τὰ παιδιὰ τῆς «22 Μ ά ρ τ η». Ἀλλὰ κι ἐκεῖ ἦταν σὲ ρήξη. Ὑπῆρχαν οἱ γέροι ἀναρχικοὶ κι ἐμεῖς. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς «22 Μάρτη», εἴχαμε μιὰ παραδοσιακὴ ἀναρχικὴ δομὴ ἀλλὰ τὴν εἴχαμε ξεπεράσει. Ἡ ρήξη νέοι — παλιοὶ ἦταν πολὺ δυνατή. Εἴμαστε ἐναντίον αὐτῶν τῶν γεροντοχορισμῶν, ἐναντίον αὐτῶν τῶν διατριβῶν πάνω στὸ παρελθόν. Εἴχαμε κριτικάρει αὐστηρὰ τοὺς Ἰσπανοὺς —ἐκείνους ποὺ εἶχαν πάρει μέρος στὴ δημοκρατικὴ κυβέρνηση— κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἰσπανικοῦ πολέμου. Οἱ ἰσπανοὶ ποὺ εἶχαν κάνει τὴν ἐπανάσταση δὲν συζητοῦσαν πιά.

Ζούσαμε στὴν παραλία, διασκεδάζαμε, προσπαθούσαμε νὰ ζήσουμε σὲ ὁμάδες. Τὸ μεγάλο σκάνδαλο ἔγινε μ' ἕνα Κουβανὸ ποὺ ζοῦσε στὸ Μαϊάμι. Ἦταν φιλοαμερικανός, ἐναντίον τοῦ Κάστρο. Φώναζε καὶ βλαστημοῦσε γιατὶ ἀρνιόταν κανεὶς κατηγορηματικὰ νὰ διαλέξει μεταξὺ τοῦ σταλινικοῦ καὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοπέδου. Ἤμουν ὑπὲρ τῆς τρίτης δύναμης, τῆς αὐτόνομης ἐπαναστατικῆς δύναμης Πάνω σ' αὐτὸ ὑπῆρξε ρήξη, πάνω σ' αὐτὸ ἔγραφε ὅλος ὁ τύπος ἀλλά, στὸ τέλος τοῦ λογαριασμοῦ, ἡ Καρράρα, ἦταν ἕνα παιχνίδι χωρὶς περιεχόμενο.

Αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δὲν ἤμουν πιὰ μαχητής. Ἀμέσως μετὰ τὴν Καρράρα, πῆγα στὴ Σαρδηνία μαζὶ μὲ τὴν ἠθοποιὸ ποὺ μὲ εἶχε βοηθήσει στὴν ἐπιστροφή μου στὴ Φρανκφούρτη. Μείναμε δυὸ βδομάδες σ' ἕνα ἀκριβὸ ξενοδοχεῖο, πράγμα ποὺ δὲν θὰ ἔκανα τώρα. Αὐτὸ μὲ σοκάρει ἀκόμα καὶ σήμερα. Ἤμουν στὸ ξενοδοχεῖο ὅπου κατέβηκε ὁ Βίλλυ Μπράντ τὸ τελευταῖο καλοκαίρι. Οἱ χαφιέδες μᾶς παρακολουθοῦσαν παντοῦ. Ὅταν πηγαίναμε στὴν πλάζ ἦταν ἐκεῖ· πηγαίναμε νὰ κάνουμε περίπατο, μᾶς ἀκολουθοῦσαν σὲ ἁμάξι. Ἦρθαν νὰ μὲ δοῦν ἀναρχικοὶ σύντροφοι ἀπὸ τὴ Σαρδηνία, ἀλλὰ ἤμουν ἀνίκανος νὰ τοὺς μιλήσω. Ξέρω, ἐξάλλου, πὼς τώρα μὲ μισοῦν. Τοὺς καταλαβαίνω καλά. Εἶχα ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὸ Μάη τοῦ 1968: συμπεριφορὰ βεντέττας, γραφειοκράτη, τόσο ὅσο ὁ Μάης ἦταν ὁλόκληρη μιὰ κριτικὴ μιᾶς κάποιας κοινωνίας. Μέχρι τὸ 1969, ὑπῆρξα ἀληθινὰ ὁ γραφειοκράτης ποὺ ἐπωφελιόταν ἀπὸ τὸ ὄνομά του γιὰ νὰ ζήσει κατὰ τρόπο εὐχάριστο καὶ ἄχρηστο.

Μόλις είχε βγεῖ τὸ βιβλίο μου. Στὴν Ἔκθεση τοῦ Βιβλίου, στὴ Φρανκφούρτη, ἤμουν ἡ νέα βεντέττα. Τότε ἦταν κι ἐκείνη ἡ ἱστορία τῆς ἀπονομῆς τοῦ Βραβείου Εἰρήνης ποὺ χορηγήθηκε στὸν Σενγκόρ. Ἀποφασίστηκε νὰ γίνει μιὰ ἐκδήλωση διαμαρτυρίας. Οἱ σύντροφοι τοῦ Γ.Φ.Κ. μοῦ ζήτησαν νὰ πάρω μέρος στὴν ὀργάνωσή της, ἀφοῦ ἤμουν «σπεσιαλίστας». Πῆγα σ' αὐτὴ τὴν ἐκδήλωση καὶ αὐτὸ ποὺ ἦταν φανταστικό, εἶναι ὅτι ἔπαιρνα τὸν ἑαυτό μου γι' αὐτὸ ποὺ μ' ἔπαιρναν. Ἡ διαδήλωση ὑπῆρξε ἀρκετὰ σκληρή. Οἱ μπάτσοι μὲ συνέλαβαν. Ἀμέσως, ὁ ἐκδοτικός μου οἶκος πῆρε ἕνα μεγάλο δικηγόρο τῆς ἀριστερᾶς. Σοκαρίστηκα ἀληθινὰ μὲ τὸ νὰ ξαναβρεθῶ στὴ φυλακή. Τὸ πρωὶ κάποιος μαζὶ μὲ τὸ ψωμί, μοῦ πάσαρε καὶ μερικὰ ἀποκόμματα ἐφημερίδων, ἐνῶ οἱ κρατούμενοι φώναζαν: «Κὸν Μπεντίτ, κάνε κάτι ἐδῶ!» Ὁ διευθυντὴς τῆς φυλακῆς ἦταν πολὺ σωστός: «Δὲν σᾶς θέλουμε. Ἀφῆστε μας ἥσυχους καὶ θὰ σᾶς ἀφήσουμε ἥσυχο». Ἀλλὰ ἐγὼ εἶχα τρομερὸ φόβο. Κι αὐτὸ γιατὶ ἤξερα ὅτι ὁ Τεουφὲλ* σὰν παράδειγμα, ἔμεινε ὀχτὼ μῆνες προληπτικὰ κρατούμενος πρὶν νὰ γίνει ἡ δίκη του. Ὅταν πέρασαν δύο - τρεῖς ἡμέρες ἔβλεπα τὸν ἑαυτό μου νὰ μένει 6 μῆνες. Ἤμουν πλαγιασμένος στὸ κρεββάτι μου, δὲ κοιμώμουνα ἀλλὰ ἔκλαιγα διαρκῶς. Αὐτὸ ποὺ εἶναι τρομερὸ στὴ φυλακή, εἶναι νὰ μὴν ξέρεις γιατὶ εἶσαι ἐκεῖ, μιὰ ἄχρηστη συμπεριφορά, ἀπὸ τὴ φυλακὴ τόσο πιὸ ἄχρηστη...

Μοῦ ἔκαμαν μιὰ δίκη στὰ πεταχτά. Καταδικάστηκα ἐννιὰ μῆνες μὲ ἀναστολή. Οὔτε συζήτηση ὅτι ἡ μετανάστευσή μου ἄρχιζε καλά!

Ὅταν βγῆκα ἀπὸ τὴ φυλακή, πέρασα στὴν Φρανκφούρτη ἕνα χειμώνα ἀρκετὰ τρομερό. Δὲν κατόρθωνα νὰ βρῶ ἕνα διαμέρισμα. Κατοικοῦσα μὲ παλιοὺς συμμαθητές. Ἤμουν ἐρωτευμένος μὲ μιὰ κοπέλλα ποὺ ἦταν στὸ Παρίσι καὶ ποὺ βλεπόμαστε κάθε δεκαπέντε μέρες. Ἦταν κυρίως μιὰ περίοδο πλήρους πολιτικοῦ κενοῦ, τόσο στὸ κεφάλι μου ὅσο καὶ στὴν πρακτική. Ὅλο τὸ χειμώνα τοῦ 1968 - 69, δὲν ἔκανα ἀπολύτως τίποτα. Ὡστόσο, προσπάθησα νὰ ἐνσωματωθῶ παίρνοντας μέρος σὲ μιὰ σκληρὴ ἀπεργία στὸ πανεπιστήμιο. Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς περιόδου, παρὰ τὶς πολλὲς ἐπαφὲς ποὺ εἶχα μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ Γ.Φ.Κ., ἔμεινα πολιτικὰ ἀπομονωμένος. Δὲν κατόρθωνα καθόλου νὰ ἐνσωματωθῶ στὴν παράδοση τοῦ γερμανικοῦ κινήματος καὶ οἱ Γερμανοὶ σύντροφοι δὲν κατόρθωναν νὰ καταλάβουν τί εἶναι ἕνα ἐπαναστατικὸ κίνημα σὲ μιὰ χώρα ὅπου ὑπάρχει ἐνεργητικὴ ἐργατικὴ τάξη.

Ἔτσι, μοῦ εἶχε γεννηθεῖ ἡ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ ξαναδῶ τοὺς

* Ἕνας σύντροφος ἀπὸ τὴν Κ ο μ μ ο ύ ν α 1 τοῦ Βερολίνου. Γιὰ τὶς ἀρχὲς αὐτῆς τῆς Κομμούνας βλέπε τὸ Κεφάλαιο 10 (Ἡ γλύκα νὰ ζεῖς).

συντρόφους της «22 Μ ά ρ τ η». Τότε έπιασα την ιδέα ενός φίλμ —ένα γουέστερν— μέ τόν Γκοντάρ. Ήταν ένα πρόσχημα γιά νά ξαναβρεθούμε μαζί στην Ιταλία. Επρόκειτο γιά μιά συμμορία πού δέν είχε τίποτα νά πεϊ γιά τό σινεμά. Θέλαμε νά διασκεδάσουμε. Είμαστε αηδιαστικοί απέναντι στόν Γκοντάρ. Αυτός περίμενε οπωσδήποτε νά γίνει έστω μιά συζήτηση, μιά ανταλλαγή απόψεων. Εμείς είμαστε ανίκανοι έστω καί γι' αυτό. Ψευτοζούσαμε μέ τά λεφτά τού φίλμ καί μοιάζαμε νά την περνάμε στό στύλ ζωής της χρυσής νεολαίας.

Τά λεφτά, τόσο τού φίλμ όσο καί τού βιβλίου, τά έδωσα σέ διάφορες ομάδες. Ένα παλιό εκατομμύριο τό φύλαξα γιά τόν εαυτό μου.

Όλη αυτή ή περίοδος ήταν μαζί μιά εξορία καί μιά ζωή παρασιτική. Ζούσα πάνω στά κύματα τών ιδεών πού είχα αντιπροσωπεύσει καί γιά τίς όποιες είχα πολεμήσει.

4. Τζόννυ Βαϊσσμύλλερ

Μετὰ τὸ Μάη τοῦ 1968 καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ ποὺ συνέβει, μπόρεσα ξαφνικὰ νὰ πραγματοποιήσω σωρὸ ἀπὸ ὄνειρα ποὺ ἔχουν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀνθρώπων. Σὰν παράδειγμα, ὅλος ὁ κόσμος ὀνειρεύεται νὰ φτιάξει κινηματογραφικὲς ταινίες. Αὐτὸ ποὺ χτυπάει εἶναι: ὅτι δὲν εἶχα καμμιὰ κατανόηση τοῦ κινηματογράφου. Ἡ ἰδέα μου ἦταν νὰ κάνω ἕνα γουέστερν. Ὅσο γιὰ τὸν Γκοντάρ, βρισκόταν σὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα στιγμὴ —ὄχι μόνο γιατὶ σκεφτόταν τὸ σινεμὰ ἀλλὰ ἐπίσης γιατὶ τοῦ εἶχε κάμει μιὰ ριζοσπαστικὴ κριτική. Ἦταν σὲ ρήξη μὲ τὸ σινεμά. Τοῦ διηγήθηκα ὅτι ἤθελα νὰ κάνω ἕνα γουέστερν καὶ πιστεύω ὅτι θὰ κατάλαβε ἀλλοιῶς κάθε λέξη ποὺ τοῦ ἔλεγα.

Ο ΑΡΙΣΤΕΡΙΣΤΗΣ, Ο ΚΛΕΦΤΗΣ

Ἐγώ, ἤθελα νὰ κάνω ἕνα γουέστερν τῆς ἀριστερᾶς. Σκέφτηκα μεταλλωρύχους ποὺ ἐξεγείρονται, ποὺ παίρνουν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν ἐπιστατῶν, τὸ ἀφεντικὸ μὲ τὴ συμμορία του ποὺ κάνει ἐπίθεση ἐναντίον τῶν ἐργατῶν, τοὺς ἐργάτες ποὺ καταλαμβάνουν τὸ ὀρυχεῖο, κλπ. Σὲ στιγμὴ θὰ ὑπῆρχε μιὰ μονομαχία. Στὴ Ρώμη, προσπαθήσαμε νὰ κάνουμε αὐτὸ τὸ φίλμ, ἀλλὰ δὲν προχωροῦσε καθόλου. Ὁ Γκοντὰρ εἶχε τὶς ἰδέες του καὶ μεῖς μὲ τοὺς συντρόφους τῆς «22 Μάρτη» τὶς δικές μας. Εἴχαμε χαθεῖ. Ὅλα ξεφούσκωναν καὶ τὸ φίλμ δὲν ἔγινε ποτέ. Περιοριστήκαμε νὰ σεβαστοῦμε τὸ συμβόλαιο. Ὑπῆρχαν μερικοὶ ὅροι ἐπειδὴ εἴχαμε πάρει μερικὰ πλεονεχτήματα. Γιὰ νὰ εἴμαστε ἐντάξει ἐνεργήσαμε ἔτσι: χρειαζόταν ἕνας κάου - μπόυ, π.χ. Ὡραῖα. Παίρνουμε τὸν τύπο ποὺ εἴχαμε ἀγκαζάρει γι' αὐτὸ τὸ ρόλο καὶ τοῦ τραβᾶμε ἕνα φίλμ δέκα λεπτῶν. Τὸ ἴδιο μ' ἕνα πιστολέρο καὶ μ' ἕνα ἄλογο. Τελειώσαμε σ' ἕνα φίλμ μιάμισης ὥρας ὅ,τι χρειαζόταν γιὰ νὰ εἴμαστε ἐντάξει μὲ τὸ συμβόλαιο. Ὅλ' αὐτὰ ἦσαν ἀρκετὰ πασιάστικα μὲ τὴν ἔννοια ὅτι θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ κάνουμε κάτι τὸ καλό. Ἡ πεῖρα μου στὴ Ρώμη, εἶναι λιγότερη γιὰ τὸ σινεμὰ ἀπὸ κείνη τῆς ἀποσύνθεσης τῶν σχέσεών μου μὲ τοὺς ἄλλους —τοὺς συντρόφους τῆς «22 Μάρτη»— στὴν κατάσταση τὴν μετὰ τὸν Μάη. Ἔτσι δὲν μπόρεσα νὰ ἀποχτήσω τὴν πεῖρα ἑνὸς φίλμ.

Γιὰ τὸν Γκοντάρ, τὸ χολλυγουντιανὸ σινεμά, εἶναι στ' ἀλη-

θεια τὸ ὅπλο τοῦ φασισμοῦ. Ἕνας κάποιος τύπος σινεμά, εἴτε αὐτὸς εἶναι ἕνα γουέστερν παραδοσιακὸ εἴτε τὸ Ζ, εἶναι «φασιστικός» μὲ τὴν ἔννοια ποὺ αὐτὸ εἶναι ἕνα θέαμα ὅπου παίζουν πάνω στὶς συγκινήσεις καὶ ὅπου προσπαθοῦν νὰ παρασύρουν τὸ θεατὴ στὸ καράβι. Καὶ ὅσο περισσότερο ἀνεβαίνει ἐπάνω, τόσο τὸ καλύτερο. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ σινεμὰ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀπόπειρα γιὰ νὰ κάνει κάτι τι ἄλλο. Καὶ αὐτὸς ζητοῦσε πῶς νὰ ἐξυπηρετηθεῖ ἀπὸ τὸ σινεμὰ μέσα σὲ μιὰ πολιτικὴ μάχη. Ὅμως ἐγὼ δὲν ἤμουν καθόλου γι' αὐτό. Ἤθελα νὰ κάνω ἕνα γουέστερν. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐκπληκτικὸ εἶναι ὅτι στοὺς συντρόφους ἕνα φίλμ τοὺς ἄρεσε περισσότερο ὅσο περισσότερο ἦταν ἀντιδραστικό. Ὅλα τὰ γουέστερν ἔχουν στὸ βάθος τους πρακτικὰ ἕναν ὑπεράνθρωπο, ἐκπροσωποῦν τὶς σαδιστικὲς σεξουαλικὲς σχέσεις μὲ τὸν ἄλλον, τὶς γυναῖκες, τοὺς ἄντρες. Τὸ γουέστερν, εἶναι ἀλήθεια τέτοιο ποὺ κάνει τοὺς παιδεραστὲς νὰ μὴ γίνουν παιδεραστές. Ἡ χρησιμοποίηση τῶν μπιστολιῶν, τῆς φασαρίας κλπ. σημαίνει ὅτι δίνεις μιὰ τέτοια δυναμικότητα στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐκμηδενίζεται κάθε δυνατότητα νὰ ὑπάρξουν ἄλλες σχέσεις μεταξὺ τῶν φιλαράκων. Νά, γιατὶ σκέφτομαι πῶς ἂν ἀγαπάει κανεὶς αὐτὰ τὰ γουέστερν, αὐτὸ εἶναι ἕνα θεμελιακὸ πολιτικὸ πρόβλημα διότι αὐτὸ δείχνει ἕνα ριζικὸ ρῆγμα μεταξὺ τῆς πολιτικῆς μας καὶ τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς. Ἀκόμα καὶ μέσα στὴν ὁμάδα μας, ὅπου προσπαθοῦμε νὰ ξεπεράσουμε τὸ ρῆγμα πολιτικὴ —- καθημερινὴ ζωή, ὅπου προσπαθοῦμε νὰ ζοῦμε ἀλλοιῶς, νὰ πολιτικοποιήσουμε τὴν καθημερινὴ ζωή, ὑπάρχει πάντα ἕνα κατακάθι προβλημάτων νὰ προβάλλει κανεὶς στὸ ἐπίσημο θέαμα, εἰδικὰ στὸ σινεμά. Ἐδῶ βρίσκομαι μέσα σὲ μιὰ ὁμάδα ποὺ λέγεται ἀντιεξουσιαστική, ἀλλὰ ἡ πλειοψηφία τῶν συντρόφων ἀγαπάει τὰ ἰταλικὰ γουέστερν, τὰ γαλλικὰ ἀστυνομικὰ φίλμ τύπου Μελβὶλ ἢ Κώστας Γαβρᾶς — Ζ ἢ Κατάσταση Πολιορκίας— ὅλ' αὐτὰ τὰ φίλμ ὅπου ὄχι μόνο δὲν ὑπάρχει τίποτα νέο, ἀλλὰ ὅπου ἐπιπλέον ὑπάρχει μιὰ παραδοσιακὴ ταυτοποίηση μὲ τὴν ἱστορία, μὲ τὶς προσωπικότητες τοῦ σινεμά. Ἀντίθετα, ὑπάρχει μιὰ ἀνικανότητα νὰ καταλάβουμε φίλμ ὅπου τύποι διατυπώνουν κάτι νέο: Γκοντάρ, Φασσμπίντερ (Ο ἱ ἄ λ λ ο ι τ ὸ ν φ ω ν ά ζ ο υ ν Ἀ λ ἢ). Οἱ κινηματογραφιστὲς ποὺ κάνουν αὐτὰ τὰ φίλμ εἶναι ἀτομικιστές, περισσότερο ἢ λιγότερο ἀριστεροί, πολὺ εὐαίσθητοι σ' αὐτὸ ποὺ θέλουν νὰ δείξουν ἀλλὰ μέσα σὲ μιὰ λογικὴ ποὺ μᾶς εἶναι ὁλότελα ξένη ἀφοῦ προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὸ σινεμά. Τότε, ὅταν βλέπουμε αὐτὰ τὰ φίλμ εἴμαστε ἀπογοητευμένοι: δὲν ὑπάρχει ἱστορία. Ἐπιπρόσθετα, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Φασσμπίντερ, σὰν παράδειγμα, βλέπει αὐτὴ τὴν ἀγάπη μεταξὺ τοῦ ἐμιγκρὲ καὶ τῆς γριᾶς γυναίκας, εἶναι κάτι πολὺ ἀτομικιστικό: πραγματικά, λείπει σ' αὐτὸ τὸ φίλμ κάθε πολιτικὴ διάσταση, μέσα στὴ θετικὴ ἔννοια τοῦ

δρου. Εἶναι δυὸ πρόσωπα σὲ μιὰ κατάσταση ὁλοκληρωτικὰ μπλοκαρισμένη καὶ ποὺ ὅλοι εἶναι θύματα τῶν προκαταλήψεων τῆς κοινωνίας. Εἶναι ἀλήθεια πὼς θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε κάτι ἄλλο: νὰ βάλουμε αὐτὴ τὴν εὐαισθησία ποὺ ἔχει ὁ Φοσμπίντερ στὴν ὑπηρεσία μιᾶς πολιτικῆς μάχης πολὺ πιὸ γενικῆς. Ὁ Ἀλῆς θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἕνας ἐμιγκρὲς ποὺ μάχεται —διότι ὑπάρχουν στὴ Γερμανία ὁπωσδήποτε χιλιάδες ἐμιγκρέδες ποὺ παίρνουν μέρος σ' ἕνα μαχητικὸ κίνημα. Ἡ καλὴ γριὰ γυναίκα ἔχει ἐπίσης προβλήματα ποὺ εἶναι σὲ σχέση μὲ τὸ κίνημα.

Αὐτὸ ποὺ ἔχει ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι σήμερα τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα εἶναι ἀνίκανο νὰ ἐνσωματώσει τὸ σινεμὰ στὴν πρακτική του. Καὶ πιστεύω ὅτι μιὰ ὁμάδα θὰ κάνει ἕνα ἐνδιαφέρον ποιοτικὸ πήδημα ὅταν θὰ σταματήσει νὰ βάζει μόνο τὸ πρόβλημα νὰ κάνει ἕνα ἐθνικὸ καναρίνι, τράκ, μπροσοῦρες καὶ ὅταν θὰ ἐξυπηρετηθεῖ ἀπὸ τὸ σινεμὰ γιὰ τὴν καθημερινὴ πάλη. Δὲν ὑπάρχει πιὰ κανένας λόγος νὰ κάνουμε μιὰ μπροσούρα γιὰ τὸν ἰμπεριαλισμὸ ὅσο νὰ κάνουμε ἕνα φίλμ. Εἶναι δυνατὸ στὸ Παρίσι νὰ ὑπάρχουν ὁμάδες ποὺ κάνουν σινεμά, ἀλλὰ κατὰ τρόπο πολὺ ἀπομονωμένο ἀπὸ μαχητικὲς ὁμάδες, ἀπὸ ὀργανώσεις. Μέσα στὶς ὀργανώσεις, κάνουν ἐφημερίδες γιὰ τοὺς νέους, σὰν παράδειγμα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ βάζουν τὸ πρόβλημα τῆς σχέσης μὲ τὴν ἀνάγνωση. Μὲ τοὺς ἐμιγκρέδες τουλάχιστον, εἶναι καθαρὸ ὅτι μπορεῖς νὰ κάνεις ἕνα τράκ στὴ γλώσσα τους, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος δὲν ξέρουν νὰ διαβάζουν, ὅπως οἱ Τοῦρκοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολίας. Καὶ οἱ νέοι, δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ διαβάζουν μεγάλες προκηρύξεις: τότε θὰ μποροῦσαν νὰ φτιαχτοῦν ταινίες μὲ σχέδια. Δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὸ σινεμά, ἀλλὰ νὰ βροῦμε ἕναν ἄλλο τρόπο γιὰ νὰ ποῦμε αὐτὸ ποὺ θέλουμε καὶ ἔτσι νὰ μεταμορφώσουμε αὐτὸ ποὺ θέλουμε νὰ ποῦμε. Θυμᾶμαι ἀπόπειρες ποὺ κάναμε γιὰ νὰ μιλήσουμε περὶ ἰμπεριαλισμοῦ μὲ τοὺς νέους. Εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο, οἱ ἐξηγήσεις δὲν περνοῦν. Ἀλλὰ συμβαίνει τὸ ἀντίθετο ἂν στηριχτοῦμε σ' ἕνα φίλμ —ὑπάρχουν μερικὰ ποὺ εἶναι ἐνδιαφέροντα, σὰν παράδειγμα ὁ Κ ι μ ά ν τ α μὲ τὸν Μάρλον Μπράντο· πρόκειται γιὰ μιὰ ἱστορία ποὺ συμβαίνει σ' ἕνα νησὶ τὸ 18ο αἰώνα, ὅπου Μαῦροι προσπαθοῦν νὰ λευτερωθοῦν ἀπὸ Ἄγγλους. Τὸ φίλμ στάθηκε 3 - 4 ἡμέρες στὴ Φρανκφούρτη καὶ τὸ εἶδα μὲ νέους μαθητευόμενους· ἔγινε μιὰ φανταστικὴ συζήτηση πάνω στὸν ἰμπεριαλισμὸ καὶ τὴν ἐλευθερία. Ὁ Μάρλον Μπράντο εἶναι ἕνας τεχνοκράτης, καταλαβαίνει πολὺ καλὰ ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ ἐλευθερία, ἐνῶ προσπαθεῖ νὰ ὑποκινήσει μιὰ ἐθνικὴ ἀστικὴ τάξη, προσπαθεῖ νὰ ἐξαγοράσει τὸν ὑποκινητὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος τῶν Μαύρων δίνοντάς του τὴν ἐλευθερία. Καὶ αὐτὸς ὁ Μαῦρος ἀπαντᾶ: «ἡ ἐλευθερία δὲν δίνεται, παίρνεται». Οἱ νέοι μαθητευόμενοι, μὲ φράσεις ὅπως αὐτή, πάνω σ' αὐτὸ ποὺ εἶχαν αἰσθανθεῖ

ταυτιζόμενοι μὲ τὴν ἀπελευθερωτικὴ κίνηση τῶν Μαύρων, ἔβαλαν τὸ πρόβλημα τοῦ Βιὲτ - Νὰμ καὶ μίλαγαν γιὰ τὶς σχέσεις τους μὲ τοὺς ἐπιστάτες τους. Αἰσθανόταν κανείς ὅτι, μ' αὐτὴ τὴν ἄμεση σχέση μὲ τὸ φίλμ, εἶχαν συλλάβει τὸ τί ἦταν ὁ ἰμπεριαλισμός. Γι' αὐτὸ δὲν λέω ὅτι πρέπει νὰ κάνουμε μαχητικὰ φίλμ ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ντοκυμανταίρ. Εἶναι ἐπίσης πολὺ καλὸ νὰ διηγούμαστε μιὰ ἱστορία γιατὶ βρίσκει κανεὶς ἐκεῖ αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἄμεσης καὶ προσωπικῆς ταύτισης μ' ἕνα πρόσωπο. Τὰ πολιτικὰ κέντρα θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ σινεμά, τὸ βίντεο, όχι μόνο σὰν προπαγανδιστικὸ ὅπλο ἀλλὰ ἐπίσης καὶ γιὰ τὴ διαμόρφωση χαρακτήρα καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ μόνο ἐὰν εἶναι κανένας ἱκανὸς νὰ κάνει μιὰ ριζικὴ κριτικὴ τοῦ γούστου μας γιὰ μερικὰ φίλμ. Χωρὶς αὐτό, θὰ μᾶς συμβεῖ αὐτὸ ποὺ συνέβει σ' ἕναν ἄνθρωπο τοῦ σινεμά, ποὺ ἔδωσε κάμερες σὲ ἐργάτες ποὺ τοὺς ἔπιασε ὁ φακὸς ἕτοιμους νὰ δοῦν τὴν Τελὲ - Ντιμάνς μὲ τὴ Μιρέιγ Ματιέ. Χωρὶς αὐτὴ τὴ ριζικὴ κριτική, θὰ θέλαμε νὰ κάνουμε φίλμ σὰν τὸ Ἦταν μιὰ φορὰ στὴ Δύση.

Ὑπῆρξε ἡ ἰδέα ἐπίσης νὰ κάνουμε ἕνα γουέστερν παίρνοντας μεγάλες βεντέτες καὶ νὰ τὶς κάνουμε νὰ ἐξαφανιστοῦν σὲ τρία λεπτά. Τὸ φίλμ ἀρχίζει: σχῆμα κλασσικό. Μιὰ συμμορία τρομοκρατεῖ τὴν πόλη καὶ ὕστερ' ἀπὸ μερικὰ λεπτά, μιὰ μονομαχία ὅπου ὁ σερίφης —ἡ βεντέττα— σκοτώνεται ἀπὸ τοὺς κακούς. Ἐκεῖ ἀρχίζει ἀληθινὰ τὸ φίλμ. Ὁ Μπρόνσον ἐξαφανίζεται καὶ δὲν τὸν βλέπουμε πιά. Ἔπειτα, νὰ μπεῖ τὸ πρόβλημα μιᾶς πόλης ποὺ προσπαθεῖ νὰ χτυπηθεῖ καὶ νὰ ἑνωθεῖ ἐναντίον τῶν κακῶν. Αὐτὸ πάντα βρίσκεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ παραδοσιακὸ σινεμά, ἀλλὰ πιστεύω πὼς αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα φίλμ ποὺ εἶδα τελευταῖα, εἶναι ὁ Λίτλ Μπίγκ Μάν, διότι εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν Ἰνδιάνων. Ἀλλὰ ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὅλο ὄντας ριζικὰ φιλοϊνδιάνικο, ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ γυρίστηκε, ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι χολλυγουντιανὸ φίλμ, ὅτι πρόκειται γιὰ ἕνα φίλμ λευκό, ἴσως διότι ὁ Ἄρθουρ Πένν δὲν εἶναι Ἰνδιάνος. Δὲν κατόρθωσε νὰ ἐκφράσει πῶς ἡ ἀποικιοποίηση τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τοὺς Λευκοὺς ἔγινε αἰσθητὴ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν Ἰνδιάνων: ἡ καταστροφὴ τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀποικιοποίηση. Ἕνα φίλμ σὰν αὐτὸ πιστεύω πὼς μποροῦσε νὰ γυριστεῖ μόνο ἀπὸ ἕναν Ἰνδιάνο. Γι' αὐτὸ σκέφτομαι πὼς θὰ εἶμαι ἱκανὸς νὰ κάνω ἕνα φίλμ γιὰ τὴ ρούσικη ἐπανάσταση διότι εἶναι ἕνα πρόβλημα ποὺ τὸ αἰσθάνομαι πολὺ ἔντονα: ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ ὑποκειμενικότητα καὶ ἀντικειμενικότητα εἶναι ἀληθινὰ βασική.

5. Ἡ Κροστάνδη στὰ 70 μ.μ.

Ἀκόμα καὶ σήμερα, δὲν εἶμαι πολὺ ἀπελευθερωμένος. Ὀνειρεύομαι νὰ κάμω μιὰ ὑπερπαραγωγὴ μὲ θέμα τὴν ἱστορία τῆς Κροστάνδης, μὲ δύο βασικὰ πρόσωπα, ἕνα μπολσεβίκο ναυτικὸ καὶ μιὰ κοπέλλα ἀπὸ τὴν Κροστάνδη, ἀναρχική. Πρόκειται γιὰ τὴν ἱστορία μιᾶς πόλης ποὺ ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τὶς πρωτοπόρες τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ ὅπου τὸ μπολσεβίκικο κόμμα, παίρνοντας τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του, ἔσπασε ὅλες τὶς πρωτοβουλίες. Οἱ ἄνθρωποι, μὴ ἔχοντας νὰ φᾶνε καί, αἰσθανόμενοι ὅτι εἶχαν ὅλο καὶ πιὸ λίγα πράγματα νὰ ποῦν μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάσταση, ἐξεγέρθηκαν. Ἐξεγέρθηκαν ἐναντίον τῶν μπολσεβίκων στὸ ὄνομα τῆς ἐπανάστασης ποὺ αὐτοὶ εἶχαν κάνει. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, θὰ ἔδειχνε τὸ μπολσεβίκικο κόμμα ὅπως ἦταν ἀληθινὰ στὰ 1917, δηλαδὴ τύποι εἰλικρινεῖς, ποὺ συζητοῦσαν πάρα πολύ, ἀλλὰ ποὺ μπροστὰ στὸ στοίβαγμα τῶν προβλημάτων, ἀποφάσιζαν ὅλο καὶ πιὸ πολὺ νὰ δυναμώσουν τὴ διεύθυνση καὶ τὸν ἡγετικὸ ρόλο τοῦ κόμματος. Ἡ ἀνάλυσή τους ἔλεγε πὼς καμμιὰ ἄλλη δύναμη δὲν ἦταν ἱκανὴ νὰ πάρει στὰ χέρια τὴν ἐπανάσταση καὶ τὴν πάλη ἐναντίον τῶν λευκῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ πραγματικὸ πρόβλημα νὰ βάλλεις νὰ συζητηθεῖ διὰ μέσου τῆς ἀγάπης τοῦ μπολσεβίκου γιὰ τὴν ἀναρχική. Νὰ βάλεις πάλι τὸ **πρόβλημα ἄντρας - γυναίκα**. Μοῦ φαίνεται πολὺ ἀστεία, ἐξάλλου, αὐτὴ ἡ ταύτιση τῶν γυναικῶν μὲ τοὺς ἀναρχικούς· πρόκειται γιὰ τὸν τρόπο ποὺ αὐτὲς βάζουν τὰ πολιτικὰ προβλήματα: κατὰ τρόπο ἄμεσο —«Δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ φᾶμε· θέλουμε ν' ἀποφασίζουμε! Τί εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία ποὺ λέει ὅτι ἡ ρούσικη ἐπανάσταση εἶναι τὸ μπολσεβίκικο κόμμα; Ἡ ρούσικη ἐπανάσταση εἶναι οἱ ἄντρες καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ τὴ ζοῦν». Καὶ λέγοντάς της: «Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ οἱ λευκοὶ ἐπιτίθενται στὴν Οὐκρανία, στὸ Λένινγκραντ. Πρέπει νὰ ξαναμοιράσουμε τὰ τρόφιμα σὲ ὅλη τὴ Ρωσία». Αὐτός, ἀντιπρόσωπος τῆς ἀντικειμενικότητας τῆς κατάστασης καὶ κείνη, ἡ ἐπαναστατικὴ ὑποκειμενικότητα. Αὐτὴ ἡ συζήτηση ἔφτασε στὸ ἀνώτερο ὕφος της στὴν Κομμούνα τῆς Κρονστάνδης **ποὺ συντρίφτηκε** ἀπὸ τοὺς μπολσεβίκους.

— Καὶ στὸ τέλος, εἶναι αὐτὸς ποὺ τὴ σκοτώνει;

—Ὄχι, ὄχι. Ἡ ὑπόθεση εἶναι πιὸ περίπλοκη. Τὸ τέλος, εἶναι ὁ χειμώνας ποὺ τελειώνει. Ὁ κόκκινος στρατός, ὁ Τρότσκυ, ξέρουν πὼς ἂν λειώσει ὁ πάγος καὶ ἐλευθερωθεῖ ἡ θάλασσα, θὰ χρεια-

στεῖ νὰ γίνει ἐπίθεση μὲ καράδια, πράγμα πρακτικὰ ἀδύνατο. Ἀπὸ Ἐδῶ καὶ ἡ ἀπόφαση τῶν μπολσεβίκων, μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῆς Κρονστάνδης στὸ ὄνομα τῆς ἱστορικῆς ἀντικειμενικότητας, στὸ ὄνομα τῆς ἱστορικῆς ἔννοιας τῆς ρούσικης ἐπανάστασης, ἐναντίον τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τῶν μαζῶν. Δὲν ξέρω ἂν ὁ ναυτικὸς καὶ ἡ κοπέλλα πεθαίνουν μαζί. Οἱ μπολσεβίκοι τῆς Κρονστάνδης εἶχαν ὑπερασπιστεῖ τὴ θέση τοῦ κόμματος, χωρὶς νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ ἀπόφαση θὰ κανονιζόταν μὲ τὰ ὅπλα. Ἔτσι ἕνα μέρος τῶν μπολσεβίκων ἑνώνεται μὲ τοὺς ἄλλους ἐναντίον τοῦ κόκκινου στρατοῦ.

Ἡ ἰδέα αὐτοῦ τοῦ φίλμ γιὰ τὴν Κρονστάνδη μοῦ ἦρθε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς προβολῆς τοῦ «Δόκτωρ Ζιβάγκο», ὅπου ἔκλαιγα ἀπὸ θυμὸ βλέποντας τὴ ρούσικη ἐπανάσταση πῶς τὴν κατάντησαν. Τὸ σινεμὰ δὲν κατόρθωσαν νὰ τὸ ἀδειάσουν. Αὐτὸ τὸ φίλμ γιὰ τὴν Κρονστάνδη θὰ ἦταν πολὺ ὄμορφο. Ὁ ἴδιος ὁ Γκοντὰρ θέλει νὰ καταστρέψει κάθε στιγμὴ ταύτισης: δὲν θέλει πιὰ νὰ κάνει σινεμά. Ἐνῶ ἐγὼ ποὺ δὲν ἔκανα ὅλη αὐτὴ τὴν κριτικὴ τοῦ σινεμά, ἔχω μιὰ ἄποψη πολὺ πιὸ ἁπλοϊκή. Ἡ μεγάλη του ἰδέα εἶναι νὰ κατορθώσει νὰ κυριαρχήσει τὸ σινεμὰ κατὰ τέτοιο τρόπο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ κάνει ἕνα φίλμ ἀπὸ τὸ «Κ ρ ά τ ο ς κ α ὶ Ἐ π α ν ά σ τ α σ η». Πρόκειται γιὰ τὴν ἀναζήτηση ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ κινηματογράφου ποὺ πολιτικοποιήθηκε τὸ Μάη τοῦ 68. Αὐτὸ ποὺ ἔκανε ἀπὸ τότε, μπορεῖ νὰ μᾶς φανεῖ, καὶ ἴσως εἶναι, ἄσχημο. Ἀλλὰ εἶναι ἕνα ἀναγκαῖο μέσα στὴ λογική του στάδιο. Ἂν καταστρέφεις ἕνα σινεμά, μπαίνεις σὲ «μιὰ νεκρὴ περιοχή» ἐνῶ γιὰ μένα, νὰ κάνεις σινεμά, σημαίνει ὁπωσδήποτε νὰ δείξεις μιὰ ἱστορία: ν' ἀλλάζεις τὸ περιεχόμενο χωρὶς ν' ἀλλάζεις τὴ φόρμα, καὶ πιστεύω πὼς αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐπικίνδυνο ἂν μπορεῖς νὰ φανταστεῖς πολὺ ὡραῖα φίλμ.

ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ ΣΤΟ ΧΕΡΙ

Ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ ἄλλη πλευρά, αὐτὸ ποὺ μπορεῖ ν' ἀλλάξει τὴ φόρμα εἶναι νὰ δοθοῦν σὲ ὁμάδες οἱ δυνατότητες νὰ κάνουν τὰ φίλμς τους. Μιλάω, βέβαια, γιὰ ὁμάδες ποὺ κάνουν καὶ κάτι ἄλλο. Ν' ἀρχίσουν νὰ φτιάχνουν φίλμ - μπροσοῦρες: σὰν παράδειγμα, ἕνα φίλμ πάνω στὴν ὑπόθεση Λαρζὰκ θὰ ἦταν ἕνα πολὺ καλύτερο μέσο ἐπέμβασης ἀπ' ὅτι μιὰ μπροσούρα τυπωμένη. Σὲ μιὰ δημόσια πλατεία, θὰ μαζευόταν ἕνα πλῆθος ἀνθρώπων καὶ θὰ δημιουργοῦσες μιὰ ἄλλη σχέση μαζί του ἀπὸ κείνη ποὺ θὰ δημιουργοῦσες μοιράζοντας τράκ. Ἂν μιὰ καλοκαιριάτικη μέρα καρφώσεις δίπλα στὴν πόρτα ἑνὸς ἐργοστασίου μιὰ μικρὴ ὀθόνη, θὰ ἔχεις ἀμέσως πεντακόσια ἢ χίλια πρόσωπα, θὰ ἐπακολουθοῦσαν με-

γάλες συζητήσεις καὶ τὴν τρίτη μέρα οἱ ἐργάτες θὰ ἦταν ἐκεῖ: μαζί τους, θὰ εἶχες ὁπωσδήποτε μιὰ σχέση διαφορετική καὶ ὄχι πιὰ αὐτὴ τὴ θέση ἀπόστασης ποὺ ἔχεις ἀπέναντί τους ὅταν τοὺς ἐξηγεῖς κάτι τί μὲ τὸ χαρτί. Βέβαια, ὑπάρχει μιὰ τεχνική. Στὴν ἀρχὴ θὰ ὑπάρξει ἀνάγκη εἰδικῶν τοῦ σινεμὰ γιατὶ δὲν πρέπει νὰ γάνουμε ἄσχημο σινεμά. Δὲν πιστεύω πὼς σήμερα μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἕνα ἐπαναστατικὸ σινεμὰ —σὲ μιὰ κατάσταση ποὺ δὲν εἶναι ἐπαναστατική— ἀλλά, μέσα σὲ στιγμὲς πάλης μποροῦμε νὰ ποῦμε εἰλικρινὰ πράγματα μὲ τὸ σινεμὰ ποὺ ἔχουν ἀπήχηση. Τὸ σινεμὰ ἀνταποκρίνεται ὁπωσδήποτε σὲ μιὰ ἀνάγκη μιᾶς προχωρημένης καπιταλιστικῆς κοινωνίας —αὐτὸ ἀποτελεῖ μέρος τῆς γενικῆς μας κουλτούρας— ἀλλὰ οἱ ἐπαναστάτες μαχητὲς ἔχουν μείνει ἀκόμα στὸ στάδιο τοῦ χαρτιοῦ. Αὐτὸ εἶναι φανταστικό! Εἶναι ὅπως ἀλλοῦ ἡ τηλεόραση. Ἐγὼ εἶμαι ἕνας φανατικὸς τῆς τηλεόρασης. Βρίσκω γοητευτικὸ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει σὲ μιὰ μέρα στὴν τηλεόραση. Ἂν θέλουμε νὰ ἐπέμβουμε στὰ ἐργοστάσια, στὰ σχολεῖα, πρέπει νὰ ἐπέμβουμε στὸ ἐπίπεδο ποὺ περνᾶ ἡ τηλεόραση. Στοὺς παιδικοὺς κήπους ποὺ δούλευα, συζητοῦσα μὲ τὰ παιδάκια γι' αὐτὰ ποὺ ἔβλεπαν στὴν τηλεόραση. Δὲν τοὺς ἔλεγα: «Αὐτὸ εἶναι νὰ κάνεις ἐμετό», ὄχι. Προσπαθοῦσα νὰ διηγηθῶ τὴν ἱστορία ἀλλοιῶς καὶ ἐφεύρισκα Ἰνδιάνους πολὺ διαφορετικοὺς ἀπὸ κείνους ποὺ ἔδειχνε τὸ φίλμ. Τότε τὰ παιδιὰ μοῦ ἀντέλεγαν καὶ συζητούσαμε τόσο περισσότερο παθητικὰ ὅσο αὐτὸ ἦταν μιὰ ἐνδιαφέρουσα στιγμὴ τῆς πραγματικότητάς τους. Ἡ τηλεόραση εἶναι μέρος αὐτοῦ ποὺ ζεῖ. Ἀγαποῦν νὰ ἀκοῦν ἱστορίες. Ὁμάδες τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς φτιάχνουν ἀληθινὰ ἀνυπόφορα βιβλία γιὰ τὰ παιδιά· τὸ ἀφεντικό, ἡ ἐκμετάλλευση, δὲν ἐνδιαφέρουν τὰ παιδιά, ἀκόμα κι ὅταν οἱ γονεῖς τους εἶναι ἐργάτες. Δὲν ζοῦν τὶς συζητήσεις ποὺ μποροῦν ν' ἀκοῦν ὅπως τὴν τηλεόραση. Καὶ πιστεύω πὼς αὐτὸ ποὺ ἔχει ἀξία γιὰ τὰ παιδιά, ἔχει ἀξία γιὰ ὅλο τὸν κόσμο.

Ὑπάρχει ἕνα πρόβλημα στὴ σχέση ἐπαναστατικὸ κίνημα — μαζικὰ μέσα ἐνημέρωσης. Εἶναι ὁπωσδήποτε δύσκολο νὰ δουλεύεις μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι μέσα στοὺς θεσμοὺς γιατὶ εἶναι διαρκῶς ὑποχρεωμένοι ν' αὐτολογοκρίνονται. Γιὰ τὸ σινεμά, σὰν παράδειγμα, ὑπάρχει μίσος τῶν συντρόφων πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σινεμὰ γιὰ δυὸ αἰτίες. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ ζήλεια —ὅλος ὁ κόσμος σήμερα θέλει νὰ κάνει σινεμά. Ἡ δεύτερη αἰτία εἶναι ὁ κυνισμὸς τῶν ἀνθρώπων τοῦ σινεμὰ πρὸς τὰ κινήματα· αὐτοὶ δὲν ταυτίζονται μ' αὐτά. Ἄρα δὲν ὑπάρχει δυνατότητα συζήτησης.

Καὶ παρ' ὅλ' αὐτά, δὲν μποροῦμε νὰ σκεφτοῦμε μιὰ σφαιρικὴ ἐπέμβαση στὴν κοινωνία χωρὶς νὰ ἐξυπηρετηθοῦμε ἀπὸ τὸ σινεμά. Ἡ Κομμουνιστικὴ Λίγκα στὴ Γαλλία διαθέτει ἕνα χῶρο, γραφεῖα, τυπογραφεῖο, ἀλλὰ δὲν ἔχει σινεμά. Ἂς φανταστοῦμε ὅτι μιὰ συγκέντρωση ἀρχίζει ὄχι μὲ μιὰ εἰσα-

γωγή δεκαπέντε λεπτῶν, ἀλλὰ μ' ἕνα φίλμ, ἀλλὰ ὄχι Τ ὁ Ἀ λ α ς τ ῆ ς Γ ῆ ς, ὄχι τὸ στὺλ σινέ-κλάμπ τῆς ἀριστερᾶς, ὄχι, μὲ θέματα, σὰν παράδειγμα, ἡ μετανάστευση καὶ ἡ κρίση, φίλμ ποὺ μιὰ ὁμάδα θὰ τὸ εἶχε κάνει σ' ἕνα μήνα: ἡ συζήτηση θα ἦταν πιὸ ἀποδοτική. Συχνὰ ἔχουμε πολλὲς δυσκολίες μέσα σὲ μιὰ γενικὴ συνέλευση, σὲ μιὰ συζήτηση μ' ἐργάτες, νὰ ἐξηγήσουμε αὐτὸ ποὺ θέλουμε νὰ ποῦμε. Ἡ κάθε πλευρὰ ἔχει τὸ δικό της λεξιλόγιο. Ἡ ἀστικὴ τάξη ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὸ σινεμά. Πρέπει νὰ ἐξυπηρετηθοῦμε κι ἐμεῖς. Ἕνα παράδειγμα: τὸ θέμα τῶν σχέσεων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σὲ μιὰ ὁμάδα τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς καὶ σὲ σχέση μὲ τοὺς νέους, τοὺς ἐμιγκρέδες ὅπου τὰ σεξουαλικὰ προβλήματα ἐμφανίζονται πολὺ ζωντανὰ κλπ. Γιὰ νὰ ξαπολύσουμε πάνω σ' αὐτὰ τὰ θέματα μιὰ συζήτηση, τὸ σινεμὰ μπορεῖ νὰ σὲ βοηθήσει νὰ συλλάβεις, νὰ καθορίσεις συμπεριφορὲς ποὺ οἱ ἄνθρωποι ἀρνοῦνται νὰ δοῦν, γιὰ τὶς ὁποῖες ἀρνοῦνται νὰ μιλήσουν.

Πρέπει νὰ ἰδιοποιηθοῦμε τὸ σινεμὰ καὶ νὰ ἐξυπηρετηθοῦμε ἀπ' αὐτὸ ὅπως κι ἀπὸ μιὰ ἐφημερίδα· ὅταν δὲν θέλουμε πιὰ νὰ διαβάσουμε, δὲν διαβάζουμε πιά. Πρέπει νὰ μάθουμε νὰ σταματᾶμε ἕνα φίλμ.· Ὅταν θέλεις νὰ διαβάσεις κάτι, διαβάζεις ὁλομόναχος καὶ αὐτὸ ἐνοχλεῖ τοὺς νέους. Ἕνα φίλμ μπορεῖμε νὰ τὸ δοῦμε πολλοὶ μαζί, ἀλλὰ ἀντιδροῦμε πάντοτε ὅπως ζητᾶ τὸ ἀστικὸ σινεμά, δηλαδὴ νὰ τὸ δεχόμαστε μιάμιση ὥρα ἀντὶ ν' ἀντενεργοῦμε μαζί. Χρειάζεται: νὰ μάθουμε νὰ σταματᾶμε ἕνα φίλμ στὴ μέση. Μέσα σὲ μιὰ γενικὴ συνέλευση, συμβαίνει ὅπως καὶ σ' ἕνα φίλμ. Ἂν κάποια αὐθεντία μιλάει μιὰ ὥρα, κανεὶς δὲν τὴ διακόπτει. Ὁ Κριβὶν μιλάει μιὰ ὥρα, ὁ Μαρσαὶ μιλάει ἑφτὰ ὧρες καὶ κανένας δὲν τὸν διακόπτει. Παίρνεις τὸ φίλμ γιὰ τὴ ΛΙΠ. Τί πλήξη! Σοῦ δείχνουν τὸ ἐργοστάσιο, ὁ Πιαζὲ μιλοῦσε καὶ μιλοῦσε ἀλλὰ δὲν αἰσθανόσουνα τοὺς ἐργάτες τῆς ΛΙΠ. Ἔπειτα θὰ ἔπρεπε νὰ κομματιάσεις τὸ φίλμ σὲ κομμάτια μὲ λόγους, σὲ κομμάτια συζήτησης καὶ ἄλλα πολλά. Γιὰ τὴ μεταμόρφωση τῆς σχέσης θεατῆς - εἰκόνα, θὰ χρειαζόταν νὰ μπάσεις τὸ σινεμὰ μέσα στὴν καθημερινότητα τῆς ἀγωνιστικῆς μας δράσης, ὅπως κάνουν γιορτὲς ἀντὶ ἀνιαρὰ μῆτινγκ. Νὰ βρεθοῦν νέες μορφὲς ἔκφρασης. Μὲ τὸ σινεμὰ δὲν φτάνει κανεὶς ἐκεῖ. Μακροπρόθεσμα βλέποντάς το εἶναι σοβαρό. Ἡ ἀπόδειξη: ὅταν ὁ Ζισκὰρ κάνει πολιτικὴ μὲ τὴν τηλεόραση, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολιτικὸ μηχανισμό. Στὴ διάρκεια μιᾶς ἐκλογικῆς καμπάνιας, ὅλα λέγονται στὸ ράδιο καὶ στὴν τηλεόραση. Γιατί νὰ τυπώσουν τότε τράκ; Ἡ ἀστικὴ τάξη ὑπηρετεῖται ἀπ' αὐτὸ σὰν ἐργαλεῖο ποὺ ἐξουσιάζει τὸ λόγο ἐνῶ ἐμεῖς θὰ θέλαμε νὰ τὸ χρησιμοποιήσουμε σὰν στιγμὴ ἀπελευθέρωσης: νὰ ἐπιτρέψει νὰ ἀπελευθερωθεῖ ὁ λόγος. Αὐτὸ εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ κεῖνο ποὺ εἶναι τὸ σινεμὰ σήμερα. Ἄρα εἶναι δύσκολο. Ἀλλὰ τὸ βιβλίο εἶναι μιὰ φόρμα ἐπικοινωνίας ταξικῆς, ἐνῶ ἡ τη-

λεόραση εἶναι πιὸ δημοκρατική. Ἡ ὀργάνωση τῆς ἐργασίας, τῆς καθημερινῆς ζωῆς, δὲν ἐπιτρέπει τὸ διάβασμα. Γιὰ τοὺς νέους, ἡ ἄρνηση νὰ διαβάζουν εἶναι μιὰ στιγμὴ ἐξέγερσης: τὸ κίνημα πέρασε ἀπὸ κεῖ καὶ κανένας σήμερα δὲν θέλει πιὰ νὰ διαβάζει. Ἡ αὐταρχικὴ σχέση μὲ τὴ θεωρία τέλειωσε. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο καὶ παραμένουν ὁπωσδήποτε γιὰ συζήτηση πολλὰ ἀπὸ κεῖνα ποὺ περιλαμβάνει. Γιὰ μένα ἕνα μήτινγκ θὰ ἔχει πετύχει ἐὰν μπάσει στὴ διάρκειά του τὸ θέατρο, τὸ σινεμά, τὴ μουσικὴ καὶ τὸ λόγο ταυτόχρονα. Ἀλλὰ ὄχι ἀδιάφορο πῶς.

Αὐτὸ εἶναι ὅπως τὸ θέατρο - ἀντάρτικο. Αὐτὸ δὲν εἶναι κάτι ποὺ γενικεύτηκε. Ὑπάρχουν ὁμάδες ποὺ ἐπεμβαίνουν στὸ δρόμο παίζοντας σκέτς, ἀλλὰ γενικὰ ἕνας τέτοιος τρόπος δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῶν ἐργαλείων ποὺ χρησιμοποιεῖ μιὰ πολιτικὴ ὁμάδα. Στὴ Φρανκφούρτη, τὴ στιγμὴ ποὺ αὐξήθηκαν οἱ τιμὲς τῶν εἰσιτηρίων στὶς δημόσιες συγκοινωνίες, μπλοκάραμε τὰ λεωφορεῖα. Οἱ μπάτσοι πιάσαν θέσεις παντοῦ στὸ κέντρο τῆς πόλης καὶ σὲ μιὰ βδομάδα δὲν μπορούσαμε νὰ κάνουμε οὔτε μιὰ διαδήλωση. Εἶχαν πιάσει 500 καὶ εἴχαμε τρομοκρατηθεῖ. Ὅταν ξαναβρεθήκαμε στὸ δρόμο τὴν ἡμέρα ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνει ἡ διαδήλωση δὲν μπορούσαμε νὰ κάνουμε τίποτα καὶ αὐθόρμητα, ἕνας σύντροφος κι ἐγὼ ἀρχίσαμε νὰ κάνουμε ἕνα σκέτς. Ἐγὼ ἔπαιζα τὸ ρόλο τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀστυνομίας κι αὐτὸς τὸ ρόλο ἑνὸς περαστικοῦ ποὺ σιχαινόταν τὶς διαδηλώσεις. Οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ μαζεύονται ἐνῶ ὑπῆρχε ἀπαγόρευση. Οἱ μπάτσοι πλησίασαν, ἀλλὰ ἐγὼ σὰν ἀρχηγὸς τῆς ἀστυνομίας τοὺς εἶπα νὰ φύγουν. Ἦταν ἕνα πολὺ παράξενο παιχνίδι ποὺ διάρκεσε μιὰ ὥρα. Ἕνας δημοσιογράφος τὸ κατάγραψε καὶ διαπιστώσαμε ὅτι μερικὲς στιγμές του ἦταν πολὺ δυνατές: εἰρωνία, ἱκανότητα ἐνσωμάτωσης τῆς κατάστασης στὸ παιχνίδι, μεταμόρφωσής της καὶ ταυτόχρονα πολιτικὴ ὁμιλία. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀπίστευτο εἶναι ὅτι σὲ 10 μέρες τὸ κάναμε μόνο μιὰ φορά. Φοβόμαστε νὰ κάνουμε τρὺκ σὰν κι αὐτὸ στὸν κεντρικὸ δρόμο: Ἂν γίνονταν πολλὰ θὰ δημιουργούσαμε φανταστικὲς σχέσεις μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδέα μου. Τὸ θεατρικὸ ἢ κινηματογραφικὸ ἀντάρτικο πρέπει νὰ ἐνσωματωθεῖ στὰ ἐπαναστατικὰ ἐργαλεῖα, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴ δημιουργία εἰδικευμένων ὁμάδων. Εἶμαι ὑπὲρ τῆς δημιουργίας κέντρων ὅπου οἱ σύντροφοι θὰ μποροῦν νὰ μάθουν νὰ κάνουν σινεμά. Ἀκριβῶς ὅπως στὴν Κ ο μ μ ο υ ν ι σ τ ι κ ὴ Λ ί γ κ α μαθαίνουν νὰ φτιάχνουν ἕνα τρὰκ ἢ νὰ μιλοῦν. Ἡ θεατρικὴ τεχνικὴ εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ μαθευτεῖ ἀλλὰ τὸ σινεμὰ εἶναι πιὸ δυνατό.

Τὸ σπόρ, ἔχει τὴν ἴδια ἀφετηρία ὅπως τὸ σινεμά. Στὰ γερμανικὰ ὑπάρχει μιὰ φράση ποὺ λέγεται ὅταν μιὰ ὁμάδα πετυχαίνει γκὸλ σὲ βάρος της «Κάθε γκὸλ εἶναι ἕνα γκὸλ ποὺ πετυχαίνουν οἱ μάζες ἐναντίον τους». Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ ἔχεις μιὰ κριτικὴ σωστὴ τῆς λειτουργίας τῶν σπὸρ στὴ σημερινὴ κοινωνία: προσπαθοῦν νὰ ἐνσωματώσουν ἐκεῖ τὸν ἐθνικισμὸ καὶ τὴν ἀνάγκη ταύτισης τῶν μαζῶν καὶ νὰ τοὺς δίνουν ἕνα πλαίσιο. Στὸ Ρούρ, βλέπουμε στάδια γεμάτα ἀπὸ νέους προλετάριους πού, πατεῖς με — πατῶ σε, ξελαρυγγιάζονται μιάμιση ὁλόκληρη ὥρα ἢ στὴν Ἀγγλία οἱ φανατικοὶ χτυπιοῦνται ἐκτονώνοντας τὴν ἀνάγκη τους γιὰ βία. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι αὐτὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς πάλης τῶν τάξεων. Παρ' ὅλ' αὐτά, ἕνας ἀριθμὸς ἐπαναστατῶν, γνωρίζοντάς το, εἶναι ὁπωσδήποτε φίλαθλοι. Στὴ χώρα μας, στὴ διάρκεια τοῦ Κυπέλλου τοῦ Κόσμου, οὔτε ποὺ μποροῦσες νὰ σκεφτεῖς νὰ καλέσεις μιὰ συγκέντρωση τὶς ὧρες ποὺ μεταδίδονταν τὰ μάτς. Μιὰ φορά, σὲ μιὰ συγκέντρωση ποὺ γινόταν στὴ διάρκεια τοῦ Κυπέλλου Εὐρώπης, οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς συντρόφους σηκώθηκαν στὴ μέση τῆς συγκέντρωσης καὶ εἶπαν: «Ματς». Εἶδα τὸ ἡμιτελικὸ τοῦ Κυπέλλου τοῦ Κόσμου, Γερμανία — Πολωνία. Πρέπει νὰ πῶ ὅτι μόλις μπῆκα στὸ στάδιο, βρέθηκα ἔξω ἀπὸ τὰ νερά μου, καὶ ὑπόφερα πολὺ ἄσχημα τὰ 80.000 πρόσωπα ποὺ ξελαρυγγιάζονταν φωνάζοντας «Γερμανία, Γερμανία». Τότε ὑποστηρίξαμε τοὺς Πολωνούς! Ἀλλὰ ὅταν ἡ Φρανκφούρτη παίζει ἐναντίον μιᾶς ἄλλης ὁμάδας, παίζουν τοὺς φανατικοὺς ὀπαδοὺς τῆς Φρανκφούρτης. Ταυτίζονται ἐντελῶς. Στὴ διάρκεια τοῦ μάτς, αἰσθάνομαι μιὰ πολὺ ἄμεση σχέση μ' αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε «μάζες». Σὰν ἀριστεριστές, βρισκόμαστε στὸ περιθώριο, δὲν συμβαίνει νὰ συγκρουόμαστε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, σκεφτόμαστε ἀλλοιῶς καὶ εἶναι σκληρὸ νὰ ἀναλαμβάνουμε .Ἀλλὰ ὅταν δεχτεῖς νὰ πᾶς σ' ἕνα στάδιο, τότε παύεις νὰ εἶσαι περιθωριακός. Συζητᾶς μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὅπως μέ, δὲν ἐνδιαφέρει, ὁποιονδήποτε. Μέσα στὸ στάδιο ὅλος ὁ κόσμος θέλει νὰ εὐχαριστηθεῖ. Πρὶν τὴν αὔξηση τῶν εἰσιτηρίων τῶν τρόλλεϋ πήγαμε σ' ἕνα μάτς καὶ συζητήσαμε μὲ διακόσια - τριακόσια πρόσωπα γιὰ τὶς αὐξήσεις τῶν εἰσιτηρίων (ὑπῆρχε διαφήμιση πάνω στὸ θέμα). Κανένας δὲν μᾶς πῆρε γιὰ ἐξτρεμιστὲς τῆς ἀριστερᾶς, εἴμαστε ἐναντίον τῆς αὔξησης, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ ὅπως εἴχαμε γνωριστεῖ ἐκεῖ στὰ ποδοσφαιρικὰ γήπεδα, οἱ ἄνθρωποι μ' εὐχαρίστηση μιλοῦσαν μαζί μας.

Γιὰ πολλοὺς συντρόφους ποὺ δούλευαν σὲ ἐργοστάσιο, ἡ δυνατότητα νὰ δημιουργήσουν σχέσεις βρισκόταν στὰ σπόρ. Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ πάθος μου γιὰ τὸ σπὸρ μὲ δένει πάρα πολὺ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Σὰν παράδειγμα, πηγαίνω στὴ Σαρδηνία. Στὴν

πλάζ ἔχουμε κατασκηνώσει καμμιά δεκαπενταριά κα! θέλουμε νά ἔχουμε σχέσεις μέ τούς ἀνθρώπους. Τότε, πῆγα σ' ἕνα μικρό διπλανό χωριό, στόν κουρέα. Κάθησα νά ξυριστῶ καί ἄρχισα νά κουβεντιάζω μαζί του. Γιά ποιό πράγμα; Γιά ποδόσφαιρο. Γιά τό Κύπελλο τοῦ Κόσμου. Τοῦ φαινόταν ὅτι μέ γνώριζε πολύ καλά· ἡ Γερμανία, ἡ 'Αγγλία, ἡ 'Ιταλία, τό πρόβλημα τῆς ἐθνικότητας δέν παίζει ρόλο. Τότε φωνάζει ἕνα φιλαράκο πού παίζει σέ μιά τοπική ὁμάδα. Τήν ἄλλη μέρα παίζω μαζί τους. 'Ο προπονητής, ἕνας παλιός ἐπαγγελματιας, εἶχε κολακευτεῖ πού ἤμουνα Γερμανός καί μᾶς ἐξηγεῖ γιατί ἡ Γερμανία κέρδισε τό Κύπελλο τοῦ Κόσμου. Σέ μιά ἑβδομάδα μέσα εἶχα γνωρίσει ὅλους τούς νεολαίους τοῦ χωριοῦ. Μπορεῖ κανείς νά πεῖ ὅτι αὐτό εἶναι πουτανιάρικο, ἀλλά τό σπόρ μοῦ ἐπιτρέπει νά ἔχω πάρα πολλές ἐπαφές. Στό Τουρίνο, οἱ ἐργάτες τῆς ΦΙΑΤ εἶναι ὁπωσδήποτε μιά ἀπό τίς πρωτοπορίες τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Ἔχουν δώσει ἀπίστευτες μάχες ἐναντίον τῆς ΦΙΑΤ, ἀλλά ὑποστηρίζουν τήν ποδοσφαιρική ὁμάδα τοῦ 'Ανιέλλι, τοῦ ἀφεντικοῦ τῆς ΦΙΑΤ, τήν ὁμάδα τῆς «Γιουβέντους».

Ὑπῆρξαν δυό πράγματα ἀρκετά ἐντυπωσιακά, στή στροφή καί στή χρησιμοποίηση τοῦ σπόρ. Στή Γερμανία, πού ἀκόμα εἶναι μιά χώρα μέ χαρακτήρα καί δομές μιλιταριστικές, ὅπου τά ἐμβατήρια καί ἡ ἀπονομή μεταλλίων εἶναι πράγματα πολύ ἐνδιαφέροντα, οἱ 'Αμερικανοί νικητές τῶν 400 μ. στούς 'Ολυμπιακούς 'Αγῶνες τοῦ Μονάχου, στή στιγμή τῆς ἀπονομῆς τῶν μεταλλιων, γύρισαν τίς πλάτες στίς σημαῖες καί ἔπαιζαν μέ τά μετάλλιά τους. Αὐτό προκάλεσε ἀληθινό σκάνδαλο πού συγκίνησε πολύ τούς ὑπαλλήλους καί τόν τύπο γιατί ἦταν μιά βαθειά ἀντιεξουσιαστική πράξη· αὐτό πραγματικά σημαίνει ὅτι «δλ' αὐτά τά γράφω στά παλιά μου τά παπούτσια» καί ἔτσι ἔγινε αἰσθητό. Ἄλλο πράγμα. Μέ τήν ἄφιξη τοῦ μαραθωνοδρόμου, ὑπῆρχε ἕνα τοῦνελ στήν εἴσοδο τοῦ σταδίου ὅπου δέν ὑπῆρχαν κινηματογραφικές μηχανές λήψεως. Ἕνας νεαρός σύντροφος μέ μαγιώ καί σόρτ πήδησε στήν πίστα μπροστά στό τοῦννελ καί μπῆκε στό στάδιο: γιά τριάντα δευτερόλεπτα, οἱ δεκάδες χιλιάδες θεατές τόν χειροκροτοῦσαν σάν νικητή. Μίλησαν πολύ λίγο γι' αὐτό τό ἐπεισόδιο γιατί εἶχε ξεφτελιστεῖ ὅλος ὁ κόσμος. Αὐτό μοῦ θυμίζει «Τ ἡ μ ο ν α ξ ι ά τ ο ῦ δ ρ ο μ έ α τ ο ῦ φ ύ ν τ ο υ» πού εἶναι μιά δυνατή κριτική τοῦ σπόρ. Πρόκειται γιά ἕνα φίλμ γιά τό ὁποῖο μπορεῖ κανείς νά συζητήσει πολύ μέ τούς νέους. Αὐτό πού σημαίνει ὁ συναγωνισμός σάν πειθαρχική στιγμή τῆς κοινωνίας: ἡ ἐπιθυμία νά εἶναι πρῶτος καί ἡ ἄρνηση τῆς κοινωνικῆς του χρησιμοποίησης· δείχνει ὅτι εἶναι ὁ πιό δυνατός καί μπροστά στό τέρμα τοῦ δρόμου ἀφήνει νά περάσει ὁ δεύτερος.

ΜΑΧΟ, ΜΑΣΕΝ, ΜΑΣΙΝ

Τὸ σπόρ, μ' ἔχει πάντοτε γοητεύσει. Εἶναι ἀληθινὰ ἡ ταύτιση μὲ τὴ βεντέττα, τὸν ἥρωα. Ὅταν δὲν κατορθώνω νὰ κοιμηθῶ, ὀνειρεύομαι ὅτι φτάνω νικητὴς ἑνὸς μαραθώνιου, παίζω στὸ ποδόσφαιρο, σὰ μεγάλη βεντέττα, καὶ πάνω σ' αὐτὸ κοιμᾶμαι. Εἶναι τόσο πολὺ εὐχάριστο, ὥστε συνεχίζω νὰ ὀνειρεύομαι καὶ ὅταν ἀκόμα κοιμᾶμαι. Στὴν ὁμάδα μας παίζουμε ποδόσφαιρο κάθε Σάββατο, ἀλλὰ κατὰ τρόπο πολὺ μεγάλου συναγωνισμοῦ. Θέλουμε νὰ κερδίσουμε καὶ μᾶς βγαίνει ἡ γλώσσα. Δὲν δημιουργοῦμε ἕνα νέο παιχνίδι. Παίζουμε ὅπως ὅλος ὁ κόσμος. Γιὰ μᾶς, σὰν παράδειγμα, ὁ χωρισμὸς μεταξὺ ἀντρῶν καὶ γυναικῶν εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖος γιὰ νὰ παίξεις μπάλλα ὅπως παίζεται. Στὴν πραγματικότητα ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀναμέτρησης. Ἡ ἰδέα τοῦ συναγωνισμοῦ εἶναι ἀρσενικοῦ γένους πέρα γιὰ πέρα. Ἂν παίζουνε μπάλλα καὶ γυναῖκες, αὐτὸ δὲν ἀλλάζει τίποτα. Εἶναι γυναῖκες ποὺ θέλουν νὰ γίνουν ἄντρες. Ἂν φτάναμε νὰ ξεπεράσουμε αὐτὴ τὴν ἰδέα, τότε θὰ μποροῦσαν νὰ παίξουν καὶ γυναῖκες καὶ γέροι. Τὸ σπὸρ εἶναι ἀκόμα ἡ δικτατορία ποὺ ἀσκεῖ ἡ νεολαία πάνω στὰ γηρατειά. Καὶ σὲ μιὰ κάποια ἡλικία, τὸ νὰ συνεχίζεις νὰ παίζεις μπάλλα, σημαίνει ὅτι ἀρνεῖσαι πὼς εἶσαι σαράντα ἢ πενῆντα χρονῶν. Πραγματικά, τὸ παιχνίδι δὲν ὑπάρχει πιὰ μέσα στὸ σπὸρ καὶ τὸ ὅτι ἀποδεχόμαστε τὸ σπὸρ σημαίνει ὅτι ἀποδεχόμαστε τὸ συναγωνισμὸ ποὺ ξαναβρίσκουμε στὶς δομὲς πολιτικῶν ὁμάδων. Ἐὰν φτάσουμε στὴ μεταβολὴ τῆς ἀντίληψης τῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης αὐτὸ θὰ δώσει νέα μορφὴ στοὺς ἀγῶνες ποὺ κάνουμε. Στὸ κεφάλι μου, ὀρθολογιστικά, αὐτὸ κατορθώνω νὰ τὸ ἐκφράσω, ἀλλὰ τὸ Σάββατο ποὺ μᾶς ἔρχεται... Εἶναι ἕνα γερὸ ὀχυρὸ στὸ κεφάλι μου.

Τὸ πρῶτο μου μεγάλο ὄνειρο εἶναι νὰ παρακολουθήσω τὸ γύρο τῆς Γαλλίας πάνω σ' ἕνα μοτοποδήλατο. Τὸ δεύτερό μου, μετὰ τὴν ἐπανάσταση, θὰ εἶναι νὰ γίνω ἀθλητικὸς ρεπόρτερ.

— Γιατί θὰ ὑπάρχουν πάντοτε διαφορετικὰ μάτς μετὰ τὴν ἐπανάσταση;

—Ἔ, βέβαια! Στὴ μεταβατικὴ περίοδο, ὁ σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ μετάβαση στὸν κομμουνισμό, εἶναι ποὺ θὰ ἐπιτραπεῖ σ' ὅλο τὸν κόσμο νὰ πραγματοποιήσει τὰ ὄνειρά του ποὺ εἶχε στὴν ἀστικὴ κοινωνία, κι ὅταν ἀκόμα ὁ κομμουνισμὸς εἶναι στὴν ἡμερησία διάταξη.

6. Ταξίδι στὸ ἐξωτερικὸ τοῦ κομμουνισμοῦ

«Στὸ Μάη τοῦ 1968 καὶ ἀπὸ τότε, ἔγινε δυνατὸ νὰ ἐπαληθεύσουμε ὅτι, σ' ἕνα μεγάλο μέρος, ὁ ἀριστερισμὸς εἶναι ὁ πιὸ κοντινὸς δρόμος ἀπὸ τὴν ὁλοκληρωτικὴ πολιτικὴ ἄγνοια στὸν πιὸ πρωτόγονο ἀντι-κομμουνισμό.»

Ζ ώ ρ ζ Σ ε γ κ ὸ

Εἶμαι μέχρι τὰ μπούνια ἀντικαπιταλιστής, ἀντιεξουσιαστικὸς καὶ ἀ ν τ ι κ ο μ μ ο υ ν ι σ τ ή ς. Γιὰ μένα, ἡ σταλινική, ρεφορμιστικὴ σκέψη ποὺ εἶναι συστατικὴ τῶν δομῶν τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, εἶναι μιὰ στιγμὴ τῆς κυρίαρχης ἰδεολογίας. Ὅταν λέω μέχρι τὰ μπούνια, σημαίνει ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ μέρος τῆς πρωταρχικῆς μου ἐξέγερσης. Μαθαίνοντας νὰ βαδίζουμε μὲ τὴν ἐπανάσταση, μαθαίνουμε νὰ εἴμαστε ἐναντίον τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Ἡ σταλινικὴ σκέψη εἶναι μιὰ στιγμὴ τῆς ἀστικῆς σκέψης καὶ ἠθικῆς. Διότι σ' αὐτὴ ξαναβρίσκουμε τὴ δομὴ τῆς ἀστικῆς σκέψης: ἐξουσιασμός, πιστότητα, ὑπακοή, μακιαβελισμός, σωβινισμός. Πρέπει συνεχῶς νὰ ἐπικαλούμαστε τὴν ἐλευθερία —τὴ δημοκρατική— γιατὶ δὲν εἶναι ζωντανή. Ἀλλὰ τὰ ΚΚ δὲν μποροῦν ν' ἀγωνιστοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερία γιατὶ τὴν ἔχουν ξεχάσει. Αὐτὸ ποὺ πρέπει, λοιπόν, νὰ καταλάβουμε εἶναι ἡ ὁμοιότητα μεταξὺ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καὶ τῆς σταλινικῆς ἀ ν τ ι - κ ο ι ν ω ν ί α ς.

Γιὰ ἕνα νέο στὰ '68, νὰ εἶναι ἐπαναστάτης, σημαίνει ἐπίσης ὅτι εἶναι ἐναντίον τοῦ Κ.Κ. Νὰ εἶναι δηλαδή, ἀντικαπιταλιστὴς καὶ ἀντικομμουνιστής. Δὲν ἦταν ἐκλογὴ δική μου νὰ εἶμαι ἀντικομμουνιστής. Ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ἔκαμαν ἀντικομμουνιστὴ ἦταν τὸ Κ.Κ. καὶ οἱ λ ε γ ό μ ε ν ε ς κομμουνιστικὲς χῶρες. Ποιός δὲ γίνεται ἀντι-ἰμπεριαλιστὴς ὅταν διαβάσει αὐτὸ ποὺ γινόταν στὸ Βιὲτ-Νάμ; Ποιὸς δὲν γίνεται ἀντικομμουνιστὴς διαβάζοντας τὴν ἀφήγηση τῆς οὑγγρικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1956; Στὸ ἐρώτημα: ποιὸς εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὸν ἀντικομμουνισμό, ὑπάρχει μόνο μιὰ ἀπάντηση, οἱ κομμουνιστές.

ΑΥΤΟΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΥΟ

Ἡ ρούσικη ἐπανάσταση εἶχε τέτοιο στόχο, ὥστε μέσα στὰ ἑ-

ξήντα χρόνια ταυτιζόταν ἀκόμα σοσιαλισμὸς καὶ ἐπανάσταση μὲ τὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση. Καὶ σήμερα, ὅταν κριτικάρουμε τὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία, πολὺ γρήγορα οἱ ἄνθρωποι λένε: «Ὡραῖα, ἀλλὰ ἡ ΕΣΣΔ;...» Στὰ 1917 ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἧττα εἶχαν κάνει στὴ Ρωσία τὴν ἐπανάσταση ἀναγκαία. Ἐναντίον τῆς ἀθλιότητας, ὁ λαὸς πολέμησε γιὰ ψ ω μ ί, ε ἰ ρ ή ν η καὶ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α. Ἦταν μιὰ ἰδιαίτερη ἱστορικὴ περίσταση. Ὅταν ζοῦμε τὴν ἐξέλιξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἡ ἐπανάσταση ποὺ διεξήχτηκε ἀπὸ τοὺς μπολσεβίκους μοῦ φαίνεται λογική. Δὲν βλέπω πῶς μιὰ προλεταριακὴ ἐπανάσταση θὰ μποροῦσε νὰ γίνει μέσα σὲ μιὰ χώρα ὅπου τὸ προλεταριάτο δὲν ὑπάρχει μαζικά. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης κιόλας, τὸ προλεταριάτο ἐπέμβηκε σὰν τάξη μερικὲς φορές. Πιστεύω πὼς ἡ ρούσικη ἐπανάσταση ἔβαλε σὰν στόχο τὴν ἑνοποίηση τῶν ἀγροτικῶν τάξεων μ' ἕνα προλεταριάτο ποὺ γεννιόταν. Σὲ μιὰ κατάσταση ποὺ οἱ τάξεις εἶναι σ' ἕνα στάδιο ἀνάπτυξης ἄλλο ἀπ' ὅτι στὴ Δύση —σημαντικὰ ἀγροτικὰ στρώματα, ἐργατικὴ τάξη ποὺ μειοψηφεῖ, καὶ ἀστικὴ τάξη ποὺ δὲν ἔπαιξε τὸν ἱστορικό της ρόλο— τὸ μπολσεβίκικο κόμμα ἔπρεπε νὰ ἀντικαταστήσει αὐτὸ ὅλες τὶς ἐλλείψεις τῆς ρούσικης κοινωνίας.

Ἡ ρούσικη ἐπανάσταση καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἕνωση δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὸν σοσιαλισμό. Δὲν πρόκειται γιὰ ζήτημα ἠθικῆς. Γιὰ μᾶς, τὸ πρόβλημα τοῦ σοσιαλισμοῦ δὲν εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἀναδιανομῆς τῆς δυστυχίας καὶ τῆς φτώχειας. Θὰ ἤμουν σύμφωνος μὲ τοὺς Γερμανοὺς κομμουνιστὲς τῆς ἀριστερᾶς νὰ πῶ ὅτι ἡ ρούσικη ἐπανάσταση εἶναι ἡ τελευταία ἀστικὴ ἐπανάσταση στὴν Εὐρώπη. Ὁ μπολσεβικισμὸς ἔκαμε πραγματικὰ δυνατὴ τὴν ἐξέλιξη τῆς ρούσικης βιομηχανικῆς κοινωνίας, ὅπως ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση ἐπέτρεψε τὴν ἐμφάνιση τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας.

Ἡ ρούσικη ἐπανάσταση εἶναι, ἄρα, μιὰ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση χωρὶς ἀστικὴ τάξη. Ἡ ριζικὴ ἀλλαγὴ τῆς δομῆς τῆς ρούσικης κοινωνίας ὑπῆρξε ἀναγκαία γιὰ νὰ ἐπιτρέψει αὐτὴ τὴν ἐκβιομηχάνιση. Τὸ μπολσεβίκικο κόμμα ἀναλαμβάνει τὸ ἱστορικὸ καθῆκον νὰ τὴ διευθύνει· αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι ἔτσι διαφθαρμένο γιὰ νὰ καλύψει τὶς ἐλλείψεις τῆς ρούσικης ἀστικῆς τάξης. Κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε τὸ ΚΚΣΕ ὅτι παίζει τὸ ρόλο μιᾶς νέας τάξης. Γιὰ τὶς μάζες, ἡ ἐκβιομηχάνιση σημαίνει τὴν τρομοκρατία τόσο ὅσο καὶ τὴ συνολικὴ ἀνατροπὴ τῆς καθημερινῆς τους ζωῆς. Αὐτὴ τὴν «τρομοκρατία» εἶχε χρέος νὰ πραγματοποιήσει ἡ ρούσικη ἐπανάσταση γιὰ νὰ νικήσει τὴν πείνα —οἱ ἡγέτες τῆς ἐπανάστασης ἔγιναν ὑποχρεωτικὰ οἱ ἡγέτες τῆς τρομοκρατίας. Ἂν βάλουμε τὸ ἐρώτημα: «Ἦταν δυνατὴ μιὰ ἄλλη διέξοδος στὴ ρούσικη ἐπανάσταση;», πρέπει ἐπίσης νὰ ρωτή-

σουμε: «Εἶναι δυνατὸ τὸ πέρασμα μιᾶς φεουδαρχικῆς κοινωνίας σὲ μιὰ βιομηχανικὴ κοινωνία χωρὶς τὴν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης ἢ τοῦ ὑποκατάστατού της ποὺ ὑπῆρξε τὸ ΚΚΣΕ;» Αὐτὸ ποὺ δὲν τὸ λέμε ἀρκετὲς φορές, εἶναι ὅτι οἱ κοινωνίες μας καὶ τὰ πλούτη τους, οἰκοδομήθηκαν πάνω σὲ ἀναρίθμητους πόνους: τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀγροτῶν ποὺ ἐγκατάλειψαν τὸν πανάρχαιο τρόπο ζωῆς τους γιὰ νὰ ξαναβρεθοῦν στὶς βιομηχανικὲς περιοχὲς ποὺ γεννιοῦνταν, δεκατέσσερις ὧρες δουλειᾶς τὴ μέρα χωρὶς διακοπή, παιδιὰ ποὺ δουλεύουν στὰ ὀρυχεῖα, ἡ φυματίωση...

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐκβιομηχάνισης τῶν δυτικῶν χωρῶν στὸν 19ο αἰώνα καὶ τῆς ἐκβιομηχάνισης τῆς ΕΣΣΔ, βρίσκεται στὸ ὅτι τὴν τελευταία τὴ σκέφτηκαν καὶ τὴν ὀργάνωσαν ἐνῶ ἡ πρώτη ἦταν ἄγρια. Στὴν ΕΣΣΔ, ὑπῆρξαν καὶ ὄψεις θετικὲς ὅπως ἡ ἀπουσία ἐργασίας τῶν παιδιῶν, ἡ μέρα τῶν 8 ὡρῶν, οἱ βραδεῖς ρυθμοὶ ἐργασίας, δλ' αὐτὰ ποὺ ἦταν καρποὶ τῆς πείρας τοῦ ἐργατικοῦ εὐρωπαϊκοῦ κινήματος τοῦ 19ου αἰώνα. Ἀλλά, ὑπῆρξαν καὶ ἀρνητικὲς ὄψεις ἐπίσης, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ συστηματικὸ καὶ συνειδητὸ χαρακτήρα τῶν διαδικασιῶν, ὅπως εἶναι τὸ εἰκονικὸ δικαίωμα ἀπεργίας, ἡ βίαιη καὶ γρήγορη καταστροφὴ τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, ὁ ταϋλορισμός κλπ. Ἡ κοινωνικο - οἰκονομικὴ τρομοκρατία ἔχει γιὰ βάση τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ μαρξισμοῦ ὅτι στηρίζεται στὴν ἐπιστήμη. Τὸ μπολσεβίκικο κόμμα —δηλαδὴ ὁ πιὸ συνειδητὸς πυρήνας του, ἡ ἡγεσία του— ὄντας φορέας τῆς προλεταριακῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ξέρει αὐτὸ ποὺ εἶναι σωστό. Καμμιὰ ἀνάγκη νὰ προσέξει τί λένε οἱ μάζες. Τόσο περισσότερο ὅσο ἡ κοινωνικὴ καὶ ἰδεολογικὴ βάση τοῦ σοβιετικοῦ βιομηχανικοῦ σχεδίου εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ ἀδύνατες. Νὰ δοθεῖ προσοχὴ σ' αὐτὰ ποὺ λένε οἱ μάζες θὰ ἦταν νὰ μπεῖ σὰν ἀδιάκοπο καθῆκον ἡ ἄρνηση μιᾶς πολύμορφης ἄρνηση τῶν διαδικασιῶν ποὺ βρίσκονται σὲ λειτουργία (Κρονστάνδη). Βέβαια, ἡ κοινωνικο - οἰκονομικὴ τρομοκρατία συμβαδίζει μὲ τὴν πολιτικὴ τρομοκρατία. Πρῶτα - πρῶτα εἶναι μιὰ τρομοκρατία γιακωβίνικου στύλ: οἱ πολιτικοὶ ἐχθροὶ τοῦ μπολσεβίκικου σχεδίου πρέπει νὰ ἐξαφανιστοῦν (διάλυση συντακτικῆς συνέλευσης, καταπίεση ἐναντίον τῶν μενσεβίκων, τῶν σοσιαλ - ἐπαναστατῶν). Ὅταν οἱ πολιτικὲς ὁμάδες, οἱ ἱκανὲς νὰ ἐνσαρκώσουν μία ἄλλη πολιτικὴ ἐξαφανίστηκαν, ἡ πολιτικὴ τρομοκρατία δὲν ἐξαφανίζεται. Στὸ μεταξύ, ἐξαιτίας τῆς δοκιμασίας τῶν γεγονότων, ἡ καθοδήγηση τοῦ ΚΚΣΕ συνειδητοποίησε ὅτι ἡ δράση της εἶναι ἐμπειρικὴ καὶ ὄχι ἐπιστημονική. Καὶ τότε, ἀφοῦ οἱ οἰκονομικὲς ἀποτυχίες καὶ οἱ δυσκολίες δὲν μποροῦσαν ν' ἀποδωθοῦν σὲ σαμποτάζ ἄλλων πολιτικῶν κομμάτων, οἱ ἐχθροὶ ἔπρεπε νὰ βρίσκονται μέσα στὸ κομμουνιστικὸ κόμμα. Ἡ «ἐργατικὴ ἀντιπολίτευση» ἀπομακρύνθηκε. Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι πρέπει νὰ σκεφτόμαστε συστηματικά, ἐπιστημονικὰ τὶς διαδικασίες κοινωνικοῦ καὶ

οἰκονομικοῦ μετασχηματισμοῦ ὁδηγεῖ σὲ συστηματικὰ ψέματα καὶ στὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα.

Σκέφτομαι ὅτι ὁ κοινωνικὸς μετασχηματισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἁπλὰ ἀντικειμενικός. Ἂν θέλει νὰ εἶναι χειραφετητικός, πρέπει ν' ἀκολουθήσει τοὺς μαιάνδρους τῆς ἀνθρώπινης ὑποκειμενικότητας. Τὸ μπολσεβίκικο κόμμα ἤθελε νὰ εἶναι φορέας τῆς ἱστορικῆς ἀντικειμενικότητας. Οἰκοδόμησε μιὰ κοινωνία τάξεων ποὺ δικαιολογεῖται ἰδεολογικὰ ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ πρακτικὰ ὑποτάζει τὶς ἄμεσες ἀνάγκες τῶν μαζῶν στὴν ἱστορία, ἄρα στὸ ἴδιο τὸ κόμμα. Στ' ὄνομα τῆς ἱστορικότητας ἀναπτύσσεται τὸ συγκεντροποιητικὸ σύμπαν. Ἡ ἀπόκοσμη προσωπικότητα τοῦ Στάλιν γίνεται δευτερεύουσα. Ἡ μπολσεβίκικη ἐκβιομηχάνιση πέρασε ἀπὸ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης, ἡ ἀστικὴ ἐκβιομηχάνιση ἀπὸ τὸ θάνατο ἑκατομμυρίων ἀνθρωπίνων ὄντων μέσα στὰ ἐργοστάσια, στὰ ὀρυχεῖα, στοὺς πολέμους, στὴν καταναγκαστικὴ ἐργασία. Ἡ ἐλπίδα γιὰ ἀληθινὴ ἐλευθερία καὶ δημοκρατία ποὺ φέρνουν μέσα τους ὅλες οἱ ἐπαναστάσεις εἶναι πέρα ἀπ' αὐτὰ τὰ δυὸ κοινωνικὰ συστήματα. Διότι αὐτὴ ἡ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ ἔγινε δυνατὴ ἀπὸ τὴ δραστηριότητα τῶν κοινωνικῶν μαζῶν. Ἡ ἐπανάσταση εἶναι μιὰ βίαιη κοινωνικὴ ρήξη πού, ἐξαιτίας τῆς ξαφνικότητάς της καὶ τῆς γενίκευσής της, εἶναι ἀνεξέλεγκτη: τὸ ἐπαναστατικὸ προτσὲς δὲν μπορεῖ νὰ κατευθύνεται ἀπὸ μιὰ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση. Ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν αὐθόρμητη καὶ ἐλευθερωτικὴ λαϊκὴ πρωτοβουλία. Ὁ στόχος τῆς ρούσικης ἐπανάστασης δὲν εἶναι τὸ πραξικόπημα τῶν μπολσεβίκων, εἶναι ἐπίσης καὶ ἰδίως ἡ ὀργανωσιακὴ ἱκανότητα τῶν μαζῶν (τὰ σοβιέτ). Σ' αὐτὸ ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1917 παραμένει ἕνας ἀπὸ τοὺς φάρους τῆς Ἱστορίας τῆς χειραφέτησης τῶν ἀνθρώπων. Δημεύοντας τὴν ἐλπίδα ποὺ ἐνσαρκωνόταν στὰ σοβιέτ, οἱ μπολσεβίκοι μπόρεσαν νὰ ἐπιβληθοῦν σὰν μιὰ δῆθεν ἐπαναστατικὴ ἡγεσία τοῦ παγκόσμιου ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Μὲ τὸ πραξικόπημά τους, μετατόπισαν αὐτὸ τὸ φάρο, ὅπως κάνουν οἱ ληστὲς ποὺ ἀνάβουν φωτιὲς μέσα στὴ νύχτα, πάνω ἀπὸ βράχια, γιὰ νὰ λεηλατήσουν τὰ καράβια ποὺ ζητοῦν ἕνα λιμάνι μετὰ τὴν τρικυμία. Εἶναι βέβαιο ὅτι, ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε στὰ 1917 ἡ ἐργατικὴ τάξη, ἀναδύθηκε τὸ πρόσωπο ἑνὸς προλεταριακοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Σ' αὐτὴ τὴν περίοδο κοινωνικῆς ἀνατροπῆς ποὺ θὰ ὁδηγοῦσε στὴν ἐκβιομηχάνιση τῆς ΕΣΣΔ, τὰ ἐργατικὰ συμβούλια εἶχαν αἰχμὴ τους τὸ μέλλον — τὴν ἐλπίδα, τὴν ἱκανότητα πρωτοβουλίας καὶ νεωτερισμοῦ τῶν μαζῶν. Τὰ ἐργατικὰ συμβούλια ἔβαλαν αὐτὸ τὸ οὐσιαστικὸ πρόβλημα: τὴν ἐλευθερία τοῦ λόγου, ποὺ περιπαίχτηκε στὶς καπιταλιστικὲς χῶρες. Ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔχουμε πεῖ βγαίνει, ὅτι τὸ προλεταριάτο ἦταν μιὰ τόσο μικρὴ μειοψηφία, ὥστε μόνο σὰν σκέψη μπορεῖ νὰ σταθεῖ, ὅτι στὰ 1917 μποροῦσε νὰ γεννηθεῖ ἕνα χειραφετητικὸ

προτσές συγκεντρωμένο γύρω ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξη. Γι' αὐτὸ ἡ συζήτηση Λένιν — ἐργατικὰ συμβούλια εἶναι, γιὰ τὴν πρακτικὴ ἱστορία, κενὴ ἀπὸ ἔννοια. Ἔτσι, κάθε ἐπαναστατικὴ ὁμάδα ποὺ ἀναφέρεται στὴ μπολσεβίκικη ἐπανάσταση εἶναι αἰχμάλωτη μιᾶς παραποιημένης ἱστορίας καὶ μιᾶς καταπιεστικῆς ἰδεολογίας.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΤΟΙΧΟΥ

Ἡ μπολσεβίκικη ἐπανάσταση δὲν εἶναι μόνο ἕνα ζήτημα ἱστορικὸ — ζήτημα τῶν ριζῶν τῆς ἐπαναστατικῆς μου ταυτότητας. Εἶναι ἐπίσης ἕνα θέμα ἐπίκαιρο καὶ πολιτικό. Οἱ σταλινικοὶ καρποὶ ὑπάρχουν. Ὑπῆρξαν ὁ Οὔλμπριχτ καὶ ὁ Τορέζ. Ὑπάρχει ὁ Μαρσαὶ καὶ ὁ Χόνεκερ. Καὶ ἡ δική μας τύχη —ἢ ἡ δυστυχία μας — εἶναι ὅτι ἐὰν τὸ ΚΚ Γαλλίας ἀναφέρεται σ' ἕνα σχέδιο δημοκρατικῆς κοινωνίας —πράγμα ποὺ μπορεῖ νὰ προκαλέσει πολλὲς συγχύσεις— τὸ δυτικογερμανικὸ ΚΚ ἔχει γιὰ ὑπονοούμενο σχέδιο τὴν τάση γενίκευσης τῆς ἀνατολικογερμανικῆς κοινωνίας σ' ὁλόκληρη τὴ Γερμανία. Αὐτὸ εἶναι τόσο περισσότερο ἐνδιαφέρον στὴν προπαγάνδα ὅσο ἐδῶ τὸ ΚΚ εἶναι πολὺ ἀδύνατο, γιὰ λόγους ἱστορικούς. Πρῶτα - πρῶτα εἴχαμε ἐξαφάνιση τῶν κομμουνιστικῶν στελεχῶν στὰ ναζιστικὰ στρατόπεδα. Ἔπειτα, τὴν ἀντικομμουνιστικὴ προπαγάνδα στὴ διάρκεια τοῦ ψυχροῦ πολέμου (στὰ 1956 πιάστηκαν πολλοὶ κομμουνιστὲς μαχητές). Ἀκόμα καὶ τώρα, ἕνας κομμουνιστὴς δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ὑπάλληλος, δάσκαλος... Ἀλλὰ ἡ ἐξήγηση τῆς ἀδυναμίας τοῦ δυτικογερμανικοῦ Κ.Κ. δὲν πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ μόνο στὴν καταπίεση. **Ἐδῶ, ὁ παραδοσιακὸς** κομμουνισμός, δὲν εἶναι μόνο ἕνα σχέδιο. Εἶναι μιὰ πραγματικότητα: ἡ Ἀνατολικὴ Γερμανία στὶς πόρτες μας. Μερικοὶ λένε ὅτι ἡ ἀντικομμουνιστικὴ προπαγάνδα στὴν Ὁμοσπονδιακὴ Δημοκρατία τῆς Γερμανίας (Ο.Γ.Δ.) λυσσάει γιὰ νὰ διαστρεβλώσει τὴ φύση τῆς πραγματικότητας μιᾶς «σοσιαλιστικῆς Γερμανίας». Πιστεύω πὼς δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ λυσσάει: τὸ πιὸ μεγάλο ἀντικομμουνιστικὸ ὅπλο εἶναι ἡ Ἀνατολικὴ Γερμανία ἢ ἡ ΕΣΣΔ. Πάνω σ' αὐτὸ ἔπαιξαν οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπιχορηγώντας τὴν ἀνάπτυξη τῆς ὁμοσπονδιακῆς Γερμανίας. Ταυτόχρονα, ἡ ΕΣΣΔ, στ' ὄνομα τοῦ «προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ», ἀποσύνδεε καὶ λεηλατοῦσε τὰ ἐργοστάσια στὴν Ἀνατολικὴ Γερμανία γιὰ νὰ τὰ ξαναφτιάξει στὴν ΕΣΣΔ.

Χωρὶς νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ πολύπλοκο πρόβλημα τοῦ χωρισμοῦ τῶν δυὸ Γερμανιῶν, πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι, μέσα στὶς καθημερινὲς συζητήσεις ποὺ γίνονται ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι διερωτιόνται: «Μήπως εἶναι πιὸ εὐτυχεῖς ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ τοίχου; Μήπως δουλεύουν πιὸ ἐλεύθερα; Ποιὰ εἶναι ἡ διαφορὰ ἑνὸς καπι-

ταλιστικοῦ κι ἑνὸς σοσιαλιστικοῦ ἐργοστασίου; Μήπως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἱεραρχικὸ σύστημα τὸ βασισμένο στὸ μισθὸ καὶ στὴν παραγωγικότητα;» Οἱ πιὸ δυσάρεστες ὄψεις τῆς γερμανικῆς παράδοσης ξανάρχονται σ' αὐτὸν τὸν ἀνατολικογερμανικὸ σοσιαλισμό: οἱ παράτες τῶν «ἐπαναστατῶν» στρατιωτῶν μὲ τὸ βῆμα τῆς χήνας τῶν Πρώσσων στρατιωτῶν! Ὅταν ὀνειρεύομαι μιὰ σοσιαλιστικὴ χώρα, βλέπω νὰ μὲ ὑποδέχεται μιὰ ὁμάδα μουσικῆς πόπ, μιὰ ἀληθινὰ λαϊκὴ γιορτή, ὅπου θὰ αἰσθανόμουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ζοῦν ἀλλοιώτικα. Ἀλλὰ ἡ πραγματικότητα τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς δὲν δίνει τὴν ἐπιθυμία σὲ κανέναν νὰ γίνει κομμουνιστής, ν' ἀλλάξει σύστημα. Δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ θλιβερὸ ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸ Βερολίνο: μιὰ μεγάλη πλατεία, μὲ μεγάλα οἰκοδομήματα —ὅπως ἐδῶ— ἕνα ξενοδοχεῖο μὲ 30 πατώματα, ἀλλέες μὲ μεγάλα σπίτια, ἡ θλίψη μιᾶς πόλης ὅπως τὸ Νανσύ. Τὰ μπιστρὸ εἶναι ταυτόσημα· τίποτα δὲν συμβαίνει· ὁ σοσιαλισμός, ἂν ἀληθινὰ ὑπάρχει, βρίσκεται στὸ δρόμο ὅπου κανεὶς θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν αἰσθανθεῖ. Δὲν πιστεύω ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς μετριέται ἀντικειμενικὰ μέσα στὸν ἀριθμὸ τῶν κιλῶν ποὺ παράχθηκαν καὶ τῶν τόννων τοῦ ἀτσαλιοῦ ποὺ ἐξάχτηκαν. Ἡ οἰκονομία πρέπει νὰ λειτουργεῖ κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ ὑπάρχει ἕνα ἄμεσο ὑλικὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μέσα στὴ ζωή τους. Τὸ Ἀνατολικὸ Βερολίνο εἶναι ἡ ἀνία μιᾶς ἐπαρχιακῆς πόλης τὴν Κυριακὴ τὸ ἀπόγευμα, χωρὶς τὴ μεγάλη ἀστικὴ πολυτέλεια ποὺ ἔχουν οἱ εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες.

Σύντροφοι μοῦ περίγραψαν τὸ Φεστιβὰλ Νεολαίας, πρὶν δύο χρόνια στὸ Ἀνατολικὸ Βερολίνο. Σὲ μερικὲς στιγμὲς ἦταν μιὰ θύελλα ἀπὸ φιλιά: ὅλη ἡ ἐπίσημη ὀργάνωση ἦταν σοκαρισμένη πολὺ ἀλλὰ δὲν ἤξερε πῶς νὰ ἐπέμβει ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ συλλογικοῦ ξεφρενιάσματος. Σὲ μιὰ συζήτηση μὲ θέμα τὴν ἐργασία ἕνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους εἶπε· «Δὲν καταλαβαίνω τὴν ἀνάγκη τῶν διαρκῶν πληρεξουσίων. Γιατὶ στὴν Ἀνατολικὴ Γερμανία ὑπάρχουν πληρεξούσιοι ὑπάλληλοι ποὺ γιὰ δέκα ἢ εἴκοσι χρόνια δὲν ξαναβάζουν ποτὲ τὸ πόδι τους στὸ ἐργοστάσιο; Δὲν θὰ ἄξιζε περισσότερο αὐτοὶ νὰ ξαναγύριζαν ὕστερ' ἀπὸ δυὸ χρόνια καὶ νὰ τοὺς ἀντικαταστοῦσαν ἄλλοι;» Καὶ ὁ ὑπάλληλος τοῦ ΚΚ γρύλισε:

— Εἶναι πολὺ παιδικὸ αὐτὸ ποὺ λέτε. Εἶναι μιὰ ὁλόκληρη ἐπιστήμη ἡ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς καὶ δὲν εἶναι ἱκανὸς ὅλος ὁ κόσμος νὰ κάνει αὐτὴ τὴ δουλειά. Καὶ ἡ διαίρεση τῆς ἐργασιας εἶναι ἀναγκαία στὶς σοσιαλιστικὲς χῶρες γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συγκρατήσει τὸ συναγωνισμὸ τῶν καπιταλιστικῶν χωρῶν.

Πολλοὶ νέοι δὲν ἦταν σύμφωνοι:

— Ἀπὸ 'δῶ κι ἕνα χρόνο καὶ περισσότερο προσπαθοῦμε ἀκριβῶς νὰ ξαπολύσουμε τὴ συζήτηση πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα μέσα στοὺς πυρῆνες μας καὶ μέσα στὴν πόλη, ἀλλὰ πάντοτε μπλοκαρί-

στηκε. Σκεφτόμαστε ὅτι στὸ τέλος ἑνὸς χρόνου θὰ ἔπρεπε ὅλοι οἱ ὑπάλληλοι νὰ ξαναγυρίζουν στὴ δουλειὰ καὶ ὅτι χρειάζεται μιὰ διαρκὴς περιστροφὴ τῶν καθηκόντων.

Μὲ λίγα λόγια, τὸ λιβάνισμα τοῦ «πατρίδα — ἐργασία — οἰκογένεια» καθορίζει τὴ σημερινὴ Ἀνατολικὴ Γερμανία.

Τὰ κοινόβια, αὐτὸς ὁ τρόπος νὰ ζεῖς συλλογικά, ποὺ βγῆκαν ἀπὸ τὸ φοιτητικὸ κίνημα τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, συζητήθηκαν πολὺ ἐκεῖ. Τὸ κόμμα ξαπόλυσε ὁλόκληρη ἰδεολογικὴ ἀντεπίθεση ἐναντίον τῆς μικροαστικῆς ἀφθονίας: στὰ ἐπιχρυσωμένα μπλουζὸν ποὺ ζοῦν σὲ βάρος τῆς ἐργατικῆς τάξης. Βέβαια. γνωρίζω Ἀνατολικογερμανοὺς ποὺ λένε: «Ὁ καπιταλισμὸς δὲν μᾶς παρασύρει. Εἶναι πολὺ τ α χ ὺ ς (ἀλλὰ λένε ἐπίσης, σὰν καλοὶ μαρξιστές, ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς στὴν Ἀνατολή, παρ' ὅλα τὰ πρωτά του, εἶναι ὁπωσδήποτε ἕνα βῆμα ἐμπρὸς πρὸς τὴν οἰκοδόμηση τοῦ κομμουνισμοῦ).

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ὀρθολογιστικὰ ἡ ἀνατολικογερμανικὴ γραφειοκρατία προστατεύει τὴν ἐργατικὴ δύναμη ἀπὸ τὰ δυστυχήματα, οἰκοδομεῖ καὶ ἕναν τοῖχο γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὴ μαζικὴ μετανάστευση τῶν εἰδικευμένων ἐργατῶν καὶ τῶν στελεχῶν. Ἀναλογικὰ ἐκεῖ ὑπάρχουν τρεῖς φορὲς λιγότερα ἐργατικὰ ἀτυχήματα ἀπ' ὅτι ἐδῶ, τρεῖς φορὲς λιγότεροι νεκροί. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι αὐτὴ ἡ κοινωνία εἶναι πιὸ ἀνθρώπινη. Αὐτοὶ κατάλαβαν τὸ παράλογο τοῦ καπιταλιστικοῦ συναγωνισμοῦ: ἕνας κάποιος τύπος προστασίας τῆς ἐργατικῆς δύναμης εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῆς ἀνάπτυξης τῆς παραγωγικότητας.

Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης. Ὑπάρχουν μόνο ἐνδιαφέρουσες ἀποχρώσεις. Ἀπέναντι στὸν παγωμένο κόσμο τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ὑπάρχει ἐδῶ ἕνα κλίμα πάλης καὶ συγκίνησης στὸ ἐπίπεδο τῆς οἰκονομικῆς ἐξουσίας —ποὺ ὑποκινεῖται ἀπὸ τὸν καπιταλιστικὸ συναγωνισμὸ — ὅπως ἐκεῖ κάτω πρέπει νὰ ὑπάρχει ἕνα κλίμα πάλης καὶ συγκίνησης στὸ ἐπίπεδο τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚ. Αὐτὴ ἡ συγκέντρωση τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐξουσίας πρέπει κανονικὰ ν' ἀνοίγει τὴν ὄρεξη γιὰ ἐξουσία, ὄρεξη ποὺ γιὰ μᾶς εἶναι ἀκατανόητη. Ὁ Ζισκὰρ δὲν θὰ ἔχει ποτὲ τὴν ἐξουσία τοῦ Χόνεκερ. Ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη εἶναι τὸ βασίλειο τῶν τεχνοκρατῶν. Ὁ Σωβανιάργκ, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴ Βαρσοβία, δήλωσε: «Δὲν ὑπάρχουν μεγάλες διαφορὲς μεταξὺ τῆς σοσιαλιστικῆς Πολωνίας καὶ τῆς φιλελεύθερης Γαλλίας». Δὲν ἔχω λόγους νὰ μὴ τὸ πιστέψω. Σκέφτομαι πὼς ἡ κοινωνία τῆς Ἀνατολῆς εἶναι μιὰ κοινωνία τόσο ἀπάνθρωπη ὅσο καὶ ἡ μοντέρνα καπιταλιστικὴ κοινωνία. Τὸ μόνο ποὺ ἔχουν κάνει εἶναι ἕνα βῆμα πρὸς μιὰ ὁλικὴ διεύθυνση τῆς ἐργασίας πιὸ ὀρθολογισμένη. Νὰ δουλεύεις, κι αὐτὸ εἶναι ὅλο. Ὅπως ἡ δου-

λειά παράμεινε καταπιεστική, οἱ ἄλλες ὄψεις τῆς ζωῆς, οἱ ἀνέσεις σὰν παράδειγμα, δὲν ἔχουν ἀλλάξει καθόλου.

Ἡ μαζικὴ κουλτούρα εἶναι ἡ ἔκφραση μιᾶς κοινωνίας. Καὶ οἱ βιομηχανικὲς κοινωνίες παράγουν ἕναν καὶ τὸν αὐτὸ τύπο κουλτούρας καὶ μουσικῆς. (Δὲν μιλῶ γιὰ τὴ μουσικὴ τῶν νέων, τὸ ποπ καὶ τὴν ἠλεκτρονικὴ μουσική.) Σὰν παράδειγμα, μόλις ἄρχισε τὸ Κύπελλο τοῦ Κόσμου γιὰ τὸ ποδόσφαιρο στὸ Μόναχο, ὅλες οἱ χῶρες εἶχαν στείλει τοὺς τραγουδιστές τους καὶ τοὺς μουσικούς τους. Ἡ Ἀνατολικὴ Γερμανία ἔστειλε ἕναν τραγουδιστὴ γοητείας, στὺλ Ἀνταμό, ποὺ κάνει τρέμουλα: «Παντοῦ στὸν κόσμο ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ ἀγαπιοῦνται κι ὅταν κανεὶς θέλει μπορεῖ ν' ἀγαπήσει ὅλο τὸν κόσμο». Ὅλο συνοδευόταν ἀπὸ μιὰ μεγάλη ὀρχήστρα. Ἐδῶ, ἦταν ἡ μεγάλη ἔκπληξη: αὐτὸ ἄρεσε στοὺς ἀνθρώπους. Μιὰ πολὺ καλὴ ἐντύπωση.

Ποιός εἶναι πιὸ τρομακτικός, ὁ καπιταλισμὸς ἢ ἡ γραφειοκρατική, καταπιεστικὴ καὶ ἐκπληκτικὴ κοινωνία τῆς Ἀνατολῆς; Ἡ διαφορὰ εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔχει ἕνα λευκὸ καπέλο ἀπὸ ἕνα καπέλο λευκό. Δύσκολα μπορεῖς νὰ πεῖς σ' ἕναν ποὺ πεθαίνει στὶς τρῶγλες τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, ὅτι στὴ Σιβηρία εἶναι χειρότερα.

Τὸ νὰ ζεῖς στὴν Πολωνία δὲν πρέπει νὰ εἶναι χειρότερα ἀπὸ ἐδῶ. Ὄχι γιατὶ ἡ Πολωνία εἶναι αὐτὴ ποὺ εἶναι, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ποὺ συμβαίνει ἐκεῖ. Πάρα πολὺ θὰ μοῦ ἄρεσε νὰ δῶ στὸ Ντάντσιγκ τοὺς ἐργάτες νὰ κάνουν ἐπίθεση ἐναντίον τῶν γραφείων τοῦ ΚΚ, πρὶν τρία χρόνια. Ἦταν ἕνα ἐπαναστατικὸ γεγονὸς ποὺ ἀφήνει νὰ μαντεύουμε μιὰ συνεχὴ ἀμφισβήτηση μέσα στὴν καθημερινὴ ζωή. Ἕνας Ρῶσος ἢ Πολωνὸς σύντροφος πρέπει νὰ λέγεται: ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει στὴ Δύση: εἶναι οὔτε καὶ γιὰ κεῖ κάτω καὶ ὁ τρόπος σκέψης του εἶναι δεμένος μὲ τὴ χώρα του. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ μένα: αἰσθάνομαι δεμένος σὲ μιὰ χώρα, γι' αὐτὸ ποὺ μπορῶ νὰ κάνω κεῖ. Ἂν εἶχα περάσει ἔξη χρόνια στὸ σχολεῖο τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας περισσότερα ἀπὸ 'δῶ, μετὰ τὴν ἀπέλασή μου ἀπὸ τὴ Γαλλία, θὰ ἐπέστρεφα ἐκεῖ.

Ἐδῶ, πολλοὶ σύντροφοι αἰσθάνονται ἔνοχοι πρὸς τὴν Ἀνατολικὴ Γερμανία καὶ τὴν ΕΣΣΔ. Ἔχουν ἕνα βάρος στὴ συνείδησή τους ἐξαιτίας τοῦ φασιστικοῦ καὶ κυρίαρχου ἀντικομμουνισμοῦ, ποὺ διευκόλυνε τὴν ἀνάπτυξη αὐτοῦ τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ κράτους. Ἀλλά, σήμερα, ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ἀπὸ τοὺς σοσιαλδημοκράτες εἶναι ὁπωσδήποτε ἕνα θετικὸ βῆμα, χειραφετητικό. Οἱ σοσιαλδημοκράτες βοήθησαν στὸ ξεμπλοκάρισμα τῆς κατάστασης.

Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ἡ σταλινικὴ ἰδεολογία ἔχει τόση ἐκτίμηση στὴ γερμανικὴ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερά. Ὅλα τὰ ἐρωτήματα ποὺ ἀποκρυσταλλώνονται γύρω ἀπὸ τὸ Σολτζενίτσιν τὸ δείχνουν.

Οἱ περισσότερες μαρξιστικο-λενινιστικὲς ἐφημερίδες τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς, οἱ μαοϊστὲς λένε: «Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ ΕΣΣΔ εἶναι ἕνα σοσιαλιμπεριαλιστικὸ κράτος, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι ὁ Σολτζενίτσιν πράκτορας τοῦ ἀμερικάνικου ἰμπεριαλισμοῦ ποὺ τὸ μόνο ποὺ κάνει εἶναι νὰ δυσφημίζει τὴν πατρίδα τοῦ σοσιαλισμοῦ». Ἡ ἐξήγηση αὐτῆς τῆς παραδοξολογίας εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ ταυτίζεται μὲ τὴν ΕΣΣΔ μέχρι τὸ θάνατο στοῦ Στάλιν. Κρίνουν τὴν ἐξέγερση τῶν ἐργατῶν τοῦ Βερολίνου στὰ 1953 σὰν ἕνα χτύπημα ποὺ κατάφερε ἡ ΣΙΑ καὶ ποὺ δὲν εἶχε τίποτα τὸ προλεταριακό. Δικαιολογοῦν τὴ δράση τῶν ρούσικων ἀρμάτων, ἀκόμα κι ὅταν αὐτὴ ἡ ἐξέγερση ἦταν οὐσιαστικὰ ἐργατική! Οἱ ἐργάτες μάχονταν ἐναντίον τῆς αὔξησης τῶν ρυθμῶν. Ἀλλὰ τότε, κανένας δὲν ἤθελε νὰ ὁμολογήσει ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Γερμανία κυριαρχοῦνταν ὁλότελα ἀπὸ τὸ σταλινισμό. Κανένας δὲν ἤθελε νὰ παραδεχτεῖ ὅτι ἡ ἐργατικὴ τάξη εἶχε διεκδικήσεις δικές της καὶ πολεμοῦσε ἐναντίον τῆς ἰμπεριαλιστικῆς δύναμης τῆς ΕΣΣΔ. Τὸ ἴδιο, ἡ μαρξιστικὴ-λενινιστικὴ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ δὲν εἶναι ἱκανὴ ν' ἀναγνωρίσει ὅτι ὑπάρχουν, πραγματικά, στρατόπεδα συγκέντρωσης στὴν ΕΣΣΔ καὶ ὅτι ὁ Σολτζενίτσιν εἶναι ἕνας ὀρθόδοξος πιστὸς ποὺ περιγράφει ἀληθινὰ πράγματα. Μόνο ποὺ βάζει τὸ πρόβλημα σ' ἐπίπεδο ἀτομικό. Δὲν μίλησε ποτὲ γιὰ ἐργατικοὺς ἢ φοιτητικοὺς ἀγῶνες. Ἡ δύναμή του εἶναι νὰ λέτι τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ ξεχαρβαλώνει τὸ σοβιετικὸ συγκεντρωτικὸ σύστημα. Ἡ ἀδυναμία του εἶναι νὰ μὴ συνδέει ἕναν ἀριθμὸ κοινωνικῶν κινημάτων ποὺ ὑπάρχουν πραγματικά. Ὁ Σολτζενίτσιν μᾶς δίνει ἕναν αὐθεντικὸ πίνακα τοῦ σοβιετικοῦ φασιστικοῦ συστήματος. Ξεκινώντας ἀπὸ κεῖ, ἀνήκει σ' ἐμᾶς νὰ συνεχίσουμε στὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας καὶ νὰ ρίξουμε φῶς σὲ ὅλα τὰ ἐγκλήματα ἑνὸς ὁρισμένου σοσιαλισμοῦ. Ἀνήκει σ' ἐμᾶς νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν ἐξέγερση τῶν Πολωνῶν ἐργατῶν στὰ 1972*, τῶν Οὔγγρων ἐργατῶν στὰ 1956, ποὺ δὲν ἔγιναν γιὰ νὰ ξαναφέρουν τὸν καπιταλισμὸ (καὶ ποὺ τὸ εἶπαν ἀνοιχτά).

Στὴν Δυτικὴ Γερμανία περισσότερο ἀπὸ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ, θὰ ὑπάρξει ταύτιση τῶν μαχῶν μὲ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα ὅταν θὰ εἶναι καθαρὸ καὶ σαφὲς ὅτι αὐτὰ τὰ κινήματα δὲν ἔχουν τίποτα τὸ κοινὸ μὲ τὶς λεγόμενες κομμουνιστικὲς χῶρες. Ἐφόσον θὰ ὑπάρχει ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία, ἐφόσον θὰ ὑπάρχει μιὰ τακτικὴ σχέση μὲ τὸν κομμουνισμό, θὰ ὑπάρχει μιὰ πολὺ μεγάλη δυσπιστία. Ἡ ΕΣΣΔ, εἶναι ἑξήντα χρόνια ψέμματα· καὶ ἂν οἱ ἄνθρωποι μάχονται ἐναντίον τοῦ καπιταλισμοῦ, μάχονται ἐναντίον τοῦ ψέμματος. Νὰ προτείνεις ἕνα ἄλλο ψέμμα εἶναι ν' αὐτοκαταδικάζεσαι νὰ μὴ σὲ πιστέψουν. Ἀκριβῶς σ' αὐτὸ εἶμαι βασικὰ ἀν-

* Σ.τ.Μ. καὶ στὰ 1976.

τικομμουνιστής. Όποιος σήμερα είναι άντικαπιταλιστής, πρέπει νά είναι καί άντικομμουνιστής.

ΡΟΠΑΛΑ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Τό ΚΚ Γαλλίας, διαπιστευμένος έκπρόσωπος τής ΕΣΣΔ, είναι ό κληρονόμος τής μπολσεβίκικης έπανάστασης καί ό πρεσβευτής τοῦ «σοσιαλισμοῦ» στή Γαλλία. Ύλοποιεῖ αὐτή τήν ίστορία τοῦ ψέμματος καί τής ίστορικής παραποίησης.

Άκολουθώντας όλους τούς έλιγμούς τής ΕΣΣΔ, άποδέχτηκε ξεκινώντας άπό τά 1945 —καί άπό τή Γιάλτα— νά αύτοκαθοριστεῖ σάν τό κόμμα τοῦ στάτους κβό μεταξύ τοῦ καπιταλιστικοῦ καί τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου. Γιά είκοσι χρόνια, ή στρατηγική του ήταν νά μπλοκάρει, στό έσωτερικό μιάς καπιταλιστικής Γαλλίας, τίς άντιδραστικές άντικομμουνιστικές δυνάμεις. Βρισκόμενο μέσα στίς άξιώσεις πού περιέχει ένα παγκόσμιο στάτους γκβό, διάρθρωσε τήν έργατική τάξη κατά τέτοιο τρόπο πού οί ρεφορμιστικές δυνάμεις έπιζητοῦν νά μετατρέψουν τό κοινωνικό σύστημα καί όχι πιά νά τό άνατρέψουν. Αύτή ή προσπάθεια σταθεροποίησης τής γαλλικής κοινωνίας συντείνει στό νά βγάλει έξω άπό τήν άμερικάνικη κηδεμονία τή Γαλλία γιά νά βρεῖ αύτή ένα καθεστώς έθνικής άνεξαρτησίας: τό πάγωμα τοῦ παγκοσμίου πεδίου άπό τόν ψυχρό πόλεμο έπιτρέπει μόνο έντελώς άνώδυνες τροποποιήσεις τέτοιες πού νά μή βάζουν σέ άμφισβήτηση τήν ίσορροπία πού έχει καθοριστεῖ.

Όταν αύτή ή ίσορροπία καθορίστηκε καί ύστερ' άναγνωρίστηκε, τόν ψυχρό πόλεμο τόν διαδέχτηκε ή ύφεση. Τό πάγωμα πού είχε έπικρατήσει στίς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο στρατοπέδων τό διαδέχτηκε μιά κάποια έλαστικότητα. Είχε έρθει ή ώρα τής ίσχυροποίησης αύτής τής ίσορροπίας: ή αίτία είναι ότι στά περιθώρια τοῦ βιομηχανικοῦ κόσμου, άπό τή διάλυση τῶν άποικιακῶν αύτοκρατοριῶν —τουλάχιστο τῶν δυτικῶν— ξεπηδοῦν ταραχές, συμφέροντα πού δέν πάρθηκαν ύπ' όψη σ' αύτό τό παγκόσμιο μοίρασμα. Συστάθηκε ένα είδος άμερικανοσοβιετικής συγκυριαρχίας. Σ' αύτή τήν άναδιανομή τῶν παγκόσμιων χαρτιῶν, τά <u>ΚΚ</u> έχουν νά παίξουν ένα ρόλο. Συνεισφέρουν νά έλέγχουν, στίς Τρίτες χῶρες, τό συσχετισμό δυνάμεων μεταξύ τῶν μεγάλων δυνάμεων. Άπ' αύτή τήν προοδευτική έξέλιξη προήρθαν διάφορα συμπτώματα πού όλο καί ξεχώριζαν καλύτερα. Κατά τήν άμερικάνικη έπέμβαση στό Βιέτ-Νάμ, τά ΚΚ άρχέστηκαν σέ καμπάνιες μέ σύνθημα «Ε ί ρ ή ν η σ τ ό Β ι έ τ - Ν ά μ» (μέχρι τή στιγμή πού έγινε καθαρό ότι, οί ΕΠΑ άποδέχονταν ν' άποσυρθοῦν άπό τό Βιέτ-Νάμ. Τότε τό σύνθημα «Είρήνη στό Βιέτ-Νάμ» άντικαταστάθηκε μέ τό

«Νίκη του βιετναμέζικου λαού»). Σ' ένα πιό βασικό έπίπεδο, διευθύνοντας ένα ρεφορμιστικό έργατικό κίνημα, τά ΚΚ συμβάλλουν στήν έξασφάλιση τής σταθερότητας τών καπιταλιστικών κοινωνιών. Οί συμφωνίες τής Γκρενέλλ τό Μάη τοῦ 1968 είναι τό άλλο σημείο τής εισόδου τών σοβιετικών στρατευμάτων στήν Πράγα τόν Αΰγουστο του '68 καί τής ένοχης σιωπής τών «χωρών τών έρωτευμένων μέ τήν λευτεριά». Ένα δάνειο γιά μιά άνταπόδοση: τά σοβιετικά τάνκς στήν Πράγα έναντι τών άμερικανικών άεροπλάνων στό Βιέτ-Νάμ.

Σήμερα, οί παγκόσμιες σχέσεις έχουν άλλάξει άρκετά. Αύτό έκαμε, ώστε ή στρατηγική τής σταθεροποίησης πού είχαν χαράξει τά δυτικά ΚΚ νά ξεπέσει. Ή συμμετοχή τών ΚΚ στήν έξουσία στίς χώρες τοῦ δυτικοῦ ήμισφαίριου μπορεί νά έπιτρέψει ώστε ή μεγάλη πλειοψηφία τών έργαζομένων νά άποδεχτεί προγράμματα λιτότητας πού είναι άναγκαία γιά νά πάρει άπάνω της ή παραγωγή στίς καπιταλιστικές χώρες πού βρίσκονται σέ κρίση. Ακόμα, οί δυτικοί έπιχειρηματικοί κύκλοι εύχονται μιά πιό προωθημένη ένσωμάτωση τής ΕΣΣΔ στήν παγκόσμια άγορά (ό Κίσσινγκερ δήλωνε ότι ή ΕΣΣΔ πρέπει νά πάρει μέρος στίς συζητήσεις γιά τήν ένέργεια· οί γιαπωνέζοι έπιχειρηματίες εύχονται νά πάρει μέρος ή ΕΣΣΔ στή διαμόρφωση μιάς νέας νομισματικής τάξης). Δυό παραδείγματα αύτού τοῦ νέου άλματος στήν άλληλοδιείσδυση τών συμφερόντων τής Ανατολής καί τής Δύσης: τό άμερικάνικο Κογκρέσο έμεινε άδιάφορο στή δημιουργία μιάς κυβέρνησης Σιχανούκ — Κόκκινων Κμέρ στήν Καμπότζη. Ή Πνόμ-Πένχ δέν θά γίνει Σαϊγκόν. Καί ή Σαϊγκόν θά μπορούσε βέβαια νά γίνει μιά νέα Πνόμ-Πένχ. Στήν Πορτογαλία, κάτω άπό τήν πίεση τής Δυτικής Εύρώπης, οί ΕΠΑ άπόρριψαν τήν ύπόθεση μιάς ένοπλης έπέμβασης. Γιά όσο τό ΚΚ Πορτογαλίας δέν ξεπερνά μερικά όρια (μιά μικρή συμμετοχή στή διοίκηση τής χώρας, τό κράτημα τών βάσεων στίς 'Αζόρες), ή Πορτογαλία δέν θά γνωρίσει τήν τύχη τής Χιλής.

Έτσι δέν πρέπει νά μάς κάνει έκπληξη άν οί ΕΠΑ δέν αισθάνονται καί τόση δυσαρέσκεια στήν προοπτική τής συμμετοχής τοῦ ΚΚ Ιταλίας στήν έξουσία. Μετά τό τελευταίο συνέδριο τοῦ ΚΚΙ, ό Μπερλίνγκουερ δέν πήγε στή Γιουγκοσλαβία; Στό ίδιο συνέδριο δέν παίνεψε τήν πολιτική τής μή εύθυγράμμισης τοῦ Τίτο; Τό ΚΚΙ έξαιτίας τών ρεφορμιστικών διαδικασιών πού έχει μπεί όδηγείται στήν αύτονόμησή του σέ σχέση μέ τό σοβιετικό ΚΚ.

Πρέπει νά έξετάζεται ό παραλληλισμός μεταξύ ΚΚ Γαλλίας καί ΚΚ Ιταλίας. Από τή μιά πλευρά τό ΚΚΙ είναι έκλογικά άπομονωμένο. Δέν ύπάρχει συμφωνία μέ τό Σ.Κ. Άρα, προφανώς, όποια κι άν είναι ή έκλογική του πρόοδος, έχει λίγες πιθανότητες νά φτάσει στήν έξουσία. Άλλά, κοινωνικά, ή έλκτική του

δύναμη καὶ ὁ δυναμισμός του εἶναι τόσο δυνατά, ὥστε φαίνεται ὅλο καὶ περισσότερο σὰν ἡ ἀπαραίτητη δύναμη γιὰ ὁποιον θέλει νὰ βγεῖ ἡ Ἰταλία ἀπὸ τὴν κρίση. Ὅταν Χριστιανοδημοκράτες μιλοῦν γιὰ ἀνάγκη συμμετοχῆς τοῦ ΚΚΙ στὶς ἰταλικὲς πολιτικὲς ἀποφάσεις, δὲν εἶναι γιατὶ οἱ ἡγέτες τους ἀριστερίζουν, ἀλλὰ διότι ἀναγνωρίζουν τὴ δυναμικότητα τοῦ ΚΚΙ νὰ ξεμπλοκάρει τὴν ἰταλικὴ κοινωνία.

Ἀντίστροφα τὸ ΚΚΓ, μὲ τὴν ἐκλογική του συμμαχία μὲ τὸ ΣΚ ἔχει πιθανότητες νὰ φτάσει στὴν ἐξουσία ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Ἀλλὰ ἡ δύναμη ἕλξης καὶ κοινωνικοῦ δυναμισμοῦ του παραμένει ἀδύνατη. Αὐτὸ συμβαίνει γιατὶ ἡ μεταμόρφωση τοῦ ΚΚΓ εἶναι πολιτικὴ καὶ ὄχι κοινωνικὴ καὶ θεσμική. Ἀπὸ τὸ μονολιθικὸ Κ.Κ.Γ. τοῦ Τορὲζ σ' ἐκεῖνο τοῦ Μαρσαὶ ὑπάρχουν λίγες ἀλλαγές. Τὸ ΚΚΓ παραμένει ἕνας σταλινικὸς μηχανισμός. Ἡ ἴδια ἡ πολιτικὴ ἐξέλιξη εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ περιορισμένες: ὁ Τορέζ, ἀπὸ τὰ 1946 ἀντιμετώπιζε ἕνα κοινοβουλευτικὸ καὶ εἰρηνικὸ πέρασμα στὸ σοσιαλισμό. Αὐτὸ ποὺ ἄλλαξε εἶναι ὅτι οἱ σοσιαλιστὲς εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἀνταποκριθοῦν σ' αὐτὴ τὴν κουβέντα: πρόκειται γιὰ τὶς συνέπειες τῆς μεταμόρφωσης τῶν ἀμερικανοσοβιετικῶν σχέσεων.

Ἀλλὰ ὁλόκληρη ἡ ἐξέλιξη μιᾶς πολιτικῆς κατάστασης ἔχει συνέπειες. Τὸ βλέπουμε καλὰ ὅταν τὸ ΣΚ ἀρχίζει νὰ παίρνει μπουκιὲς ἀπὸ τὴν ἐκλογικὴ κομμουνιστικὴ πελατεία. Ἡ κρίση τῆς Ἕνωσης τῆς Ἀριστερᾶς εἶναι ἡ κρίση τοῦ ΚΚ. Ἕνας σταλινικὸς μηχανισμὸς δὲν μπορεῖ ν' ἀναλάβει μιὰ ρεφορμιστικὴ πολιτική. Τὸ ΚΚΓ, ἐπειδὴ δὲν ἀποσταλινοποιήθηκε κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ ΚΚΙ διατηρεῖ μιὰ ἄσχημη εἰκόνα. Ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή, ἡ δυναμικὴ τῆς Ἕνωσης τῆς Ἀριστερᾶς εὐνοεῖ τὸ ΣΚ. Αὐτὸ ποὺ ἀκόμα βρίσκεται σὲ ἐκκρεμότητα εἶναι τὸ θέμα ἂν αὐτὴ ἡ καθοδήγηση τοῦ ΚΚΓ γιὰ νὰ πάρει μέρος στὴν ἐξουσία τοῦ Κράτους, ἔχει διάθεση νὰ χαμηλώσει τὴν κυριαρχία της στοὺς μηχανισμούς του. Ἐὰν τὸ ΚΚΓ θελήσει νὰ ἀποκτήσει μιὰ δύναμη κοινωνικῆς ἕλξης καὶ νεωτερισμοῦ, ἐὰν τὸ ΚΚΓ «ἰταλοποιηθεῖ» —ἀποσταλινοποιηθεῖ— τότε πραγματικὰ θὰ γίνει μιὰ ρεφορμιστικὴ δύναμη. Ἂν ὄχι, θὰ παραμείνει κι αὐτὸ τερατώδικο γέννημα τοῦ ρεφορμισμοῦ καὶ τοῦ σταλινισμοῦ καὶ στὴν ἀντιπολίτευση ἕνα μίνι Κράτος μέσα στὸ Κράτος.

Ὁ σταλινισμὸς εἶναι ὁ μηχανισμός, οἱ ἄνθρωποι ποὺ διάπλασαν τὸ χαρακτήρα τους στὴ σχολὴ Τορέζ. Ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης οἱ μαχητές. Πιστεύω πὼς ἡ καταστροφὴ τῶν ἀτομικῶν ταυτοτήτων ἀπὸ τὸν καπιταλισμὸ —αὐτὸ ποὺ ἀντανακλᾶ ὅλο τὸ σινεμὰ στὸ θέμα τῆς ἀλλοτρίωσης: Γκοντάρ, Μπέργκμαν κλπ.— εἶναι οὐσιαστικὸ φαινόμενο γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν πρόσδεση ἑκατοντάδων χιλιάδων μαχητῶν στὸ ΚΚΓ. Ἐκεῖ, ξαναβρίσκουν μιὰ ταυτότητα: μιὰ συνολικὴ ἄποψη (τὸ κόμμα ἔχει γνώμη γιὰ ὅλα), μιὰ συνολι-

κή συμμετοχή στή ζωή, ἀκόμα κι ἂν αὐτή γίνεται μὲ μεσολάβηση (ὁ δάσκαλος τοῦ ΚΚΓ μετέχει μ' ἐκπροσώπους στή δράση τοῦ κόμματος στή Ρενὼ — Μπιλλανκούρ ἢ στή Μόσχα), μιὰ δικαιολόγηση τῶν δικῶν του ἐλλείψεων (τὸ λάθος στή μονοπωλιακή κοινωνία) καὶ τὴν ἐλπίδα.

Ὁ καπιταλισμός, παράγοντας ἄτομα ὁλότελα χαμένα, παράγει ταυτόχρονα μιὰ πολὺ δυνατὴ ἀνάγκη νὰ βρεῖ σημεῖα στήριξης. Ἀπ' ὅπου ἡ δύναμη τῆς σχέσης ποὺ συνδέει τὸ μαχητὴ μὲ τὸ κόμμα του: ἔξω ἀπὸ τὸ κόμμα δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Αὐτὴ εἶναι ἡ βάση τῆς μονολιθικότητας τοῦ ΚΚ. Ἂν ὅλες οἱ στροφὲς τῆς σταλινικῆς πολιτικῆς, ἂν σαράντα χρόνια ψέματα, ἂν τὸ λιβάνισμα τοῦ πατερούλη τῶν λαῶν δὲν ἀποξέραναν τὸ ΚΚΓ, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι οἱ μαχητὲς τοῦ ΚΚΓ δὲν εἶναι ἔξυπνοι. Εἶν' αὐτὴ ἡ σπλαχνικὴ ἀνάγκη ἐξασφάλισης, αὐτὴ ἡ ἀνάγκη νὰ βροῦν μιὰ ταυτότητα ποὺ σαρώνει τὶς ἀμφιβολίες καὶ ποὺ ἀπὸ κεῖ φτάνει νὰ βάζει αὐτὶ στὴν ἀντικομμουνιστικὴ προπαγάνδα. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ὥρα, τὸ καθῆκον τῶν ἡγετῶν γίνεται πιὸ ἄνετο ἀπέναντι στὸ ἀπρόσμενο ἢ ἄτοπο: ἡ μέθοδος τῶν κομμουνιστῶν εἶναι νὰ συκοφαντοῦν τοὺς ἀνθρώπους. Ἰσχυρίστηκαν πὼς εἶχα μιὰ βίλλα ἐδῶ, μιὰ βίλλα ἐκεῖ, μιὰ βίλλα παραπέρα. Ἔπαιξαν ἀκόμα ἐναντίον μου μὲ τ' ἀντανακλαστικὰ τοῦ ἀντιμπολσεβίκου, καλώντας με Γερμανὸ ἀναρχικό. Αὐτὸ ποὺ μὲ πείραξε βαθειὰ ἦταν μιὰ ἱστορία: ἕνας κομμουνιστὴς φίλος τῶν γονιῶν μου, ποὺ ὡστόσο μὲ γνώριζε καλὰ ἀπὸ πολὺ καιρὸ καὶ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἐξακριβώσει ἀμέσως ὅτι κεῖνα ποὺ ἔλεγε τὸ ΚΚ Γαλλίας ἦταν συκοφαντίες, διάλεξε νὰ πιστέψει αὐτὰ ποὺ ἔλεγε τὸ ΚΚ. Εἶναι περίεργο νὰ βλέπεις πῶς αὐτὰ τὰ ΚΚ κατορθώνουν νὰ κερδίζουν δόλια τὸ σύνολο τῆς προσωπικότητας ἑνὸς ἀτόμου. Αὐτὸ τὸ περιστατικὸ μ' ἔκαμε νὰ καταλάβω πῶς οἱ κομμουνιστὲς ποὺ ἦταν στὶς φυλακὲς στὴ Γερμανία, μαθαίνοντας στὰ 1939 τὴν ὑπογραφὴ τοῦ χιτλερο - σταλινικοῦ συμφώνου τάχτηκαν ὕστερ' ἀπὸ συζήτηση δυὸ μερῶν στὶς φυλακές, κατὰ πλειοψηφία ὑπὲρ τοῦ συμφώνου. Τὸ κόμμα ἔχει πάντοτε δίκιο. Αὐτὸ τὸ παράδειγμα μᾶς κάνει νὰ μετρήσουμε τὴ σύγκρουση τῆς ἀνάγκης ταύτισης ποὺ παράγει ἡ καπιταλιστικὴ κοινωνία.

Ἀπὸ τότε, δὲν πρέπει νὰ μᾶς κάνει ἔκπληξη πὼς ὁποιοσδήποτε βάζει σὲ ἀμφισβήτηση τὸ ΚΚΓ κινδυνεύει νὰ πάει στὸ νοσοκομεῖο. Δὲν πρέπει νὰ περάσει ἀπαρατήρητο πὼς ἀπὸ πολὺ καιρὸ οὔτε ἕνας μπάτσος δὲν τραυματίστηκε ἀπὸ τοὺς μαχητὲς τοῦ ΚΚ. Αὐτὴ ἡ δυσαναλογία ποὺ ὑπάρχει στὴ μεταχείριση δὲν εἶναι τόσο παράλογη ὅσο φαίνεται. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ ἀριστεριστές, μὲ τὴν κριτικὴ ποὺ κάνουν στὴν ΕΣΣΔ —τὴ μάνα - πατρίδα τοῦ σοσιαλισμοῦ— καὶ τοῦ ρεφορμισμοῦ τοῦ ΚΚΓ —αὐτῆς τῆς παραποίησης τοῦ δῆθεν κληρονόμου τῆς ἐπανάστασης— προσβάλλουν οὐσιαστικὲς ὄψεις τῆς ταυτότητας τοῦ ΚΚΓ καὶ μ' αὐτὴ τὴν κρι-

τική καὶ τῶν μελῶν του. Ἂν αὐτὲς οἱ κριτικὲς γίνονταν ἀπὸ τὴ δεξιὰ γιὰ νὰ πολεμηθοῦν θὰ ἦταν ἀρκετὸ νὰ τὶς χαρακτηρίσουν σὰν ἀντιδραστικὸ ψέμα. Ἐφόσον ὅμως προέρχονται ἀπὸ ἐπαναστάτες χρειάζεται νὰ ἐπιχειρηματολογήσουν. Καὶ αὐτὸ ποὺ οἱ ἀριστεριστὲς ὑποδείχνουν, καὶ μερικὲς φορὲς ἀδέξια, εἶναι οἱ τραυματισμοὶ στὴν κατασκευὴ τῆς ταυτότητας τοῦ ΚΚΓ. Τὸ ΚΚΓ δὲν εἶναι ἕτοιμο νὰ ὑποστεῖ ψυχανάλυση ἀπὸ τοὺς ἀριστεριστὲς ψυχαναλυτές. Νὰ τὸ προσκαλεῖς νὰ τὴ δεχτεῖ, σημαίνει νὰ δεῖς τὴν ἐπιθετικότητά του νὰ σταμπάρεται κατευθείαν στὸ πρόσωπό σου. Πράγμα ποὺ ἐξηγεῖ ὅτι τὰ ματσούκια στὶς πόρτες τῶν ἐργοστασίων δὲν εἶναι βαλμένα ἀπὸ τοὺς γραφειοκράτες, **ἀλλὰ ἐπίσης** κι ἀπὸ τοὺς **μαχητές**.

Τὸ παιχνίδι τῶν γραφειοκρατῶν εἶναι πιὸ λεπτό, πιὸ μακιαβελικό. Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ (καὶ ὕστερ' ἀπ' ὅσα ἔχουν συμβεῖ, γιατί ὄχι;), ὅτι ὅσο πιὸ ψηλὰ ἀνεβαίνει κανεὶς στὸ μηχανισμό, τόσο περισσότερο ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ ΚΚ εἶναι γνωστὴ καὶ πρέπει νὰ τὴν πάρει πάνω του. Αὐτὸ εἶναι ἀκόμα ἀναμφίβολα τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ κριτήρια ποὺ ἐνεργεῖ στὴ φυσικὴ του ἐπιλογὴ τῶν ἡγετῶν σὰν τὴ φυσικὴ δύναμη ποὺ ἀναλαμβάνει τοὺς πολιτικοὺς τραυματισμοὺς τῆς ταυτότητας τοῦ ΚΚ. Αὐτὸ σημαίνει δηλαδὴ ὅτι ὑπάρχει θέση γιὰ μιὰ κάποια πολιτικὴ χρησιμότητα τῆς ἐπιθετικότητας τῶν κομμουνιστῶν μαχητῶν ἐναντίον τῶν ἀριστεριστῶν. Ὅταν ἡ **ἐξουσία τοῦ μίνι Κράτους** τους μέσα στὸ Κράτος θὰ μποροῦσε ν' ἀπειληθεῖ, τοὺς ἀρκεῖ νὰ δώσουν τὸ πράσινο φῶς.

«Δὲν μποροῦμε σὲ καμμιὰ περίπτωση ν' ἀνεχτοῦμε νὰ παρακινοῦν τοὺς ἐργαζόμενους γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὶς ἰδέες ποὺ στὴν πραγματικότητα ἀποτελοῦν πρόσκληση γιὰ δυσφήμηση καὶ βλαστήμια τῶν πιὸ ἰσχυρῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων οὔτε μποροῦμε ν' ἀντεχτοῦμε τὸν ἰσχυρισμό τους νὰ τὶς ἀντικαταστήσουν στὴν ἡγεσία τῶν ἐργατικῶν ἀγώνων», γράφει ὁ **Μπενουὰ Φρασόν**, στὴν «Ο ὑ μ α ν ι τ έ» τὸ **Μάη** 1968. (Αὐτὸ τὸ κείμενο ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Γ. Σεγκὺ στὸ βιβλίο «Ὁ Μάης τῆς ΓΣΕ», ἔκδοση Ζουλλιάρ, σελ. 75.)

Ἡ δημιουργία φρουρῶν καταδιωκτικῶν δὲν περιορίζεται μόνο στὰ ἐργοστάσια. Ὅταν ὁ **Ἔντγκαρ Φὼρ** προσδιόρισε πανεπιστημιακὲς ἐκλογὲς μετὰ τὸ Μάη τοῦ 1968, μὲ σκοπὸ τὸ ΚΚΓ νὰ ὑπηρετήσει σὰν πυροσβέστης στὶς σχολὲς γραμμάτων μεταξὺ τῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ κινήματος, εἴδαμε τὸ ΚΚΓ, στὴ δίψα του νὰ ἐπεκτείνει τὸ μίνι - Κράτος του, νὰ στέλνει διακόσια μέλη τῆς «Κομμουνιστικῆς Νεολαίας» νὰ χτυπήσουν τοὺς ἀριστεριστὲς στὴ σχολὴ Βενσέν, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ γίνουν οἱ ἐκλογές, δηλαδὴ γιὰ νὰ μπορέσει τὸ 6% τῶν φοιτητῶν νὰ τοῦ παραχωρήσει μιὰ ἐξουσία ποὺ οἱ ἄλλοι —οἱ ὁποῖοι ἔκαναν ἀποχὴ— δὲν ἤθελαν νὰ δοῦν τὴν

ἐγκαθίδρυση μιᾶς ἐξουσίας εἴτε αὐτὴ ἦταν τοῦ ΚΚΓ εἴτε ἄλλη.

Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ τῶν καταδιωκτικῶν φρουρῶν τοῦ ΚΚΓ, ὅσο προσεκτικὴ κι ἂν ἦταν, εἶναι ἀποκαλυπτικὴ τοῦ σταλινικοῦ του χαρακτήρα. Ἀλλὰ αὐτὴ παραμένει προσεκτικὴ διότι εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς ἐπιθετικῆς ρεφορμιστικῆς πολιτικῆς.

Πραγματικά, ὑπάρχουν δύο ὄψεις τοῦ ρεφορμισμοῦ: ἕνας ἀμυντικὸς ρεφορμισμός, ποὺ τείνει στὴν ὑπεράσπιση τῶν κατακτήσεων τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἐναντίον τῆς εἰσβολῆς τῶν μονοπωλίων, καὶ ἕνας ἐπιθετικὸς ρεφορμισμός, ποὺ θέλει νὰ ἐθνικοποιήσει ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ παραγωγικοῦ συστήματος· ποὺ θέλει, δηλαδή, τελικὰ νὰ κάνει ὀρθολογιστικὴ τὴν ἱεραρχία καὶ νὰ γραφειοκρατικοποιήσει τὴν δύναμη ἀπόφασης. Παρ' ὅλ' αὐτά, πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι εἶναι ὁπωσδήποτε τὸ κόμμα καὶ τὸ συνδικᾶτο του ποὺ ἐκπροσωποῦν ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ρεφορμιστικῶν βλέψεων τῶν ἐργατῶν ἢ καὶ τῶν σπουδαστῶν. Ὁ ρεφορμισμὸς ἀνταποκρίνεται σ' αὐτὴ τὴν ἰδεολογία τῆς ἀποδοχῆς ἑνὸς μέρους τοῦ συστήματος στὴ συνολικότητά του, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς ἀνάγκης μετασχηματισμοῦ μερικῶν τύπων αὐτοῦ τοῦ συστήματος. Ὁ σκληρὸς μόχθος τοῦ μαχητῆ τείνει ἀκριβῶς στὸ νὰ κάνει δυνατὴ αὐτὴ τὴν ἀλλαγή. Γιὰ πολλοὺς μαχητὲς ἐργάτες, ὑπαλλήλους ἢ φοιτητές, ποὺ θέλουν νὰ δουλέψουν μὲ τὴν ἡσυχία τους καὶ ποὺ λέγονται ἀριστεροί, τὸ ΚΚ, εἶναι τὸ ἰδανικό. Προσπαθοῦν νὰ μπάσουν μιὰ ἀντίληψη ὀρθολογιστικότητας στὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία, γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἐκπαίδευση καὶ τὴν παραγωγὴ κατὰ τρόπο πιὸ ἀποτελεσματικό. Τὸ μοντέλο τους εἶναι ἡ ΕΣΣΔ. Αὐτὸ ποὺ μοῦ κάνει περισσότερη ἐντύπωση στὰ βιβλιοπωλεῖα σ' αὐτὴ τὴ στιγμή, εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων ποὺ παράγουν οἱ Γερμανοὶ τῆς Ἀνατολῆς πάνω στὸ θέμα τῆς ὀρθολογιστικότητας στὴν παραγωγή. Σπρώχνουν μέχρι τὸ βάθος τὴ διαίρεση τῆς ἐργασίας· δὲν κριτικάρουν τὸν ταιϋλορισμὸ γιατὶ εἶναι ἡ τρομοκρατία μέσα στὸ ἐργοστάσιο. Μπάζουν κάτι πιὸ ἔξυπνο: γιὰ νὰ δέσουν καλύτερα τὸν ἐργάτη μὲ τὸ ἐργοστάσιο, μὲ τὴν παραγωγή, πρέπει ν' ἀναπτύξουν ἕνα σύστημα πρὶμ ποὺ οἱ ἐργάτες θὰ καταλάβουν πῶς ὁ μισθός τους εἶναι σχετικὸς μὲ τὴ δουλειά τους. Ὅσο περισσότερα παράγουν, τόσο περισσότερα κερδίζουν. Ἡ ἀνάλυση τοῦ ρεφορμισμοῦ ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὰ τὰ βιβλία θὰ εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἡ ὀρθολογιστικοποίηση, εἶναι ἕνα ἀνοιχτὸ βιβλίο στὰ ὄνειρα τῶν μισθῶν ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς τῶν καπιταλιστικῶν κρατῶν.

Ἡ συντηρητικὴ ἰδέα ποὺ διαρθρώνει κεντρικὰ τὴ ρεφορμιστικὴ ἀντίληψη ὅλων τῶν ὀργανώσεων καὶ μέχρι καὶ τὶς ἀριστερίστικες ἀκόμα ὀργανώσεις, εἶναι ἡ ἰδέα τῆς οὐδετερότητας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς μοντέρνας τεχνολογίας. Τὸ πρόβλημα πιὰ γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι ἡ ἐργασία ποὺ γεννιέται ἀπ' αὐτὴ τὴν καπιταλιστικὴ τε-

χνολογία, ἀλλὰ ἡ χρησιμοποίηση τῶν καρπῶν αὐτῆς τῆς ἐργασίας. Ὁ Ἰταλὸς ἐργάτης ποὺ ξεσηκώνεται ἐναντίον τῶν ἀλυσίδων τοῦ μοντάζ στὸ Τουρίνο, ἐναντίον τῆς καπιταλιστικῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας, ἀρνεῖται συνολικὰ τὸ καπιταλιστικὸ ἐργοστάσιο καὶ ὄχι μόνο τὴν παραχωρούμενη μισθωτικὴ ἀναδιανομή. Μιὰ σοσιαλιστικὴ κοινωνία ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσει τὶς ἴδιες ἀλυσίδες μοντάζ ὅπως μ' ἐκεῖνες ποὺ κατασκευάζονται στὶς καπιταλιστικὲς χῶρες δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἐκμεταλλευτικὴ κοινωνία: μέσα στὴν ἴδια τὴ μηχανὴ ἐκφράζεται ἡ ἐκμεταλλευτικὴ κοινωνία. Ἡ ΦΙΑΤ στὸ Τουρίνο ἢ στὴν Πολωνία παραμένει ΦΙΑΤ.

Οἱ συντηρητικοὶ ρεφορμιστὲς θέλουν νὰ διαχειρίζονται τὴ μοντέρνα τεχνολογία μὲ τὴ σχεδιοποίηση. Πιστεύουν ὅτι ἔτσι τὴν ὑποτάζουν στὸν ἄνθρωπο χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι στὴν καθημερινή τους δραστηριότητα εἶναι ὑποδουλωμένοι στὴν τεχνολογία. Τὸ θέμα δὲν εἶναι ὅτι στὴν κορυφὴ τῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας μερικοὶ ἔχουν ἀντίληψη τοῦ ἐπιστημονικο - οἰκονομικοῦ προτσές. Ἡ κριτικὴ ἐναντίον τῆς κατακομματιασμένης ἐργασίας καὶ τῆς αὐξανόμενης αὐτονομίας τῆς τεχνολογίας —καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοῦ ὅλο καὶ περισσότερο ξένου στὴν καθημερινὴ ἀνθρώπινη δραστηριότητα— εἶναι ἐπίσης μιὰ κριτικὴ τῆς ἐξουσιαστικῆς σχέσης ποὺ διαμορφώθηκε μεταξὺ αὐτοῦ τοῦ προϊόντος τῆς ἀνθρώπινης σχέσης καὶ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ριζικὲς λύσεις ζητοῦν μιὰ διαφάνεια τῶν διαδικασιῶν τῆς τεχνολογικο - οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης καὶ μιὰ ἐλευθερωτικὴ σχέση μὲ τὴν ἐργασία. Ἡ χειραφέτηση τῆς ἐργασίας βρίσκεται μέσα στὴν αὐτοματοποίηση, ὅπως τὴ διαφάνεια τῶν διαδικασιῶν ἀπόφασης θὰ μποροῦσε νὰ τὴ φανταστοῦμε στὸ συνδυασμὸ τῶν κομπιοῦτερ καὶ τῶν μαζικῶν μέσων.

Γιὰ μένα, μιὰ ἐνδιαφέρουσα στιγμὴ στὶς ἐπαναστατικὲς διαδικασίες θὰ εἶναι ἡ μέρα ποὺ θὰ δημιουργηθεῖ ἕνα γιγαντιαῖο συγκρότημα κομπιοῦτερ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ρωτιέται συλλογικὰ διὰ μέσου μιᾶς τηλεόρασης - τηλέφωνο.

Ἀλλὰ ἡ ἀνάπτυξη τῆς κυβερνητικῆς καὶ τῆς ἠλεκτρονικῆς καθορίζεται ἡ ἴδια ἀπὸ τὴν ἰδεολογία τῆς κοινωνίας. Ὅπως εἶναι σήμερα τὰ πράγματα, οἱ ἀπελευθερωτικές τους ἱκανότητες εἶναι εὐνουχισμένες. Καὶ γίνονται τεχνικὲς ποὺ δυναμώνουν σημαντικὰ τὴν ἱεραρχοποίηση καὶ τὸ κατακομμάτιασμα τῆς ἐργασίας καὶ τῆς γνώσης.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι μὲ τὸ ΚΚΓ δὲν μᾶς χωρίζουν πολιτικὲς διαφορὲς οὔτε ἀκόμα ὕπαρξη μεγαλύτερης δημοκρατίας. Δὲν εἴμαστε οὔτε οἱ ἀνώριμοι ἀριστεριστὲς ποὺ κριτικάρησε ὁ Λένιν οὔτε οἱ ἔφηβοι ἀριστεριστὲς ποὺ ξεχωρίζουν τὴ θέση τους ἀπὸ τὶς ἀπαρχαιωμένες κομμουνιστικὲς ἰδέες. Τὸ κατώφλι τῆς μὴ - ἐπιστροφῆς εἶναι ξεπερασμένο καὶ ριζώνει μέσα σὲ ἕνα ἄλλο κοινωνικὸ δράμα.

Ἡ ἀστικὴ τάξη, ἀπὸ τὴν πλευρά της, ἔχει ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ καταλάβει ὅτι ἐναντίον τῶν ριζοσπαστικῶν ἐξεγέρσεων ἔχει κάθε συμφέρον νὰ ἐπιτρέπει στὶς παραδοσιακὲς ρεφορμιστικὲς καὶ συντηρητικὲς ὀργανώσεις νὰ ἰσχυροποιήσουν τὸ μονοπώλιο τῆς ἐξουσίας τους ποὺ ἀσκοῦν πάνω στὴν ἐργατικὴ τάξη. Ἡ ἀστικὴ τάξη ἀναγνωρίζει στὴν ἐργατικὴ τὶς ἀνάγκες μιᾶς δικῆς της ὀργάνωσης, ἱκανῆς νὰ διαχειρίζεται στὸ ὄνομά της τὰ προβλήματα τῆς ἐργατικῆς δύναμης: ἄρα, ἔχει σήμερα ἀνάγκη ἀπὸ τὰ συνδικάτα καὶ ἀπὸ τὸ ΚΚ. Καταλαβαίνει πολὺ καλὰ πὼς ἐναντίον τοῦ ἰδιαίτερου συμφέροντος κάθε καπιταλιστῆ τὰ συνδικάτα ὑπερασπίζονται τὸ γενικὸ συμφέρον μιᾶς πρωτογενοῦς δύναμης τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος: τὴ συντήρηση καὶ τὴ διάρθρωση τῆς ἐργατικῆς δύναμης. Ὅσο κι ἂν ὑπάρχουν διαφορετικὰ συμφέροντα μέσα σὲ μιὰ καπιταλιστικὴ κοινωνία, ὅλος ὁ κόσμος τὴν παραδέχεται. Οἱ ὀργανώσεις ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ διαφορὰ ἄρα εἶναι ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ἐξισορρόπηση αὐτῶν τῶν συμφερόντων καὶ γιὰ τὴ λειτουργία αὐτῆς τῆς κοινωνίας. Ἀπὸ κεῖ ἔρχεται ἡ ἰδέα τῆς συμμετοχῆς, ἰδέα ποὺ εἶναι ὁλοκληρωμένη ἔκφραση τῆς μοντέρνας καπιταλιστικῆς λογικῆς. Νὰ ἐπιτύχει τὸ σύστημα τὴ συμμετοχὴ τῶν ὀργανώσεων τῆς ἐργατικῆς τάξης στὴ διαχείριση τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς, σημαίνει νὰ ἐπιχειρήσει νὰ δέσει τοὺς ἐργαζομένους μ' αὐτὴ τὴν παραγωγή.

Ἡ συμμετοχὴ μας εἶναι οἱ λέξεις - κλειδιὰ μετὰ τὸ Μάη τοῦ 1968 καὶ ἐξαιτίας του. Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς πιὸ μεγάλης ἀπεργίας ποὺ εἶχε γίνει ποτέ, τοῦ πιὸ ἐνδιαφέροντος κοινωνικοῦ κινήματος ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Κομμούνας, τὸ ΚΚ Γαλλίας ἀπόδειξε ὅτι δὲν ἔκανε τίποτα γιὰ νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο καὶ ἀκόμα γιὰ νὰ βαθύνει ἕνα ἐπαναστατικὸ προτσές.. Ἀπὸ τότε, εἴτε ἡ δεξιὰ εἶναι στὴν ἐξουσία εἴτε ἡ ἀριστερὰ στὴν ἀντιπολίτευση, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ διευθύνουν καὶ νὰ ὀρθολογίσουν τὴ γαλλικὴ κοινωνία ζητοῦν τὴν πρόσδεση τοῦ ΚΚ στὰ σχέδιά τους.

Αὐτὸς ὁ διπλὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ ΚΚ —σταλινικὸ καὶ ρεφορμιστικὸ— μπορεῖ νὰ ξαναβρεθεῖ στὴν καθημερινὴ πραγματικότητα. Σχηματικά, τὸ ζεῦγος γραφειοκράτες μηχανισμῶν — μαχητὲς βάσης ἀναπαράγει αὐτὸ τὸν δυαδισμό. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὑπάρχουν ἑκατοντάδες χιλιάδες ἔντιμοι ἄνθρωποι στὸ κομμουνιστικὸ κίνημα, ἔντιμοι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι δὲν ὑπακούουν σὲ χειραγωγούμενα πολιτικὰ καὶ τακτικὰ κίνητρα ἀλλὰ ρεφορμιστὲς καὶ αὐτοχειραγωγούμενοι. Αὐτοχειραγωγούμενοι, διότι ἀρνοῦνται νὰ πάρουν ὑπ' ὄψη τους ὅλο αὐτὸ ποὺ βάζει σὲ ἀμφισβήτηση τὴν ἐξασφάλιση ποὺ τοὺς παρέχει τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνήκουν στὸ ΚΚ. Πρέπει νὰ διατηρήσουν αὐτὴ τὴν ταυτότητα ποὺ ἔχουν κατακτήσει μέσα σὲ μιὰ σκληρὴ μαχητικὴ ἐργασία, ἔστω κι ἂν οἱ ρεφορμιστικὲς τους ἐμπνεύσεις δὲν παίρνονται ὁλικὰ ὑπ' ὄψη ἀπὸ τὸ μηχανισμό.

Τὸ ΚΚ δὲν ἀναπτύσσεται; Δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀδιάκοπα, καθημερινά, ἀναγνωρίζει τὴ γαλλικὴ πολιτικὴ κοινωνία; Γι' αὐτὸ δὲν πρόκειται νὰ μιλήσουμε μ' αὐτοὺς σὲ θέματα τακτικῆς οὔτε νὰ ἐπιδείξουμε ψευτοσυγκατάβαση σὰν κι αὐτή: «Ἴσως ἔχετε δίκιο, ἀλλὰ δὲν σκεφτόσαστε ὅτι ἔγιναν λάθη στὴν ΕΣΣΔ, κλπ.». Πρέπει νὰ τοὺς ποῦμε καθαρὰ ὅτι ἡ ΕΣΣΔ εἶναι μιὰ ἐκμεταλλευτικὴ κοινωνία ποὺ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴν ἰδέα τοῦ σοσιαλισμοῦ. Μιὰ τέτοια εἰλικρίνεια εἶναι προφανῶς δυνατὴ μόνο σὲ στιγμὲς ἐμπιστοσύνης ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ μιὰ κοινὴ πάλη.

Τὸ ἐνδιαφέρον στὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς κομμουνιστὲς μαχητές, εἶναι νὰ τοὺς δείχνουμε καθημερινὰ τὴν ἱκανότητά μας καὶ τὴ θέλησή μας νὰ ξεπεράσουμε τὸ στάδιο τῆς βρισιᾶς γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν ἀντιθετικὴ ἀλλὰ ἀλληλέγγυα συζήτηση. Σὲ περιόδους ἡσυχίας, ἄμεσων διεκδικήτικων ἀγώνων, ἡ ριζοσπαστικὴ συμπεριφορὰ πρέπει νὰ τείνει στὸ νὰ ἐπιτρέψει τὴν πραγματοποίηση τῶν ἄμεσων ἀναγκῶν τῶν ἐργαζομένων μὲ τὶς διεκδικήσεις, χωρὶς νὰ παύουμε νὰ ὑπογραμμίζουμε τὴν ἀνεπάρκεια τῆς ρεφορμιστικῆς στρατηγικῆς. Ἡ ἀντίθεσή μας στὸ ρεφορμισμὸ δὲν εἶναι μιὰ ἀντίθεσή μας στὶς μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ σὲ μιὰ ρεφορμιστικὴ στρατηγικὴ ποὺ βάζει σὰ στόχο λιγότερο τὴ μεταμόρφωση τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ἀπὸ τὴν τροποποίηση τῶν θεσμῶν σ' ἕνα ταυτόσημο ἰδεολογικὸ πλαίσιο: τεχνητὴ αὔξηση τῆς ἐργασίας, τῆς γνώσης καὶ ἄρα τῆς ἱεραρχίας. Ἀντίθετα, ἕνας ἐπιθετικὸς ριζοσπαστικὸς ρεφορμισμός, τοῦ ὁποίου οἱ θεσμικὲς διεκδικήσεις θὰ ἦταν ἡ ὑλοποίηση μιᾶς θέλησης ἰδεολογικοῦ μετασχηματισμοῦ, θὰ μποροῦσε ν' ἀποτελέσει μιὰ στιγμὴ ἐλευθέρωσης καὶ νὰ γίνει ἀκόμα ὁ πρωταρχικὸς ὅρος γιὰ νὰ μπορέσει νὰ φτάσει ἕνα μαζικὸ κίνημα νὰ βάλλει τὸ πρόβλημα μιᾶς ριζικῆς μεταμόρφωσης τῆς κοινωνίας.

Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια δὲ πρέπει ἀπὸ ἄποψη τακτικῆς νὰ κάνουμε μιττωπικὴ ἐπίδειξη ἐναντίον τῶν συνδικάτων καὶ τοῦ ΚΚ — «Εἶναι προδότες, εἶναι δειλοί κλπ.»— διότι αὐτὸ δὲν τὸ ἔχουν καταλάβει καὶ δὲν τὸ ἔχουν ζήσει πολλοὶ ἄνθρωποι. Ὅλ' αὐτὸ ποὺ μποροῦμε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ δείξουμε ὅτι σὰν ἐπαναστάτες δὲν ταυτιζόμαστε μ' αὐτὲς τὶς ὀργανώσεις. Ἀπ' ὅταν ὑπάρχει ριζοσπαστικότητα σ' αὐτὸ ποὺ κάνουν οἱ ἐργάτες (τὸ τελευταῖο παράδειγμα εἶναι ἡ ΛΙΠ) τότε τείνουν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῶν συνδικάτων. Τότε ὑπάρχουν στιγμὲς σύγκρουσης, ἀνοιχτῆς πάλης μὲ τοὺς ρεφορμιστικοὺς μηχανισμούς, ἀλλὰ αὐτὲς οἱ στιγμὲς δὲν εἶναι ἡ πολιτικὴ πρωτοπορία ποὺ βρίσκεται σὲ μειοψηφία. Εἶναι στιγμὲς μαζικῆς πάλης. Σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς μπαίνουμε σὲ βίαιη σύγκρουση μὲ τὸ ΚΚ καὶ τὰ συνδικαλιστικὰ στελέχη. Ἕνα παράδειγμα: ἡ περίφημη φράση μου «σταλινικὴ κραιπάλη» ποὺ τὴν εἶπα ἀκριβῶς κατὰ τὴ διαδήλωση τῆς 13 Μάη 1968, σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ τὸ ΚΚ ἐπιχειροῦσε ν' ἀποκλείσει ἀπὸ τὴ συζήτηση τὴν ἀριστερὴ πτέρυ-

γα, τὴν πιὸ ριζοσπαστικὴ τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος (τὴν «22 Μάρτη», τοὺς ἀναρχικοὺς) καὶ νὰ ἐνσωματώσει τὴν ΕΕΦΓ, τὴν ΕΣΑΕ, μὲ λίγα λόγια τὶς ἀναγνωρισμένες ὀργανώσεις.

Ἡ σχέση ποὺ ἔχει κανεὶς μὲ τὸ ΚΚ πρέπει νὰ ἔχει σὰν ὁδηγὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο καταλαβαίνει κανεὶς αὐτὸ ποὺ εἶναι τὸ ρεφορμιστικὸ μέσα στὸ κεφάλι τῶν ἀνθρώπων. Σωπαίνω σὲ σύγκριση μὲ αὐτοὺς τοὺς ρεφορμιστὲς σὲ κάθε στιγμὴ ρήξης, κάθε φορὰ ποὺ ὑπάρχει ἕνα κοινωνικὸ κίνημα φορέας μιᾶς κάποιας ριζοσπαστικότητας. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ κατάσταση εἶναι σπάνια. Σήμερα, σὲ καιρὸ κρίσης, ἡ πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων δὲν βάζει τὸ πρόβλημα μιᾶς ριζοσπαστικῆς κριτικῆς τῆς κοινωνίας. Ὅλα τὰ κινήματα ποὺ ὑπῆρξαν στὰ ἐργοστάσια ἐναντίον τοῦ ρυθμοῦ δουλειᾶς, ἐναντίον τῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας, ξαναπερνοῦν σὲ δεύτερο πλάνο μὲ τὸ φόβο τῆς ἀνεργίας. Δὲν λέω ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε μιὰ ταχτικὴ σχέση μ' αὐτό, ἀλλὰ πρέπει νὰ καταλαβαίνουμε γιατὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν αὐτοὺς τοὺς φόβους. Καὶ ὅταν ἔρχονται ἀκόμα στιγμὲς σὰν ἐκεῖνες τῆς ΛΙΠ. Δὲν θέλω νὰ κριτικάρω τὴ ΛΙΠ, ἀλλὰ πολὺ θὰ ἤθελα ν' ἀκούσω: «Νὰ παράγει κανεὶς ἢ νὰ μὴν παράγει, νὰ τσιμπάει τὰ ρολόγια γιὰ νὰ ζήσει καὶ οἱ διεκδικήσεις μας εἶναι ἡ ἄρνηση αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἐργοστασίων, εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς ἐργασίας. Ἂν ἡ κυβέρνηση θέλει νὰ μᾶς πληρώνει χωρὶς νὰ δουλεύουμε, δὲν θὰ εἴχαμε ἀντίρρηση». Δὲν τὸ ἔκαμαν ποτέ. Ὁπωσδήποτε, θὰ μποροῦσαν τὸ λιγότερο νὰ ποῦν ὅτι κατάργησαν τὴ στρατιωτικὴ παραγωγή. Ἐρωτήματα πού, ἀπ' ὅσα γνωρίζω, μπῆκαν μόνο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐπιτροπῆς δράσης.

Στὴν Ἰταλία, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ «ζεστοῦ φθινόπωρου» τὰ συνθήματα τὰ πιὸ σκληρὰ ἐναντίον τοῦ ΚΚ καὶ τῆς ταξικῆς συνεργασίας στράφηκαν γύρω ἀπὸ τὴν πάλη ἐναντίον τῆς ἐργασίας. Ἡ γραμμὴ διαχωρισμοῦ μεταξὺ τοῦ ρεφορμισμοῦ καὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, εἶναι στὴν πραγματικότητα ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἡ ἄρνηση τῆς ἐργασίας. Ἡ ἰδεολογία τῆς ἐργασίας εἶναι ἀκόμα ἡ κυρίαρχη ἰδεολογία, ἀλλὰ τὸ μέλλον εἶναι κιόλας στὸ παρὸν σὲ μερικοὺς ἀγῶνες ὅπως στὸ Μάη τοῦ '68 ἢ στὴν Ἰταλία στὰ '69, ὅταν οἱ νέοι διασκέδασαν στὰ ἐργοστάσια ἢ ὅταν ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἐργατῶν μέσα στὴ ΦΙΑΤ ἐξαπολύει τὸ σύνθημα: «Εἴμαστε ὅλοι ἀντιπρόσωποι». Κι ἂν μιὰ μέρα ἀνοίξουμε μιὰ συζήτηση γιὰ τὰ χαραχτηριστικὰ ἑνὸς κινήματος ποὺ δείχνει τὸ μέλλον, ἡ ΛΙΠ θὰ εἶναι ἀντιφατική: ὑπάρχουν πάρα πολλὲς θετικὲς στιγμές, ἡ ἐλευθέρωση τοῦ λόγου, ἡ αὐτοδιαχείρηση τῆς πάλης, τὸ ξεπέρασμα τοῦ σεβασμοῦ τῆς καπιταλιστικῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ ΛΙΠ εἶναι ὁ εἰδικευμένος ἐργάτης ὁ ὑπερήφανος γιὰ τὴ δουλειά του, εἶναι ὁπωσδήποτε ὁ παραδοσιακὸς συνδικαλισμός. Δὲν πρέπει νὰ παρασυρόμαστε: τριάντα χιλιάδες ἐργάτες στὴν ΟΠΕΛ ἢ στὴ Ρενώ, εἶναι ἀνίκανοι νὰ πετύχουν ὁλο-

μόναχοι τὴ λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου. Εὐτυχῶς, γιατί ἂν αὐτοὶ κάνουν ἀπεργία, μιὰ ἀπεργία πολὺ σκληρή, θὰ γίνει μέσα στὸ πνεῦμα «κανεὶς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπ' ὅλο αὐτό». Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ταυτιστεῖ μὲ μιὰ ἀλυσίδα μοντάζ.

Ἄρα εἶμαι ὑπὲρ μιᾶς ἀδιάκοπης συζήτησης μὲ τοὺς κομμουνιστὲς μαχητές. Στὴν Ἰταλία, στὰ 1969, μὲ κάλεσε ἕνας πυρήνας τοῦ ΚΚ στὴ Ρώμη. Δίστασα, καὶ εἶχα ἄδικο, πρὶν νὰ δεχτῶ τὴν πρόσκληση. Ἐξήγησαν ὅτι εἶχαν πάει στὸ ΚΚ διότι οἱ γονεῖς τους ἦταν κομμουνιστὲς καὶ εἶχαν πάρει μέρος στὴν Ἀντίσταση. Ἦταν εἰλικρινεῖς. Ὅταν δοκίμασα νὰ τοὺς ἐξηγήσω τὶς θέσεις τοῦ ΚΚ Γαλλίας στὸ Μάη 1968, ἦταν πολὺ ἔκπληκτοι καὶ ἀκόμα σοκαρισμένοι. Ἦταν ἕνας πυρήνας ἀντιπολιτευτικὸς μέσα στὸ ΚΚΙ. Τὸ ἴδιο εἶναι πάνω κάτω καὶ στὴ Γαλλία. Στὸ Μάη, μετὰ τὰ ὁδοφράγματα, ἐξαιτίας τῆς ἐπέμβασης ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ πυρήνων τοῦ ΚΚ, ἀναγκάστηκε ἡ «Ο ὑ μ α ν ι τ έ» νὰ βγάλει ἕνα εἰδικὸ νούμερο, στὶς ἕντεκα ἡ ὥρα τὸ πρωί, ἕνα νούμερο ποὺ ἔδειχνε μιὰ στροφὴ 180⁰ τῆς καθοδήγησης τοῦ ΚΚΓ σ' αὐτὸ ποὺ ἀφοροῦσε στὸ φοιτητικὸ κίνημα. Ἀπὸ προβοκάτορες, εἴχαμε γίνει μάρτυρες. Πολλοὶ πυρῆνες εἶχαν μοιράσει τρὰκ ὑποστήριξης ἐναντίον τῆς καταπίεσης χωρὶς νὰ περιμένουν τὴν ἐπίσημη θέση. Δὲν πρόκειται νὰ προβάλλουμε τὸ σύνθημα «Ἑνιαῖο Μέτωπο» ποὺ δὲν λέει τίποτα ἀπολύτως, ἀλλὰ πρέπει σὲ μερικὲς στιγμὲς νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἔχουμε μιὰ συζήτηση μὲ τὸ ΚΚ ἢ καλύτερα μὲ τοὺς μαχητὲς τοῦ ΚΚ. Στὰ 1968, ἢ μετὰ τὸ 1968 χάθηκαν μερικὲς εὐκαιρίες νὰ ἀνοίξουμε αὐτὴ τὴ συζήτηση. Ἂν ὁ παλιός μου φίλος Μαρσαὶ μοῦ πρότεινε ἢ ἀποδεχόταν μιὰ δημόσια συζήτηση, θὰ συμφωνοῦσα ἀμέσως. Αὐτὴ ἡ ἰδέα μπορεῖ νὰ φαίνεται παράλογη, ἀλλὰ μοῦ γεννήθηκε αὐτὸ τὸ καλοκαίρι στὴν Ἰταλία. Στὴ γιορτὴ τῆς «Οὐνιτά» στὴ Φλωρεντία, ἕνα νεαρὸ στέλεχος τοῦ ΚΚ μὲ ἔδειξε καὶ μοῦ λέει: «Μήπως εἴστε ὁ σύντροφος Κὸν - Μπεντίτ;» Τοῦ ἀπαντῶ· «Ναί». — «Ὁ σύντροφος Ἰνγκράο θὰ ἤθελε νὰ σὲ χαιρετήσει». Ὁ Ἰνγκράο εἶναι μέλος τῆς ΚΕ καὶ τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τοῦ ΚΚΙ. Εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγας ποὺ τὸν στέλνουν νὰ μιλᾶ στοὺς νέους, στοὺς ἐξτρεμιστές. Ἔκαμε ἕνα κείμενο κριτικῆς τῆς θέσης τοῦ ΚΚΓ στὰ '68 καὶ στὸ τελευταῖο συνέδριο ἔκαμε μιὰ ἔκθεση «ἀπὸ τ' ἀριστερὰ» πάνω στὸ θέμα τῆς χριστιανοδημοκρατίας. Τοῦ εἶπα ὅτι εἶχα πολλὲς ἔγνοιες μὲ τοὺς «ἀδερφοὺς» του στὴ Γαλλία. Μ' ἀπάντησε ὅτι τὸ ΚΚΙ ἦταν πολὺ διαφορετικὸ καὶ ὅτι σ' ἕνα συνδικαλιστικὸ συνέδριο μαχητὲς τῶν CFDT τοῦ ζήτησαν κιόλας νὰ ἐξηγήσει τὶς σχέσεις τοῦ ΚΚΙ μὲ τὰ συνδικάτα στοὺς Γάλλους συντρόφους του. Μὲ χαιρέτησε στὸ ὄνομα τῶν ὀργανωτῶν τῆς γιορτῆς καὶ μοῦ εὐχήθηκε καλὴ τύχη. Ὑπῆρξε πολὺ εὐγενικὸς καὶ συμπαθητικός. Προφανῶς, αὐτὸ στὴ Γαλλία... Τὸ Γενάρη τοῦ 1975, στὸ συνέδριο τῆς «Λ ό τ τ α

Κοντίνουα», τὸ ΚΚΙ ἔστειλε ἐπίσημα μιὰ ἀντιπροσωπεία παρατηρητῶν. Πότε ὁ Ἰταλὸς θὰ πάει παρατηρητὴς σ' ἕνα συνέδριο τῆς «Λίγκας»; Ἡ ἀναρχικὴ ἐφημερίδα «Ούμανιτὰ Νουόβα» τυπωνόταν πολλὰ χρόνια σ' ἕνα τυπογραφεῖο τοῦ κόμματος. Πότε ἡ «Λιμπερασιόν» θὰ τυπώνεται ἀπὸ τὴν «Ούμανιτέ»; Δίνω αὐτὰ τὰ παραδείγματα γιὰ νὰ δείξω ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῶν ἀριστεριστῶν μὲ τὸ ΚΚ καὶ τοῦ ΚΚ μὲ τοὺς ἀριστεριστὲς εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀποκαλύπτουν ἂν αὐτὸ πάει πραγματικὰ νὰ μεταμορφωθεῖ ἔτσι ποὺ νὰ μὴν παραμένει πιὰ ἕνα ἀντιπολιτευτικὸ κόμμα, ἕνα Κράτος μέσα στὸ Κράτος, ἀλλὰ νὰ γίνει ἕνα κόμμα ἐξουσίας, ἱκανὸ νὰ ἐνσωματώσει ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς μέσα στὸ ρεφορμιστικό του σχέδιο —πράγμα ποὺ θὰ ἔδανε ἄλλα προβλήματα (ἀνάμεσα στ' ἄλλα ν' ἀναλάβει τὸ βάρος μιᾶς αὐξανόμενης αὐτοτέλειας ἀπέναντι τοῦ ΚΚΣΕ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ΚΚ Ἰταλίας).

Τὸ οὐσιαστικὸ γεγονὸς τῶν ἑξήντα χρόνων γιὰ μένα, εἶναι ἡ ἀνάδυση μιᾶς ριζικῆς εὐαισθησίας μέσα στοὺς νέους ἐργάτες, στοὺς ἐμιγκρέδες ἐργαζόμενους, στοὺς φοιτητές, στὶς γυναῖκες καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους. Ἡ δυναμικὴ αὐτοῦ τοῦ κινήματος —ἢ αὐτῶν τῶν κινημάτων ποὺ ἀναζητοῦν— εἶναι ἡ ἐλπίδα μου. Πιστεύω ὅτι αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴ μεριὰ τῶν ἐπαναστατῶν μαχητῶν νὰ κοιτάξουν τὸ ΚΚΓ ἀλλοιῶς. Δὲν μποροῦμε πιὰ ν' ἀρκούμαστε σὲ μιὰ παθητικὴ κριτικὴ τῆς μονοπώλησης τῆς ἐπαναστατικῆς ἰδέας ἀπὸ τοὺς μπολσεβίκους καὶ ὕστερα ἀπὸ τοὺς σταλινικούς. Σήμερα, ἐνῶ ἡ ἐλπίδα μιᾶς ριζικῆς μεταμόρφωσης τῆς κοινωνίας διαδίδεται, κατὰ ἕνα νέο τρόπο, σὲ διάφορους κοινωνικοὺς τομεῖς καὶ μέσα στὸν κόσμο, μᾶς χρειάζεται ν' ἀναπτύξουμε μιὰ πολιτικὴ καὶ ρεαλιστικὴ σχέση μὲ τὸ ΚΚΓ. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ αὐτὸ ἀπαιτεῖ διὰ μέσου τῆς σχέσης μὲ τοὺς καθημερινοὺς ἀγῶνες ἕνα πλησίασμα ποὺ ἀρθρώνει μαζὶ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἔγνοια τῆς καθημερινῆς ἀλλαγῆς, πρέπει, χωρὶς ταχτικὲς δπισθοδουλίες, νὰ καταφέρουμε νὰ τοποθετηθοῦμε σὲ σχέση μὲ τὸ ἐνδεχόμενο μιᾶς συμμετοχῆς στὴν ἐξουσία τοῦ ΚΚΓ —δηλαδὴ τὴν ἐγκατάλειψη ἀπὸ τὸ ΚΚΓ τοῦ σταλινικοῦ του χαραχτήρα γιὰ νὰ γίνει ἁπλὰ ἕνα κόμμα ρεφορμιστικό. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, ὅλη ἡ συζήτηση ποὺ ἔγινε στὴν ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ γιὰ τὴ σκοπιμότητα νὰ δώσουμε τὴν ψῆφο μας στοὺς Μιττεράν — Μαρσαὶ ξετυλίχτηκε σὲ λαθεμένες βάσεις. Εἴδαμε τοὺς τροτσκιστὲς νὰ ξαναμπαίνουν στὸ ἐκλογικὸ παιχνίδι: ὅπως κατὰ τὶς προηγούμενες προεδρικὲς καὶ βουλευτικὲς ἐκλογές νὰ παρουσιάζουν ἕναν ὑποψήφιο στὸν πρῶτο γῦρο γιὰ νὰ μετρηθοῦν καὶ νὰ παραμερίζουν στὸν δεύτερο ὑπὲρ τοῦ Μιττεράν. Αὐτὸ τὸ εἶδος συμμετοχῆς μπάζει μιὰ ταχτικὴ σχέση, ποὺ δὲν ἔχει καμμιὰ ἔννοια, ἂν σκεφτοῦμε ὅτι ἡ ἐπανάσταση δὲν γίνεται μὲ χτυπή-

ματα ψηφοδελτίων. Αὐτὴ ἡ συμμετοχὴ κρύβει τὶς διαφορές. Σκέφτομαι, ἀντίθετα, πὼς θὰ ἦταν σωστὸ ν' ἀνοίξουμε μιὰ συζήτηση τὴ στιγμὴ τῶν ἐκλογῶν στὰ σχολεῖα, στὰ ἐργοστάσια καὶ παντοῦ ὅπου ἡ πλειοψηφία τῶν Γάλλων ἐψήφισε ὑπὲρ τοῦ ΚΚ — ΣΚ. Ἡ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἐκεῖ γιὰ νὰ βάλλει τὸ ἐρώτημα: ποιόν τύπο κοινωνίας θέλουν αὐτὲς οἱ ρεφορμιστικὲς ὀργανώσεις; Γιὰ νὰ δείξουμε κατὰ τί ἡ ἀμφισβήτηση τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες εἶναι πιὸ ριζοσπαστικὴ καὶ πιὸ δεμένη μὲ τὶς βασικὲς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ νὰ γίνει αὐτὸ δὲν χρειάζεται καθόλου νὰ παρουσιάσουμε ὑποψήφιο. Στὸ τέλος, ἡ μόνη ἀποδεκτὴ δικαιολόγηση εἶναι ὅτι ἡ παρουσίαση ἑνὸς ὑποψηφίου ἐπιτρέπει τὴ χρησιμοποίηση τῆς τηλεόρασης —ποὺ παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς γνώμης. Ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ φανταστοῦμε τὴ χρησιμοποίηση αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ γιὰ ν' ἀποκαλύψουμε αὐτὴ τὴν ἀνάγκη ἔκφρασης ποὺ δὲν ἀναλαμβάνεται ἀπὸ τὰ μαζικὰ μέσα σ' αὐτὴ τὴ στιγμή; Τὸ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ὑπερασπίσουν τὶς καταπιεζόμενες μειοψηφίες —εἴτε εἶναι σ' ἔκταση μιᾶς περιφέρειας εἴτε εἶναι κοινωνικὲς— ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ βάλουν συνολικὰ προβλήματα —περιβάλλον, ριζοσπαστικὴ καὶ ἀπελευθερωτικὴ μεταμόρφωση τῆς κοινωνίας— γιὰ νὰ ἐκφραστοῦν στὴν τηλεόραση πρέπει νὰ παρουσιάζονται σὰν ὑποψήφιοι, αὐτὸ εἶναι ἀποκαλυπτικὸ τοῦ τί εἶναι ἡ πληροφόρηση, ἡ συζήτηση ἰδεῶν σὲ μιὰ μοντέρνα κοινωνία. Ἀκόμα πρέπει νὰ τὸ ποῦμε καθαρά. Τότε, μετὰ τὸ κλείσιμο τῆς καμπάνιας στὴν τηλεόραση, γιατί νὰ μὴν παρασυρθοῦμε ἀπὸ ἕνα συναγωνισμὸ ὅπου δὲν ὑπάρχει θέση —καὶ αὐτὸ εἶναι λογικὸ— παρὰ μόνο γιὰ τοὺς ἐκπροσώπους μηχανισμῶν ποὺ θέλουν νὰ διευθύνουν καὶ νὰ ὀρθολογήσουν τὴν κοινωνία;

Ἂν ξεκινήσουμε ἀπὸ κεῖ, ἡ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει ἢ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἄνοδο στὴν ἐξουσία τῶν ρεφορμιστῶν. Αὐτὴ μπορεῖ νὰ τὴν ἐμποδίσει ὄχι κάνοντας προπαγάνδα ἐναντίον τοῦ Μιττεράν, ἀλλὰ μπάζοντας στοιχεῖα κριτικῆς καὶ ἐρωτημάτων στὸ κεφάλι τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ ἂν τὸ ἀποτέλεσμα παίζεται στὸ 2 ἢ 3% καὶ ἂν ἡ ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερὰ ἐκπροσωπεῖ τὸ 3% τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, θὰ πρέπει νὰ ψηφίσει Μιττεράν. Ὄχι γιὰ νὰ τὴν συμβουλευτεῖ μετὰ τὴ νίκη του, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπιτρέπει συνειδητὰ ἕνα μετασχηματισμὸ τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας σὲ κάθε στιγμή. Αὐτὸ δὲν θέλει καθόλου νὰ πεῖ ὅτι ἀποδεχόμαστε τὸ ἐκλογικὸ παιχνίδι. Ἂν τὸ 3% τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς ψηφίσει ὑπὲρ τοῦ Μιττεράν, αὐτὸς κερδίζει. Ἂν δὲν ψηφίσουν, δὲν κερδίζει. Πρόκειται γιὰ μιὰ πολιτικὴ ἀπόφαση (ποὺ παίρνεται).

Γιὰ μένα, τὸ ἐκλογικὸ πρόβλημα θὰ μπαίνει πάντα ὅταν ἡ προσφορὰ τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς θὰ εἶναι καθοριστική. Πρέπει, λοιπόν, νὰ τὸ βάζουμε σὲ κάθε στιγμὴ μιᾶς ἱστορικῆς

στροφῆς. Θὰ ἦταν πλάνη νὰ μὴν παραδεχτοῦμε ὅτι θὰ ὑπῆρχε ἕνα ξεμπλοκάρισμα τῆς πολιτικῆς κατάστασης ἂν ἡ Ἕνωση τῆς Ἀριστερᾶς ἔπαιρνε τὴν ἐξουσία. Αὐτὸ ποὺ παίζεται —ἡ ἄνοδος τοῦ ΚΚΓ στὶς σφαῖρες ποὺ παίρνονται οἱ ἀποφάσεις στὴ Γαλλία— εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς μεταμόρφωσης τῶν παγκοσμίων σχέσεων στὸ γαλλικὸ πλαίσιο. Εἶναι ἡ συγκεκριμενοποίηση τοῦ ἐπιπέδου ἀνάπτυξης καὶ τῆς ὀρθολογιστικοποίησης τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας στὴν κοινὴ κατεύθυνση πρὸς τὸ ἴδιο σημεῖο ποὺ τραβοῦν Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι φτάνουμε σὲ μιὰ πολὺ πιὸ καθαρὴ διαφάνεια τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καὶ τῶν κοινωνικῶν παιχνιδιῶν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ ἀνάδυση ἑνὸς ριζοσπαστικοῦ κινήματος —μαζὶ ἀντικαπιταλιστικὸ καὶ ἀντικομμουνιστικὸ— θὰ διευκολυνθεῖ.

7. Κοιτάξτε γρήγορα, ἡ Ἱστορία ἐπιταχύνει τὸ βῆμα της

Γιὰ πολλούς, φαίνεται σὰν πρόδηλο νὰ λένε ὅτι εἶμαι ἀναρχικός. Ἔ, λοιπόν, ὄχι δὲν εἶναι τόσο ἁπλό. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν θέλω νὰ πάρω τὴν εὐθύνη τοῦ ὅτι πολέμησα μέσα σὲ μιὰ ἀναρχικὴ ὁμάδα. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ προσχώρησή μου ἔκφραζε μιὰ ἄρνηση τοῦ μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ παρὰ μιὰ ὁλικὴ ταύτιση μ' ἕνα ἀπὸ τὰ ρεύματα ποὺ συνθέτουν τὸν ἀναρχισμό. Στὰ μάτια μου, ὁ μαρξισμὸς ἐκφραζόμενος ἀπὸ τὰ πολιτικὰ ρεύματα ποὺ τὸν ἀντιπροσώπευαν (ΚΚΓ, τροτσκισμός, μαοϊσμὸς) ἦταν στὸ κάτω - κάτω τῆς γραφῆς μιὰ ἰδεολογία καταπιεστικὴ καὶ ἀντιφατική. Αὐτὴ ἡ ἄποψη ποὺ εἶναι περισσότερο ἠθικὴ παρὰ πολιτικὴ μὲ ὁδήγησε στὴν ἄρνηση τοῦ μαρξισμοῦ. Ὁ ὅρος ἡ θ : κ ἡ δὲν ἔχει γιὰ μένα καθόλου μιὰ ἔννοια δυσάρεστη. Ἀντίθετα, ἡ μεγάλη δύναμη τοῦ ἀναρχισμοῦ εἶναι ὅτι διατυπώνει μιὰ θετικὴ ἠθικὴ ποὺ χρησιμεύει σὰν σημεῖο στὴ ζούγκλα τῆς Ἱστορίας. Ἡ προώθηση τοῦ ἀνθρώπινου, τῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ ὑποκειμενικοῦ, κάνει δύσπιστο καὶ ἐπιτρέπει τὴ γρήγορη ἐκτίμηση τῆς σημασίας ἑνὸς γεγονότος. Γιατὶ εἶναι πάντοτε εὔκολο, στὸ ὄνομα ἑνὸς ἱστορικοῦ ρόλου ποὺ ἔχει κανεὶς νὰ παίξει, νὰ περνάει στὰ ἄκρα, ν' ἀφήνει ἐπὶ τόπου τὰ πτώματα τῆς μοντέρνας Ἱστορίας.

Θὰ ἤθελα ἐδῶ ν' ἀνοίξω μιὰ παρένθεση. Φαίνεται ὅτι τὸ «Ἀ ρ χ ι π έ λ α γ ο ς Γ κ ο υ λ ά γ κ» τοῦ Σολτζενίτσιν κλόνισε ἕναν ἀριθμὸ διανοουμένων μαρξιστῶν - λενινιστῶν. Τὸ μόνο ποὺ μποροῦμε νὰ ποῦμε εἶναι ὅτι ἦταν καιρὸς πιά. Ὅσο γιὰ μένα, ἡ περίπτωση δὲν εἶναι ἡ ἴδια. Ὄχι ὅτι βρίσκω αὐτὸ τὸ βιβλίο ἄχρηστο, ἀλλὰ δὲν ἀνήκει σ' ἕναν ἀναρχικὸ τὸ καθῆκον νὰ περιγράφει τὸν τρόπο τῶν σιβηρικῶν στρατοπέδων, ὅπως κι ἕνας Ἰουδαῖος δὲν ἔχει καθῆκον νὰ δείχνει φίλμ γιὰ τὰ χιτλερικὰ στρατόπεδα. Δὲν εἶναι αὐτὰ πιὰ γιὰ νὰ πείσουν.

Ἐκ τῶν ὑστέρων, σκέφτομαι ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξηγεῖ ἀλλιῶς τὴν ἄρνηση τοῦ μαρξισμοῦ, ἐνῶ ἀποδέχεται τοὺς ἱστορικούς του στόχους. Θεωρία τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε ἡ ἔκφραση καὶ ἡ μόνη δύναμη ἱκανὴ νὰ τῆς ἐπιτρέψει νὰ ξαπλωθεῖ καὶ νὰ γενικευτεῖ, ὁ μαρξισμὸς παραμένει στενὰ δεμένος μὲ τὴ σύγχρονη ἀστικὴ κοινωνία. Ἂν τὸ κεφάλαιο παράγει καὶ ἀναπαράγει τὴ δική του ἄρνηση, τὴν ἐργατικὴ τάξη, ἐπίσης ἀναπαράγει μιὸ θεωρία σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ὕπαρ-

ξής του. Ὁ μαρξισμὸς παραμένει στὰ μάτια μου βασικὰ μιὰ θεωρία τοῦ συνδικαλισμοῦ, δηλαδὴ τῆς ὑπεράσπισης τῆς ἐργατικῆς δύναμης καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἐργασίας ἀκόμα κι ὅταν ἔφερνε μέσα του στιγμὲς ξεπεράσματος. Ἡ ρήξη μὲ τὸν συνδικαλισμὸ καὶ τὸ νωθρὸ ἐργατισμὸ δὲ γίνεται δυνατὴ παρὰ μόνο μὲ τοὺς ἀγῶνες.

Ὁ Μάρξ δὲν μποροῦσε νὰ σκεφτεῖ καὶ νὰ διατυπώσει παρὰ μόνο τὴν ἱστορία τῆς τάξης ποὺ ἔφερε μέσα της καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς καταστροφῆς καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς μεταμόρφωσης τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ποὺ ἀναπτύσσονταν κάτω ἀπὸ τὰ μάτια του. Θεωρητικοποιοῦσε τὸ ἐργατικὸ κίνημα τέτοιο ὅπως ἦταν σ' ἐκείνη τὴν ἐποχή.

Μὰ καὶ ὁ ἀναρχισμός, ποὺ εἶναι ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ ἴδιου μὲ τὸ μαρξισμὸ νομίσματος, παραμένει κι αὐτὸς ἐπίσης αἰχμάλωτος τοῦ παραδοσιακοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ τῆς ἰδεολογίας του. Χρειάστηκε ὁ Μάης 1968 γιὰ νὰ καταλάβουμε ὁριστικὰ ὅτι ζήσαμε τὴ γέννηση μιᾶς νέας περιόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Τὸ ἐργατικὸ ἰταλικὸ κίνημα καὶ ἡ ἀμερικάνικη «ἐθνότητα τοῦ Γούντστοκ» δὲν κάνουν τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ βαθαίνουν τὴν κρίση τῆς μοντέρνας κοινωνίας ἀλλὰ καὶ τὴν κρίση τῆς ἐπαναστατικῆς ἰδεολογίας. Νὰ μπορέσεις νὰ συλλάβεις αὐτὰ τὰ κινήματα, νὰ ἐπιχειρήσεις νὰ τὰ καταλάβεις, σημαίνει νὰ ξεπεράσεις τὸν παλιὸ ἀνταγωνισμὸ μαρξισμός/ἀναρχισμός, γιὰ νὰ διατυπώσεις κάτι τὶ νέο. Βρισκόμαστε μόνο στὰ πρῶτα ψευδίσματα.

Σήμερα, ἡ ἐλπίδα ξεπεράσματος τῆς μοντέρνας κοινωνίας φέρνεται ἀπὸ ἕνα σωρὸ κινήματα διαφορετικὰ ἂν ὄχι ἀντιθετικά. Ν' ἀνοίξεις τὰ μάτια καὶ νὰ δεῖς αὐτὰ τὰ κινήματα, σημαίνει νὰ κατασκευάσεις μιὰ Ρόλλς Ρόυς γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ κρατήσεις καὶ νὰ περιτρέξεις τὸ μακρὺ δρόμο ποὺ φέρνει μέχρι τὸ αὔριο.

Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ —ΜΥΘΟΣ

Τὸ ἄνοιγμα τοῦ «Κινήματος τῆς 22 Μάρτη» στὴ Ναντὲρ —καὶ τῆς νέας σχέσης μὲ τὴν πρακτικὴ ποὺ ἔμπασε— δὲν συγκεκριμενοποιεῖται στὴν κατάληψη τοῦ οἰκήματος τῆς διοίκησης, ποὺ ἔγινε στὶς 22 Μάρτη, ἀλλὰ κατὰ τὶς δύο ἡμέρες συζητήσεων ποὺ ἔγιναν στὸ τέλος τοῦ Μάρτη. Ἡ «22 Μάρτη», ἦταν ἡ μεγάλη οἰκογένεια τῶν μικρῶν ὁμάδων (γκρουπούσκουλων), τῶν 150 μαχητῶν ποὺ πῆραν μέρος. Ἔστω κι ἂν αὐτὴ τὴ μέρα τῆς συζήτησης, ὑπῆρχαν 500 πρόσωπα. Καὶ ὁ πρύτανις εἶχε κλείσει τὴ σχολή! Τὸ νέο ἦταν ἡ ἀπόπειρα νὰ πετύχουμε τὴ συμμετοχὴ τῶν φοιτητῶν, ὄχι συγκεντρώνοντάς τους τυπικὰ σ' ἕνα ἀμφιθέατρο γιὰ ἕνα μῆτινγκ, ἀλλὰ πολλαπλασιάζοντας τὶς ὁμάδες συζήτησης, τὶς ἐπιτροπὲς καὶ τὶς γενικὲς συνελεύσεις γιὰ

τὴ σύγκρουση ἀντιλήψεων καὶ τὴν ἑνοποίηση. Σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔπαιρναν ἐκεῖ μέρος, αὐτὸ λειτούργησε σὰν ἐκτονωτὴς ποὺ ἔκαμε νὰ κομματιαστοῦν τὰ νεο-λενινιστικὰ γκρουπούσκουλα τῆς Ναντέρ. Ἦταν κιόλας ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ λόγου κι αὐτὸ ἀνταποκρινόταν σὲ μιὰ ἀνάγκη τῶν φοιτητῶν.

Αὐτὴ ἡ πλουσιοπάροχη μέρα, στὶς πελοῦζες, στὸν ἥλιο, ἦταν ἐπίσης μιὰ ἀπελευθέρωση τῶν μηχανισμῶν. Μέχρι τότε ὁ πολιτικὸς λόγος μονοπωλιόταν ἀπὸ τὶς πολιτικὲς γκροῦπες. Τὸ ὅτι ἑκατοντάδες φοιτητὲς ἦρθαν στὴ Ναντέρ, ἐνῶ ἡ σχολὴ ἦταν κλειστή, δείχνει πόσο οἱ θεσμοὶ καταστέλλουν ἀνυποψίαστες δυναμικότητες. Καὶ αὐτὴ τὴ θεσμικὴ καταπίεση δὲν τὴν ἔκαναν μόνο οἱ ἐξουσιαστικὲς ἰδεολογίες τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι εἴχαμε ἀναγγείλει ὅτι θὰ καταλαμβάναμε σάλες γιὰ νὰ κάνουμε τὶς συζητήσεις μας. Καθὼς εἴχαμε ταράξει μερικοὺς καθηγητὲς καὶ τὰ μαθήματά τους, ὁ πρύτανης προτίμησε νὰ ταράξει ὅλους τοὺς καθηγητὲς καὶ ὅλους τοὺς φοιτητὲς ποὺ ἤθελαν νὰ δουλέψουν. Ἦταν ἡ ἀπειλὴ στὴν τάξη. Ἢ παραιτούμαστε ἀπὸ τοῦ νὰ κάνουμε συζητήσεις ἢ ἡ σχολὴ θ' ἀρνιόταν νὰ λειτουργήσει. Αὐτὸ συμπίπτει πολὺ μὲ τὸ προτσὲς τῆς καθημερινῆς καταπίεσης, εἶναι ὕπουλο, ποὺ κατατεμαχίζει, ὅπου ὅλο εἶναι χαμωμένο γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ κανένας νὰ ἐκφράσει μιὰ αὐθεντικὴ κουβέντα· ὅλο αὐτὸ ποὺ εἶναι εἰπωμένο, ποὺ εἶναι χαμωμένο, ποὺ ἔχει γίνει αἰσθητό, πρέπει νὰ ἐπιστρέψει στὸ καλούπι μιᾶς κοινωνίας ποὺ διαιρεῖ, τετραγωνίζει, μειώνει καὶ ποὺ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο κατακρατεῖ τὸ μονοπώλιο τῆς κοινωνικῆς δυναμικῆς. Σ 'αὐτὴ τὴν κοινωνία, κάθε προτσὲς κοινωνικῆς καὶ ἑνοποιητικῆς ἔκφρασης πρέπει νὰ περνᾶ ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς αὐτῆς τῆς κοινωνίας.

Καὶ ὁ Μάης 68 —αὐτὴ ἡ φανταστικὴ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο ἔκπληξη— εἶναι ἡ ἀνάδυση ὅλων αὐτῶν τῶν ἀπωθημένων. Ἡ δύναμη τοῦ κινήματος ἦταν ἐκεῖ, πρὶν ἀκόμα ν' ἀρχίσει. Ἡ δύναμη τοῦ «Κινήματος τῆς 22 Μάρτη», ἦταν ἡ ὀργάνωση ἡ ἐναντίον τῶν θεσμῶν. Νὰ κάμει νὰ σπάσουν ὅλες αὐτὲς οἱ ἐξαναγκαστικὲς δομὲς —τὸ πανεπιστήμιο, τὰ γκρουπούσκουλα— ὁ Μάης τοῦ '68 σημαίνει τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς ἐξαναγκασμούς. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς ἐξαναγκασμοὺς δὲν εἶναι στιγμιαία. Εἶναι μιὰ διαδικασία. Βέβαια, ὑπάρχουν ὅλα τ' ἀπωθημένα ποὺ μποροῦν νὰ βοηθήσουν στὴ δόμηση τοῦ κινήματος. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὑπάρχει ἡ δύναμη τῶν συνηθειῶν, τῶν ἀντανακλαστικῶν —αὐτὸ ποὺ ἐκφράζει πιὸ βαθειὰ μιὰ ἀνάγκη σιγουριᾶς. Ὅταν σκέφτομαι τὴ διαδήλωση ποὺ πραγματικὰ εἶχε ὀργανωθεῖ ἀπὸ τὸ «Κίνημα τῆς 22 Μάρτη» —τὴ διαδήλωση τῆς νύχτας τῶν ὁδοφραγμάτων— θυμᾶμαι φοιτητὲς ποὺ σχημάτιζαν μιὰ πλάγια ὑπηρεσία τάξης γιὰ νὰ προστατέψουν —ἀλλὰ καὶ νὰ περικλείσουν— τὴ διαδήλωση. Κι ἐγὼ μ' ἕναν τηλεβόα, ζητώντας νὰ σπάσουν αὐ-

τὲς τὶς ἁλυσίδες γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει κάθε γραμμὴ τῆς διαδήλωσης μόνη της τὴν αὐτοάμυνά της.

Οἱ ἀρνητικὲς ὄψεις τοῦ Μάη '68, ποὺ τοῦ μείωσαν τὴν ἔννοια —κι ὅταν ἀκόμα ἡ Σορβόνη συμβόλισε τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ λόγου— εἶναι ἡ συνύπαρξη μὲ τοὺς μηχανισμούς. Εἴχαμε καθορίσει ἕνα πεδίο ἀπελευθέρωσης ἀπὸ τοὺς ἐξαναγκασμούς: τὸ φοιτητικὸ κίνημα. Ἀλλὰ ὅποιες κι ἂν ἦταν οἱ πολιτικὲς κριτικές μας ἐναντίον τῶν παραδοσιακῶν μηχανισμῶν, στὴν πράξη τοὺς ἀναγνωρίζαμε τὸ ρόλο ὀργανωτὴ τοῦ ὑπόλοιπου κοινωνικοῦ πεδίου. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι μετὰ τὰ ὁδοφράγματα κάλεσα ἀπὸ τὸ ράδιο τὰ συνδικάτα νὰ ὀργανώσουν γενικὴ ἀπεργία διαμαρτυρίας. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα τῆς 13 Μάη ἔγινε ἡ μεγαλύτερη διαδήλωση τοῦ Μάη. Σ' αὐτὸ τὸ κίνημα πῆρε τὸν πανεθνικό του χαρακτήρα. Ἀλλὰ τότε εἶναι ποὺ καὶ ἡ ΓΣΕ Γαλλίας θὰ κυριαρχήσει στὸ ἐργατικὸ κίνημα καὶ ἡ κυριαρχία της αὐτὴ θὰ γίνει ἀποδεκτὴ καὶ θ' ἀναγνωριστεῖ. Συμβολικά, ἡ διαδήλωση ἐκφράζει αὐτὴ τὴ διπλὴ ὄψη: ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τὸ πλάτος τῆς κινητοποίησης, οἱ πολιτικὲς παραινέσεις ποὺ φαίνονταν στὰ συνθήματα —«Δέκα χρόνια ἀρκοῦν»— ἐνῶ ἡ ΓΣΕ εἶχε ἐπιβάλλει σὲ προπαρασκευαστικὴ συγκέντρωση νὰ γίνει μιὰ ἐκδήλωση αὐστηρὰ συνδικαλιστικὴ (ὄχι πούληση πολιτικῶν ἐφημερίδων, σὰν παράδειγμα, πράγμα ποὺ δὲν ἔγινε σεβαστό...). Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, τὸ κανάλιασμα ποὺ ἔκαναν οἱ παραδοσιακὲς δυνάμεις: ἡ δράση τῆς ἡμέρας —πρόκειται γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Σορβόννης— ἦταν μιὰ δράση ὁλότελα ἄσχετη μὲ τὴ διαδήλωση. Λογικά, ἡ διαδήλωση θὰ ἔπρεπε νὰ τελειώσει ὄχι στὸ Ντανφὲρ - Ροσερὼ ἀλλὰ στὸ Καρτιὲ Λατέν, γιὰ νὰ διαρθρωθεῖ σὲ γκροῦπες συζήτησης, ἐνῶ ἡ Σορβόνη εἶχε καταληφτεῖ. Εἶναι ἡ ΓΣΕ ποὺ ἐπέβαλε τὴ διαδρομὴ ποὺ θὰ ἔχανε ἡ διαδήλωση. Διότι αὐτὴ εἶχε πάρει τὴν πρωτοβουλία τῆς διασυνδικαλιστικῆς συγκέντρωσης, ἀλλὰ καὶ διότι, στὰ κεφάλια μας, εἴχαμε ἀποδεχτεῖ καὶ μεῖς νὰ παίξει αὐτὸ τὸ ρόλο. Ὕστερ' ἀπ' ὅλα, στὴν κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε τὴ νύχτα τῶν ὁδοφραγμάτων, τὸ κίνημα εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ καλέσει τὸ ἴδιο τοὺς Παρισινοὺς σὲ μιὰ ἐκδήλωση διαμαρτυρίας — ἀντὶ ν' ἀφήσει, πράγμα φυσιολογικό, τὶς παραδοσιακὲς ὀργανώσεις νὰ πάρουν μέρος σ' αὐτὴ ἢ νὰ ὀργανώσουν τὴ δική τους διαμαρτυρία. Σὲ περίπτωση ποὺ ἡ ΓΣΕ θὰ ἔπαιζε αὐτὸ τὸ ρόλο, δὲν εἶμαι βέβαιος πὼς ἡ Γ.Ο.Ε. καὶ ἡ ΓΕΝ δὲν θὰ ὑποστήριζαν τὴ διαδήλωση τοῦ κινήματος. Σὲ κάθε περίπτωση, οἱ ἑκατοντάδες χιλιάδες Παρισινῶν ποὺ ἤθελαν νὰ διαμαρτυρηθοῦν δίπλα στὸ κίνημα θὰ βρίσκονταν ἐκεῖ. Καὶ γιὰ τὸ μέλλον, τὰ πράγματα θὰ ἦταν πιὸ καθαρά. Ἡ ΓΣΕ θὰ δυσκολευόταν ἴσως πολὺ νὰ ἐπιβληθεῖ σὰν ἡ φυσικὴ ἡγεσία ὅταν ἄρχιζε αὐθόρμητα τὸ κίνημα κατάληψης τῶν ἐργοστασίων. Τὸ λιγότερο, θὰ μποροῦσε νὰ βοηθήσει στὴ δι-

εύρυνση καὶ στὴ διάρθρωση τῆς συζήτησης —χωρὶς νὰ ὑπολογίζεται αὐτὸ τὸ ἀποτυχημένο σ ί τ ι ν τοῦ Καρτιὲ Λατέν.

Πιστεύω, ἐπιπλέον, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐκχώρηση ἐξουσίας στὶς παραδοσιακὲς ὀργανώσεις μετὰ τὴ νύχτα τῶν ὀδοφραγμάτων —πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι εἴχαμε λίγο καιρὸ γιὰ νὰ σκεφτοῦμε καὶ ὅτι εἴμαστε διασπαρμένοι καὶ ἐξαντλημένοι— εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σχέσης ποὺ διαμορφώθηκε μεταξὺ τοῦ «Κ ι ν ή μ α τ ο ς τ ῆ ς 2 2 Μ ά ρ τ η» καὶ τοῦ συνολικοῦ κινήματος. Εἴμαστε μιὰ ὀργάνωση ἀντιθεσμικὴ ἀλλὰ ἐπίσης καταπιανόμαστε μὲ ἀμέτρητες ἀποφάσεις ποὺ ἀφοροῦσαν ὅλη τὴν ἀριστερὰ τοῦ κινήματος. Ἐμεῖς ποτὲ δὲν βάλαμε τὸ πρόβλημα νὰ βοηθήσουμε τὸ κίνημα νὰ δομηθεῖ. Ἡ ἰδεολογία μας ἦταν ὁ ἀπόλυτος αὐθορμητισμός. Ἡ ἀντιγραφειοκρατικὴ ἔμπνευσή μας ἀποκρυσταλλώθηκε στὰ συμβούλια δράσης. Ἀλλά, πραγματικά, αὐτὰ δὲν πέτυχαν ποτὲ νὰ γίνουν ἡ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ κινήματος. Θὰ γινόταν ἴσως διαφορετικὰ ἐὰν τὸ «Κίνημα 22 Μάρτη» ἀναδιαρθρωνόταν σ' ἕνα πλατὺ κίνημα συμβουλίων δράσης (ὅταν ἔφτασε στὸ Καρτιὲ Λατὲν) ἀντὶ νὰ μεταμορφωθεῖ σ' ἕνα εἶδος πολιτικῆς ὁμάδας. Ἐπειδὴ δὲν καταλάβαμε αὐτὴ τὴν ἀνάγκη ἔγινε τὸ Σορλετύ. Μῆτιγκ ἀδυναμίας, ποὺ ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ δὲν γεννᾶ δράση καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν μπαίνει μὲ σαφήνεια σὲ μιὰ ἐπιχείρηση ἀναδιάρθρωσης τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας (ὁ Μαντὲς εἶναι ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν βγάζει λέξη).

Ὅποιο κι ἂν ὑπῆρξε τὸ βάρος αὐτῶν τῶν ἀρνητικῶν ὄψεων, ὁ ἴδιος ὁ Μάης μιλᾶ μόνος του. Ὑπῆρξε ἕνα κίνημα ἀπελευθέρωσης ἀπὸ τοὺς ἐξαναγκασμούς. Καὶ ἀποκάλυψε τὸ μέγεθός τους στὶς κοινωνίες μας. Ὅλα εἶναι δυνατά. Ἡ πολιτική - μῦθος εἶναι στὴν ἡμερήσια διάταξη. Ὁ ριζοσπαστικὸς κι ἀπελευθερωτικὸς μετασχηματισμὸς τῶν δυτικῶν κοινωνιῶν δὲν εἶναι τὸ ὄνειρο μιᾶς χούφτας μαχητῶν. Αὐτὸς βρίσκει ἀνταπόκριση σὲ πλατειὰ στρώματα ποὺ τὸν περιμένουν. Τὸ κίνημα ἀποκάλυψε τὴν ὅλο καὶ αὐξανόμενη ἀπομάκρυνση τῆς πολιτικῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸ Κράτος. Στὴν καθημερινότητα, τὸ παντοδύναμο Κράτος, μοιάζει νὰ παίζει ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴ διάρθρωση τῆς κοινωνίας.

Ἀλλὰ τελικά, ὁ Βιαννσὸν - Ποντέ, μέσα σ' ἕνα περίφημο ἄρθρο, στὸ Μάρτη 1968, περιέγραφε αὐτὴ τὴ Γαλλία «ποὺ τὴν ἔχει καταλάβει ἡ ἀνία» κι ὅπου δὲν συμβαίνει τίποτα. Ἐξ ἄλλου οἱ μαρξιστικὲς ἀναλύσεις δὲν εἶχαν ἀνακαλύψει τὴν ἄνοδο αὐτοῦ τοῦ τρομεροῦ κινήματος. Ὁ Μάης '68, χρεωκόπησε ἀκόμα κι αὐτοὺς τοὺς θεωρητικούς, τὴ στιγμὴ ποὺ φαίνεται, ὅτι γιὰ τοὺς Γάλλους, τὸ κράτος δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἕνα γκρουπούσκουλο. Ἡ χώρα παραδίνεται καὶ οἱ ὑπουργοὶ χαῖνε τ' ἀρχεῖα τους. Στὸ Μάη τοῦ 1968 στηρίζω τὴν αἰσιοδοξία μου, ὅπως κι ἂν παρουσιάζεται ἡ καθημερινότητα στὶς κοινωνίες μας.

ΕΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑΤΙ ΤΟΥ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΚΟΥ ΜΥΘΟΥ

Μέχρι τώρα έχω πολύ λίγο μιλήσει γι' αυτό πού έρμηνεύω σάν τό νέο στό έργατικό κίνημα άπό τό Μάη τοῦ '68. Όχι γιατί ή έκτίμησή μου είναι ότι δέν ύπῆρξε έπαναστατική δυναμικότητα σ' αύτό τό κίνημα —άντίθετα— άλλά διότι ή άλλαγή, ή μεταμόρφωση άναπτύσσονταν μ' ένα διαφορετικό ρυθμό, πού μπορεῖ κανείς νά τόν συλλάβει πολύ δύσκολα. Αύτό πού ό Μάης '68 άφησε νά διαβλέψουμε, τό έργατικό β ί α ι ο ρ ε ῦ μ α, τό ξαναβρίσκουμε στήν Ίταλία κατά πιό σαφή τρόπο.

Ή έργατική αύτονομία, ή ριζοσπαστικότητά της, έκφράζονται τόσο μέ τό περιεχόμενο τῶν άγώνων καί μέ τό έργατικό πρόγραμμα, όσο καί μέ τή φόρμα της, δηλαδή τίς στιγμές πού άναδύονται άπό τό κίνημα τῶν προλεταριακῶν όργανισμῶν. Τό έργατικό πρόγραμμα δέν είναι διατυπωμένο άπό μιά όργάνωση, άλλά σφυρηλατεῖται στά χρόνια τῶν άγώνων.

Τό βάθος τῆς ίταλικῆς κρίσης έκφράζεται άπό τό γεγονός πού παίζει ρόλο πολλαπλασιαστή τῆς ταυτόχρονης ύπαρξης τῆς κρίσης στό έπίπεδο τῆς παγκόσμιας οίκονομίας καί έκείνης πού προκαλεῖται άπό τούς προλεταριακούς άγῶνες. Είναι άπόλυτα λαθεμένο νά θέλουμε νά έξηγήσουμε τήν άποδιοργάνωση τοῦ ίταλικοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ μέ τήν άνικανότητα τῶν χριστιανοδημοκρατῶν νά χειριστοῦν τήν κρίση. Αύτή ή άνικανότητα όφείλεται άκριβῶς στό πλάτος καί στήν αύτονομία τοῦ έργατικοῦ κινήματος. Αύτό τό κίνημα έχει έρθει σέ ρήξη μέ τόν τρόπο σκέψης τῶν θεσμῶν καί τῶν συνεργατῶν καί άναφέρεται μόνο στίς δικές του άνάγκες. Τότε τά έπιχειρήματα γιά ένσωμάτωση πού ύμνολογοῦν τήν ένότητα τοῦ έθνικοῦ συνόλου ξεπέφτουν. Ή κοινωνική ρήξη μεγαλώνει, τό χαντάκι γίνεται άπέραστο. Δέν θέλω νά μπῶ σέ μιά μεγάλη άνάλυση τοῦ ίταλικοῦ Μάη «π ο ύ έ ρ π ε ι». Αύτός διαρκεῖ κιόλας δέκα χρόνια, άλλά έπιτρέπει νά ξεχωρίσουν δυό στιγμές τῆς κοινωνικῆς σύγκρουσης πού μοῦ φαίνεται ότι προεικονίζουν έναν κάποιον τύπο κινήματος μέσα στήν έργατική τάξη, πού δύσκολα έλέγχεται άπό τούς μηχανισμούς καί τούς θεσμούς.

Ή είσβολή τῆς άνοιχτῆς βίας στή ΦΙΑΤ στά 1969, ύπῆρξε πραγματικά τό μπάσιμο τῆς ίταλικῆς μετανάστευσης άπό τό Νότο στά μεγάλα έργοστάσια τοῦ Βορρᾶ. Δεκάδες χιλιάδες ξεριζωμένοι, άπομονωμένοι, έκμεταλλευόμενοι μέχρι τ' άφάνταστο, άπό τόν Άνιέλλι καί τούς μικρούς του συντρόφους, θά ξανασφυρηλατήσουν μιά νέα ταυτότητα, έχοντας πιά τήν ταυτότητα τῶν παρίας, τῶν κολασμένων τῆς γῆς, άλλά καί τήν ταυτότητα τῆς άρνησης. «Κάτω ή έργασία». «Στό έργοστάσιο, άναγουλιάζουμε», «Ίσότητα, άλληλεγγύη, μαχητικότητα», «ή ΦΙΑΤ είναι τό Βιέτ - Νάμ μας».

Αὐτὰ ἦταν τὰ συνθήματα. Αὐτομείωση τῶν ρυθμῶν ἐργασίας, συνελεύσεις δίπλα στὶς ἁλυσίδες, ἐσωτερικὲς διαδηλώσεις, ἐκφράζαν αὐτὴ τὴ φανταστικὴ θέληση πάλης. Οἱ παρίες ξαναπαίρνουν στὰ χέρια τους τὴν ἱστορία τους, ἀρνούμενοι συνολικὰ αὐτὸ ποὺ τοὺς εἶχε ἀναγκάσει νὰ μεταναστεύσουν: τὴν κοινωνία τῆς ἐργασίας, τὴν καπιταλιστικὴ ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς. Τὰ ἐργοστάσια μὲ τοὺς λυσσασμένους τους ρυθμούς, οἱ ἁλυσίδες τους τοῦ μοντάζ ποὺ καταστρέφουν κάθε ἀνθρώπινη ταυτότητα — ὁ ἄ ν θ ρ ω π ο ς - μ η χ α ν ὴ — ἔγιναν αἰσθητὰ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐμιγκρέδες τοῦ ἥλιου σὰν μοντέρνα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τότε σ' αὐτὰ τὰ Ἄουσβιτς καὶ τὰ Νταχάου (καὶ τὶς Σιβηρίες) δὲν ἀλλάζει κανεὶς τὸν τύπο διεύθυνσής τους μόνο, ἀλλὰ τὰ καταργεῖ. Εἶναι πολὺ σίγουρο πὼς ὑπάρχει σωρὸς διανοουμένων μεσολαβητῶν ποὺ θὰ ξαναβάλλουν τὸ πρόβλημα ἀλλοιώτικα. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι τὸ ριζοσπαστικὸ αὐτὸ φαινόμενο τοῦ ἰταλικοῦ κινήματος, ποὺ γίνεται τόσο βίαιο ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ὑπερεκμετάλλευση τῆς μετανάστευσης (στεγαστικὴ σπάνη, ρατσισμός, ἔλλειψη πολιτιστικῆς κίνησης), δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ ἀγνοηθεῖ. Οἱ ἐργατικοὶ ἀγῶνες τοῦ 1969 διατύπωσαν τὸ ἐργατικὸ πρόγραμμα στὴ μοντέρνα κοινωνία: τὴ ριζικὴ καὶ χωρὶς συμβιβασμοὺς ἀντίθεση στὴ μισθωτὴ ἐργασία ποὺ ἔχει ἐπιβληθεῖ στὰ μεγάλα βιομηχανικὰ σύνολα. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο, τὸ ξαναβρίσκουμε στὴ Γερμανία στὴ διάρκεια τῶν ἀπεργιῶν τοῦ '73 (στὴ ΦΟΡΝΤ Κολωνία), στὶς ΗΠΑ (ΤΖΕΝΕΡΑΛ ΜΟΤΟΡΣ στὸ Ντιτρόϊτ) καὶ στὴν Ἀγγλία (ΦΟΡΝΤ). Αὐτὸ ποὺ γίνεται στὴ βιομηχανία αὐτοκινήτου εἶναι ἕνα συνολικὸ καὶ ἀκαταμάχητο φαινόμενο.

Στὴν Ἰταλία, μὲ τὴ συνέχιση τῆς κοινωνικῆς ἀντιμετώπισης καὶ τοῦ πλάτους τῆς κρίσης, οἱ ἀγῶνες ἐγκατάλειψαν συχνὰ τὸ ἔδαφος τοῦ ἐργοστασίου γιὰ νὰ ἐπεκταθοῦν στὴν πόλη, στὴ συνολικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνίας. Κατάληψη οἰκημάτων καὶ ἀπεργίες ἐνοικιαστῶν ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα συμπτώματα αὐτοῦ τοῦ φαινομένου. Ἡ κοινωνικὴ ἀνυποταγὴ ἑκατοντάδων χιλιάδων Ἰταλῶν προλετάριων, σοκάρει τὴν ἐπίσημη Ἰταλία τὸ φθινόπωρο τοῦ 1947. Ἀπὸ τοὺς κρατικοὺς θεσμοὺς ὡς τὸ ΚΚΙ, περνώντας ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ ἀστικοῦ τύπου, ὅλοι, ἐναντιώθηκαν στὴν αὐτομείωση τῶν τιμῶν τῶν εἰσιτηρίων στὶς μεταφορές, τοῦ τηλεφώνου καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ. Τί συνέβει ὥστε νὰ ἑνωθεῖ ὅλος αὐτὸς ὁ καλὸς κόσμος; Ἔχοντας φτάσει στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ μὲ τὸν πληθωρισμό, οἱ ἐργάτες ἀποφάσισαν, χρησιμοποιώντας τὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τῶν συνδικάτων, νὰ πληρώσουν μόνο ἕνα μέρος τῶν κοινωνικῶν ἐξόδων. Ἀφοῦ ἡ κυβέρνηση αὐξάνει τὶς τιμὲς τῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν, ἔ, λοιπόν, ἁπλούστατα ἀρνοῦνται νὰ πληρώσουν τὴν αὔξηση. Διὰ μέσου ἐργοστασιακῶν ἀντιπροσώπων ὀργανώνονται ὁλόκληρα τετράγωνα γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν ἐργατικὴ αὐτονομία. Στὸ Τουρίνο, στὴ δράση πῆραν μέρος περισσότερες ἀπὸ 150

χιλιάδες οἰκογένειες. Στὴ Ρώμη 150 χιλιάδες, στὸ Μιλάνο καὶ στὸ Πόρτο - Μάργκερα χιλιάδες κλπ. Ἡ ἄμεση δράση γίνεται τὸ ὅπλο τοῦ Κινήματος. Τὸ ΚΚΙ καταγγέλει αὐτὴ τὴ δράση σὰν ξένη στὴν ἱστορία καὶ στὴν παράδοση τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Τὸ Κράτος καλεῖ τοὺς ἐργαζόμενους νὰ λογικευτοῦν. Ὁ τύπος διερωτᾶται καὶ ζητᾶ νὰ μάθει ποῦ ἔχει ἐξαφανιστεῖ ἡ δύναμη τοῦ Κράτους. Ἡ αὐτομείωση γίνεται γενική. Οἱ συνελεύσεις συνοικιῶν δημιουργήθηκαν καὶ ἡ διεξαγωγὴ τῆς πάλης ἔγινε ὑπόθεση ὅλων. Ἡ κυβέρνηση ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσει. Ἀκόμα καὶ σήμερα, χιλιάδες οἰκογένειες ἀρνοῦνται τὸ συμβιβασμὸ ποὺ ἔχει γίνει μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῶν συνδικάτων. Πληρώνουν μόνο τὸ 1) 3 τῆς τιμῆς. Κι ἂν αὐτὸ συνεχιστεῖ, δὲν θὰ πληρώσουν τίποτα. Τὸ ἐνδιαφέρον ἦταν ὅτι τὸ κίνημα μπόρεσε νὰ γενικευτεῖ κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε ἔγινε ἀδύνατη ἡ καταπίεση. Κάθε ἀπόπειρα διακοπῆς τοῦ φωταέριου ἢ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἐμποδίστηκε δυναμικὰ ἀπὸ τὴ συνοικία, δηλαδὴ τοὺς γείτονες καὶ τοὺς φίλους. Οἱ ἰταλικὲς ἐφημερίδες θὰ διερωτηθοῦν· «Ποῦ πάει ἡ Ἰταλία;» Ἡ ἀπάντησή μας: «Στὴ σωστὴ κατεύθυνση».

Ο ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἂν ὑπάρχει μιὰ χώρα ποὺ ξαναβρίσκει κανεὶς στὸ φοιτητικό της κίνημα τὶς πιὸ νέες ὄψεις τοῦ φοιτητικοῦ γερμανικοῦ κινήματος ἢ τοῦ «Κινήματος τῆς 22 Μάρτη», αὐτὴ εἶναι οἱ ΕΠΑ. Αὐτὴ ἡ καθαρότητα τοῦ ἀμερικανικοῦ κινήματος στηρίζεται τόσο στὴν ἀδυναμία τῆς ἐπαναστατικῆς παράδοσης ἐκεῖ κάτω, ὅσο καὶ σὲ μιὰ περισσότερο ἄμεση σχέση ἀπὸ τὸ εὐρωπαϊκό, μεταξὺ τοῦ δυτικοῦ πολιτικοῦ κινήματος καὶ τῶν κοινωνικο - ἰδεολογικῶν μεταμορφώσεων τῆς νεολαίας.

Στὴ Γαλλία, οἱ ὄψεις αὐτὲς ἦταν κάπως διαχωρισμένες. Σὰν κοινωνικὸ καὶ μαζικὸ φαινόμενο, ἡ ἐξέγερση τῆς νεολαίας ἀκολουθεῖ τὸ Μάη '68 —ποὺ εἶναι ἡ πολιτικὴ ἐξέγερση. Ὅταν κοιτᾶς φωτογραφίες ἢ φίλμς ποὺ ἀναφέρονται στὸ Μάη '68, αὐτὸ ποὺ ἴσως ἐντυπωσιάζει περισσότερο εἶναι μιὰ ὄψη τοῦ παρελθόντος, πολλῶν χρόνων τῆς 10ετίας τοῦ 50: τὰ κοντὰ μαλλιά. Ἡ μουσικὴ πόπ, τὸ σπάσιμο, οἱ κοινότητες εἶναι ποὺ χαρακτηρίζουν ἐδῶ τὴ στροφὴ τοῦ 60 - 70. Εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ δηλαδή, τῆς ἀμερικάνικης ἀντικουλτούρας. Γιὰ μένα, ἀπὸ 'δῶ πηγάζει τὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτὸ ποὺ συνέβαινε στὶς ΕΠΑ στὴ δεκαετία τοῦ 60.

Ἐκεῖ κάτω, τὸ ξεπήδημα ἑνὸς ριζοσπαστικοῦ κινήματος — βασικὰ διὰ μέσου τῆς πάλης ἐναντίον τοῦ πολέμου στὸ Βιὲτ - Νὰμ — στηρίχτηκε σὲ μιὰ βαθειὰ ἰδεολογικὴ ρήξη. Τὸ τρίπτυχο μουσική - ξεπάτωμα - κοινότητες διάρθρωσε τὸ

ξεπήδημα ἑνὸς ἀ ν τ ι π ε ρ ι β ά λ λ ο ν τ ο ς. Κοινωνικὸ φαινόμενο ποὺ ἔκφραζε μιὰ ἔμπνευση γιὰ ἐλευθερία καὶ γιὰ ἀλληλεγγύη, ἀλληλεγγύη στὴ κοινωνικὴ ρήξη καὶ τὴν ἀναζήτηση μιᾶς ἐπέκτασης ἐλευθερίας, ἐ δ ῶ κ α ὶ τ ώ ρ α. Καὶ βαθύτερα μιὰ μεταμόρφωση τῶν διατομικῶν σχέσεων, τὴν ἀναζήτηση μιᾶς πολυδιάστασης μέσα στὴν ἐπικοινωνία, ὅπου ἡ λογικὴ σκέψη δὲν γίνεται παρὰ μόνο ἕνα ἐπίπεδο ἀνταλλαγῶν, ἐνῶ ἡ φαντασία, βασισμένη στὸν ψυχεδελισμό, φτάνει ἕνα ἐπίπεδο ὅπου τὸ συνηθισμένο ἀνοσταίνει καὶ παραχωρεῖ τὴ θέση του στὶς δονήσεις, στοὺς παλμούς. Εἶναι ἕνας τρόπος ἀνταλλαγῆς ποὺ εἶναι σφραγισμένος μὲ τὴ μάρκα τοῦ ἀμερικάνικου πραγματισμοῦ, ὅπου τὰ αἰσθήματα — καὶ ἀπὸ κεῖ ὁ αὐθορμητισμὸς— κυριαρχοῦν πάνω στὸ διανοητικὸ ὀρθολογισμό.

Ἡ ἀναζήτηση μιᾶς πολυδιάστασης —σὰν ἐπέκτασης τοῦ ἀτόμου— εἶναι ἐπίσης, σ' ἕνα κοινωνικὸ ἐπίπεδο, ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν κινημάτων τῶν μειονοτήτων. Ἐθνικὲς μειονότητες (Μαῦροι, Πορτορικανοί, Τσιγγάνοι, Ἰνδιάνοι) ποὺ εἶναι τὰ σύμβολα τῆς ἀποικιοποίησης πάνω στὴν ὁποία οἰκοδομήθηκε ὁ δυτικὸς ἰμπεριαλισμός. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Μάυ - Λάϊ καὶ τῶν ἄλλων βιετναμέζικων χωριῶν, ξαναέφερε στὴν ἐπικαιρότητα τὴ γενοκτονία τῶν Ἰνδιάνων. Τὸ φίλμ Λ ί τ τ λ μ π ί γ κ μ ά ν, εἶναι τὸ σὸκ σ' ἀνταπόδοση τοῦ Βιὲτ - Νὰμ ποὺ ἀποκαλύπτει τὸ ἰδεολογικὸ τσάκισμα τοῦ ὁποίου τὸ γουέστερν ἦταν ἡ παραποιημένη καὶ ψευτοθεραπευτικὴ εἰκόνα.

Ἀλλά, ἐπίσης καὶ ἄλλων, ὄχι μόνο ἐθνικῶν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶν μειονοτήτων ὅπως εἶναι οἱ ὁμοφιλόφυλοι, οἱ γυναῖκες, οἱ φοιτητές, τὰ περιθωριακὰ στρώματα. Ἡ Ἀμερικὴ παραμένει ἕνας τόπος ὅπου εἶναι ἀνακατεμένες πολλῶν εἰδῶν μειονότητες, ἀλλὰ σήμερα, οἱ κοινωνικὲς καὶ ἐθνικὲς μειονότητες ξανακόβονται γιὰ νὰ δώσουν διάφορα κομμάτια τῶν ταυτοτήτων τους. Αὐτό, βέβαια, προκαλεῖ σύγχυση ἀλλὰ δείχνει ταυτόχρονα καὶ τὸ δυναμισμὸ αὐτῶν τῶν συγκρούσεων, τῶν συναντήσεων.

Ὅτι αὐτὰ τὰ ἰδεολογικὰ ρήγματα εἶχαν διαρθρώσει τὰ ριζοσπαστικὰ κινήματα τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν Μαύρων στὴ δεκαετία τοῦ 60, αὐτὸ βοήθησε ἀναμφίβολα, ἐδῶ, στὴν κατανόηση τῆς κοινωνικῆς διάστασης τῶν νέων κινημάτων, ποὺ συχνὰ ὁ λόγος τους εἶχε κληρονομηθεῖ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ παράδοση τοῦ 19ου αἰώνα, καὶ δὲν κατόρθωνε παρὰ μόνο μὲ ἀτέλειες ,ὰ ἐκφράζει τὶς προτάσεις καὶ τὰ ρήγματα ποὺ πάνω τους στηρίζονταν. Πρόκειται γιὰ διαδικασίες μὲ διπλὴ κατεύθυνση, διότι τὸ ἀμερικάνικο κίνημα ὑπῆρξε μὲ τὴ σειρά του ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὰ ὑπερπόντια κινήματα. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ Βιέτ - Νὰμ βοήθησε πολὺ τοὺς λευκοὺς ριζοσπάστες νὰ καταλάβουν τὸ κίνημα τῶν

Μαύρων ἢ ὁ Μάης '68 ἔδωσε τὴ δυνατότητα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μιᾶς σχέσης μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη.

Ἡ ριζοσπαστικοποίηση τῶν Μαύρων, ὅπως καὶ τὸ μπάσιμο στὰ ἐργοστάσια νέων βαθειὰ ἐπηρεασμένων **ἀπὸ** τὴν ἀντικουλτούρα, μπορεῖ τελικὰ νὰ σπάσει τὸ μονοπώλιο τῶν συνδικαλιστικῶν ἡγεσιῶν. Τελευταῖα, διάβασα στὴ «Φράνς - Σουάρ» τῆς 9 - 10) 3) 1975, ἐνῶ μιὰ ἐνδιαφέρουσα διένεξη γίνεται στὰ ἐργοστάσια τῆς Ρενώ, ὅτι ὁ κ. Ζὰν Μπρετώ, γραμματέας τοῦ συνδικάτου τῶν μεταλλουργῶν τῆς ΓΣΕ, λείπει ἀπὸ τὸ Παρίσι, προσκαλεσμένος ἀπὸ Ἀμερικάνους συνδικαλιστές. Γραφειοκράτες ὅλων τῶν χωρῶν ἑνωθεῖτε!

Ἀλλὰ ἀνταλλαγὲς πείρας δὲν ὑπάρχουν παρὰ μεταξὺ Ζισκὰρ καὶ Φόρντ ἢ συνδικαλιστικῶν γραφειοκρατῶν. Μὲ τὴν πρόσκαιρη προώθησή του, τὸ ἀμερικανικὸ κίνημα ἔδειξε προβλήματα ποὺ ἀρχίζουν νὰ ξεπηδοῦν ἐδῶ: ἡ ἀλτερνατίβα αὐτονομία —ἀνεξαρτησία τῶν κινημάτων τῶν μειονοτήτων, ὅπως κι ἐκεῖνο τῆς ἐσωτερικῆς διάλυσης τοῦ ἀντιπεριβάλλοντος.

ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΗ 1970

Καί, ὤπα, νάμα. στὴ Γερμανία.

Ἔχοντας ἰδεολογικὰ χάσει τὸ μπούσουλα, συγκινησιακὰ ξεριζωμένος καὶ ἀπομονωμένος, ἔχοντας ὑλικὰ **ὠφέλη ἀπὸ τὸ Μάη** 1968, βάλθηκα σοβαρὰ νὰ ψάχνω. Αἰσθανόμουνα νὰ μὴ μὲ ἀφορᾶ ἀρκετὰ τὸ γερμανικὸ κίνημα, ὄντας πολὺ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ Μάη καὶ τὴν ἀπελπισία ποὺ ἄρχισε νὰ μὲ ροκανίζει, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ ἐνσωματωθῶ στὸ γερμανικὸ πολιτικὸ περιβάλλον. Χάρη στοὺς θεοὺς τῆς ἐπανάστασης, οἱ ἄγριες ἀπεργίες τῶν 69 κατακομμάτιασαν τὴν ὀργάνωση τοῦ φοιτητικοῦ γερμανικοῦ κινήματος, τὴν S.D.S. Ὅλη ἡ θεωρία τῆς ἐνσωμάτωσης, τῆς ἀστοποίησης τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ τοῦ Τρίτου Κόσμου σὰν μοναδικοῦ ἐπαναστατικοῦ φορέα, κατρακύλησε. Ἡ δῆθεν πρωτοπορία τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς ξαναβρέθηκε ὁλοκληρωτικὰ ἔξω ἀπὸ τὰ γεγονότα. Τότε ἀρχίζει τὸ παραλήρημα. Μαρξισμὸς - λενινισμός, μπολσεβίκικο κόμμα, ὁ σκληρὸς ἐργατισμός, περίοδος διαμόρφωσης, Λένιν, Μὰρξ καὶ πάλι Λένιν («Τ ί ν ὰ κ ά ν ο υ μ ε;»), νὰ ὑπηρετεῖς τὸ λαό: τὸ ποντίκι κλώθει πολλὰ τέρατα. Τὸ ΚΚ Γερμανίας τῶν πιὸ μαύρων χρόνων τοῦ σταλινισμοῦ (1928 - 1953) γίνεται τὸ ἰδεολογικὸ καὶ ὀργανωτικὸ μοντέλο. Κάθε πόλη τὸ κόμμα της, κάθε πόλη τὴ καθοδήγησή της.

Εἶναι διὰ μέσου μιᾶς προσωπικῆς σχέσης ποὺ ἄρχισα νὰ καταλαβαίνω τὸ γερμανικὸ κίνημα, νὰ τὸ ζῶ μ' ἕνα πρόσωπο ποὺ παρεμβαλόταν. Ἤμουν ἐρωτευμένος. **Αὐτὴ ἡ προσωπικὴ σχέση εἰ-**

ναι πού μ' ἐνσωμάτωσε, πού μ' ἔκανε νά διαβλέπω σχέσεις μ' ἄλλους συντρόφους. Δέν ἐπρόκειτο μόνο νά κάμω πολιτική ἀλλιῶς, ἀλλ' ἐπίσης νά διαρθρώσω ἀλλιῶς τήν καθημερινή μου ζωή. Μετά τή διάλυση τῆς SDS, σχηματίστηκε μιά ὁμάδα —καμμιά 30 σύντροφοι— γιά νά ἐπέμβει σ' ἕνα ἐργοστάσιο. Δέν ἐπρόκειτο νά ὑπηρετήσουμε τό λαό ἤ νά κάνουμε ἐργατισμό. Εἴχαμε ἐπίσης στήν ἀρχή ζητήσει νά βροῦμε τή φόρμα πού θά παίναμε. Πρίν νά μποῦμε στό ἔργο, δουλέψαμε ἕνα χρόνο θεωρητικά καί σέ ἔρευνες. Ἐκεῖ, μπόρεσα νά πάρω μέρος στήν ἀνακατασκευή κάποιου νέου πράγματος πού ξεπερνοῦσε τό παρελθόν μου καί τό παρελθόν τῶν Γερμανῶν συντρόφων. Πρέπει νά δοῦμε καλά, ὅτι στήν ἀρχή στήν Φρανκφούρτη δέν ὑπῆρχε τίποτα. Στά 1970, ἀπέναντί μας, ὑπῆρχαν χίλιοι ὀργανωμένοι μαρξιστές λενινιστές. Οἱ παλιοί ἡγέτες τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, γελοῦσαν μαζί μας γιατί κάναμε πειράματα. Αὐτοί μπεκρούλιαζαν ἤ ἔκαναν καρριέρα στά πανεπιστήμια.

Ἡ συζήτηση γιά τή διαμόρφωση γινόταν σέ ὅλη τή Γερμανία. Ἀπό τή μιά πλευρά ὑπῆρχε ὁ κλασσικός τύπος ὀργάνωσης, Λένιν, Ρόζα καί ἀπό τήν ἄλλη ἡ Σχολή τῆς Φρανκφούρτης, ἡ γερμανική φιλοσοφία, ὁ θεωρητικός ἀπολιτισμός. Αὐτό πού ἦταν διαφορετικό στή γκρούπα μας εἶναι ὅτι ἐμεῖς εἴχαμε μπάσει μιά ὁλόκληρη κρυμμένη πλευρά τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ὁλόκληρη πλευρά πού ἦταν γνωστή, ἀλλά πού ποτέ δέν τήν πῆραν σέ λογαριασμό: Πάννεκεκ, οἱ ὀπαδοί τῶν συμβουλίων κλπ. Στήν πραγματικότητα οἱ προτάσεις περνοῦν ἀπό τή γερμανική ἐξτρεμιστική ἀριστερά τῆς δεκαετίας τοῦ 1930. Τότε ἡ ἐξτρεμιστική ἀριστερά ἦταν ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ λενινιστικοῦ νομίσματος· τό πρόβλημα πού ἔμπαινε ἦταν νά βρεθεῖ μιά ἰδεολογία πού ἐπέτρεπε νά ἐπέμβουμε σήμερα. Ἡ ὁμάδα συνέχισε τίς ἔρευνές της μελετώντας τούς ἀγῶνες στήν Ἰταλία καί τό «Σ ο σ ι α λ ι σ μ ό ἤ Β α ρ β α ρ ό τ η τ α», στό πρόβλημα τοῦ ξεπεράσματος τῆς διαίρεσης μεταξύ πολιτικῆς καί οἰκονομικῆς πάλης. Ἀπό κείνη τή στιγμή ἡ ὁμάδα βρῆκε μιά ταυτότητα, ὄχι μόνο στήν ἄρνηση, ἀλλά ἐπίσης μέ συλλογικές προοπτικές.

Ἡ συμμετοχή μου στήν ὁμάδα προκάλεσε σέ μένα μιά κοινωνική μεταμόρφωση. Ἄλλαξα διαμέρισμα... Ἡ ὀπτική μου τῆς πολιτικῆς μεταβλήθηκε.

Ἐπιχείρησα νά ἐξηγήσω τόν ὑποκειμενισμό μας καί νά δικαιολογήσω τήν αὐτονομία τῶν ἀναγκῶν τῶν μαζῶν. Στή σχολή οἱ σύντροφοι διηγοῦνταν τήν πείρα τους ἀπό τό ἐργοστάσιο καί αὐτό ἐντυπωσίασε πολύ διότι ἦταν ἡ πρώτη φορά πού μιά ὁμάδα μιλοῦσε γιά τά προβλήματά της χωρίς ν' ἀρχίσει μέ τό νά δίνει πολιτική γραμμή. Εἶναι ἡ πρώτη φορά πού αἰσθανθήκαμε τή δυνατότητα ἑνός αὐθόρμητου κινήματος. Αὐθόρμητου, διότι ἀρνούμαστε ν' ἀσχοληθοῦμε ἐ κ τ ῶ ν π ρ ο τ έ ρ ω ν μέ τό θέμα τοῦ κόμ-

ματος, τῆς ἐπαναστατικῆς ὀργάνωσης. Τὴ δεύτερη φορὰ ποὺ ἐπεμβήκαμε στὸ πανεπιστήμιο —σὲ μιὰ ἀπεργία ἐναντίον τῶν ἐξετάσεων— ἡ μικρή μας γκρούπα ἄρχισε νὰ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἐργοστασιακὴ γκρούπα. Ἡ «Ἐπαναστατικὴ Πάλη», γίνεται μιὰ ὀργάνωση Τὴ γκρούπα τὴν πλάτυνε καὶ κάτι ἄλλο: ἡ δημιουργία μιᾶς ὁμάδας γυναικῶν.

Τότε, ἡ λειτουργία τῆς γκρούπας ἦταν πολὺ ἔντονη. Γίνονταν συζητήσεις στὰ ἐργοστάσια δυὸ φορὲς τὴ βδομάδα καὶ συγκεντρώσεις πυρήνων μιὰ φορὰ τὴ βδομάδα. Ὅλες οἱ ἀποφάσεις παίρνονταν στὴ γενικὴ συνέλευση τῆς Κυριακῆς.

Δὲν πᾶμε νὰ γράψουμε τὸ ἱστορικό. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι στὴν πραγματικότητα εἴμαστε μόνο μιὰ ὁμάδα φοιτητική. Κλείνεις τὰ μάτια, τ' ἀνοίγεις καὶ τελείωσε: ἡ γκρούπα δὲν ὑπάρχει πιά, ἀλλὰ ἔγινε ἕνα κοινωνικὸ περιβάλλον, μιὰ σκηνὴ μὲ πολλὲς ὑπογκροῦπες ποὺ ξεκινοῦν πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις.

8. Οἱ τυχοδιῶκτες

Ἂν παραλείπαμε νὰ θυμίσουμε τὴ δράση μας στὸ ἐργατικὸ περιβάλλον —μετὰ τὴ δεκαετία τοῦ 60 καὶ τὸ ξεπήδημα τῶν φοιτητικῶν κινημάτων— θὰ ἦταν σὰ νὰ δίναμε ἕνα μερικὸ καὶ φιλάρεσκο πίνακα τοῦ ἀριστερισμοῦ.

Τότε περισσότερο ὅσο ἡ ἐπανάσταση γινόταν μιὰ ἐλπίδα, ἡ ἐργατικὴ τάξη, τόσο ἀπὸ τὴ στρατηγική της κατάσταση ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴ μυθολογία ποὺ τὴν περιβάλλει, ἀνάπτυξε μιὰ μεγάλη ἕλξη στὸ ριζοσπαστικὸ κίνημα. Οἱ συνέπειες ὑπῆρξαν πολὺ διάφορες. Ἔχουμε κιόλας μιλήσει γιὰ τὴν περίπτωση τῆς Ἰταλίας ὅπου ὁ ἀριστερισμὸς μπῆκε θεαματικὰ μέσα στὴν ἐργατικὴ τάξη. Ἀρκεῖ νὰ ποῦμε ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς καθημερινὲς ἀριστερίστικες ἐφημερίδες καὶ ὅτι μιὰ ὀργάνωση σὰν τὴν «Λόττα Κοντίνουα» ἔχει περισσότερο ἀπὸ 10.000 μαχητές.

Ἀντίθετα, ὑπάρχουν καταστάσεις —γερμανικοῦ ἢ γαλλικοῦ τύπου— ὅπου τὸ συνδικαλιστικὸ μονοπώλιο καὶ ἡ οἰκονομίστικη ἰδεολογία ἔμειναν δυνατά. Ἐδῶ οἱ μαζικοὶ ἀγῶνες εἶναι σὲ χαμηλότερο πολὺ ἐπίπεδο ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῶν ἰταλικῶν ἀγώνων. Ἀπὸ τότε, οἱ συνθῆκες γιὰ μιὰ ἄρθρωση τοῦ ἀριστερισμοῦ μὲ τὸν ἐργατικὸ αὐθορμητισμὸ εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολες.

Σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο —ὅπως καὶ στὰ ἑπόμενα— θὰ προσπαθήσω νὰ δώσω τὴν πεῖρα μου στὴν ὁμάδα ποὺ μάχομαι, τὸν «Ἐ π α ν α σ τ α τ ι κ ὸ Ἀ γ ώ ν α» (Ε.Α.). Ἄρα πρόκειται γιὰ μιὰ πεῖρα ποὺ περιορίζεται στὴν περιοχὴ τῆς Φρανκφούρτης. Ἂν προτίμησα νὰ χειριστῶ τὴν ἐπέμβασή μας στὸ προλεταριάτο μὲ τὸν τύπο συζήτησης, εἶναι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι αὐτὴ ἡ πεῖρα παραμένει δύσκολη στὴν προβληματική. Μοῦ φαίνεται πὼς ἡ φόρμα μιᾶς συζήτησης θὰ ἔδινε πιὸ αὐθεντικὰ τὸ σύνολο τῶν καταστάσεων ποὺ ζήσαμε ἐγὼ καὶ οἱ σύντροφοί μου, ἀπ' ὅσο θὰ γινόταν αὐτὸ ἂν τὸ ἐπιχειροῦσα μὲ λαθεμένες γενικεύσεις καὶ παραμερισμὸ προβλημάτων. Αὐτὸ γιὰ μερικοὺς θὰ εἶναι ἐπὶ πλέον ἡ εὐκαιρία νὰ παραβρεθοῦν σὲ κάποιο εἶδος συζήτησης μεταξύ μας.

Θὰ πῶ μερικὲς ἀκόμα λέξεις γιὰ νὰ παρουσιάσω αὐτὸ τὸ ἄρθρο τοῦ μεγάλου μας ἀριστερίστικου παζαριοῦ. Στὴν ἰδιαίτερη γλῶσσα τῶν μαχητῶν, τὸ καταστημένο, σημαίνει τὴν πράξη μὲ τὴν ὁποία οἱ μαχητὲς φοιτητικῆς καταγωγῆς ἐγκαθίστανται στὸ προλεταριάτο καὶ δουλεύουν ἐκεῖ. Γιὰ λόγους ἁπλοποίησης τοὺς ὀνομάζουν **etablis**, Μερικοὶ λένε τυχοδιῶκτες —πιστεύοντας ὅτι τοὺς πολεμοῦν.

Χωρίς ἀμφισβήτηση, ὅλ' αὐτό ἦταν μιά περιπέτεια. Πολλές στιγμές της ἦταν δυνατές καί πολλές γεμάτες τόλμη· ἦταν μιά πολύ ἔντονη ἀτομική ἐμπλοκή.

Τέλος, πιστεύω ὅτι μπορῶ νά πῶ ὅτι τό κατεστημένο μέσα στήν ὁμάδα μας πραγματοποιήθηκε κατά ἕνα τρόπο πολύ διαφορετικό ἀπ' ὅ,τι μοῦ εἶχε δώσει ἡ γαλλική πεῖρα. Ὄχι μόνο γιατί ἐμεῖς δέν ἀποτελούσαμε μέρος μιᾶς ἐθνικῆς ὀργάνωσης —μέ ὅλες τίς συνέπειες πού αὐτό ἔχει πάνω στίς πολιτικές βλέψεις— ἀλλά ἐπίσης διότι οἱ στόχοι μας ἦταν πολύ περιορισμένοι. Δέν ἐπρόκειτο νά συστήσουμε πρωτοποριακές ἤ ἀκτιβίστικες ὁμάδες γύρω ἀπό τούς μαχητές μας. Ἀλλά μᾶλλον τά κατεστημένα νά βοηθήσουν στήν ἀποκρυστάλλωση τοῦ ἐργατικοῦ ριζοσπαστικοῦ αὐθορμητισμοῦ σέ μιά πρωτοπορία μέσα στό ἐργοστάσιο. Ἐμεῖς, ποτέ δέν θεωρήσαμε τόν ἑαυτό μας σάν μιά πρωτοπορία δράσης μέσα στά ἐργοστάσια.

Ἡ Φρανκφούρτη εἶναι ἡ χρηματιστική πρωτεύουσα τῆς Γερμανίας. Στά ὑπόγειά της —ἑπτά πατώματα κάτω ἀπό τή γῆ— ὑπάρχει τόσο χρυσάφι ὅσο πουθενά ἀλλοῦ στήν Εὐρώπη. Ὅμως οἱ βιομηχανίες της δέν εἶναι πολυάριθμες. Ἡ περιοχή κυριαρχεῖται ἀπό δύο μεγάλα βιομηχανικά κέντρα: τό χημικό ἐργοστάσιο Χόεστ, μέ τίς 50.000 ἐργάτες του καί τήν Ὄπελ, μέ τίς 35.000 ἐργάτες της. Ἡ γκρούπα μας ἀποφάσισε θαμπωμένη ἀπό τό θαῦμα τῆς ΦΙΑΤ— νά δουλέψει στήν Ὄπελ.

Ἡ Ροῦσσελσχάιμ εἶναι μιά μικρή πόλη 60.000 κατοίκων, σέ ἀπόσταση 40 χλμ. ἀπό τή Φρανκφούρτη. Ἡ Ὄπελ παίρνει τούς ἐργάτες της ἀπό μιά περιφέρεια 100 χιλιόμ. ὁλόγυρα. Στήν Ὄπελ δουλεύουν 15 σύντροφοι. Γιά αἰτίες πού εἶναι φανερές, δέν μπόρεσα νά «ἐγκατασταθῶ» μέσα στό ἐργοστάσιο προσωπικά. Ἀφοσιωμένος στή δουλειά πού γίνεται στίς πόρτες τῶν ἐργοστασίων, τοποθετήθηκα στή δουλειά μέ τούς μετανάστες. Ἡ παρουσία μου στήν ἐργατική ὁμάδα ἐρέθισε ἰδιαίτερα τήν Ὄπελ.

Ἕνα ἀπό τά γεγονότα πού μοῦ ἔκαμε ξεχωριστή ἐντύπωση ἀπό τήν ἀρχή κιόλας τῆς δράσης μας στό Ροῦσσελσχάιμ εἶναι ὅτι τό προλεταριάτο συγκροτιόταν ἀπό διάφορα κοινωνικά στρώματα: γυναῖκες, νέους, μετανάστες. Καί μεταξύ τῶν τελευταίων ὑπῆρχαν διάφορες ἐθνότητες. Μοῦ εἶναι πολύ πιό εὔκολο νά μιλῶ μέ νέους ἤ ἐμιγκρέδες παρά μέ ὥριμους Γερμανούς ἐργάτες. Αὐτό εἶναι ἕνα γεγονός πού διάρθρωσε ὅλη τή δράση μας καί πού πάνω του ἁπλώνεται ὅλη ἡ συζήτηση πού ἀκολουθεῖ.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ν τ ά ν υ.— Ἄς πάρουμε μερικά παραδείγματα. Πρέπει νά

γίνει μιὰ ἐργοστασιακὴ συνέλευση* μὲ θέμα τὴν ἀνανέωση τῶν συμβολαίων. Θέλουμε νὰ προωθήσουμε ἕνα σύνθημα ποὺ διαμορφώθηκε αὐθόρμητα: «Ἕνα μάρκο γιὰ ὅλους». Αὐτὸ εὐθὺς ἀμέσως τὸ ξαναπῆραν γιὰ λογαριασμό τους οἱ Ἰταλοί. Οἱ Ἰσπανοί, πολὺ πιὸ πολιτικάντηδες, ἔκαμαν τὴν παρακάτω ἀνάλυση: τὰ συνδικάτα ζητοῦν 15%. Θὰ μᾶς δώσουν 7,5%. Ἄρα, χρειάζεται νὰ πολεμήσουμε ἐπὶ τοῦ 15% ἀλλὰ χωρὶς νὰ εἴμαστε ἀδιάλλακτοι. Στὴ συγκέντρωση τῶν μαχητῶν προσπαθήσαμε νὰ ἐξηγήσουμε ὅτι τὸ ἑξισωτικὸ σύνθημα, δηλαδὴ τὸ «Ἕνα μάρκο γιὰ ὅλους» ἦταν σωστό. Ὁ Ρέντζο, ἕνας Ἰταλός, ἦταν ποὺ μπόρεσε νὰ ἐκφράσει τὴν ἄποψη ὅτι αὐτὸ τὸ σύνθημα βγῆκε ἀπὸ μιὰ αἰσθητὴ ἀνάγκη καὶ δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα μιᾶς πολιτικῆς λογικῆς. «Ἂν ὑπάρχει μιὰ αὔξηση, αὐτὴ εἶναι σὲ σχέση μὲ τὴν αὔξηση τῶν τιμῶν καὶ οἱ τιμὲς εἶναι οἱ ἴδιες γιὰ ὅλους. Μέσα στὸ ἐργοστάσιο, ὅλος ὁ κόσμος εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο σῆμα» (σ.τ.μ.: κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια ἀνάγκη). Αὐτὸς ἔπεισε τοὺς Ἰσπανούς. Σὲ συνέχεια αὐτῆς τῆς συγκέντρωσης, οἱ διάφορες μαχητικὲς ὁμάδες ἀνάπτυξαν τὴν προπαγάνδα. Ἡ «Λόττα Κοντίνουα» γιὰ τοὺς Ἰταλοὺς ἐργάτες, ἡ ὁμάδα παλιῶν Ἰσπανῶν κομμουνιστῶν γιὰ τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ ἡ ὁμάδα μας —Ε.Α.— γιὰ τοὺς Γερμανούς. Μέσα σ' ἕνα μήνα ἔχουμε ἀναπτύξει ἕνα κλίμα συζητήσεων καὶ κινητοποίησης γιὰ νὰ παρασκευάσουμε τὴν ἐργοστασιακὴ συνέλευση, ποὺ στὴν πραγματικότητα γινόταν γιὰ τοὺς Γερμανοὺς ἐργάτες.

Ἡ ἰσπανικὴ ὁμάδα ἔφτιαξε μιὰ προκήρυξη γιὰ τοὺς Ἰσπανοὺς ἐργάτες ποὺ τελικὰ ἀποδείχτηκε πολὺ ἀποτελεσματικὴ στὴν κινητοποίηση. Ὁ Ἰσπανὸς ποὺ τὴν ἔγραψε εἶχε μίσος ἐναντίον τῶν συνδικάτων —«αὐτὰ τὰ γουρούνια ποὺ περιστρέφονται ἐπάνω μας»! Δὲν θὰ τολμούσαμε ποτὲ νὰ γράψουμε κάτι τέτοιο. Καὶ ζητούσαμε ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἀληθινή, χωρὶς μεσολάβηση καὶ χωρὶς πολιτικὸ ὑπολογισμὸ σχέση: αὐτὴ τὴ σχέση ποὺ ἐκφραζόταν ριζοσπαστικὰ ἀπὸ τὶς ἀνάγκες.

Καλέσαμε μιὰ συνέλευση μεταναστῶν γιὰ νὰ πᾶμε στὴν ἐργοστασιακὴ συνέλευση —ἀπὸ τὴν ὁποία πραγματικὰ ἦταν ἀποκλεισμένοι ἐξ αἰτίας τῆς γλώσσας— μὲ τὸ διεκδικητικὸ σύνθημα «Ἕνα μάρκο γιὰ ὅλους». Οἱ μετανάστες μαζεύτηκαν μέσα στὸ ἐργοστάσιο. Ἦταν 2.000 ὣς 3.000. Ὅταν παρουσιάστηκαν μπροστὰ στὴν αἴθουσα πρὶ γινόταν ἡ ἐργοστασιακὴ συνέλευση, μιὰ αὐτόματη

*Ἡ Δυτικὴ Γερμανία ἔχει, ἀπὸ χρόνια, νομιμοποιήσει τὸ μονοπώλιο τῆς ἐργατικῆς ἐκπροσώπησης ἀπ' τὸ συνδικάτο. Ὑπάρχει μόνο ἕνα ἑνιαῖο συνδικάτο, ποὺ δὲν ὑπάρχει μόνον ἔξω ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο μὲ τὸ μηχανισμό του, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μέσα στὸ ἐργοστάσιο μ' ἕνα ἐργοστασιακὸ συμβούλιο ἐκλεγμένο μὲ καθολικὴ ψηφοφορία. Αὐτὸ τὸ ἐργοστασιακὸ συμβούλιο ὀργανώνει κάθε τρεῖς μῆνες μιὰ ἐργοστασιακὴ συνέλευση.

γρίλλια ἔπεσε γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσει νὰ μποῦν. Πρὶν προφτάσει νὰ κλείσει, οἱ ἐργάτες τὴν σταματοῦν μὲ τοὺς ὤμους τους. Τὴ σηκώνουν. Σπάζουν τὸ μηχανισμό. Μπαίνουν φωνάζοντας: «Ἕνα μάρκο γιὰ ὅλους» καὶ κεῖ σταματᾶνε. Οἱ Γερμανοὶ τοὺς κοιτάζουν νὰ μπαίνουν ἐρεθισμένοι μαζὶ καὶ σοχαρισμένοι. Τὸ ἐργοστασιακὸ συμβούλιο δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ μιλήσουν. Κι ἐκεῖ ἀπάνω, οἱ μετανάστες δὲν ξέρουν πιὰ τί νὰ κάνουν. Ἡ ἄμεση προσέγγισή τους σταμάτησε τὴ στιγμὴ ποὺ ἦταν ἀντιμέτωποι μ' αὐτὴ τὴν πολιτικὴ μηχανή.

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Δὲν τολμοῦσαν νὰ μιλήσουν, δὲν ἤξεραν πιὰ τί νὰ κάνουν. Ἡ πρωτοπορία τους ἦταν ἡ ἐξωτερικὴ ὁμάδα τῆς «Λόττα Κοντίνουα». Αὐτὴ ἡ ὁμάδα εἶχε μιὰ σχέση ὀργάνου μ' αὐτούς. Οἱ μαχητὲς αὐτῆς τῆς ὁμάδας εἶχαν αἰσθανθεῖ τὴν ἀνάγκη ἑνότητας ποὺ ἔνοιωθαν οἱ μετανάστες, τὴν ἄμεση βία τους. Τοὺς εἶχαν σπρώξει νὰ κάνουν αὐτὴ τὴν ἐκδήλωση. Ἀλλὰ ἔλλειπε μιὰ προσωπικότητα ἢ μιὰ ὁμάδα γιὰ νὰ ἀρθρώσει αὐτὴ τὴ δράση —τὴν εἴσοδο χιλιάδων μεταναστῶν στὴν ἐργοστασιακὴ συνέλευση — μὲ τὴν κατάσταση, δηλαδὴ μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐργοστασιακὸ συμβούλιο τοὺς ἀρνιόταν τὸ λόγο.

Ν τ ά ν υ: Οἱ μετανάστες δὲν εἶχαν κεντρίσει μόνο ἀπὸ τὴ διεκδίκηση «Ἕνα μάρκο γιὰ ὅλους». Ἦταν ἐπίσης ἡ πρώτη φορὰ ποὺ συνέβαινε μέσα στὸ ἐργοστάσιο νὰ δοῦνε καὶ ἰδωθοῦν σὰν ἐργάτες ὅπως ἦταν καὶ οἱ ἄλλοι. Αὐτὸ ἦταν τὸ ὑπόβαθρο τῆς διαδήλωσης καὶ αὐτὸ ποὺ ἀναγνώριζαν οἱ Γερμανοί.

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Στὴν πραγματικότητα, αὐτὸ ὑπῆρξε πιὸ περίπλοκο. Ὑπῆρχαν Ἰταλοὶ καὶ Ἱσπανοὶ ἡγέτες —ἢ καλύτερα ἐργάτες ποὺ οἱ συνάδελφοί τους τοὺς ἀναγνώριζαν καὶ ποὺ ἦταν ἱκανοὶ νὰ πάρουν στὰ χέρια τους τὴν κατάσταση. Ἀλλὰ εἶχαν κάνει αὐτὴ τὴ χειρονομία γιὰ νὰ δείξουν καὶ νὰ γίνουν δεκτοὶ σὰν ἴσοι μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ περίμεναν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἐργάτες νὰ πάρουν γιὰ λογαριασμό τους τὴν κατάσταση. Πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι ἡ ἐπέμβασή μας πρὶν τὴ συνέλευση ὑπογράμμιζε ἐπίμονα τὰ ἐνδιαφέροντα ρόλο τῶν Γερμανῶν ἐργατῶν. Οἱ Γερμανοὶ αἰσθάνονταν ἐπίσης πιὸ δυνατοὶ χάρη στὴν παρουσία τους. Ἀλλὰ αὐτὸ ἐκφραζότανε μόνο μὲ παλμικὲς κινήσεις.

Ν τ ά ν υ: Ὑπῆρχαν 6.000 Γερμανοὶ ἐργάτες. Δηλαδή, πολὺ περισσότεροι ἀπὸ τὸ συνηθισμένο. Αὐτὸ ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς προπαγάνδισης τῆς συνέλευσης καὶ τῆς ἀγγελίας ὅτι θὰ μιλοῦσαν. Ὑπῆρχε μιὰ ἀναμονή. Τί θὰ λέγανε;

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Καὶ τὸ αἴσθημα ὅτι πρέπει κάτι νὰ συμβεῖ. Κι ἐγὼ εἶχα τὸ ἴδιο μιὰ αὐθόρμητη ἀντίδραση. Μ' ἐνοχλοῦσε ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ μιλήσουν, φώναζα στὴ γωνιά μου καὶ οἱ σύντροφοι τοῦ ἀτελιέ μου μ' ἔσπρωχναν: «Πήγαινε κεῖ». Μιὰ αἴθουσα ποὺ εἶναι γεμάτη μὲ χιλιάδες ἐργάτες εἶναι ἀπέραντη. Ἡ-

μουν στὸ βάθος. Καὶ γώ, μιὰ κοπέλλα, διάσχισα ὅλη τὴν αἴθουσα ἀπὸ τὸν κεντρικὸ διάδρομο κάτω ἀπὸ τὰ χειροκροτήματα τῶν μεταναστῶν. Ἀνέβηκα στὴ σκηνή. Τὸ ἐργοστασιακὸ συμβούλιο ἦταν πάρα πολὺ ἔκπληκτο γιατὶ ἤμουν μιὰ κοπέλλα. Πῆρα τὸ μικρόφωνο καὶ εἶπα: «Πρέπει ν' ἀφήσετε νὰ μιλήσουν οἱ μετανάστες». Καὶ οἱ μετανάστες ἐπιδοκίμασαν. Ξανάκαναν αὐτὸ ποὺ εἶχαν κάνει ὅταν ἔρχονταν. Ἄρχισαν νὰ φωνάζουν ρυθμικά: «Θέλουμε νὰ μιλήσουμε!» Ἀλλὰ δὲν τολμοῦσαν νὰ πάρουν τὸ μικρόφωνο. Τὸ συμβούλιο δὲν ἄφησε τοὺς ἐμιγκρέδες νὰ μιλήσουν. Θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς δώσω τὸ μικρόφωνο. Ἤμουν πολὺ «δημοκρατική». «Σύμφωνοι, εἶναι ἡ σειρά μου νὰ μιλήσω, δὲν εἶναι ἡ σειρὰ τῶν μεταναστῶν. Ἀλλὰ νὰ μιλήσουν μὲ τὴ σειρά τους». Καὶ ἔμεινα στὸ βῆμα σὰν σύμβολο.

Μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες ποὺ δὲν προσπάθησα νὰ σπάσω τὸ σύστημα τῆς ὁμιλίας μὲ τὴ σειρά, εἶναι ὅτι Γερμανοὶ συνάδελφοι ἦταν γραμμένοι νὰ μιλήσουν, ὅτι εἶχαν προπαρασκευάσει τὶς ὁμιλίες τους καὶ ὅτι θὰ μιλοῦσαν ἀμέσως. Ὅταν ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς μίλησε πάνω στὸ διεκδικητικὸ σύνθημα «Ἕνα μάρκο γιὰ ὅλους», χειροκροτήθηκε πολύ. Τὸν ἤξερε πολὺ ὁ κόσμος σὰν μέλος τοῦ «Ε.Α.».

Ν τ ά ν υ: Ἡ δημοκρατία ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ θέματα ἐπέμβασής μας στὸ ἐργοστάσιο. Τὸ δικαίωμα σ' ὅλο τὸν κόσμο νὰ μιλᾶ χωρὶς τιμωρίες ἐκ τῶν ὑστέρων. Οἱ ἐπεμβάσεις μας σὲ ἐργοστασιακὲς συνελύσεις ὑπῆρξαν στιγμὲς πολὺ δυνατὲς γιατὶ συχνὰ ἐκφράζαν αὐτὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ δημοκρατία ποὺ γινόταν αἰσθητὴ στὸ ἐργοστάσιο. Οἱ σύντροφοι διατύπωναν αὐτὸ ποὺ ἑκατοντάδες ἐργάτες αἰσθάνονταν. Κι αὐτοὶ δὲν εἶχαν τὴν ἐντύπωση ὅτι τοὺς μανιπουλάραμε —σ' ἀντίθεση μὲ τὰ συνδικαλιστικὰ στελέχη. Εἴμασταν δεκτοὶ σὰν οἱ καταλῦτες αὐτῆς τῆς δημοκρατικοποίησης.

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Ἀργότερα, ξαναμίλησα. Ἀλλὰ ὅταν ἦρθε ἡ σειρὰ τῶν μεταναστῶν κόψαν τὰ μικρόφωνα. Οἱ μετανάστες καὶ οἱ νεολαῖοι Γερμανοὶ ἔσπασαν τὸ βῆμα καὶ τὶς ἠχητικὲς ἐγκαταστάσεις. Θυμωμένοι.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ: Γιατί δὲν ἔγινε ἀπεργία;

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε ὁμάδα. Ἂν ξεκινοῦσα μιὰ διαδήλωση μὲ τὸ ἀτελιέ μου καὶ μερικοὺς ἄλλους —ἂς ποῦμε διακόσιους— εἶμαι σίγουρη ὅτι θὰ εἴχαμε ἀπεργία γιατὶ οἱ ἄλλοι θὰ ἀκολουθοῦσαν.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ: Καὶ δὲν εἶχες τὴν ἰδέα νὰ προτείνεις μιὰ διαδήλωση;

Ν τ ά ν υ: Δὲν εἴμαστε μιὰ πρωτοπορία δράσης, οὔτε ἀκόμα καὶ οἱ σύντροφοι ποὺ δούλευαν στὸ ἐργοστάσιο γιατὶ δὲν ἦταν ἐργάτες ἀναγνωρισμένοι, ἐπειδὴ δουλεύανε λίγο καιρὸ στὸ ἐργοστάσιο, οὔτε μετανάστες ποὺ νὰ τοὺς ἀναγνωρίζουν οἱ μετα-

νάστες. Δὲν ὑπῆρχε πρωτοπορία δράσης ἱκανὴ νὰ ξεμπλοκάρει τὴν κατάσταση.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Ὅλος ὁ κόσμος περίμενε.

Ν τ ά ν υ : Εἶναι ἕνα φαινόμενο ποὺ συνέβει συχνά.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ: Δὲν ἔχεις τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀντιμετώπισε ἡ Μπάρμπαρα καὶ ὄχι ἡ ἔλλειψη μιᾶς ὁμάδας πρωτοβουλίας στὸ ἐργοστάσιο; Ἡ Μπάρμπαρα θὰ μποροῦσε ν' ἀναλάβει τὸ ρόλο τῆς πρωτοπορίας: νὰ προωθήσει τὴν ἰδέα τῆς διαδήλωσης ποὺ θὰ ἐπέτρεπε σ' αὐτὴ τὴν ἀναμονὴ ποὺ ἦταν διάχυτη σὲ ὅλους ν' ἀποκρυσταλλωθεῖ σὲ μιὰ ἀπεργία. Καὶ διὰ μέσου αὐτῆς τῆς διαδικασίας, μιὰ ὁμάδα ἐργατικῆς πρωτοβουλίας θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ συγκροτηθεῖ. Τουλάχιστον, οἱ συνθῆκες τῆς ἐμφάνισής τους θὰ εἶχαν ὡριμάσει. Ἕνα παράδειγμα ἀπὸ τὴ Γαλλία εἶναι ἡ Φλὶν τὸ Μάη τοῦ '68. Κατάσταση ταυτόσημη. Ἕνας ἀριστεριστὴς φοιτητὴς ποὺ δουλεύει στὸ ἐργοστάσιο, μιὰ ὁμάδα καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἐργάτες ποὺ συγκροτεῖται καὶ ὕστερα μιὰ ὁμάδα ἐξωτερικῆς ἐπέμβασης. Εἴμαστε τὴν ἡμέρα ποὺ ἡ Ρεζὶ ἀποφάσισε νὰ ξαναρχίσει τὴ δουλειά. Τὴν προηγούμενη, ἔγινε ἕνα μῆτινγκ στὰ Μουρὼ ὅπου διακόσιοι νέοι θύμωσαν γιατὶ ἡ ΓΣΕ ἀρνιόταν νὰ ἐπέμβει ἐναντίον τῆς ἐπανάληψης τῆς ἐργασίας. Ὁ σύντροφος ποὺ δούλευε μέσα —ποὺ εἶχε στὴ διάρκεια τῆς ἀπεργίας μαζέψει γύρω του καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἐργάτες— εἶχε πεῖ: «Ἂς καλέσουμε τοὺς φοιτητὲς τοῦ Παρισιοῦ καὶ ἄς πᾶμε νὰ ἐξηγήσουμε αὔριο τὸ πρωὶ στοὺς ἐργάτες ὅτι δὲν πρέπει νὰ πᾶνε νὰ πιάσουν δουλειά».

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί, κατὰ τὶς ἔξη, πεντακόσιοι - ἑξακόσιοι φοιτητὲς καὶ ἐργάτες καὶ ἀπέναντί τους, οἱ τρεῖς χιλιάδες κινητοὶ φρουροὶ ποὺ κατέχουν τὸ ἐργοστάσιο. Ἀπὸ μακρυὰ διακρίνουμε νὰ φτάνουν ἅρματα. Κατευθύνονται πρὸς ἐκείνους. Τὰ ἅρματα σταματοῦν καὶ οἱ ἐργάτες κατεβαίνουν. Συζητοῦν. Ἡ ἐπανάληψη τῆς ἐργασίας ἀργεῖ. Αὐτὸ ποὺ εἶναι φανταστικὸ εἶναι ὅτι ἡ ΓΣΕ ἔχει καλέσει γιὰ τὴν ἴδια ὥρα ἕνα μῆτινγκ στὰ Μουρώ. Ἀπουσίαζε δηλαδή, σ' ἀντίθεση μὲ τὴ Συνομοσπονδία Ἐργασίας (ποὺ ἐξ ἄλλου δὲν εἶχε κινητοποιηθεῖ). Καὶ μεῖς καθόμαστε ἐκεῖ καὶ φλυαρούσαμε. Ἀποτέλεσμα: δύο ὧρες μετά, ἡ ΓΣΕ φτάνει καὶ ὀργανώνει ἕνα μῆτινγκ μὲ τὴ Σ.Ε. Τὸ μῆτινγκ θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ κάνουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι: ἀρκοῦσε νὰ τὸ σκεφτόμαστε. Καὶ κεῖ ἡ ἑνότητα ἐργατῶν - φοιτητῶν θὰ μποροῦσε νὰ κάνει ἕνα πήδημα, νὰ ἀποκρυσταλλωθεῖ. Ἡ ἀπόδειξη εἶναι ὅτι ἡ ΓΣΕ δὲν ἤθελε νὰ μιλήσουν στὸ μῆτινγκ οἱ φοιτητές. Οἱ ἐργάτες ἐπέβαλαν νὰ πάρουν τὸ λόγο ὁ Ζεσμὰρ καὶ ὁ Μπροῦνμπεργκ. Ἀλλὰ ἡ ΓΣΕ ἔκαμε ὅπως καὶ στὴν ΟΠΕΛ: ὅταν ὁ σύντροφος που δούλευε στὴ φάμπρικα θέλησε νὰ μιλήσει, ἔκοψαν τὰ καλώδια τοῦ μικροφώνου.

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Σκέφτομαι πού άφεθήκαμε νά θαμπωθοῦμε ἀπὸ τὰ συνδικάτα. Ὄχι ἀπὸ τὴν πραγματική τους δύναμη. Ὑπολογίζαμε πραγματικὰ τοὺς ἐκπροσώπους - φαντάσματα. Γιατί τοὺς πραγματικοὺς ἐκπροσώπους τοὺς γνωρίζαμε.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ: Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια καὶ γιὰ τὴ Φλίν. Ἀλλὰ πιστεύω πὼς ὑπάρχει κάτι περισσότερο. Ἡ ἀνικανότητα νὰ σκεφτόμαστε καὶ νὰ προλαβαίνουμε τὴν κατάσταση. Αὐτὸ φάνηκε πολλὲς φορὲς στὴ Φλίν, ἰδιαίτερα ὅταν οἱ ἐργάτες ξανάκαναν κατάληψη τοῦ ἐργοστασίου. Θ' ἀρκοῦσε νὰ προλάβουμε τὴν κατάσταση ἢ νὰ ποῦμε κάτι γιὰ νὰ μεταβληθεῖ ἡ κατάσταση. Πράγμα ποὺ βάζει τὸ πρόβλημα τῶν «κατεστημένων» ἐργατῶν (ποὺ δὲν εἶναι ἐργατικῆς καταγωγῆς καὶ σὲ κατάσταση νὰ ἐπέμβουν στὴν ἐργατικὴ τάξη): τὰ ὑποκειμενικὰ ὅρια στὴν ἱκανότητά τους ν' ἀναλάβουν τὶς εὐθύνες μιᾶς κατάστασης ποὺ ὑποκινοῦν. Πιστεύω πὼς αὐτὸ ἐξηγεῖ κατὰ ἕνα μέρος τὶς διαφορὲς στ' ἀποτελέσματα τῆς ἐπέμβασης τῶν ἀριστεριστῶν φοιτητῶν στὰ ἐργοστάσια. Ἂν πάρουμε τὴν περίπτωση τῆς Ἰταλίας —ὅπου αὐτὴ ἡ ἐπέμβαση εἶχε ὄχι μόνο ἕνα ἰδεολογικὸ στόχο ἀλλὰ ὅπου ἐπίσης μπόρεσε νὰ ὑλοποιηθεῖ, νὰ ἐγγραφεῖ στὴ συγκεκριμένη πραγματικότητα τοῦ ἐργοστασίου— βλέπουμε ὅτι ὑπάρχει μιὰ περίοδος ἐργατικῶν μαζικῶν ἀγώνων ποὺ παρατείνεται. Καὶ μέσα σ' αὐτὸ προτσές, ἀκονίζεται προοδευτικὰ ἡ ἱκανότητα ἐπέμβασης. Οἱ ἀριστεριστὲς φοιτητικῆς καταγωγῆς ἔχουν τὸν καιρὸ νὰ καλλιεργηθοῦν. Ἐνῶ στὴ Γαλλία καὶ περισσότερο στὴ Γερμανία ὅπου οἱ περίοδοι ἀγώνων εἶναι σύντομες, εἶναι ἡ ἀπόλυση, τὸ θριφάλιασμα τῆς ὁμάδας ποὺ πάει νὰ συσταθεῖ.

Ν τ ά ν υ: Μιὰ ἄλλη ἐνδιαφέρουσα ὄψη τῆς ἐπέμβασής μας στὸ Ροῦσελσχάιμ, εἶναι ὅτι αὐτὴ στὴν ἀρχὴ διαφοροποιήθηκε ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς μας. Οἱ σύντροφοι ποὺ δούλευαν στὴν ΟΠΕΛ ζοῦσαν σὲ κοινόβιο στὴ Φρανκφούρτη.

Τότε εἶχε ἀναπτυχτεῖ ἕνα κίνημα κατάληψης σπιτιῶν στὴ Φρανκφούρτη. Ἦταν δύσκολη ἡ ἐξεύρεση μεγάλων διαμερισμάτων, ἐνῶ πάρα πολλὰ σπίτια ἦταν ἀκατοίκητα ἐξαιτίας τῆς κερδοσκοπίας στὰ οἰκόπεδα. Αὐτὸ τὸ κίνημα μᾶς παράσυρε ν' ἀναλάβουμε εὐθύνες ὡς πρὸς τὸν τρόπο ζωῆς ἀπέναντι τῶν ἄλλων —γεγονὸς ποὺ δημιουργεῖ προβλήματα γιὰς τὶς φίλες καὶ τοὺς φίλους ποὺ δούλευαν στὸ ἐργοστάσιο.

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Ὅταν, στὴν ἀρχή, πήγαμε στὸ ἐργοστάσιο δὲν ξέραμε πολὺ καλὰ νὰ ἐξηγήσουμε στοὺς προλετάριους πῶς ζούσαμε. Μερικοὶ σύντροφοι δὲν τολμοῦσαν νὰ ποῦν ὅτι ζοῦσαν σὲ κοινόβια. Ὑπῆρχαν ἄλλοι ποὺ ἔλεγαν ὅτι ζοῦσαν σὲ κοινόβια. Μερικοί, μάλιστα, κάλεσαν κι ἐργάτες νὰ τοὺς ἐπισκεφτοῦν στὰ κοινόβια. Ἔτσι, ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, εἴχαμε μιὰ στρατηγικὴ γραμμὴ στὸ θέμα τῆς ἐπέμβασης στὸ ἐργοστάσιο —τὸ πλαίσιο τῆς

δουλειᾶς— καὶ ἀπὸ μιὰ ἄλλη πλευρά, ὑπῆρχε γιὰ μᾶς μιὰ γραμμὴ στὸ πλαίσιο ζωῆς —πῶς νὰ ὀργανώσουμε τὴ ζωή μας. Ἀλλὰ αὐτὲς οἱ δυὸ γραμμὲς δὲν λειτουργοῦσαν. Ἡ ἄρθρωσή τους τοποθετήθηκε σ' αὐτὸ ποὺ εἶχαν ζήσει τὰ ἄτομα ποὺ ἦταν μέλη τῆς ὁμάδας.

Ντάνυ: Τὸ κίνημα κατάληψης σπιτιῶν ὑπῆρξε γιὰ μᾶς ἡ εὐκαιρία νὰ συνδέσουμε τὴ στρατηγική μας γραμμὴ μέσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἐργοστάσιο. Ἦταν ἀλήθεια λάθος νὰ μὴν προσκαλοῦμε τοὺς προλετάριους στὰ σπίτια μας, γιατὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ζούσαμε τοὺς ἐνδιέφερε πολύ. «Εἶναι ἀλήθεια πὼς ζεῖτε ὅλοι μαζί; κλπ.». Πίσω ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, ὑπάρχουν ἀποστερήσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων κάτω ἀπὸ τὸν καπιταλισμό. Μποροῦν νὰ εἶναι ἐπιθετικοὶ ἐναντίον μας ἀλλὰ θέλουν νὰ ξέρουν. Ἂν θέλουμε νὰ κάνουμε μιὰ ριζικὴ κριτικὴ τῆς ζωῆς μας σήμερα στὶς κομμοῦνες, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ κολλεκτιβίστικη ζωὴ εἶναι πολὺ λίγη. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ποὺ μᾶς βλέπουν τὸ βρίσκουν παθητικὸ διότι προβάλλουν σωρὸ ἀπὸ παγίδες. Πιστεύω πὼς πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ κοινόβια ὑπάρχει μιὰ ἐπιθυμία συλλογικῆς ζωῆς.

Γουλιέλμος Τέλλος: Μοῦ ἔχουν κάνει ἐντύπωση δυὸ πράγματα. Κατ' ἀρχή, μόλις ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦνται τὰ κοινόβια, εἶχαν τὴν ὄψη ὅπως τὴν ἔδωσαν οἱ ἐφημερίδες τύπου «Μπίλντ Τσάιτουνγκ»*. Παρὰ τὴ φασιστικίζουσα στάση αὐτοῦ τοῦ τύπου, κάλυψε τὴ σεξουαλικὴ ὄψη αὐτῶν τῶν κοινοβίων διότι ἤξεραν ὅτι μ' αὐτὸ ἔβρισκαν ἕνα στόχο στοὺς ἀναγνῶστες τους. Στὴ συνέχεια, δεκαπέντε μέρες πρὶν τὴ βίαιη ἐκκένωση αὐτῶν τῶν σπιτιῶν —Μποχενχάιμερ στράσσε— ἡ «Κομμουναλτσάιτουνγκ», τὸ τοπικὸ φύλλο τῆς Ἔς Πὲ Ντὲ (Σ.Δ.Κ.) προπαρασκεύαζε τὴν κοινὴ γνώμη γιὰ τὴν ἔξωση τῶν συντρόφων. Μετὰ τὴν κλασσικὴ ἐπιχειρηματολογία γιὰ τὴν ἀναρχία καὶ τοὺς δεσμοὺς της μὲ τὴν ἀστικὴ τάξη καὶ πρὶν τὸ συμπέρασμα (τὸ ΣΔΚ πραγματοποιεῖ ὅ,τι γίνεται καλύτερο στὸ οὐρμπανιστικὸ τομέα), ἡ καρδιὰ τοῦ ἄρθρου ἦταν: «Τί κάνουν μέσα σ' αὐτὰ τὰ σπίτια; Εἶναι μεσάζοντες, τὸ σταυροδρόμι τῶν ναρκωτικῶν, τὰ ὄργια». Ἔτσι πλησιάζουν θέματα τῆς ζωῆς μας γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν μιλούσαμε πιά. Ἂν ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ παίζει αὐτὸ τὸ χαρτί, σκέφτεται ὅτι μ' αὐτὸ ἔχει ἀπήχηση στὸν πληθυσμό. Ἡ ἀντι-προπαγάνδα μπορεῖ νὰ ἀπασχοληθεῖ πάντα νὰ ἐξηγήσει

* Ἐφημερίδα ποὺ ἀνήκει στὸ συγκρότημα Σπρίνγκερ κι ἔχει τιράζ 4.000.000 ἀντίτυπα. Ἡ καθημερινὴ αὐτὴ ἐφημερίδα ὑποστηρίζει τὴ δεξιὰ πτέρυγα τῆς Χριστιανοδημοκρατίας. Χειρίζεται κυρίως τὴν καθημερινότητα ἀπὸ μιὰ ἄποψη αὐταρχικὴ κι ὁμαλοποίησης. Αὐτὴ εἶναι ποὺ μεταφέρει στὴν ἐργατικὴ τάξη τὴ φασιστικίζουσα μικροαστικὴ ἰδεολογία.

μὲ τὸν τρόπο της αὐτὸ ποὺ κάνουμε κι ὅταν ἀκόμα ἐμεῖς δὲν τὸ κάνουμε.

Ν τ ά ν υ : Δὲν κάναμε προπαγάνδα, ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἶναι σ' ἐπαφὴ μαζί μας ξέρουν ὅ,τι χρειάζεται. Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἔγινε μιὰ μεγάλη συζήτηση γύρω ἀπὸ τὰ κοινόβια στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κινήματος. Πάλη ἐναντίον τῆς κοινωνίας δὲν σημαίνει μόνο κριτική της. Σημαίνει ἐπίσης ἀναζήτηση ἄμεσου μετασχηματισμοῦ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων πρὸς κάτι τὸ νέο, μιὰ βελτίωση τῆς ζωῆς. Ἂν οἱ μαρξιστὲς — λενινιστὲς ἀρνοῦνται αὐτὴ τὴ συζήτηση, εἶναι ὅτι ἀρνοῦνται νὰ σκεφτοῦν τὸ πρόβλημα μεταβολῆς τῶν κοινωνικῶν σχέσεων πρὶν τὴν ἐπανάσταση.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ : Γι' αὐτοὺς ἡ ἐπανάσταση εἶναι συνδεμένη μὲ τὴν ἰδέα γιὰ τὴν κρίση: ὅσο ἡ κρίση χειροτερεύει, τόσο καλύτερα γιὰ τὴν ἐπανάσταση, καὶ ἀντίστροφα.

Ν τ ά ν υ : Γιὰ μᾶς τὰ κοινόβια εἶναι μιὰ στιγμὴ σταθεροποίησης, γιὰ τοὺς φοιτητὲς ἢ τοὺς νέους ἐργάτες ποὺ βρίσκονται σὲ ρήξη μὲ τὴν κοινωνία. Ἀλλὰ ὑπάρχουν πάρα πολὺ νέοι ἢ μετανάστες ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ ἕναν τύπο συλλογικῆς ζωῆς καὶ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κόψουν τόσο γρήγορα τοὺς δεσμούς του μὲ τὴν ποὺ δὲν μποροῦν νὰ κόψουν τόσο γρήγορα τοὺς δεσμούς τους μὲ τὴν οἰκογένεια. Ἀνάμεσα στὸ οἰκογενειακὸ δυάρι μὲ κουζίνα καὶ τὸ ~~κοινόβιο, ὑπάρχου~~ν δυσκολίες συμβιβασμοῦ.

Ὑπῆρξαν ἀπόπειρες συντρόφων τῆς ὁμάδας μας νὰ κάνουμε κοινόβια μὲ νέους ἐργάτες ἢ μ' αὐτοὺς ποὺ φοροῦν μαῦρες μπλοῦζες. Τὸ πρόβλημα βρίσκεται κεῖ: οἱ δυσκολίες ποὺ συναντᾶ κανεὶς ὅταν θέλει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ σκηνή μας —ἢ τὸ γκέττο μας. Καὶ τὰ κοινόβια νεαρῶν ἐργατῶν καὶ μαθητευομένων, ἔχουν πολὺ συχνὰ ἀποτύχει.

ΟΙ ΞΕΡΙΖΩΜΕΝΟΙ
Αὐθορμητισμὸς καὶ συνέχεια.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Αὐτὸ ποὺ μᾶς τραβάει στοὺς μετανάστες εἶναι τὸ ἄμεσο πλησίασμα ποὺ κάνουν στὰ προβλήματα. Ἀλλὰ συγχέουμε τὸν αὐθορμητισμό τους μὲ τὸν δικό μας. Γιὰ τοὺς Γερμανοὺς μαχητές, ἕνας αὐθόρμητος εἶναι ἕνας πολιτικοποιημένος: οἱ φυσιολογικοὶ ἄνθρωποι εἶναι στενοί, γραφειοκρατικοποιημένοι, χωρὶς ἀντίδραση. Ἐνῶ ὁ αὐθορμητισμὸς τῶν μεταναστῶν προέρχεται ἀπὸ μιὰ ζωὴ σὲ μικρὰ χωριὰ ὅπου οἱ συγκινήσεις δὲν καταστράφηκαν ἀκόμα. Ἐντυπωσιαζόμαστε ἀπ' αὐτὸ —κι αὐτὸ γίνεται γιατὶ δὲν κατορθώνουμε νὰ εἴμαστε τόσο αὐθόρμητοι ὅσο ἐκεῖνοι— γιατὶ δὲν βλέπουμε ὅτι ὁ αὐθορμητισμός τους προέρχεται ἀπὸ ἕνα ἄλλο πολιτιστικὸ περιβάλλον.

Μ ε λ ί ν α : Σ' ἕνα περισσότερο πολιτικὸ ἐπίπεδο, πρέπει

νά καταλάβουμε ὅτι οἱ μετανάστες δὲν ταυτίζονται μὲ τὴ Γερμανία. Σὰν παράδειγμα παίρνουμε τὴν κρίση: ἕνας Γερμανὸς ἐργάτης μπορεῖ νὰ δεχτεῖ νὰ σφίξει τὴ ζώνη του γιὰ νὰ φυλάξει ἡ γερμανικὴ οἰκονομία τὴ θέση της στὸν παγκόσμιο συναγωνισμό. Αὐτὴ ἡ ταύτιση μὲ τὴ Γερμανία δὲν εἶναι δυνατὴ γιὰ τοὺς μετανάστες: τὸ μόνο πράγμα ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς κάνει νὰ δεχτοῦν εἶναι τὸ διώξιμό τους ἀπὸ τὴ χώρα. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τοὺς εἶναι δύσκολο νὰ ταυτίσουν τὴν κατάστασή τους μ' ἐκείνη τῆς χώρας τους. Προέρχονται ἀπὸ μὴ ἐκβιομηχανισμένες χῶρες ὅπου ἡ δουλειὰ στὴν ἁλυσίδα, σὰν μαζικὴ πραγματικότητα, δὲν ὑπάρχει. Αὐτὴ ἡ ἀπουσία ταύτισης εἶναι πού, σὲ μερικὲς καταστάσεις, τοὺς κάνει πολὺ μαχητικούς. Γι' αὐτοὺς τὰ συνδικάτα δὲν ὑπάρχουν. Ἔχουν μιὰ ἀνάγκη; Τὴν ἐκφράζουν μὲ μιὰ ἄγρια πάλη.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Ἀλλὰ αὐτὸ ἀρχίζει ν' ἀλλάζει ἐξαιτίας τῆς κρίσης καὶ τῶν ἀπειλῶν ἀπόλυσης. Καθὼς τὸ ἐργοστασιακὸ συμβούλιο πρέπει νὰ ρωτιέται, ἀρχίζουν νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὶς ἐκλογὲς αὐτοῦ τοῦ συμβουλίου καὶ ἄρα γιὰ τὸ συνδικάτο. Οἱ Ἱσπανοί, σὰν παράδειγμα, πιστεύουν ὅτι θὰ ἔχουν μεγαλύτερη προστασία ἂν στὸ ἐργοστασιακὸ συμβούλιο ὑπάρχει ἕνα Ἱσπανός. Σ' αὐτή τους τὴ στάση ὑπάρχει κάτι ἀληθινό. Εἶναι ξεριζωμένοι. Τὰ ἄλλα τους ἐδιαφέροντα δὲν εἶναι ἡ τηλεόραση καὶ ὁ Βίλλυ Μπράντ. Ἄρα, ὄχι μόνο ἡ κατάσταση τοῦ προλετάριου εἶναι ξένη γιὰ πολιτικὰ τους σχήματα, ἀλλὰ ἐπίσης γιὰ τὸ μέλλον τους: κάνουν οἰκονομίες γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν στὴ χώρα τους καὶ ν' ἀγοράσουν ἐκεῖ ἕνα μαγαζὶ ἢ ἕνα ταξί. Πρόκειται γιὰ ταύτιση μὲ τὴ χώρα τους καὶ αὐτὸ δημιουργεῖ ἐνδιαφέρουσες διαφορὲς μεταξὺ τῶν ἐθνικοτήτων. Στοὺς Ἱσπανούς, γιὰ παράδειγμα, ὑπάρχει (ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο) μιὰ πολιτικὴ παράδοση ποὺ δὲν ὑπάρχει στοὺς Τούρκους. Οἱ Ἰταλοί, κι ὅταν ἀκόμα προέρχονται ἀπὸ τὸ Νότο ποὺ εἶναι ὑπανάπτυκτος, ἔχουν ἕνα προλεταριακὸ μοντέλο μὲ τοὺς μαζικούς τους ἀγῶνες στὸ Τουρίνο ἢ στὸ Μιλάνο. Αὐτὴ ἡ διαστρωμάτωση κάνει πολὺ δύσκολη τὴν ἰδεολογική τους ἱκανοποίηση —χωρὶς νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ γλώσσα.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ : Ὅταν θυμᾶται κανεὶς τὶς ἀνισότητες ἀνάπτυξης μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Μεσογείου, αὐτὸ ποὺ δὲν πρέπει νὰ χάνει ἀπὸ τὰ μάτια του μέσα σὲ μιὰ πολιτικὴ ἐκτίμηση τῆς δράσης ποὺ γίνεται εἶναι τὸ θέμα τοῦ χρόνου. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὴ Γαλλία οἱ Ἀλγερινοί, οἱ Ἀφρικανοὶ κάνουν οἰκονομίες γιὰ νὰ ἀγοράσουν ἕνα ἁμάξι καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὸ χωριὸ ποὺ γεννήθηκαν. Δὲν ὑπάρχει ἀξιολογικὸ κριτήριο τοῦ ἔχει τους πάνω σ' αὐτό. Αὐτὸ ποὺ βαραίνει εἶναι ὅτι ἀρχίζει ἡ ἐκβιομηχάνιση αὐτῶν τῶν χωρῶν. Καὶ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τοὺς μετανάστες στὴ Βόρεια Εὐρώπη εἶναι κάτι ἐνδιαφέρον ἐπὶ εἴκοσι χρόνια. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχει τὴν αἴσθηση, ποὺ ἔκφρασε ὁ Ντάνυ, ὅτι δὲν φτά-

νουν νὰ κεφαλαιοποιηθοῦν οἱ μετανάστες γυρίζουν ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, ἀπὸ χώρα σὲ χώρα. 'Αλλὰ ὅλ' αὐτὰ τ' ἀγόρια, ποὺ ἦρθαν σ' ἐπαφὴ μαζί μας, παραμένουν μὲ νέα ἰδεολογικὰ πράγματα ὅταν ξαναγυρίζουν στὴ χώρα τους. Δὲν πᾶνε μόνο αὐτοκίνητα.

Ν τ ά ν υ : Καὶ ἂν δὲν ὑπολογίσει κανεὶς τὴν ἱστορία καὶ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα τῶν χωρῶν ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχονται οἱ μετανάστες, κι ἂν κάνει κανεὶς ἀφηρημένο διεθνισμό, τότε δὲν γίνεται τίποτα στὴ δράση.

Πραγματικὴ καὶ εἰκονικὴ πολιτικὴ

Ν τ ά ν υ : Τὴν 1η τοῦ Μάη, ὅταν ἔχουμε ἀρχίσει νὰ ἐπεμβαίνουμε στὸ Ρούσελσχάιμ, θέλαμε νὰ κάνουμε μιὰ γιορτὴ ἐναντίον τῆς ἐργασίας Ἡ 1η τοῦ Μάη εἶναι μιὰ πολὺ ἐπίσημη γιορτὴ τῆς ἐργασίας (εἶναι μιὰ παλιὰ ἱστορία. Ὁ Χίτλερ, κιόλας, εἶχε πάρει γιὰ λογαριασμό του τὴν 1η Μάη καὶ τὸ γιορτασμὸ τῆς ἐργασίας). Μὲ λίγα λόγια, πῆραν μέρος στὴ γιορτή μας ὀχτακόσιοι μετανάστες. Πήγαμε στὸ συνδικαλιστικὸ μῆτινγκ ὅπου ὑπῆρχαν δέκα γέροι! Γιὰ ἑβδομάδες ὁλόκληρες, εἴχαμε κάνει συζητήσεις γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐπεμβαίναμε σ' αὐτὸ τὸ μῆτινγκ. Φάγαμε ὧρες καὶ ὧρες συζητώντας γιὰ κάτι ποὺ δὲν ὑπῆρχε: οἱ ἐργάτες τὴν Πρωτομαγιὰ δὲν γιορτάζουν τὴ δουλειὰ —πολὺ σωστά. 'Αλλὰ κατὰ κάποιο τρόπο, αὐτὸ εἶχε τὸ ἐνδιαφέρον του. Ἐκ τῶν ὑστέρων ὑπῆρξαν κουτσὰ - στραβὰ ἐντυπωσιασμένοι οἱ συνδικαλιστικοὶ ἐκπρόσωποι. Ἐγκαταλείψαμε τὸ μῆτινγκ καὶ πήγαμε στὶς ὄχθες τοῦ Μαίν. Τὸ ρίξαμε στὴ μπύρα καὶ ὅλοι ἀποχαλινωθήκαμε. Ὁ καιρὸς ἦταν καλός. Ὅλος ὁ κόσμος ἄρχισε νὰ χορεύει, νὰ παίζει. Ἡ γιορτὴ ἦταν πολὺ ὄμορφη. Ἦταν μιὰ ἀρχὴ ἀλληλεγγύης καὶ ἐπαφῆς. Καὶ ὕστερα, ἐπέμβηκε μιὰ ὁμάδα Τούρκων λενινιστῶν — μαρξιστῶν ποὺ ἤθελε νὰ δώσει στὴ γιορτὴ πολιτικὴ διάσταση βγάζοντας ἕνα λόγο γιὰ τὸν ἰμπεριαλισμό, τὶς ἀμερικάνικες βάσεις στὴν Τουρκία, τὴν καταγγελία τῆς τούρκικης κυβέρνησης. Οἱ Τοῦρκοι φαγώνονταν γιὰ νὰ «ἐπιτεθοῦν» ἐναντίον τῶν Τούρκων μαρξιστῶν — λενινιστῶν.

Ἕν' ἄλλο παράδειγμα τοῦ ἴδιου εἴδους. Μιὰ μέρα στὴν Ὄπελ, θέλαμε νὰ κάνουμε μιὰ διαδήλωση ἐναντίον τοῦ νόμου ποὺ περιόριζε τὰ δικαιώματα τῶν ξένων. Τὴν πρωτοβουλία τῆς ἐκδήλωσης εἶχαν οἱ μαρξιστὲς - λενινιστές. Ἐμεῖς εἴμαστε πάντα ἐναντίον τέτοιου τύπου ἐκδηλώσεων λέγοντας ὅτι «πρέπει νὰ ξεκινᾶμε ἀπὸ ἐργοστασιακὰ προβλήματα». 'Αλλὰ παρὰ τὴν πείρα ποὺ εἴχαμε στὰ δυὸ χρόνια, ἀφήσαμε νὰ γίνει. Στὴν πραγματικότητα, γίνηκε γιατὶ ἐνεργούσαμε σὰν μαχητὲς μιᾶς ἀριστερίστικης πολιτικῆς ὁμάδας. Μ' αὐτὸ τὸ νόμο θὰ διώχνονταν ἀπὸ τὴ Γερμανία

μαχητὲς Παλαιστίνιοι φοιτητές. Θέλαμε νὰ ξεπεράσουμε τὶς διαιρέσεις (φοιτητὲς — ἐργάτες, Παλαιστίνιοι — ἄλλες ἐθνικότητες) μέσα σὲ μιὰ γενικὴ πάλη ἐναντίον τοῦ νέου νόμου. Ἡ ἐκδήλωση ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ φουαγιὲ τῶν μεταναστῶν. Οἱ Τοῦρκοι μαρξιστὲς - λενινιστὲς ἔφτασαν μὲ μιὰ τούρκικη σημαία μὲ σταμπαρισμένο τὸ σφυρὶ καὶ τὸ δρεπάνι! Ἀμέσως αἰσθανόταν κανεὶς ὅτι ὑπῆρχε ἔνταση. Πραγματικά, ἡ μαρξιστικο - λενινιστικὴ τούρκικη ὁμάδα μᾶς ἐξόργισε. Ἡ προκήρυξή μας βασιζόταν σὲ μιὰ ἐκδήλωση ἔξη χιλιάδων Τούρκων ἐργατῶν ποὺ εἶχε γίνει μιὰ βδομάδα πρὶν στὴ Φρανκφούρτη, γιὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν ἐναντίον τοῦ διωξίματος. Τούρκων «χωρὶς χαρτιά». Ἀντὶ νὰ μεταφράσουν αὐτὴ τὴν προκήρυξη ποὺ προσπαθοῦσε νὰ κολλήσει μὲ τὴν πραγματικότητα τῶν ἐργατῶν τῆς ΟΠΕΛ —ποὺ ἀνάμεσά τους μερικοὶ ἦταν χωρὶς χαρτιά—, ἡ τούρκικη μαρξιστικο - λενινιστικὴ ὁμάδα τὴν εἶχε μεταβάλλει σὲ μιὰ μεγαλόσταμη πολιτικὴ προκήρυξη ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ποὺ δὲν εἶχε καμμιὰ ἀπήχηση.

Αἰσθανόταν κανεὶς ὅτι αὐτὸ δὲν πήγαινε καὶ ξαφνικὰ διακρίναμε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν νὰ ξεσκίσουν τὴ σημαία. Ἕνας Τοῦρκος μαρξιστὴς - λενινιστής, ἄρχισε νὰ μιλάει διθυραμβικὰ —γιατί ἄλλο;— γιὰ τὸν ἰμπεριαλισμό. Οἱ ὑπόλοιποι Τοῦρκοι ἐξοργίστηκαν καὶ ἐπιτέθηκαν ἐναντίον τῆς ἐκδήλωσης μὲ πέτρες καὶ μαχαίρια. Μᾶς σκόρπισαν .Δὲν ἀντενεργήσαμε γιατὶ δὲν θέλαμε νὰ χτυπηθοῦμε. Ἴσως ἦταν λάθος, γιατὶ στὴν πρώτη γραμμὴ ἦταν οἱ φασίστες. Μιὰ ἐργατικὴ βία ἐκδηλώθηκε ξαφνικά, ἰδίως ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Αὐτὸ προερχόταν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι μισοῦσαν τὴ Γερμανία. Κι ἀπὸ φίλους ἀκόμα δεχτήκαμε μαχαιριές.

Γ ο υ λ ι έ λ μ ο ς Τ έ λ λ ο ς: Πρέπει νὰ καταλάβουμε ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι πολιτικοποιημένοι. Γι' αὐτοὺς οἱ λέξεις ἰμπεριαλισμός, κομμουνισμὸς ἔχουν μιὰ ὁλότελα ἄλλη σημασία. Ἡ προπαγάνδα στὴν Τουρκία τοὺς λέει ὅτι οἱ κομμουνιστὲς βιάζουν τὶς γυναῖκες καὶ σκοτώνουν τὰ παιδιά. Ὅτι ἔχουν τὸ μαχαίρι στὰ δόντια. Ἀλλά, ἐδῶ στὴ Γερμανία, αὐτὸ δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ ἔχουν μιὰ ἄμεση συνείδηση τῶν συμφερόντων τους, νὰ ξέρουν ποιοί εἶναι οἱ φίλοι τους καὶ ποιοί οἱ ἐχθροί τους. Μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια εἶναι πολιτικοποιημένοι. Ὑπάρχει ἕνα ἀποκαλυπτικὸ ἀνέκδοτο, σὲ μιὰ ἀπεργία πληρωμῆς ἐνοικίων στὴ Φρανκφούρτη. Πρόκειται: γιὰ ἕναν Τοῦρκο ποὺ ἦταν σὲ σχέση μαζί μας. Ὁ ἰδιοχτήτης τοῦ λέει: «Γιατί δέχεσαι αὐτὴ τὴ συμμορία τῶν ἀλητῶν κομμουνιστῶν;» Ἀπάντηση: «Εἶναι φίλοι μου, μὲ βοηθοῦν, ὁ παλιάνθρωπος εἶσαι σύ, ἐσὺ εἶσαι κομμουνιστής». Εἶχε μάθει ὅτι οἱ κομμουνιστὲς ἦταν κακοὶ καὶ εἶχε ἀντιστρέψει τὴν πρόταση: οἱ κακοὶ ἦταν κομμουνιστές. Γι' αὐτὸν ὁ ἰδιοκτήτης του ἦταν κομμουνιστὴς καὶ ἀπεργοῦσε ὁ Τοῦρκος μαζί μας γιὰ τὸ ἐνοίκιο. Ἕνα μακροπρόθεσμο θέμα γιὰ συζήτηση μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ γιατί οἱ δυνατοὶ λένε πάντα

ὅτι οἱ κομμουνιστὲς εἶναι κακοί. Μποροῦμε νὰ τὸ συζητήσουμε ὅμως ἂν δημιουργηθοῦν σχέσεις ἐμπιστοσύνης πάνω σὲ μιὰ πρακτικὴ βάση.

Ἕνα ρόλο βασικὸ παίζει στὸ μετανάστη καὶ ὁ φόβος ποὺ ἔχει γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐπειδὴ εἶναι ξένος. Ἀλλά, ἀντίστροφα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ αὐτοὶ ἐνδιαφέρονται πρακτικά, ἡ μαχητική τους ἱκανότητα εἶναι φανταστική.

Ν τ ά ν υ : Ὑπάρχει καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀπεργίας στὴ ΦΟΡΝΤ τῆς Κολωνίας, ὅπου παίρνει μέρος ἕνα μεγάλο κομμάτι Τούρκων ἐργατῶν. Ἡ ἀπεργία εἶχε γίνει γιατὶ ἡ ἑταιρία εἶχε ἀπολύσει τοὺς Τούρκους ἐργάτες ποὺ εἶχαν καθυστερήσει νὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὴν ἄδειά τους ἀπὸ τὴν Τουρκία. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα μπολιάστηκαν κι ἄλλες διεκδικήσεις ἐναντίον τῆς αὔξησης τῶν ρυθμῶν δουλειᾶς καὶ γιὰ μιὰ μισθολογικὴ αὔξηση: «Ἕνα μάρκο γιὰ ὅλους». Συζητοῦσαν τότε γιὰ γραμμικὴ αὔξηση: 20, 30, 40 φοινίκια. Ἕνας Τοῦρκος φίλος πῆγε κι ἔσβησε τὸ 40 φοινίκια κι ἔγραψε 1 μάρκο. Ὅλος ὁ κόσμος συμφώνησε. Ὑπῆρχε μιὰ αὐτόνομη ἀπεργιακὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ Τούρκους καὶ μερικοὺς Γερμανοὺς ἀριστεριστές. Ἰδιαίτερα ὑπῆρχε ἕνας Τοῦρκος συνδικαλιστικὸ στέλεχος —μαρξιστής - λενινιστής— ποὺ ἦταν σὲ σχέση μὲ τὰ συνδικάτα τῆς Κωνσταντινούπολης καὶ ἀκριβῶς τότε ὑπῆρχαν ἐνδιαφέρουσες ἀπεργίες. Ὑπάρχει μιὰ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν Τούρκων ἐργατῶν ποὺ ἔχουν δουλέψει στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ὑπάρχει μιὰ ἐργατικὴ παράδοση, κι ἐκείνων ποὺ ἦταν ἀγρότες στὴν Ἀνατολία ὅπου ἡ ἰδεολογία τῆς ἐξτρεμιστικῆς δεξιᾶς εἶναι πολὺ δυνατή.

Οἱ ἐργοδότες ἀντέδρασαν σφοδρότατα ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τὸν τύπο: «Ἔξη ἐξτρεμιστὲς (ἡ ἀπεργιακὴ ἐπιτροπή) θέλουν νὰ καταστρέψουν τὴ Φόρντ». Σ' αὐτὴ τὴ δύσκολη κατάσταση, ὁ Τοῦρκος σύντροφος πῆγε νὰ ρωτήσει τοὺς ἐργάτες ἂν ἤθελαν νὰ συνεχίσουν ἢ ὄχι τὴν ἀπεργία. Καὶ τοὺς ἔβαλε νὰ ὁρκιστοῦν ἕνας - ἕνας στὸ Κοράνι. Οἱ Τοῦρκοι στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς ἀπεργίας εἶχαν ἀναδημιουργήσει τὴ δική τους κουλτούρα. Οἱ πόρτες τοῦ ἐργοστασίου εἶχαν πάρει τὰ ὀνόματα «ἡ Πόρτα τῆς Ἄγκυρας», «ἡ Πόρτα τῆς Ἰνσταμπούλ» κλπ. καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν Ἰνσταμποὺλ μαζεύονταν ἐκεῖ γιὰ νὰ συζητήσουν, νὰ χορέψουν κλπ. Γιὰ πρώτη φορὰ ἔβρισκαν στὴ Γερμανία μιὰ ταυτότητα.

Ἡ ἄρθρωση τῶν διαφόρων ταυτοτήτων

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ : Σὲ ποιὸ μέτρο δὲν ὑπάρχει ἀναπόφευκτα μιὰ τακτικὴ σχέση ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς —ποὺ δὲν εἴμαστε ἐργάτες— καὶ στοὺς μετανάστες;

Ν τ ά ν υ : Ἡ σχέση μὲ τοὺς μετανάστες εἶναι τόσο περισσότερο τακτικὴ ὅσο ἀπομακρυνόμαστε ἀληθινὰ ἀπὸ τὶς διεκδικήσεις ποὺ τὶς αἰσθάνονται καὶ ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὶς ἐκφράσουν μὲ κόπο. Τόσο ὅσο ἡ σχέση μὲ μιὰ πολιτικὴ ὁμάδα βοηθᾶ στὴν ἔκφραση τῶν ἀναγκῶν καὶ στὸ ξεπέταγμα τῶν διεκδικήσεων. Ἔτσι, κατὰ τὸ κίνημα τῶν καταλήψεων σπιτιῶν ποὺ ἔκαμαν φοιτητές, ὑπάλληλοι καὶ νέοι μαθητευόμενοι, ὑπῆρξε παράλληλα ἕνα κίνημα μὴ πληρωμῆς ἐνοικίων ποὺ ἦταν μαζικὸ κίνημα μεταναστῶν. Αὐτὲς οἱ δύο στιγμὲς ἀντιπροσώπευαν ἕνα πραγματικὸ πολιτικὸ γεγονὸς στὸ ἐπίπεδο τῆς πόλης. Αὐτὸ ἐκπροσωποῦσε μιὰ κριτικὴ τῆς ἐπίσημης θέσης τῆς πόλης στὸ θέμα τῆς ἀνάπτυξης τῆς Φρανκφούρτης. Ἀλλὰ ἡ σχέση ἦταν τακτική, διότι δὲν πέτυχε νὰ δημιουργήσει κοινωνικοὺς δεσμοὺς μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν κινημάτων. Πρέπει πάντα νὰ μεσολαβοῦμε καὶ νὰ ἑνοποιοῦμε αὐτὸ τὸ πολιτικὸ γεγονός. Ἡ ἑνοποίηση ἦταν καμωμένη ἀπὸ μᾶς ποὺ διευθύναμε αὐτὸ τὸ πολιτικὸ φαινόμενο, ἐκτὸς κατὰ τὶς διαδηλώσεις ὅπου ὑπῆρχε ἑνοποίηση στὸ δρόμο.

Μ ε λ ί ν α : Σὰν παράδειγμα. Ὅταν ἔκαναν ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν σπιτιῶν τῶν μεταναστῶν, δὲν εἴμαστ' ἐκεῖ. Κανένας δὲν τὸ ἤξερε. Τὸ μαθαίναμε εἰκοσιτέσσερες ὧρες ὕστερα. Ἀλλὰ ὅταν γινόταν ἐπίθεση ἐναντίον σπιτιῶν ποὺ εἶχαν καταλάβει φοιτητὲς —οἱ μετανάστες δὲν ἔρχονταν— οἱ φοιτητὲς κινητοποιοῦνταν πολὺ γρήγορα μὲ τὸ τηλέφωνο.

Γ ο υ λ ι έ λ μ ο ς Τ έ λ λ ο ς : Τὸ ἀραβικὸ τηλέφωνο ἀπὸ ἕνα διαμέρισμα στὸ ἄλλο: ὅλος ὁ κόσμος γνωριζόταν. Πρόκειται γιὰ ἕνα δίχτυ ἐπικοινωνιῶν ποὺ παίζει τὸ ρόλο μιᾶς ὀργάνωσης. Οἱ μετανάστες δὲν ἦταν ἐνσωματωμένοι σ' αὐτὸ τὸ δίχτυ. Εἶχαν τὸ δικό τους δίχτυ ἐπικοινωνίας (ὁ ξάδερφος ποὺ κατοικεῖ σ' ἄλλο σπίτι του.) Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ δίχτυ δὲν λειτουργοῦσε γι' αὐτὴ τὴν ἀπεργία ἐνοικίων. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ συντονισμὸς ἦταν τῆς δικαιοδοσίας τῶν ὁμάδων τῶν Γερμανῶν συντρόφων ποὺ ἐπέμβαιναν σ' αὐτὰ τὰ σπίτια. Κι ἂν ἐμεῖς δὲν πηγαίναμε στὰ σπίτια νὰ προτείνουμε κάτι, τίποτα δὲν συνέβαινε. Ἐδῶ, εἶναι τὸ ὅριο αὐτῆς τῆς ἀπεργίας γιὰ τοὺς μετανάστες.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Ἦταν δυὸ κινήματα ποὺ ἔκφραζαν τὴν ἄποψή τους γιὰ τὴ διεύθυνση καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς Φρανκφούρτης. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, τῶν φοιτητῶν ποὺ εἶχαν μιὰ κάποια ἄποψη —νὰ ζοῦν σὲ κοινόβια— πράγμα ποὺ γινόταν ὅλο καὶ πιὸ δύσκολο ἐξαιτίας τῆς κερδοσκοπίας στὰ οἰκόπεδα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὑπῆρχαν οἱ μετανάστες ποὺ ἤθελαν διαμερίσματα γιὰ νὰ ζοῦν μὲ τὶς οἰκογένειές τους.

Γ ο υ λ ι έ λ μ ο ς Τ έ λ λ ο ς : Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀπέκλειε ἀμοιβαία κυκλοφορία πληροφοριῶν. Πολλοὶ μετανάστες μὲ ρωτοῦσαν «Πῶς ζεῖτε στὰ κοινόβια;»

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ : Σὲ μιὰ φράση: Συνύπαρξη κινημάτων καὶ ὄχι συγχώνευση.

Ν τ ά ν υ : Ἡ σχέση μας μὲ τὸ κίνημα τῶν μεταναστῶν στὸ θέμα τῶν ἐνοικίων ἦταν τακτικὴ πάντοτε διότι ὁ αὐθορμητισμὸς δὲν ἤθελε νὰ πεῖ ὅτι ἡ διεύθυνση ὅλου τοῦ κινήματος νὰ γίνεται ἀπὸ ἕνα μέρος τοῦ κινήματος. Δὲν πετύχαμε ν' ἀναπτύξουμε τὴν ἱκανότητα τῶν οἰκογενειῶν τῶν μεταναστῶν νὰ παίρνουν μέρος σὲ πολιτικὲς ἀποφάσεις. Αὐτὸ ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη ἧττα. Ἀκριβῶς ὅπως καὶ στὸ ἐπίπεδο ἐργαστασίου, ὅταν παίρνεις μέρος σὲ μιὰ δράση, παραμένεις διαφορετικὸς ἀπὸ κείνους ποὺ συνάντησες στὸ ἐργοστάσιο. Κι ἂν ἡ πολυεθνικὴ ἐργατικὴ ὁμάδα —ἡ ἐσωτερικὴ πρωτοπορία— δὲν κατορθώνει ἡ ἴδια νὰ διευθύνει τὴ δική της πολιτική, ἡ σχέση γίνεται τακτική.

Ὅταν οἱ κοινωνικὲς καὶ ἰδεολογικὲς συνθῆκες εἶναι τόσο διαφορετικές, ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ζήτημα χρόνου.

Ὁπωσδήποτε ὅμως, ὑπάρχει ἕνα στρῶμα μεταναστῶν ποὺ αὐθόρμητα τείνει νὰ ἐνσωματωθεῖ στὸ περιβάλλον μας. Εἶναι οἱ νέοι. Ἔχουν τὴ θέληση νὰ κόψουν ὁλότελα μὲ τὴν κατάστασή τους σὰν μετανάστες. Αὐτὴ ἡ δυνατότητα ὑπάρχει ἂν καταφέρουν νὰ ἐνσωματωθοῦν στὸ περιβάλλον τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς στὴ Φρανκφούρτη.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Εἶναι ἀδύνατο, Ντάνυ, νὰ ἐνσωματωθοῦν σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ὅσο κι ἂν εἶναι ὑπὲρ τῶν νεολαίων μεταναστῶν, οἱ νεολαῖοι Γερμανοὶ ἐργάτες καὶ ἀκόμα οἱ μὴ - ἐργάτες, οἱ σύντροφοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ ἄλλες πόλεις. Πράγμα ποὺ δὲν ἀποκλείει τὶς σχέσεις. Τὸ πρόβλημα εἶναι: πῶς μποροῦν νὰ ξαναχρησιμοποιήσουν αὐτὸ ποὺ βρίσκουν θελκτικὸ στὸν τρόπο ζωῆς μας καὶ νὰ τὸ μετασχηματίσουν γιὰ ν' ἀνταποκρίνεται στὶς ἀνάγκες τους.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ : Οἱ νεαροὶ μετανάστες εἶναι ἡ διατομὴ μεταξὺ τῆς συμπάθειας ποὺ ἔχουν γιὰ μᾶς οἱ νεολαῖοι ἐργάτες καὶ ἐκείνης τῶν μεταναστῶν. Διερωτιέμαι μέσα σὲ ποιὸ μέτρο δὲν ἔχουν μιὰ σύλληψη μὲ τὴ διαίσθηση αὐτοῦ ποὺ εἶναι κανείς, πέρα ἀπὸ τὸν τρόπο μας νὰ φαινόμαστε, ὅταν παλεύει κανεὶς στὰ ἐργοστάσια ἢ τὶς ἐργατικὲς συνοικίες. Δὲν θὰ ἐνδιαφέρονταν περισσότερο γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἐντασσόμαστε κοινωνικά, τὴν ἀντιπάθειά μας γιὰ τὴ δουλειά, τὸ γοῦστο μας γιὰ τὴ μουσική, τὸ σπάσιμο τοῦ φράχτη, γιὰ τὸ σπάσιμο; Περισσότερο παρασυρμένοι ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς μας παρὰ ἀπὸ τὴν ἰδιότητά μας σὰν μαχητῶν στοὺς τόπους δουλειᾶς;

Μ ι σ έ λ : Αὐτὸ φαίνεται πολὺ στὴ Γαλλία στὴ δεύτερη γενιά. Οἱ Ἀλγερινοί, σὰν παράδειγμα, ποὺ γεννήθηκαν στὴ Γαλλία δὲν σωρεύουν λεφτὰ γιὰ νὰ ξαναγυρίσουν στὴν Ἀλγερία ἀλλὰ γιὰ νὰ ζήσουν ἐδῶ καὶ τώρα.

Ν τ ά ν υ : Νά το πάλι τὸ πρόβλημά μας: ποιά σχέση διαμορφώνεται μεταξὺ ἑνὸς πλαισίου καταπιεστικῆς ἐργασίας —τὸ ἐργοστάσιο, τὸ γραφεῖο— κι ἑνὸς πλαισίου ζωῆς ποὺ τὸ θέλει κανεὶς ἐλευθερωτή; Εἶναι μιὰ ἀντίθεση ποὺ δὲν λύσαμε. Τὸ πρόβλημα εἶναι αὐτὸ καὶ ὄχι μιὰ τακτικὴ σχέση ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς κι ἐμᾶς. Αὐτὴ ἡ ἐντύπωση ταχτικῆς σχέσης προέρχεται ἰδίως ἀπὸ τὴν ἀνικανότητά μας νὰ ξεπεράσουμε αὐτὸ τὸν ἰδεολογικὸ σφετερισμὸ μεταξὺ πλαισίου ζωῆς καὶ πλαισίου ἐργασίας.

ΟΙ ΠΡΑΣΙΝΕΣ ΚΑΡΔΙΕΣ

Ν τ ά ν υ : Στὸ Ρούσσελσχάιμ, εἴδαμε πολὺ γρήγορα ὅτι χρειαζόταν νὰ ἐπέμβουμε γιὰ ζητήματα τῆς πόλης. Κάναμε μιὰ καμπάνια ἐναντίον τοῦ ρατσισμοῦ. Ὑπῆρχε μιὰ ντισκοτὲκ ὅπου οἱ ἐργαζόμενοι μετανάστες δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ μποῦν, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς Μαύρους Ἀμερικάνους. Ὁ ρατσισμὸς γίνεται πολὺ αἰσθητὸς μέσα σὲ μιὰ πόλη ὅπου, σὲ 60.000 κατοίκους, ὑπάρχουν 12.000 μετανάστες. Τὸ κλάμπ ποὺ ὑπῆρχε στὴν πόλη τὸ ἀνοίξαμε γιὰ τοὺς μετανάστες. Αὐτὸ τὸ κλάμπ ἔγινε ἕνα σημεῖο κοινωνικῆς ἀναφορᾶς γιὰ τὴν ἄκρα ἀριστερά.

Μιὰ μέρα κάναμε μιὰ γιορτή. Ἦρθαν 400 ποὺ χόρευαν. Στὸ τέλος τῆς γιορτῆς, οἱ φίλοι εἶπαν: «Ἐδῶ εἶναι πολὺ καλά, ἀλλὰ ὑπάρχει μιὰ ντισκοτὲκ ὅπου δὲν μποροῦμε νὰ πᾶμε». Πήγαμε ὅλοι μαζί. Βομβαρδίσαμε μέσα στὴ ντισκοτὲκ μὲ συνθήματα ἐναντίον τοῦ ρατσισμοῦ. Καὶ προειδοποιήσαμε τὸ διευθυντὴ πὼς ἂν οἱ μετανάστες δὲν γίνονταν δεκτοί, θὰ τὸ πλήρωνε ἄσχημα. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἦταν μιὰ στιγμὴ σύνδεσης μεταξὺ μεταναστῶν καὶ νεολαίων Γερμανῶν. Ἀλλά, γι' ἀντίποινα, οἱ σοσιαλδημοκράτες δημοτικοὶ σύμβουλοι ἔκλεισαν τὸ κλάμπ ποὺ εἶχαν δανείσει στοὺς νέους. Ἄρα, μπῆκε τὸ πρόβλημα ἑνὸς νεολαιίστικου σπιτιοῦ.

Μ π ά ρ μ π α ρ α: Θελήσαμε νὰ κάνουμε ἕνα κέντρο διεθνῶν συναντήσεων. Μ' αὐτὴ τὴν προοπτική, κάναμε πολλὲς γιορτές, προπαγάνδες, «διαβήματα» στὸ Δημαρχεῖο, ποὺ σ' ὅλ' αὐτὰ ἔπαιρναν μέρος καμμιὰ ἑκατοσταριὰ νεολαῖοι ἀπὸ τὸ Ρούσελσχάιμ. Ἕνα Σαββατόβραδο, κάναμε μιὰ γιορτὴ στὴν ὁποία παραβρίσκονταν καὶ ἀπεσταλμένοι τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, ἀρνήθηκαν νὰ δώσουν ἕνα χῶρο γιὰ ἕνα κέντρο νεολαίων. Ὅλος ὁ κόσμος ἦταν θυμωμένος. Πήγαμε νὰ συνεχίσουμε τὴ γιορτὴ σὲ μιὰ μεγάλη βίλλα ποὺ λογαριάζαμε νὰ τὴν καταλάβουμε συμβολικὰ μέχρι τὰ μεσάνυχτα. Εἴμαστε σίγουροι πὼς θὰ ἔρχονταν οἱ μπάτσοι. Στὰ μεσάνυχτα, ἐμεῖς θὰ γυρίζαμε στὰ κοινόβιά μας καὶ οἱ νέοι ἐργάτες στὶς οἰκογένειές τους. Ἀλλὰ στὰ μεσάνυχτα, οἱ

νεολαῖοι δὲν ἤθελαν πιὰ νὰ φύγουν. Ὀγδόντα ἄνθρωποι ἔμειναν ἐκεῖ τέσσερις ἡμέρες.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας, οἱ νέοι ποὺ ἔρχονταν ἔφταναν τοὺς 200 ὡς 300. Τὴ νύχτα ἔμεναν ὀγδόντα. Τὴν ἡμέρα ὑπῆρχαν δυὸ συγκεντρώσεις. Φτιάχνονταν τρὰκ ποὺ στὴ διανομή τους ἔπαιρναν μέρος ὅλοι. Τὸ πρωΐ, ἐρχόταν ὁ φούρναρης νὰ μᾶς δώσει 200 μικρὰ ψωμιά, ὁ περιπτερᾶς μᾶς ἔφερνε τσιγάρα. Οἱ ἐφημερίδες προσπάθησαν νὰ κάνουν ἐναντίον μας μιὰ καμπάνια. Ἀλλὰ δὲν ἔπιασε. Ἀπὸ μιὰ σφυγμομέτρηση ποὺ ἔγινε ἀνάμεσα σὲ γονεῖς, στὸ θέμα τῆς στάσης τῶν ἀνθρώπων ἀπέναντι τῆς κατάληψης, βγῆκε πὼς ἀληθινὰ τὴν ἐνέκρινε ἡ πλειοψηφία.

Οἱ μπάτσοι ἔφτασαν τὰ χαράματα τῆς πέμπτης ἡμέρας, ὅταν οἱ πιὸ πολλοὶ νέοι ἐργάτες εἶχαν φύγει γιὰ τὸ σχολεῖο ἢ γιὰ τὴ δουλειά. Ὁ διοικητής τους ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπεύθυνους τῆς σφαγῆς τοῦ Φιούρστενφελντμπρούκ (στὸ Μόναχο, κατὰ τὴ διάρκεια τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων), ἐντελῶς ἀνόητος. Ὅταν ἦρθε, τοῦ εἶπα: «Ἄφησέ μας μιὰ ὥρα καιρὸ γιὰ ν' ἀμπαλάρουμε τὰ πράγματά μας». Τοῦ ἔδωσα τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου. Ἔφυγαν. Ὅταν ξαναγύρισαν, τὸ σπίτι εἶχε γίνει ὀδόφραγμα. Μοῦ λέει: «Εἴχατε δώσει τὸ λόγο τῆς τιμῆς σας». Οἱ νέοι τοῦ ἀπάντησαν: «Αὐτὸ ἀφορᾶ μόνον αὐτήν». Ἔγινε μιὰ μικρὴ σύγκρουση. Δυὸ σύντροφοι μπῆκαν στὴ φυλακή. Στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς κατάληψης γεννήθηκε ἡ ἰδέα τῶν κοινοβίων μὲ τοὺς νέους. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ζοῦσαν πιὰ στὶς οἰκογένειές τους, ποὺ δὲν δούλευαν πιὰ κανονικά, ἐνδιαφέρθηκαν περισσότερο. Ἀγοράστηκε ἕνα σπίτι γιὰ νὰ γίνεται ἡ πολιτικὴ δουλειὰ καὶ τὰ μαῦρα μπλουζὸν ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ πρῶτοι. Ἔγινε ἕνα κέντρο νέων. Τὰ δεκαοχτάρικα ἔκαναν τὰ θέματά τους γιὰ τὸ σχολεῖο. Τὰ μεγαλύτερα φιλιοῦνταν ἐκεῖ. Ὑπῆρχε κάθε εἴδους δραστηριότητα. Σύντροφοι ἀπὸ τὴ Φρανκφούρτη ποὺ δούλευαν μαζί τους διάλυσαν τὸ νοικοκυριό τους γιὰ νὰ πᾶνε ἐκεῖ.

Στὴν ἀρχὴ ὅλα πήγαιναν καλά. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς τῆς ὁμάδας μαύρων μπλουζὸν ἦταν στὴ φυλακή. Οἱ πιὸ νέοι ἀσχολοῦνταν στὸ συγύρισμα τοῦ σπιτιοῦ. Ἐπὶ πλέον, εἶχαν πετύχει νὰ ἐνσωματώσουν μαῦρα μπλουζὸν στὸν κόσμο τῆς δουλειᾶς. Αὐτὸ εἶναι ρεφορμιστικό, ἀλλὰ κλείστηκαν ἐντελῶς στὸν κύκλο: νὰ χτυπᾶς γιὰ νὰ ζήσεις —φυλακή— καὶ ἔτσι σὲ συνέχεια, νὰ πρέπει νὰ τὸ κάνεις ὁπωσδήποτε. Ἔτσι, τὸ σπίτι μας ἔγινε κέντρο συναντήσεων. Ἔρχονταν νὰ μᾶς δοῦν ἀκόμα καὶ οἱ νέοι τοῦ σπιτιοῦ τῆς δημαρχίας. Ἕνας νεαρὸς δραπέτης ἦρθε κι αὐτός. Συζητήσαμε μαζί του καὶ ὕστερα μὲ τοὺς γονεῖς του. Τὸ σπίτι μας ἔγινε ἕνας τόπος ποὺ συναντιόνταν τὰ πάντα. Αὐτὸ προχωροῦσε πολὺ καλὰ μέχρι ποὺ ὁ ἀρχηγὸς βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακή.

Ν τ ά ν υ : Τότε καταλάβατε πὼς μὲ «ἀκοινωνικοὺς» νέους,

δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ γέννηση μιᾶς δυναμικῆς ποὺ μεταμορφώνει τὶς κοινωνικὲς σχέσεις.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σὲ μᾶς ποὺ εἴχαμε κατακτήσει μιὰ κάποια ἐπιρροὴ στοὺς ἄλλους, ἔγινε σύγκρουση. Χάσαμε γιατὶ δὲν χτυπηθήκαμε φυσικὰ μαζί τους. Ὄχι γιατὶ εἴμαστε πιὸ ἀδύνατοι, ἀλλὰ γιατὶ δὲν εἴμαστε ἑνωμένοι μεταξύ μας. Μᾶς εἶχαν κομματιάσει. Μὲ τὸν ἕναν ἦταν εὐγενικοί: μιλοῦσαν γιὰ τὰ προβλήματά τους. Ἕναν ἄλλον τὸν δέχονταν σὰν ἀρχηγὸ τῆς ὁμάδας μας. Ἕναν ἄλλον ποὺ ἦταν ἀδύνατος τὸν χτύπησαν. Καθένας ἀπὸ μᾶς εἶχε βρεῖ τὸ δικό του τρόπο νὰ δένεται μαζί τους.

Τὴ μοναδικὴ φορὰ ποὺ ἑνωθήκαμε, κερδίσαμε. Ἤθελαν νὰ μοῦ βάλλουν χέρι. Ἀρνήθηκα. Σοκαρίστηκαν. Καὶ χτυπηθήκαμε. Δὲν εἴμαστε ἀρκετὰ συνεπεῖς γιὰ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσουμε μὲ τὸν τρόπο ζωῆς μας. Μιλούσαμε γιὰ συλλογικότητα, ἀλλὰ δὲν εἴμαστε ἑνωμένοι.

Ν τ ά ν υ : Αὐτὸ ποὺ τὰ ἔκανε ὅλα ἀδύνατα ἐπίσης, ἦταν ὁ ἀλκολισμός. Ὅλοι ἦταν ἀλκολικοί, πράγμα ποὺ συμβαίνει συχνὰ στὴν ἐργατικὴ νεολαία.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Δὲν ἑρμηνέψαμε τὸν ἀλκολισμὸ σὰν ναρκωτικό.

Ν τ ά ν υ : Ὑπάρχουν ἔρευνες ποὺ δείχνουν ὅτι σήμερα ὑπάρχουν πολλοὶ νέοι τῶν ἕντεκα - δώδεκα χρονῶν ποὺ εἶναι ἀλκολικοί.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Ἡ κατάσταση ἦταν ἀβάσταχτη. Προσπαθήσαμε νὰ χωριστοῦμε ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν μαύρων μπλουζὸν νοικιάζοντας ἕν' ἄλλο σπίτι. Οἱ ἄλλοι νέοι τῆς πόλης ποὺ τοὺς φοβοῦνταν πολὺ —αὐτοὶ τοὺς χτυποῦσαν— ξαναῆρθαν νὰ μᾶς δοῦν. Κι ἐκεῖ, ἐπιβάλλαμε κανόνες ζωῆς. Ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ποὺ δούλευαν, γιαυτὸ ἀπὸ τὶς 11 τὸ βράδυ ὑπῆρχε ἡσυχία. Ἐκεῖνοι ποὺ γελοῦσαν ἔπλεναν τὰ τσουμπλέκια. Κι ἔτσι ξαναγίναμε κέντρο συζητήσεων. Ξανακάναμε μιὰ ἐργοστασιακὴ ἐφημερίδα στὴν ὁποία ἔπαιρναν μέρος. Περνοῦσαν γυναῖκες γιὰ νὰ κάνουν ἔκτρωση.

Αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ συνεχιστεῖ. Ἀλλὰ ὑπῆρχαν τραύματα. Μπαίνουν προβλήματα νὰ δουλεύεις μὲ νέους δέκα χρόνια πιὸ νέους ἀπὸ σένα.

Γ ο υ λ ι έ λ μ ο ς Τ έ λ λ ο ς: Θὰ δώσω μιὰ εἰκόνα πάνω σ' αὐτό: ὅταν μέσα σ' ἕνα κοινόβιο τοῦ Ε.Α. εἶδαν μιὰ κοπέλλα νὰ χορεύει γυμνή, ἔβγαλαν ἀμέσως τὸ συμπέρασμα πὼς μ' αὐτὴ θὰ μποροῦσαν νὰ φιληθοῦν. Ἐνῶ φοιτητὲς δὲν θὰ εἶχαν αὐτὴ τὴν ἀντίδραση.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς τὸ ἐξηγήσει πολὺ εὔκολα. Ἐγὼ πάντοτε χόρευα γυμνὴ ὅταν ζοῦσα καὶ μὲ τοὺς πιὸ σκληροὺς ἀπὸ τὰ μαῦρα μπλουζόν. Δὲν ὑπῆρχαν προ-

6λήματα. Τὸ ἀντίθετο: μὲ φοβόντουσαν περισσότερο ὅταν τοὺς φώναζα γυμνή. Ἦταν μιὰ εἰκόνα ἐπρόσμενη γι' αὐτούς. Μιὰ γυναίκα —καὶ ἐπὶ πλέον γυμνή— νὰ τοὺς βάζει τὶς φωνές: ἀπίστευτο!

Δὲν ἤμουν οὔτε ἡ μάνα τους οὔτε ἡ γκόμενά τους. Τότε, τί ἤμουν; Αὐτοὶ ἔχουν πολὺ μεγάλη ἀνάγκη γιὰ μιὰ μητέρα ἀληθινή, αὐτὸ ποὺ γίνεται κατὰ τὸν ἕνα ἢ κατὰ τὸν ἄλλο τρόπο.

Γουλιέλμος Τέλλος: Οἱ νέοι μαθητευόμενοι ἔχουν μεγάλη ἐπιθυμία αὐτονομίας ἀπέναντι στὴν οἰκογένειά τους. Καὶ παράλληλα, νὰ βροῦν ἀποκούμπι κοντά μας. Νὰ μᾶς στρέψουν ἐναντίον τῆς συγγενικῆς ἐξουσίας.

Ντάνυ: Κάναμε σωρὸ ἀπὸ λάθη. Ἐπειδὴ θέλαμε νὰ πετύχει ἀπόλυτα αὐτὸ τὸ πείραμα, συμπεριφερθήκαμε σὰν γονεῖς καὶ σὰν κοινωνικοὶ λειτουργοί.

Μπάρμπαρα: Ξέραμε αὐτὸ ποὺ ἀρνοῦνταν: νὰ ζήσουν στὴν οἰκογένεια. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν καμμιὰ ἰδέα γι' αὐτὸ ποὺ ἤθελαν νὰ πειραματιστοῦν. Γιὰ τοὺς νέους, ἡ οἰκογένεια εἶναι φρένο στὸ νὰ ἔχεις σεξουαλικὲς σχέσεις στὰ δεκαεφτά σου χρόνια, νὰ μάχεσαι ἐναντίον τοῦ ἐπιστάτη. Ἡ οἰκογένεια τοὺς παίρνει τὰ λεφτά τους, ἄρα, δὲν πρέπει νὰ πηγαίνει χαμένη ἡ δουλειά τους. Ἡ οἰκογένεια τοὺς σπρώχνει νὰ πᾶνε στρατιῶτες. Τὸ ἐπιχείρημα τῶν γονέων εἶν' αὐτό: ὅταν δουλεύεις, χρειάζεται μιὰ κάποια τάξη. Καὶ αὐτὴ ἡ τάξη εἶναι ἡ οἰκογένεια. Ὑπάρχει μιὰ αὐθόρμητη ἐξέγερση ἐναντίον αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν παρουσιάστηκε καμμιὰ ἐναλλακτικὴ λύση εἴτε ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες εἴτε ἀπὸ τὴν τηλεόραση. Ἡ ζωὴ σὲ κοινόβια ἀντιπροσωπεύει μιὰ πολὺ μικρὴ ἐναλλακτικὴ λύση. Ἔχεις πολὺ λιγότερο φόβο νὰ κάνεις κάτι στὴ δουλειά σου καὶ ν' ἀλλάξεις κάτι. Ἂν χάσεις τὴ δουλειά σου, δὲν ἀπειλεῖται ἡ ὑλική σου ὕπαρξη. Ἡ κομμούνα εἶναι κεῖ πάντα.

Ζὰν-Μάρκ: Συγκεκριμένα, μετὰ πέντε χρόνια ἐπέμβασης στὴν Ὄπελ τοῦ Ρούσσελςχάιμ, ποῦ βρίσκεται ἡ κατάσταση; Ποιὸς εἶναι ὁ ἰσολογισμὸς καὶ ποιές οἱ προοπτικές;

Ντάνυ: Πρακτικά, εἴμαστε πιὸ ἀδύνατοι ἀπ' ὅσο εἴμαστε πρὶν δυὸ χρόνια. Δὲν ἔχουμε σχεδὸν κανέναν φοιτητὴ ποὺ νὰ δουλεύει κεῖ ἐξαιτίας τῆς οἰκονομικῆς κρίσης καὶ οὔτε ἀπόπειρες συγκρότησης μιᾶς πολυεθνικῆς ὁμάδας. Ἀλλὰ ἡ ἐργοστασιακή μας ἐφημερίδα κάνει ἀκόμα τὴν παρουσία της καὶ ἔχει μιὰ ἀπήχηση στοὺς ἐργάτες.

Μπάρμπαρα: Μέσα στὸ ἐργοστάσιο (κι ἔξω ἀπ' αὐτό) ὑπάρχει μόνο ἡ ὀργάνωση τῶν μαθητευομένων. Αὐτὴ πλάτυνε. Τὴ συγκροτοῦν νέοι Γερμανοὶ καὶ νέοι μετανάστες τῆς δεύτερης γενιᾶς (Ἕλληνες καὶ Ἱσπανοί). Ἡ ὁμάδα σχηματίστηκε διὰ μέσου μιᾶς ἐπέμβασης ἔξω ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο.

Ντάνυ: Ἀλλ' αὐτὸ ποὺ κάνουν αὐτοὶ οἱ νέοι δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωριστεῖ ἀπὸ τὴν ἱστορία μας: τὴν ἐπέμβασή μας τόσο

στὸ ἐσωτερικὸ ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικό. Τότε εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ποῦμε ποῦ συνέβει. Ὅταν συμβεῖ κάτι, οἱ ἄνθρωποι καθορίζονται ἐπίσης σὲ σχέση μ' αὐτὸ ποὺ λένε οἱ Σπόντες (αὐθορμητιστές).

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Τώρα, αὐτὸ συμβαίνει πολὺ λιγότερο σὲ σχέση μ' αὐτὸ ποὺ κάνουμε παρὰ σὲ σχέση μ' αὐτὸ ποὺ λέμε, μὲ τὶς ἰδέες ποὺ ἀναπτύσσουμε διὰ μέσου μιᾶς πολὺ δυνατῆς στράτευσης. Θὰ φέρω σὰν παράδειγμα τὴ συζήτηση ποὺ γίνεται στὸ θέμα τῶν διεκδικήσεων καὶ πάνω στὶς βάσεις ποὺ εἴχαμε προωθήσει πρὶν τρία χρόνια.

Ν τ ά ν υ : Τὴν ἀπόσταση μεταξὺ τῆς πολιτικῆς μας ἀνάγκης, ποὺ γινόταν ὅλο καὶ πιὸ οὐσιαστικὴ καὶ τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας τὴν ἔζησαν συχνὰ δραματικὰ τὰ παιδιὰ τῆς ὁμάδας. Πολλοὶ θὰ γελάσουν μ' αὐτὰ τὰ λόγια λέγονταν πὼς ὕστερ' ἀπ' ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶχαν παρὰ νὰ μείνουν ἐκεῖ ποὺ ἦταν. Τὸ δράμα προέρχεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν μποροῦν πιά, συγκινησιακά, νὰ ζοῦν σὰν λοῦμπεν - ἀριστεριστὲς καὶ θέλουν νὰ μποῦν μέσα σὲ μιὰ πραγματικὴ κοινωνικὴ κατάσταση. Ἕνας φοιτητὴς δὲν εἶναι μ' ὅλ' αὐτὰ καταδικασμένος νὰ γίνει καθηγητὴς διότι εἶχε τὸ προνόμιο νὰ κάνει δῆθεν ἀνώτερες σπουδές. Τὸ νὰ τοποθετηθεῖ στὸ περιθώριο ἑνὸς κοινωνικοῦ κομματιοῦ ἀνταποκρίνεται στὴν ἄρνηση νὰ δεχτεῖς προκαθορισμένους κοινωνικοὺς ρόλους.

Ζ ά ν - Μ ά ρ κ : Βάζω τὸ ἐρώτημα: «Ποῦ εἴσαστε στὴν ἐπέμβαση στὴν Ὄπελ;», διότι, ἀνάμεσα στοὺς ἀναγνῶστες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου θὰ ὑπάρχουν ἀριστεριστὲς ποὺ ἐπέμβηκαν, στὴ Γαλλία, στὰ ἐργοστάσια.

Ν τ ά ν υ : Πολλοὶ σύντροφοι, προλετάριοι καὶ φοιτητές, ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς πείρας τους, δὲν εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἐξαπολυθοῦν σὲ μιὰ νέα περιπέτεια. Ὄχι ὅτι τὰ περασμένα χρόνια θεωροῦνται ἁπλῶς σὰν μιὰ ἀποτυχία, ἀλλὰ ἀκριβῶς διότι τὸ μάθημα ὑπῆρξε καθαρό. Ἡ ἑνοποίηση διαφόρων κοινωνικῶν στρωμάτων μέσα σ' ἕνα σχέδιο δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ μόνο σὲ κάποιο στάδιο γενικευμένου κινήματος.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Διηγοῦνται πολὺ παλιὲς ἱστορίες. Τότε λέγεται ὅτι ὑπάρχει κανεὶς στὸ κεφάλι τῶν ἀνθρώπων. Γιὰ μᾶς εἶναι ἡ κρίση: σ' αὐτὸ ποὺ ἀφορᾶ τὴν ἐργοστασιακὴ δουλειὰ (μέσα ἢ ἔξω) δὲν ξέρουμε πιὰ τί νὰ κάνουμε.

Ἐπιπρόσθετα, καθένας ἔβγαλε πολὺ διαφορετικὰ συμπεράσματα ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἔγινε στὴν Ὄπελ. Δὲν μποροῦμε πιὰ νὰ μιλᾶμε ἀόριστα καὶ γενικά. Ἀλλὰ πρέπει νὰ λέμε «ἐγώ». Τὴν πείρα ποὺ ἀποχτήσαμε δὲν τὴν ἔχουμε σὰ συνείδηση ὁμάδας. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς συνιστᾶ μιὰ ἧττα.

Ν τ ά ν υ : Ταυτόχρονα, εἶναι μιὰ διαδικασία ποὺ τείνει νὰ μεταβληθεῖ. Μιὰ δομὴ σπάει, τὸ πρόβλημα εἶναι νὰ ξαναβροῦμε,

σ' ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο, μιὰ συλλογικὴ συνείδηση καὶ συλλογικὴ ταυτότητα ἐπέμβασης.

Μ π ά ρ μ π α ρ α : Τὴ διαδικασία αὐτὴ τὴν κάνει ἡ Ἱστορία. Δὲν εἶναι μιὰ συνειδητὴ ἐξέλιξη.

Ν τ ά ν υ : Ὅταν ἡ ὁμάδα ἄρχισε νὰ συγκροτεῖται εἴμαστε τριάντα καὶ ὅλοι ἐπεμβαίναμε μόνο στὰ ἐργοστάσια. Σήμερα, στὴ Φρανκφούρτη ἡ ὁμάδα διαρθρώνει ἕνα ἄλλο ἀντι - περιβάλλον. Τὸ κατεστημένο ἔγινε κάτι πολὺ πιὸ ὑπαρξιακό.

Οἱ ὁμάδες ποὺ συνεχίζουν νὰ δουλεύουν στὸ ἐργοστάσιο δὲ καθορίζονται μόνο ἀπὸ τὰ θέματα ἐπέμβασης ποὺ διατυπώθηκαν τὰ προηγούμενα χρόνια (τὴ δημοκρατία, τὶς ἴσες αὐξήσεις μισθῶν γιὰ ὅλους, τὴν πάλη ἐναντίον τῆς ὀργάνωσης τῆς ἐργασίας) ἀλλὰ ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀπόπειρα νὰ μπεῖ τὸ πρόβλημα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων στὸ πολιτικὸ πλάνο.

Ἀνήκει στὸ κίνημα, στὸ σύνολό του καὶ στὴν ὁμάδα μας ἰδιαίτερα, ν' ἀναπτύξει πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς δομὲς ἱκανὲς νὰ ὑποστηρίζουν αὐτὴ τὴν ἐπέμβαση. Ἐκεῖ μπαίνει τὸ πρόβλημα μιᾶς ριζικὰ νέας ἀντίληψης μιᾶς ἐπαναστατικῆς ὀργάνωσης.

Αὐτοὶ δὲν βρίσκονται στὸ ἐργοστάσιο σὲ λειτουργία αὐτοῦ τοῦ σχεδίου, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ γιὰ τὸν ἁπλὸ λόγο νὰ κερδίσουν τὸ ψωμί τους. Ξεκινώντας ἀπὸ κεῖ, διαμορφώνονται διαφορετικὲς σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους ἐργαζόμενους στὸ ἐργοστάσιο.

9. Φαντάσματα τῆς ἐλευθερίας

Φοβᾶμαι πολὺ ὅταν συμβαίνει κάτι καὶ συχνὰ ξεπερνῶ αὐτὸ τὸ φόβο προχωρόντας. Θυμᾶμαι μιὰ διαδήλωση τῆς Φ.Ε. στὴν Φρανκφούρτη, στὴν πρώτη ποὺ πῆρα μέρος ἀκριβῶς μετὰ τὸ **Μάη**. Ὅλος ὁ κόσμος μὲ ρωτοῦσε «Τί κάνουμε;» καὶ ὅπως εἶχα βάλλει στὴν καρδιά μου τὸ ρόλο τοῦ ἀρχηγοῦ, «χρειαζόταν» νὰ ξέρω. Τότε, τὸ Βραβεῖο τῆς Εἰρήνης τὸ εἶχαν δώσει στὸν Λεοπόλδο Σενγκὸρ ποὺ πρόσφατα εἶχε χτυπήσει καὶ διαλύσει τὸ φοιτητικὸ κίνημα στὴ Σενεγάλη. Λυσσασμένοι μπάτσοι, ἐξέδρα, ἐκκλησία καὶ ἐπωδοί. Οἱ Γερμανοὶ σύντροφοι ἤθελαν νὰ ἐπέμβουμε, νὰ προσπαθήσουμε νὰ περάσουμε καὶ νὰ μποῦμε στὴν ἐκκλησία. Δὲν ξέρω ἂν πίστευα ἀληθινὰ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσουμε ἔτσι. Ἀλλά, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος φώναξε «Πᾶμε!» ξεκίνησα μὲ τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ αὐτοί, σταμάτησαν μπροστὰ στ' ἀστυνομικὰ κορδόνια. Ἐγώ, χωρὶς νὰ σκεφτῶ, πήδησα πάνω ἀπὸ ἕνα ἐμπόδιο. Βρέθηκα πίσω ἀπὸ τὴ γραμμὴ τῶν μπάτσων. Αὐτὸ ἐξέπληξε ὅλο τὸν κόσμο. Γιὰ τριάντα δευτερόλεπτα, οἱ μπάτσοι δὲν ἀντέδρασαν. Μετά, βλέποντας πὼς ἤμουν πίσω, μὲ περικύκλωσαν καὶ μ' ἔπιασαν. Αὐτὴ τὴν ἐνέργειά μου τὴν ἔκανα ἀπὸ φόβο. Πιστεύω πὼς μέσα στὶς διαδηλώσεις τέτοιες περιπτώσεις συμβαίνουν συχνά. Ποτὲ δὲν μιλᾶ κανεὶς πρακτικὰ γιὰ τὸν ἀστυνομικὸ φόβο.

Ἡ πρόθεσή μου συνίσταται στὸ νὰ ξαναβάλλω σὲ ἀμφισβήτηση τὴν ἀρσενικὴ βία: οἱ «Ἐ π ι τ ρ ο π ὲ ς Π ε ρ ι φ ρ ο ύ ρ η σ η ς» εἶναι μιὰ ἀντρικὴ ἀντίληψη ὀργάνωσης. Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ φαντασία, καμμιὰ νέα ἰδέα: ὁ ἐχθρὸς ἔχει ἕνα στρατό, χρειάζεται καὶ σὲ μᾶς ἕνας στρατός. Ἐνῶ βρίσκω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ποῦμε: ὁ ἐχθρὸς ἔχει ἕνα στρατὸ ἀλλὰ ἐμεῖς εἴμαστε οἱ μάζες. Δὲν θέλω νὰ μιλήσω γιὰ τὸν λαϊκὸ πόλεμο, ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδέα ποὺ βρίσκεται πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ φράση. Τὸ ἐνδιαφέρον δὲν εἶναι νὰ μποροῦν νὰ σπάνε ἑκατὸ μαχητὲς μιὰ ζώνη μπάτσων ἀλλὰ μιὰ διαδήλωση νὰ εἶναι ἱκανή, στὸ σύνολό της νὰ δρᾶ, νὰ βρίσκει τρόπους δράσης ὅπου μετέχει ὅλος ὁ κόσμος. Ἡ ἰδέα τῶν «Ε.Π.» εἶναι δεμένη μὲ τὴν ἰδέα τῆς διοίκησης. Πάντα θὰ ὑπάρχουν ἐπαναστατικὲς ὀργανώσεις ποὺ ἀρχίζουν κινήματα καὶ μερικὲς φορὲς τὰ διευθύνουν πράγμα ποὺ δὲν βάζει πρόβλημα ἂν ὁ σκοπὸς αὐτῶν τῶν ὀργανώσεων εἶναι ν' ἀναπτύξει τὴν πρωτοβουλιακὴ ἱκανότητα τῆς ἀπέραντης πλειοψηφίας. Ἂν οἱ «Ε.Π.» εἶναι ἄχρηστες, ἀντίθετα μιὰ ὁμάδα μπορεῖ νὰ διαλυθεῖ μέσα σὲ μιὰ διαδήλωση

καὶ νὰ παίξει αὐτὸ τὸν ἀπελευθερωτικὸ ρόλο. Ἡ διάλυση τῶν «Ε.Π.» ὑποχρεώνει ἐπίσης τὶς γυναῖκες νὰ βάλλουν τὸ πρόβλημα τί κάνουν μέσα σὲ μιὰ διαδήλωση, νὰ βάλλουν τὸ πρόβλημα τοῦ φόβου ποὺ ἔχει παραπεμφθεῖ στοὺς ἄλλους. Εἶναι ἀλήθεια πὼς μιὰ ὁμάδα γυναικῶν δὲν μπορεῖ νὰ διασπάσει μιὰ γραμμὴ μπάτσων μὲ στολὴ ἐκστρατείας, ἀλλὰ ἐναντίον ἀστυνομικῶν μὲ πολιτικὰ μποροῦν νὰ κάνουν πολλὰ πράγματα. Αὐτὸ ποὺ παραλύει εἶναι ν' ἀποδεχτεῖ κανεὶς ἀπὸ τὰ πρὶν καθορισμένο ρόλο. Οἱ γυναῖκες μιλοῦν γιὰ τὸ φόβο τους περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄντρες ἀλλὰ γιὰ νὰ κρυφτοῦν πίσω ἀπὸ αὐτό.

Ἂν οἱ «Ε.Π.» διαλυθοῦν, ὅλες οἱ ὁμάδες, ὅλες οἱ κομμοῦνες θὰ πρέπει νὰ βάλλουν τὸ πρόβλημα πῶς θὰ ἐνεργήσουν. Τὸ πρόβλημα εἶναι νὰ φτάσουμε νὰ μιλᾶμε γιὰ τὸ φόβο γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ γενικεύσουμε τὸ κίνημα, στὶς καίριες στιγμές, ὅπου ὁ φόβος πάντοτε ὑπάρχει.

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΙΡΑ, ΕΙΝΑΙ ΠΕΙΡΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗ

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴ βία καὶ τὴ νομιμότητα διότι εἶναι ἡ λυδία λίθος πάνω στὴν ὁποία βασίζονται ὅλες οἱ ἐπαναστατικὲς ὀργανώσεις. Στὴν ἱστορία αὐτῶν τῶν τελευταίων δέκα χρόνων, καμμιὰ ὀργάνωση δὲν πέτυχε νὰ λύσει αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Σπάνια πέτυχαν νὰ μιλήσουν εἰλικρινὰ γιὰ τὸ θέμα τῆς βίας. Βέβαια, ὑπάρχει ἡ παραδοσιακὴ συζήτηση: οἱ ρεφορμιστὲς μιλοῦν γιὰ ἥσυχη μετάβαση, γιὰ εἰρηνικὸ πέρασμα στὸ σοσιαλισμὸ καὶ αὐτὸ ποὺ σταμπάρει τοὺς ἐπαναστάτες εἶναι ἀκριβῶς ν' ἀποδεχτοῦν, νὰ καταλάβουν, νὰ ἐξηγήσουν ὅτι ἡ ἀστικὴ τάξη δὲν θὰ ἐγκαταλείψει εἰρηνικὰ τὴν ἐξουσία της καὶ ὅτι ἄρα ἡ βία εἶναι μιὰ ἀναγκαία στιγμὴ τῆς ἐπανάστασης. Ξεκινώντας ἀπὸ κεῖ, ἡ συζήτηση γίνεται ἐξαιρετικὰ ἀόριστη καὶ στὴν πραγματικότητα δὲν μποροῦμε νὰ συζητήσουμε παρὰ μόνο περίπτωση μὲ περίπτωση.

Ἕνα παράδειγμα: μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Χόλγκερ Μάινς, τοῦ συντρόφου τοῦ «Τμήματος τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ» ποὺ ἄφησαν νὰ πεθάνει στὴ φυλακὴ —σύντροφοι — δὲν ξέρω ἂν εἶναι σύντροφοι ἀλλὰ ὅλα μᾶς σπρώχνουν νὰ τὸ πιστέψουμε— σκότωσαν ἕνα δικαστὴ στὸ Βερολίνο. Πάνω σ' αὐτό, ἔγινε μιὰ μεγάλη συζήτηση: ἦταν ἡ κατάλληλη στιγμή, μήπως πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε ἀπόπειρες ἐναντίον ἀτόμων; Ἀλλὰ ὅλες αὐτὲς οἱ συζητήσεις καταλήγουν λαθεμένα γιατὶ εἶναι τεχνητές. Ἐμεῖς προσπαθήσαμε νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸ ἁπλὸ γεγονὸς ὅτι αἰσθανόμαστε τὸ καπιταλιστικὸ σύστημα σὰν βίαιο στὴν καθημερινή μας ζωή. Ὄχι μόνο στὸ ἐπίπεδό μας, ἀλλὰ παγκόσμια, ἡ πολιτικὴ πεῖρα εἶναι πεῖρα πο-

λεμική: τὸ Βιέτ-Νάμ, ἡ 'Αλγερία, ἡ Μέση 'Ανατολή.

Παρ' ὅλ' αὐτά, μέσα στὴν πολιτική μου ὡρίμανση, ὑπάρχει μιὰ στιγμὴ βασικὰ μὴ βίαιη, ἀντιπολίτευσης στὴ βία τοῦ συστήματος, ἀρνήσεις τῶν τρόμων τοῦ πολέμου. Νὰ ἀντιπαραθέσεις τὴν ἐπαναστατικὴ βία στὴν ἀστικὴ βία, σημαίνει νὰ προσπαθήσεις νὰ καταλάβεις ποιοί εἶναι οἱ μηχανισμοὶ ποὺ μᾶς σπρώχνουν νὰ κάνουμε βίαιες πράξεις. "Αν κάνουμε μιὰ κριτικὴ τοῦ καπιταλισμοῦ σὰν μιᾶς κοινωνίας ποὺ περιφρονεῖ τὸ ἄτομο, ποὺ τὸ βιάζει σὲ κάθε στιγμὴ τῆς καθημερινῆς του ζωῆς, στὴ διαδικασία πολιτικοποίησης, ἐκεῖνοι ποὺ γίνονται ἐπαναστάτες ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν σὰν ἄτομα, ἄρα ἄρνηση τῆς βίας. "Ενα ἐπαναστατικὸ κίνημα πρέπει σ' ὅλη τὴ δράση του ν' ἀποδείχνει ὅτι ἔχει μιὰ ὁλότελα ἄλλη ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀτόμου. Ἡ χωρὶς ἀντίκρυσμα δράση, ὅπως ἡ δολοφονία ἑνὸς δικαστῆ, εἶναι μέσα στὴ λογικὴ τῆς βίας τοῦ συστήματος.

Γιατί διαρκῶς ὑπάρχουν μιλιταριστικὲς παρεκκλίσεις στὸ κίνημα; Ὑπάρχει ἡ ἀναφορὰ στὴ βία σὲ τέτοιο σημεῖο ποὺ τείνει νὰ γίνει τὸ μόνο σημεῖο ξεχωρισμοῦ ἀπὸ τὸ ρεφορμισμό. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πολιτικό μας σχέδιο εἶναι φτωχό. Ὑπάρχουν σύντροφοι ποὺ «ἀγαποῦν» τὴ βία, ποὺ ἐπιζητοῦν τὴ σύγκρουση. Οἱ διανοούμενοι, ἐξαιτίας τῆς διαμόρφωσής τους, φοβοῦνται τὴ βία. Ἐπίσης εἶναι θαμπωμένοι ἀπὸ τὸν αὐθορμητισμὸ τῆς βίας στὴν ἐργατικὴ τάξη —στοὺς χοροὺς ποὺ γίνονται τὰ Σαββατόβραδα, στὸν τρόπο ποὺ τρέχουν μὲ τὶς μοτοσυκλέτες κλπ. Αὐτὴ ἡ αὐθόρμητη ἐργατικὴ βία μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ κατὰ πολλοὺς τρόπους, τόσο ἀπὸ τοὺς ὀργανωτὲς κονσέρτων πὸπ ὅσο καὶ ἀπὸ φασιστικὲς ἢ ἀριστερίστικες ὁμάδες. Βασικά, ἡ ἀστικὴ ἰδεολογία δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὶς μάζες ἢ ἔξω ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους. Εἶναι ἐσωτερικὴ ὅπως ἀκριβῶς εἶναι τὸ μονοπώλιο ποὺ ἔχει τὸ κράτος τῆς βίας. "Ενα ἐπαναστατικὸ κίνημα ἔχει ἕνα διπλὸ πρόβλημα: πρέπει ν' ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις του ἀπέναντι τῆς βίας καὶ ταυτόχρονα, πρέπει νὰ δικαιολογεῖται διαρκῶς μὲ τὴν ἐπιλογὴ τῶν πράξεων ποὺ ἐπιχειρεῖ. "Οταν δὲν ὑπολογίζουμε αὐτό, σημαίνει ὅτι δίνουμε τὴ δυνατότητα στὴν ἀστικὴ τάξη νὰ δικαιολογεῖ τὸ δικό της μονοπώλιο.. Ἡ συζήτηση γιὰ τὴ βία— ποιές εἶναι οἱ ὁμάδες ποὺ κάνουν βίαιες πράξεις;— δὲν μπορεῖ νὰ γίνει παρὰ μόνο ξεκινώντας ἀπὸ ἕνα ἐπίπεδο ἄκρας πολιτικοποίησης.

Πολλοὶ νέοι ποὺ ταυτίζονται μὲ τὸ κίνημα κάθε φορὰ ποὺ αὐτὸ συγκρούεται μὲ τὴν ἀστυνομία, ἔχουν τὴν τάση νὰ κρίνουν αὐτὸ ποὺ συμβαίνει σὲ σχέση μὲ μιὰ βίαιη ἀναμέτρηση. 'Αλλὰ αὐτὴ ἡ ἄμεση ἐξέγερση ὑπῆρξε πάντοτε πολὺ περαστική. Τὸ παράδειγμα τοῦ «Τμήματος Κόκκινου Στρατοῦ» στὴ Γερμανία μᾶς λέει ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος ἐκείνων ποὺ μόλις πιάστηκαν ἄρχισαν νὰ μιλοῦν, εἶναι μὴ διανοούμενοι ἢ περιθωριακοί. Στὸ ἐπαναστατικὸ σχέδιο

τοῦ «Κόκκινου Στρατοῦ», εἶχαν λιγότερο μπάσει τὸ ἰδεολογικὸ σχέδιο ἀπὸ ἄλλα. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ πιάστηκαν, ξαναβρέθηκαν ἀπομονωμένοι καὶ ἡ βία τους ἀντιστράφηκε σὲ φόβο. Σήμερα, σὲ κάθε κίνημα ὑπάρχει αὐτὸς ὁ κίνδυνος τοῦ μὴ προβληματισμοῦ γιὰ τὴ βία καὶ τὴ χρησιμοποίησή της, ἄρα καὶ τῶν ὁλότελα ἀντίθετων ἀντιδράσεων ἀπέναντι στὸ ἴδιο πρόβλημα.

Οἱ «ὑπεύθυνες» ὀργανώσεις, ἔχουν μιὰ θέση καθαρὰ τακτική, ἰδεολογικὴ ἀπέναντι στὴ βία. Δὲν καταλαβαίνουν ὅτι ὑπῆρξε μιὰ αὐθόρμητη ἀντίδραση ποὺ σπρώχνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάνουν μερικὲς πράξεις ὅπως τὴ λεηλασία τοῦ «Μάττς» ἀπὸ τοὺς Μαύρους ἢ στὴν Καὲν πρὶν τὸ Μάη, μιὰ ἐξέγερση νέων ἐργατῶν ποὺ λεηλάτησαν ἕνα μέρος τῆς πόλης καὶ συγκρούστηκαν μὲ τὶς «Δ. Ε.Α.» γιὰ ἕνα ὁλόκληρο ἑξάωρο. Αὐτὲς τὶς ἐξεγέρσεις πρέπει νὰ τὶς ἐξηγοῦμε καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίζουμε τὰ πράγματα νὰ συμβαίνουν. Δὲν πρόκειται νὰ παίξουμε τὸ ρόλο τῶν μπάτσων. Ἀλλά, ὅταν συζητοῦμε σὰν ὁμάδα πάνω σ' αὐτὸ τὸ φαινόμενο, τὸν περισσότερο καιρὸ τὸ χρησιμοποιοῦμε σὰν ἐπιχείρημα. Ἂς πάρουμε σὰν παράδειγμα τοὺς σιτουασιονίστ. Εἶπαν: νά, ἡ ἐπαναστατικὴ στιγμὴ ποὺ οἱ μάζες ἔχουν αὐθόρμητα ξαναβρεῖ τὴ δική τους βία καὶ τὴν ἔχουν κατευθύνει ἐναντίον τοῦ κεφαλαίου. Πιστεύω πὼς αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Αὐτὲς οἱ ἐξεγέρσεις εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν πάντα μέσα στὸν καπιταλισμό. Δὲν πρόκειται νὰ τὶς κριτικάρω. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄψη τοῦ νομίσματος ποὺ λέγεται πασιφισμός. Μπορεῖ, σήμερα, μιὰ ἐξέγερση νὰ εἶναι βίαιη καὶ αὔριο τὰ ἴδια πρόσωπα νὰ φοβοῦνται τὴ βία τους. Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρη ἁλυσίδα ὑποκειμενικῶν στιγμῶν ποὺ δὲν μποροῦν σὲ κάθε στιγμὴ νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐνσυνείδητα. Ἐγὼ σ' ἕνα ἐπαναστατικὸ κίνημα, σὲ μιὰ διαδικασία συλλογικῆς συνειδητοποίησης, μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν στιγμὲς ἀποφασιστικὲς ὅπου ἡ χρησιμοποίηση τῆς βίας, τῆς αὐτοάμυνας, γίνεται ἀναγκαία.

ΝΕΟΣ ΦΑΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Πρέπει πρῶτα - πρῶτα νὰ διαφοροποιήσουμε τὴν πάλη ἐναντίον τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἀντιφασιστικὴ πάλη. Οἱ αἰτιολογίες εἶναι πολὺ διαφορετικὲς ἀπ' ὅταν ὑπάρχουν φασίστες. Δὲν πρόκειται μόνο γιὰ κάτι ὀργανικό, ἀλλὰ πρόκειται ἐπίσης γιὰ μιὰ τέλεια συνείδηση εἴτε πρόκειται γιαυτοὺς ἢ γιὰ μᾶς. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, τὸ μάθημα τοῦ παρελθόντος ἀφομοιώθηκε τέλεια. Νὰ τοὺς ἀφήσουμε ν' ἀναπτυχθοῦν, σημαίνει νὰ ὁδηγηθοῦμε σὲ πολὺ πιὸ βίαιες συγκρούσεις καὶ νὰ καταλήξουμε στὸ Νταχάου.

Αὐτὸ ποὺ μοῦ φαίνεται πιὸ ἐνδιαφέρον, εἶναι ἡ ἄνθιση τῶν

θεωριῶν πάνω στοὺς φασισμούς, νεοφασισμούς, μικροφασισμοὺς κλπ. Παίρνω σὰν παράδειγμα τὴ Γαλλία: ὑπάρχει τὸ κίνημα τοῦ Μάη '68. Ἡ ἀστικὴ τάξη φοβήθηκε ἐξαιρετικά. Πρώτη συνέπεια, ἦταν μιὰ βουλὴ ποὺ εἶχε στρέψει τὰ μάτια της στὸ στρατό. Δεύτερη συνέπεια ἦταν ἡ θέληση νὰ δυναμώσουν τὸν κρατικὸ μηχανισμό. Ὁ Μαρσελλὲν ὀνομάστηκε ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν. Οἱ Ε.Δ.Α. πολλαπλασιάστηκαν. Στὶς δυνάμεις γιὰ τὴν καταστολὴ τῶν ταραχῶν ἔδωσαν στρατιωτικὴ εἰδίκευση (τὶς ἐγκατάστησαν σ' ἕνα στρατόπεδο στὸ ὁποῖο παίζουν τὴν ἀντιαντάρτικη πάλη. Ὑπάρχουν ἀκόμα στρατεύματα ποὺ ἐκπαιδεύονται σὲ ἐπιχειρήσεις πάλης —ἐκπαίδευση γιὰ τὴν ἐπέμβαση ἐναντίον τοῦ κινήματος, τοῦ Ἐ σ ω τ ε ρ ι κ ο ῦ ἐ χ θ ρ ο ῦ...). Αὐτὴ τὴ στιγμὴ ὑπάρχει ἕνα γενικὸ «κλισέ» σκλήρυνσης τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὸ «Ἀρχὴ φασιστικοποίησης τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ». Αὐτό, γιὰ τὴ στιγμή, εἶναι ἀλήθεια σὰν ἀνάλυση συγκυριῶν. Ἀπὸ κεῖ μέχρι νὰ κάνουμε μιὰ θεωρία τοῦ νέου φασισμοῦ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ μιλᾶμε πρὶν φτάσει, εἶναι μιὰ πλάνη (καὶ γιὰ μερικοὺς μιὰ μαζοχιστικὴ προσμονή). Ἡ πραγματικότητα εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀτιμώρητα νεοφασιστικοποίηση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Δὲν νεοφασιστικοποιεῖται ἡ ἀστυνομία κι αὐτὸ εἶναι ἔπειτα δλο. Ἄρα, αὐτὸ τὸ προτσὲς τὸ συνοδεύει ἕνα ἰδεολογικὸ περίγυρο: ἡ πολιτιστικὴ ἀποχτήνωση ὀργανωμένη μέχρι τὸ ἐπίπεδο τῶν μαζικῶν μέσων ἐπικοινωνίας καί, κατὰ ἕνα γενικὸ τρόπο, ἡ ἀκινησία τοῦ κοινωνικοῦ σώματος (π.χ., ἡ ἄρνηση τῆς ἔκτρωσης). Αὐτὸ σημαίνει πὼς ὅ,τι εἶναι νέο εἶναι μπλοκαρισμένο. Αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς βασιλείας τοῦ Πομπιντοῦ. Ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ φαίνεται τώρα εἶναι ὅτι τὸ μπλοκάρισμα τῆς κοινωνίας ποὺ προϋποθέτει ἡ νεοφασιστικοποίηση εἶναι ἀδύνατο. Μετὰ τὸν Πομπιντοῦ, κανεὶς ὑποψήφιος, μ' ἐξαίρεση τὸν Ρογιέρ, δὲν μπόρεσε νὰ παρουσιαστεῖ στὸ θέμα τῆς τάξης. Ὅλος ὁ κόσμος δήλωνε: «Πρέπει νὰ κινηθοῦμε», «Χρειάζεται ἀλλαγή», εἶπαν καὶ ὁ Σιαμπὰν καὶ ὁ Ζισκὰρ καὶ ὁ Μιττεράν. Αὐτὴ ἦταν ἡ κινητικότητα τῶν ἀνθρώπων στὴ Γαλλία. Μετὰ τέσσερα ἢ πέντε χρόνια, τὸ γενικὸ αἴσθημα ἦταν: «Ἀρκετά»! Μὲ ὅλη τὴν ἐπιφύλαξη ποὺ ἐπιβάλλεται, Νίξον καὶ Γουωτεργκαίητ εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα.

Αὐτὴ ἡ ἀνικανότητα νὰ σκληρύνει τὸ Κράτος καὶ νὰ μπλοκαριστεῖ ἡ κοινωνία, πρέπει νὰ συνδεθεῖ, ἀπὸ μιὰ μεριά, μὲ τὴν αὐτοδιάλυση τοῦ κινήματος. Ὁ νέος φασισμὸς ἔχει ἀνάγκη γιὰ ν' ἀναπτυχτεῖ μιὰ μετωπικὴ σύγκρουση μὲ τὸ κίνημα. Ὅμως, ἡ κατάσταση ἀπὸ τὸ 1968 ἄλλαξε. Δὲν ὑπάρχει πιὰ ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τὸ κίνημα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ Κράτος καὶ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα. Μετὰ τέσσερα χρόνια ὑπάρχει ἡ ἀριστερὰ ἐναντίον τῆς ἐξουσίας καὶ τὸ κίνημα εἶναι ὁλοκληρωτικὰ μεταξὺ παρενθέσεων, διότι δὲν διαρθρώνεται κατὰ νεολενινιστικὸ τρόπο.

Τὸ κίνημα ποὺ γεννήθηκε τὸ Μάη '68, εἶναι στὴ βάση του βαθειὰ ἀντιεξουσιαστικό. Οἱ νεολενινιστικὲς ὁμάδες ἐπιχείρησαν ν' ἁρπάξουν γιὰ λογαριασμό τους τὴν ἔκφραση τοῦ κινήματος. Αὐτὴ ἡ αἰσχροκέρδεια δὲν μπόρεσε νὰ διαρκέσει. Αὐτὸ τὸ πολύμορφο κίνημα —ποὺ ζητοῦσε μιὰ πολυδιάστατη κοινωνία— εἶναι κάποια μέρα δράση πάνω στοὺς μετανάστες κι ἔπειτα κάποια ἄλλη, δράση στὸ θέμα τῆς ἔκτρωσης ἢ τῆς οἰκολογίας, κλπ. Ἡ λογικὴ ἑνὸς μετώπου, ἑνὸς κόμματος, ἑνὸς ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ τοῦ εἶναι ξένη διότι εἶναι μονοδιάστατη. Αὐτὴ ἡ φαινομενικὴ διάλυση τοῦ κινήματος εἶναι ἡ δύναμή του. Αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ἔξη χρόνια μετὰ εἶναι ὅτι δὲν ξεψύχησαν ὅλα. Ἡ ἐξουσία ὑπῆρξε ἀναγκασμένη νὰ ἐνεργήσει σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχε πιά. Ἀλλὰ τώρα, ξαναβρέθηκε, μέσα στὸ στρατό, ἀντιμέτωπη μὲ μιὰ κατάσταση ποὺ θεωριόταν ἀδύνατη. Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὸ στρατό, ἔστω κι ἂν τὸ ἐπίπεδο διαδηλώσεων στοὺς δρόμους εἶναι ἐξαιρετικὰ μικρό, ἀποκαλύπτει ὁπωσδήποτε ἕνα κίνημα τόσο βαθὺ στὴ νεολαία ὥστε τὸ «Μόντ» μιλάει πάλι γιὰ κρίση πολιτισμοῦ, καὶ τὰ κόμματα τοῦ ἡμικυκλίου νὰ ξαναστραφοῦν ὁλότελα πρὸς αὐτό. Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς νεολαίας ἔχει πιάσει κοινωνικὲς ρίζες. Στὰ 1975, ἐναντίον τοῦ Χαμπί. Στὰ 1974, ἐναντίον τοῦ Φοντανέ. Στὰ 1973, ἐναντίον τοῦ Ντεμπρέ. Στὰ 1971, ὑπὲρ τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν Γκουιό. Οἱ γενιὲς τῶν μαθητῶν τῶν λυκείων διαδέχεται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ ἀπὸ τὸ 1968 ἡ σταθερὴ εἶναι ἡ βαθειὰ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐμπνεύσεών τους καὶ αὐτοῦ ποὺ τοὺς προσφέρεται. Λίγο ἐνδιαφέρει ἂν οἱ πολιτικὲς μάχες, στὶς ὁποῖες ἀποκρυσταλώνεται αὐτὴ ἡ διαφορά, κερδίζονται ἢ χάνονται. Ἡ διάσταση αὐτὴ εἶναι στὴ βάση της ἰδεολογική. Ἔτσι, δὲν πρέπει νὰ μᾶς κάνει ἔκπληξη τὸ ὅτι μόλις αὐτοὶ οἱ μαθητὲς στρατευθοῦν δὲν δέχονται νὰ γίνουν πρόσκαιρα ἀνόητοι. Ἐκεῖ, βλέπουμε τὴ δύναμη τοῦ κινήματος τοῦ Μάη '68: ὄχι μιὰ μετωπικὴ σύγκρουση μὲ τὸ Κράτος ἀλλὰ ἡ δημιουργία μιᾶς κατάστασης μέσα στὴν ὁποία τὸ Κράτος μαραίνεται. Ἀντίστροφα, ὅταν τὸ Κράτος δυναμώνει, τὸ κίνημα —σὰν σῶμα δομημένο καὶ διαρθρωμένο— διαλύεται, ἀλλὰ οἱ ἰδέες τῶν ὁποίων ἦταν φορέας ἐξακολουθοῦν τὴν πορεία τους, κατὰ τρόπο πολὺ πιὸ ὑπόγειο. Ἡ καταστολὴ αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἀπὸ τὸ Κράτος γίνεται τότε περισσότερο δύσκολη.

Ἡ Γαλλία δὲν εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ περίπτωση. Σ' αὐτὴ τὴ στιγμή, στὴ Γερμανία, ὑπάρχει ἀληθινὰ τὸ μπλοκάρισμα τῆς κοινωνίας. Ὁ Μποάντ ἦταν ἐκπρόσωπος ἑνὸς ρεφορμιστικοῦ κινήματος μὲ μιὰ ὁπωσδήποτε θέληση ἀλλαγῆς μετὰ τὴν ἐποχὴ τῶν χριστιανοδημοκρατῶν. Σήμερα, μὲ τὸν Σμίτ, συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Συγκρίνεται μὲ τὴν περίοδο Πομπιντοῦ ὅπου ἡ ἀστυνομία καὶ ἡ δικαιοσύνη ξαναπαίρνουν ὅλα στὰ χέρια τους. Τὸν αὐταρχισμὸ στὴ Γερμανία τὸ βλέπουμε σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς καθημερινότη-

τας. Σὲ καμμιὰ ἄλλη χώρα τοῦ κόσμου δὲν ὑπάρχει μιὰ καθημερινὴ ἐφημερίδα ὅπως τὸ «Μπίλντ Τσάιτουνγκ» — ἕνα μεῖγμα «Ὠρόρ», «Παριζιὲν Λιμπερέ» καὶ «Μινούτ» — ποὺ ἔχει κυκλοφορία 4 ἑκατ. ἀντίτυπα, κάθε πρωὶ καὶ ποὺ πουλιέται μπροστὰ σὲ ὅλα τὰ ἐργοστάσια. Ὅταν σὲ μιὰ πόρτα ἐργοστασίου μοιράζουμε 800 προκηρύξεις, αὐτοὶ πουλοῦν 1000 «Μπίλντ Τσάιτουνγκ». Ἡ πολιτικὴ τῶν μαζικῶν μέσων πληροφόρησης διαρθρώνει ἀληθινὰ τὴ σκέψη τῶν ἀνθρώπων. Ὄχι ὅτι φέρνει ἄμεσα ἀποτελέσματα: οἱ χριστιανοδημοκράτες ἔχαμαν μιὰ λυσσασμένη καμπάνια ἐναντίον τοῦ Μπράντ ἀλλὰ τὰ κέρδη τους στὸ ἐκλογικὸ ἐπίπεδο ἦταν μικρὰ (2,5% τῶν ψήφων ἴσως). Ἀλλὰ σ' ἕνα ἐπίπεδο πιὸ ἐσωτερικό, ἡ πολιτικὴ τῶν μαζικῶν μέσων πληροφόρησης παίζει ρόλο μαζικά, στὸν τρόπο ποὺ βλέπουμε ἕνα ἔγκλημα, ποὺ μιλᾶμε γιὰ τὶς γυναῖκες, ποὺ πλησιάζουμε τὸ πρόβλημα τῶν μεταναστῶν. Καὶ ἀφοῦ μιλᾶμε γιὰ βία, πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι σήμερα τὸ φίλμ ποὺ εἶχε τοὺς περισσότερους θεατὲς στὴ Γερμανία εἶναι τὸ «Ὁ Τιμωρὸς τῆς πόλης». Τὸ «Μπίλντ Τσάιτουνγκ» δημοσίευσε αὐτὸ τὸ ρομάντζο γιὰ δυὸ μῆνες.

Ὑπάρχει τὸ ἐπίπεδο τοῦ Κράτους —ὅπου μερικοὶ ἔχουν τοποθετήσει τὸ θέμα τοῦ νέου φασισμοῦ— καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς καθημερινῆς πραγματικότητας — οἱ μικροφασισμοί, ὅπως ἐκεῖνος τῶν κινητῶν φρουρῶν, μὲ τ' αὐτόματα στὸ χέρι μέσα στὸ μετρό, οἱ ἐπιχειρήσεις «ἐγχείρημα», ἡ δημιουργία ἰδιωτικῶν ἀστυνομιῶν. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν τύπων ἀποδιοργάνωσης τῆς κοινωνίας καὶ ἡ ἀνάπτυξη, σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, ἑνὸς ἔξαλλου ἀτομικισμοῦ συνδυασμένου μὲ τὴ βία, ὑποχινοῦν φασιστοειδεῖς ἀντιδράσεις. Οἱ μπάτσοι δὲν ἔφτασαν τυχαῖα στὸ μετρό. Ὁ ἀριθμὸς ἐπιθέσεων μέσα στὸ μετρὸ πολλαπλασιάστηκε μὲ τὸ τέσσερα σὲ τέσσερα χρόνια καὶ στὸ μετρό, βέβαια, τὰ θύματα τῶν ἐπιθέσεων δὲν εἶναι οἱ πλούσιοι! Ἡ κοινωνικὴ ἀποδιοργάνωση, ἀπὸ μιὰ στιγμὴ καὶ ὕστερα, δὲν εἶναι καθόλου κάτι θετικὸ γιὰ τὸ κίνημα. Καὶ ἂν στὴ Γαλλία μποροῦμε νὰ ξεχωρίσουμε δύο στιγμές, στὶς ΗΠΑ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Ἐνῶ στὶς ΗΠΑ τὸ κίνημα ἦταν σὲ ἀνοδικὴ ἀκόμα φάση, ὑπῆρχε κιόλας ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν κλεψιῶν, τῶν τοξικομανῶν κλπ. καὶ ἡ αὐτοκαταστροφὴ τοῦ ἀντιπεριβάλλοντος. Μιὰ κοινωνία σὰν τὴν Γερμανία φοβᾶται ὁπωσδήποτε πολὺ τὴν ἀλλαγή. Οἱ χριστιανοδημοκράτες στηρίζουν ὅλη τὴν πολιτική τους στὸ θέμα «Χαοτικοί» καὶ στὴν ἀρχὴ γελούσαμε μ' αὐτό. Ἀλλὰ πιστεύω πὼς ἦταν μιὰ πλάνη. Τὸ χάος εἶναι ἕνα προϊὸν τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν δίκιο νὰ φοβοῦνται τὴν κοινωνικὴ ἀποσύνθεση. Δὲν ὑπάρχει τίποτα πιὸ φοβερὸ ἀπὸ τὴν αὐτοεξάρθρωση ἑνὸς κοινωνικοῦ συστήματος. Τότε ἀνοίγεται ἡ πόρτα γιὰ τὴν πάλη ὅλων ἐναντίον ὅλων. Ἀλλὰ ἐὰν τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα κατορθώ-

σει νὰ διατυπώσει μιὰ ἐναλλακτικὴ κοινωνικὴ λύση, τότε αὐτὸς ὁ φόβος μπορεῖ νὰ μεταβληθεῖ σ' ἕνα κίνητρο κοινωνικῆς ἀπελευθέρωσης. Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι πραγματικὰ ὁ καπιταλισμὸς παράγει αὐτὴ τὴν κοινωνικὴ αὐτοεξάρθρωση καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει λύση μέσα στὸν καπιταλισμό. Χρειάζεται νὰ βροῦμε μιὰ λύση ἔξω ἀπὸ τὸ σύστημα.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο εἶναι ποὺ ἡ ἀδυναμία τῶν ἐπαναστατικῶν ἀντιλήψεων τοῦ κινήματος εἶναι δραματική. Σήμερα, μπροστὰ στὴν κρίση, οἱ μαρξιστὲς - λενινιστὲς μᾶς μιλοῦν γιὰ τὸ κινέζικο μοντέλο, ἀλλὰ μέσα στὰ ἐργοστάσια οἱ ἐργάτες λένε: Τὸ κινέζικο μοντέλο εἶναι ἴσως πολὺ καλὸ γιὰ ὅσους δὲν ἔχουν νὰ φᾶνε. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ μᾶς. Τὸ πρόβλημά μας εἶναι τὸ πετρέλαιο!» Καὶ μιὰ λύση ὑπὲρ - ἀντιδραστικὴ στὸ πρόβλημα τῆς ἐνέργειας —π.χ. ὁ πόλεμος— εἶναι δυνατὴ μόνο γιατὶ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀπάντηση στὸ πρόβλημα τῆς ἐνέργειας. Εἶναι φανερὸ πὼς ἂν ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ ἐνέργεια —καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια ἐνέργεια ποὺ εἴχαμε μέχρι τότε— μιὰ ἀπὸ τὶς λύσεις εἶναι νὰ πᾶμε νὰ τὴ ζητήσουμε ἐκεῖ ποὺ εἶναι. Ἀλλὰ θὰ μπορούσαμε ἐπίσης νὰ διερωτηθοῦμε καὶ γιὰ τὶς ἐνεργειακὲς μας ἀνάγκες. Τὸ κίνημα θὰ μποροῦσε νὰ ἐξηγήσει ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνέργεια χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ παράγονται πράγματα ποὺ δὲν ἔχουμε ἀνάγκη. Ἐκεῖ, θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ ἐνεργειακὴ κρίση σ' ἕνα ἐπαναστατικὸ προτσές. Καὶ ἔτσι ἀγγίζουμε ἕνα οὐσιαστικὸ ἐπίπεδο τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας: τὸ αὐτοκίνητο. Ἐὰν σκεφτοῦμε τὸ πρόβλημα τῆς μείωσης τῆς παραγωγῆς αὐτοκινήτων σὲ σχέση μὲ τὴ διατήρηση τῶν θέσεων ἀπασχόλησης μέσα στὰ ἴδια τὰ ἐργοστάσια, δὲν βγαίνουμε πουθενά. Γιὰ νὰ σώσουν τὴ βιομηχανία αὐτοκινήτου. πράγμα ποὺ παζαρεύουν οἱ δυτικὲς χῶρες προσφέροντας σὰν ἀντάλλαγμα τὴν ἐγκατάλειψη τῆς πρόθεσής τους νὰ ἐπέμβουν ἔνοπλα (καὶ μιᾶς ἐπιστροφῆς στὴν ἐποχὴ τῆς λεηλασίας τῶν πρώτων ὑλῶν στὸν Τρίτο Κόσμο), πρέπει ὁ «Τέταρτος Κόσμος» ν' ἀποδεχτεῖ τὸ βιομηχανικὸ τους μοντέλο. Ἡ ἀδυναμία μας εἶναι ἡ ἀνικανότητά μας ν' ἀμφισβητήσουμε τὸ πρόβλημα τοῦ αὐτοκινήτου ἢ τὴν ἀνάγκη παραγωγῆς ὅπλων ποὺ ἐπὶ πλέον αὐτοκαταστρέφονται, γερνοῦν καὶ πρέπει ν' ἀνανεώνονται. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν κριτικὴ τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας θὰ μπορούσαμε νὰ φτάσουμε στὸ νὰ μεταμορφώσουμε τὴν ἐνεργειακὴ κρίση σὲ μιὰ δυνατότητα ριζοσπαστικῆς καὶ ἀπελευθερωτικῆς κριτικῆς τῶν κοινωνιῶν μας.

Ἀντίθετα, ν' ἀφήνουμε τὸ πολυεθνικὸ σύστημα ν' ἀναπτύσσει τὴν τεχνοκρατικὴ καὶ καπιταλιστικὴ λογικὴ του, σημαίνει νὰ τ' ἀφήνουμε νὰ κάνει τὶς κοινωνίες μας πιὸ παράλογες καὶ τὴν ἐλευθερία μας ἀκόμα πιὸ φανταστική. Στὶς δυτικὲς χῶρες, ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας, σημαίνει βιασμὸ τοῦ φυσικοῦ περι-

βάλλοντας σὲ σημεῖο ποὺ δὲν εἶχε φτάσει ποτέ. Ὁ Ρῆνος ἔχει μεταβληθεῖ σ' ἕνα βρώμικο ὑποτροπικὸ ποτάμι· οἱ ὠκεανοὶ σὲ ντενεκέδες γιὰ τὰ σκουπίδια τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας γιὰ χιλιάδες χρόνια. Ἐπίσης βρισκόμαστε μπροστὰ στὸ φαινόμενο ὅλο καὶ πιὸ περισσότεροι τομεῖς νὰ μπαίνουν στὸ πλαίσιο τῶν «ἐθνικῶν μυστικῶν». Τὰ ἀτομικὰ ἐργοστάσια θὰ μποῦν κάτω ἀπὸ καθεστὼς τύπου ἐθνικῆς ἄμυνας. Θὰ προστατεύονται ὄχι μόνο ἐναντίον τῆς κοινοποίησης σὲ ὅλο τὸν κόσμο τῆς πυρηνικῆς τεχνολογίας (ποὺ θὰ εἶναι πηγὴ φανταστικῶν κερδῶν) ἀλλὰ ἐπίσης ἐναντίον τῆς κλεψιᾶς τῶν ὑλῶν ποὺ διασποῦνται. Τὰ ἀτομικὰ ἐργοστάσια, στὴν κοινωνία μας, θὰ εἶναι καρδιὰ μυστικῶν καὶ μαυρίλας στὸ κοινωνικὸ πεδίο.

Καὶ αὐτὸ τὸ προτσὲς γίνεται ὄχι μόνο στὶς βιομηχανικὲς χῶρες ἀλλὰ καὶ στὸν Τρίτο Κόσμο. Τὸ Ἰρὰν καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀναπτύσσουν κιόλας ἀξιόλογα πυρηνικὰ σχέδια. Ὁ διασκορπισμὸς τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας —καὶ τῆς ἀτομικῆς μπόμπας, ὅ,τι κι ἂν λένε— εἶναι ἕνα γεγονός. Πῶς νὰ ἐκπλαγοῦμε γι' αὐτό; Οἱ νεόπλουτοι τοῦ Τρίτου Κόσμου, υἱοθετώντας τὴν ἴδια βιομηχανικὴ λογική, πάνε νὰ ξαναβροῦν τὰ προβλήματά μας.

Αὐτὸ ποὺ παίζεται, εἶναι ἡ ἀποδοχὴ τῆς θεσμοποιημένης βίας γιὰ τὴν πρόληψη τῆς θανατηφόρας βίας (ὁ πόλεμος γιὰ τὴν ἐνέργεια, ὅπως ἡ ἀτομικὴ ἀπειλὴ ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει στὰ χέρια του ὁ ὁποιοσδήποτε αὔριο. Ὁ ἐκδημοκρατισμὸς τῆς δυνατότητας τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου εἶναι ἕνα προϊὸν ἄξιο τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας).

Καὶ αὐτὴ τὴν ἐναλλακτικὴ λύση, τὴν ὑποφέρουμε πραγματικά. διότι οἱ ἄνθρωποι ἀρνοῦνται νὰ βάλλουν σὲ ἀμφισβήτηση τὸ αὐτοκινητάκι τους καὶ τὴν ὑπέρ-ατομικὴ χρησιμοποίησή του (μ' αὐτὸ δὲν θέλω νὰ πῶ ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε μόνο τοὺς σιδηροδρόμους καὶ τὸ μετρό...). Ἀλλὰ ἡ βιομηχανία αὐτοκινήτων πολώνει γύρω της τὸ τέταρτο τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας· εἶναι τὸ μεδοῦλι τῆς χαλοπέρασης. Τὸ 50% τῆς παραγωγῆς αὐτοκινήτων ἐξάγονται γιὰ νὰ πληρωθεῖ τὸ πετρέλαιο ποὺ καταναλώνουμε μὲ τὰ αὐτοκίνητά μας ἢ γιὰ νὰ χρηματοδοτήσουμε τὰ ἀτομικὰ ἐργοστάσια ποὺ θὰ πουλᾶμε αὔριο σ' ὅλο τὸν κόσμο. Αὐτὴ ἡ λογικὴ τῆς ἐξαγωγῆς, χωρὶς νὰ ξεχνοῦμε τὰ Μιρὰζ —διότι ὑπερηφανευόμαστε ὅτι φτιάχνουμε τὰ καλύτερα μηχανήματα θανάτου (κι ἕνα κοκορῖκο ἐπὶ πλέον...) γιὰ ν' ἀναπτύξουμε τὴν κοινωνία αὐτή, σημαίνει τὴν παγκόσμια γενίκευση τοῦ γραφειοκρατικοῦ - βιομηχανικοῦ μοντέλου. Κι αὐτό, εἶναι ἕνα ποιοτικὸ πήδημα τοῦ ὁποίου διαβλέπουμε μερικὲς μόνο συνέπειες. Ἀλλὰ τί ἄλλο μπορεῖ κανεὶς νὰ περιμένει ἀπὸ τὴ γενίκευση τῆς καταπίεσης καὶ τῆς βίας ἀπὸ μιὰ ἐλευθερία ἀκόμα πιὸ φαντασματική;

Καθὼς μέσα στὸ σύστημα, ὁ πόλεμος, τὸ κέρδος καὶ ἡ πολι-

τική ἔχουν βαθειὰ ἐπαφή, ἕνα κίνημα ριζικῆς μεταβολῆς τῶν κοινωνιῶν μας δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ διαφοροποιήσει αὐτὲς τὶς διάφορες ὄψεις μέσα στὴν πάλη. Ἐξ ἄλλου, μὲ τὴν ἀντίληψη τῆς βίας εἶναι δεμένη μιὰ κάποια εἰκόνα τῆς ἐπανάστασης. Ἡ διαίρεση μεταξὺ οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ ἔνοπλης πάλης, ἀναφέρεται σὲ ἐπαναστάσεις μπολσεβίκικου τύπου ὅπου τὸ στρατιωτικὸ πρόβλημα ἦταν νὰ πάρει τὴν ἐξουσία στὸ κέντρο —ἡ κατάληψη τοῦ Χειμωνιάτικου Παλατιοῦ— καὶ μετὰ νὰ τὴν ὑπερασπιστεῖ. Σήμερα, δὲν ὑπάρχει τίποτα νὰ καταλάβουμε, οὔτε ἀκόμα τὴν κατοικία τοῦ Προέδρου (Ἐλυζέ). Τὸ μοντέρνο κράτος δὲν εἶναι πιὰ σὲ κατάσταση συγκρότησης καὶ οἱ δομές του ἔχουν ἀναπτυχθεῖ πελώρια: τὸ Κράτος εἶναι παντοῦ. Ὅσον ἀφορᾶ στὸ στρατὸ καὶ στὴν Ἀστυνομία, δὲν τὰ κτυποῦμε κατὰ μέτωπο, στρατὸς ἐναντίον στρατοῦ. Σ' ἕνα στρατὸ κληρωτῶν, ἡ ἀπειθαρχία ἀντιστοιχεῖ μὲ ἀγῶνες ποὺ γίνονται ἔξω ἀπ' αὐτὸν καὶ αὐτὴ ἡ ἀπειθαρχία ἀνοίγει τὴ δυνατότητα νὰ ξαναγυρίσουν ἕνα τμῆμα στρατοῦ καὶ τῶν ὅπλων του μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία. Ὅλ' αὐτὰ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξει μ ε γ ά λ η ἐ π α ν α σ τ α τ ι κ ὴ ν ύ χ τ α. Δὲν θὰ ὑπάρχει ἐξουσία γιὰ πάρσιμο, ἀλλὰ μιὰ ὁλόκληρη περίοδος ὅπου τὸ κρατικὸ τέρας θὰ διαλύεται.

Ἡ ἰδέα νὰ κάνουμε τὸ κόμμα τὸ ὁπλισμένο μπράτσο τῆς ἐπανάστασης ποὺ πολεμᾶ ἐναντίον τοῦ Κράτους εἶναι ἀπόλυτα λαθεμένη. Τὸ ἐπαναστατικὸ προτσὲς ἀντιστοιχεῖ σὲ μιὰ περίοδο ἀποδιοργάνωσης τοῦ ἀστικοῦ κράτους. Μποροῦμε νὰ πάρουμε τὰ παραδείγματα τοῦ Μάη, τῆς Χιλῆς ἢ ἀκόμα καὶ τῆς Πορτογαλίας. Στὸ Μάη, κανένας δὲν ἦταν σίγουρος γιὰ τὸ στρατό, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Ντὲ Γκώλ. Αἰσθανόταν κανεὶς ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς κρίσης ὀφειλόταν στὴ μὴ - ἐξουσία ποὺ ὑπῆρχε. Ἂν ὁ Ντὲ Γκὼλ πῆγε τὸ Μάη στὴ Γερμανία, αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν ἦταν σίγουρος γιὰ τὸ στρατό του στὴ Γαλλία. Ὄχι γιατὶ ἐμεῖς εἴχαμε ὅπλα, ἀλλὰ διότι ὁ Μάης ἐξέφραζε μιὰ γενικὴ κρίση τοῦ συστήματος καὶ μιὰ ἀνικανότητα αὐτοῦ τοῦ συστήματος νὰ ξαναβρεῖ τὸν ἑαυτό του σὲ μιὰ ἑβδομάδα. Ἡ παρανοϊκὴ ἀστικὴ τάξη καὶ ὁ στρατοκράτης Ντὲ Γκὼλ φοβήθηκαν πολὺ διότι δὲν μποροῦσαν νὰ προβλέψουν. Ὅλα τὰ περίμεναν, ἂν καὶ τὰ ὅλα ἦταν ἀδύνατα.

Στὴ Χιλή, εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ μπαίνει τὸ πρόβλημα τῆς ἐπανάστασης σὲ μιὰ χώρα ὅπου δὲν ὑπῆρχε κατάσταση πολέμου, ὅπου τὸ Κράτος ἔμενε ἀνέπαφο. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ἁπλὰ ὅτι ὁ Ἀλλέντε δὲν ὅπλισε τὶς χιλιανὲς μάζες. Ἀκόμα κι ἂν εἶχε μοιράσει ὅπλα στὴ δεξιὰ καὶ τὴν ἀριστερά, ἰσχυρίζομαι ὅτι, παρὰ αὐτὸ τὸ μοίρασμα, ἡ σφαγὴ θὰ γινόταν. Διότι δὲν ὑπῆρχε ἐξάρθρωση τῆς δύναμης τοῦ Κράτους καὶ τοῦ στρατοῦ του. Οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦσαν νὰ πολεμήσουν, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἐναντίον τοῦ χιλιανοῦ στρατοῦ. Ἡ αὐτοκριτικὴ ποὺ πρέπει νὰ κάνουν οἱ χιλιανὲς

ὀργανώσεις, δὲν εἶναι στὸ νὰ ἔχουν ἢ νὰ μὴν ἔχουν ὁπλίσει τὶς μάζες, ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνει πάνω στὸ ὅτι ὅλη ἡ πολιτική τους ὑπῆρξε μιὰ σοσιαλδημοκρατικὴ πολιτικὴ ποὺ εἶχε σὰ στόχο τὴ διαφύλαξη τοῦ Κράτους καὶ ἀκόμα τὴν ἐνίσχυσή του.

Ἐκεῖ εἶναι ποὺ παίζεται ἡ ἥττα τῆς χιλιανῆς ἐπανάστασης. Τὸ πραξικόπημα ὑπῆρξε τὸ τελικὸ σημεῖο ἑνὸς ὁλόκληρου προτσὲς ποὺ διάρκεσε δύο χρόνια, ὅπου οἱ μάζες δὲν εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ γίνουν ἡ ἐπανάσταση.

Τέλος, στὴν Πορτογαλία δὲν ὑπάρχει πιθανότητα νὰ ξανακυριαρχήσει ἡ δεξιά. Τὸ ἀντιπραξικόπημα τοῦ Σεπτέμβρη 1974 ἀπέτυχε διότι ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ μπλοκάρισε τὴν ἀναδιάρθρωση τοῦ φασιστικοῦ Κράτους.

Σὲ δυὸ - τρεῖς ἑβδομάδες, ὑπῆρξε μιὰ φανταστικὴ πολιτικὴ συνειδητοποίηση. Δὲν εἶμαι ἐναντίον τῆς ἐξόντωσης τῶν πρακτόρων τῆς Μυστικῆς Ἀστυνομίας. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς ἐξαιρετικὲς στιγμὲς —ὅπως μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση— ὑπάρχει μιὰ θέληση ἐξόντωσης αὐτῶν τῶν μυστικῶν πρακτόρων, ἰδίως μετὰ ἀπὸ ἕνα φασιστικὸ καθεστὼς ὅπου οἱ ἐξαναγκασμοὶ ὑπῆρξαν πολὺ πιὸ βίαιοι. Οἱ Ἕλληνες, συναντώντας τὸν Πατταχὸ στὸ δρόμο, τὸν ἔφτυσαν στὸ πρόσωπο ἀλλὰ δὲν τὸν σκότωσαν. Ἀλλὰ ἐὰν τὸ εἶχαν κάνει, κανένας δὲν θὰ ἔλεγε τίποτα. Ἐκεῖ δὲν εἶναι τὸ πρόβλημα: πιστεύω πὼς οἱ ὅροι τῆς συζήτησης ἀλλάζουν ὁλοκληρωτικὰ ἂν πρόκειται γιὰ φασιστικὲς χῶρες, μέσα στὸν Τρίτο Κόσμο, ἢ γιὰ τὶς βιομηχανικές μας «δημοκρατίες».

ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΟΓΟΥ, ΤΟΥ ΞΕΦΤΙΛΙΣΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΕΛΟΙΟΥ

Γιὰ μᾶς σήμερα, τὸ σύνθημα δὲν εἶναι νὰ βάλλουμε τὴν πολιτικὴ στὸ πρῶτο πλάνο, ἀλλὰ νὰ σπρώξουμε στὴν ἐξάρθρωση τοῦ Κράτους. Πρέπει νὰ προσπαθοῦμε ν' ἀποφεύγουμε ὅσο τὸ δυνατὸν τὴν ἄμεση σύγκρουση. Ἕνα ριζοσπαστικὸ κίνημα ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ βία μὲ δυνατότητα νίκης ὅταν βάζει τὸ κράτος σὲ τέτοια κατάσταση ὥστε αὐτὸ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ ὅλο τὸν καταπιεστικό του μηχανισμό. Ἂς πάρουμε τὸ παράδειγμα μιᾶς κατάληψης σπιτιοῦ Ὑπάρχει μιὰ ἀκριβὴς πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα, προβλήματα κατοικίας, αἰσχροκέρδειας στὰ οἰκόπεδα, καταστροφὴ σπιτιῶν. Ἂν αὐτοὶ ποὺ τὰ κατάλαβαν ἀποφασίζουν νὰ μὴ φύγουν, ἀρχίζει μιὰ ὁλόκληρη διαδικασία: δίκες, νίκη ἢ ὄχι, καὶ στὸ τέλος μιᾶς στιγμῆς τὸ Κράτος, ὀφείλει νὰ διαλύσει διὰ τῆς βίας αὐτὴ τὴν κατάληψη. Ταυτόχρονα, γίνεται δυνατὴ ἡ ἀνάπτυξη ἀπὸ ἕνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς ἐνεργητικῆς ἢ παθητικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἡ ἀπόφαση αὐτῶν ποὺ κατάλαβαν τὰ σπίτια νὰ ὑπερασπίσουν τὴν κατάληψη ὑποχρεώνει τὴν ἐ-

ξουσία νὰ μετρήσει καλὰ πρὶν ἐπέμβει. Ὑπεράσπιση τοῦ σπιτιοῦ σημαίνει ὅτι ξαναφέρνει στὴν ἐπικαιρότητα τὸ πρόβλημα τῆς αἰσχροκέρδειας στὰ οἰκόπεδα καὶ ὑποχρεώνει τὸ Κράτος νὰ προσπαθήσει ν' ἀποφύγει τὴ σύγκρουση. Φοβᾶται τὴ δική του βία, τὴ δική του καταστροφικὴ ἱκανότητα, διότι αὐτὴ ἡ ἱκανότητα θεωρεῖται ἀπὸ τὴ μάζα τῶν ἀνθρώπων σὰν ἄδικη.

Τὸ φανταστικὸ στὰ ὁδοφράγματα τοῦ '68 εἶναι ὅτι αὐτά, σύμφωνα μὲ τὴ στρατιωτικὴ λογική, ἦταν τίποτα. Ἡ κατασκευὴ ἀδιάφορο ποῦ καὶ ἀδιάφορο πῶς ὁδοφραγμάτων! Ἡ ἀπόπειρα περικύκλωσης τῶν μπάτσων, σήμαινε τὴν ἀποκάλυψη τοῦ παραλογισμοῦ τῆς κατάληψης τῆς Σορβόννης ἀπὸ τὴν ἀστυνομία: σήμαινε ὅτι ἔριχνε τοὺς φοιτητὲς ποὺ δούλευαν στὸ δρόμο γιὰ νὰ κάνουν διαδήλωση. Ὑπάρχει ἐκεῖ κάτι ποὺ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα δὲν ξέρουν νὰ ἐκμεταλλευτοῦν καλά: τὴ χρησιμοποίηση τῆς γελοιοποίησης σὰν ὅπλο ἐναντίον τοῦ παράλογου.

Γιὰ μένα, ἡ βία δὲν εἶναι μιὰ ἀπελευθερωτικὴ στιγμὴ μόνη της. Στὴ ΛΠΙ, γιὰ νὰ πετύχουν ἱκανοποίηση, ἔκλεψαν τὰ ρολόγια. Ἔτσι μπῆκαν στὸ πεδίο τῆς μὴ νομιμότητας, ἀλλὰ ἦταν μιὰ πράξη ποὺ δὲν εἶχε ἀνάγκη διαιολόγησης γιατὶ ἦσαν ἐργάτες ἐκεῖνοι ποὺ ἀμύνονταν. Σ' αὐτὴ τὴν πράξη ἄμυνας, αὐτοὶ χρησιμοποίησαν τὰ ὅπλα ποὺ εἶχαν στὴ διάθεσή τους καὶ αὐτὰ τὰ ὅπλα ἦταν νὰ πάρουν αὐτὸ ποὺ εἶχαν παράγει. Ἡ μὴ νομιμότητα δὲν ἔβαλε πρόβλημα διότι ἡ ἴδια ἡ ἐνέργεια ἦταν πολὺ καθαρή. Ὁ σκοτωμός ὅμως, ἑνὸς δεκαετῆ δὲν εἶναι καθόλου καθαρὴ ἐνέργεια. Δὲν πετυχαίνουν τίποτα. Εἶναι πράξη ἐκδίκησης. Καὶ ἡ ἐκδίκηση εἶναι μιὰ ἀντίληψη καταπιεστική. Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Αὐτὸ δὲν ἔχει τίποτα τὸ κοινὸ μὲ μιὰ ἐπαναστατικὴ πάλη. Εἶναι μιὰ ἀντίδραση ποὺ βρίσκεται μέσα στὴ λογικὴ τῆς καταπιεστικῆς ἠθικῆς, ἀφοῦ δὲν ἐλευθερώνει τίποτα καθόλου. Τὸ μπάσιμο τῆς βίας στὴν πάλη, θέλει νὰ πεῖ ὅτι κάνεις διαφανεῖς τὶς διεκδικήσεις ποὺ προωθεῖς. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ ἀντικειμενικοὶ στόχοι εἶναι καθαροί, τὸ πρόβλημα νὰ ξέρουμε ἂν μιὰ πάλη εἶναι βίαιη ἢ ὄχι, νόμιμη ἢ ὄχι δὲν μπαίνει πιὰ καθόλου.

Πιστεύω πῶς γιὰ μᾶς, κάθε χωρισμὸς μεταξὺ οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ ἔνοπλης πάλης εἶναι λαθεμένος. Δὲν μποροῦμε πιὰ νὰ χωρίζουμε τὶς διάφορες στιγμὲς ἑνὸς κινήματος, ὅπως τὸ συνδικᾶτο ἢ τὸ κόμμα. Ἐπὶ πλέον, ὅλα ἔδειξαν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν σήμερα, σὲ χῶρες σὰν τὴ Γαλλία καὶ τὴ Γερμανία, νὰ ἔχουμε μιὰ παράνομη ὀργάνωση ποὺ νὰ κρατηθεῖ. Ἐνῶ μιὰ ὁμάδα ποὺ τὰ μέλη της τὰ κάνουν ὅλα, ποὺ παλεύουν σ' ἐπίπεδο μάζας, εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολο νὰ ἐξαρθρωθεῖ. Ἐὰν δὲν μποροῦμε νὰ βάλλουμε τὸ πρόβλημα τοῦ ἐξοπλισμοῦ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κινήματος, αὐτὸ γίνεται γιατὶ εἶναι ἕνα ψεύτικο πρόβλημα. Στὸ ἐπαναστατικὸ προτσές, θὰ ὑπάρξει ἡ ὥρα τοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἀλλ' αὐτὸς θὰ γίνει σὲ

μιαζικό ἐπίπεδο καὶ ὄχι στὸ ἐπίπεδο ἑνὸς εἰδικευμένου σώματος.

Αὐτὸ ποὺ μοῦ φαίνεται ὅλο καὶ πιὸ καθαρὸ εἶναι ὅτι ὅσο ὑπάρχει μιὰ θεωρητικὴ ἀδυναμία σφαιρικῆς ἐπέμβασης, ὑπάρχει ὁ κίνδυνος παρεκκλίσεων πρὸς τὴ στρατιωτικὴ δράση. Ἡ βία, σὲ μιὰ στιγμὴ κοινωνικῆς ἐξάρθρωσης, εἶναι ἐνδιαφέρουσα μόνο ὅταν βγάζει σὲ κάτι, εἰδεμὴ ἡ μόνη βία ποὺ ἐνδιαφέρει τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἐκείνη τοῦ φίλμ «Ὁ ἐκδικητὴς στὴν πόλη», δηλαδὴ ἡ φασιστικὴ αὐτοάμυνα.

ΤΟ ΘΕΑΜΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς πετυχημένης ἀπαγωγῆς τοῦ χριστιανοδημοκράτη Π. Λόρεντς στὸ Βερολῖνο. ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ἀνάγκη ἐνεργειῶν ἔνοπλων κομάντος ξαναζωντάνεψε. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιχείρησης, ἡ τεχνικὴ ποιότητα τοῦ ξετυλίγματός της, ἡ ἐξυπνάδα μὲ τὴν ὁποία τὸ κομάντο τοῦ «Κινήματος τῆς 2 Ἰούνη» χρησιμοποίησε ὅλη τὴν τεχνολογία τῆς μοντέρνας κοινωνίας, ράδιο, τηλεόραση, ἀεροπορία, μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ξανασκεφτοῦμε τὸ πρόβλημα τῆς ἔνοπλης πάλης. Τὸ «Κίνημα τῆς 2 Ἰούνη» πέτυχε νὰ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὴ φυλακὴ συντρόφους. Δὲν χρησιμεύει τίποτα ἡ γνώση τῶν φυλακῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ γιὰ νὰ ἀποδεχτοῦμε τὴν ἠθικὴ ἀξία αὐτοῦ τοῦ ἐπιχειρήματος. Ἡ δράση τοῦ «Κινήματος τῆς 2 Ἰούνη» τοποθετεῖται στὴν πιὸ πέρα ἀνάπτυξη μιᾶς στρατιωτικῆς στρατηγικῆς ποὺ ἔχει γιὰ σκοπὸ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ν' ἀδυνατίσει τὸ καπιταλιστικὸ Κράτος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ τὸ ἀναγκάσει νὰ ξεμασκαρευτεῖ στρατιωτικοποιούμενο. Ἡ ἔνοπλη δράση γίνεται ὁ καταλύτης ἑνὸς ἀναπόφευκτου προτσὲς φασιστικοποιήσεως τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, ὑποχρεώνοντάς το νὰ δείξει τὴν ἀληθινή του φύση. Γι' αὐτὸ δὲν θέλω νὰ κρίνω τὴ δράση τῶν συντρόφων τῆς «2 Ἰούνη» σὰν τέτοια, διότι αὐτὴ δὲν ἐξηγεῖται καὶ δὲν ἐξηγεῖται παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ὑπονοούμενη στρατηγικὴ ποὺ τὴν καθορίζει. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ἔχει μιὰ πολὺ μεγάλη παράδοση διαψεύσεων ἢ καταγγελιῶν («προβοκάτορες» ὑποκειμενικοὶ ἢ ἀντικειμενικοὶ) γιὰ νὰ γίνεται δύσπιστο.

Δὲν εἶμαι σύμφωνος μὲ τὶς ἀναλύσεις τῶν συντρόφων τοῦ «Τμήματος τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ» καὶ τοῦ Κινήματος τῆς 2 Ἰούνη» καὶ θέλω νὰ τὶς πολεμήσω. Ἡ ἴδια ἡ δράση προχώρησε καὶ ἄλλες πράξεις θ' ἀκολουθήσουν. Γιὰ τὴν ἀστικὴ τάξη δὲν ἐνδιαφέρομαι. Δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζω στὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ ἐνσωματωθῶ στὸ χορὸ ἐκείνων πού, γιὰ νὰ προστατευθοῦν, αἰσθάνονται ὑποχρεωμένοι σὲ ὅλες τὶς εὐκαιρίες νὰ ρίξουν τὸ ἀλάτι τους. Ἀλλὰ οὔτε καὶ πρέπει νὰ ὑπολογίζω σὲ μένα γιὰ νὰ συμφωνήσω μὲ μιὰ στρατηγικὴ ποὺ κρί-

νω λαθεμένη, ἂν καὶ στιγμιαία ἦταν ἀποτελεσματική. Τὸ μοντέρνο Κράτος δὲν ἐπιζεῖ μόνο ἀπὸ τὸν καταπιεστικό του μηχανισμὸ ἀλλὰ ἐπίσης καί, ἂν ὄχι προπαντός, ἀπὸ τὴν ἰδεολογικὴ προσχώρηση τῶν μαζῶν. Ἡ ἀναγωγὴ τῆς ἐπανάστασης στὴ στρατιωτικὴ καταστροφὴ τοῦ καπιταλιστικοῦ Κράτους ἔχει γιὰ συνέπεια τὴν ἀνάγκη κατασκευῆς ἑνὸς «ἐ π α ν α σ τ α τ ι κ ο ῦ σ τ ρ α τ ο ῦ». Ἡ μιλιταριστικὴ στρατηγικὴ ὑπολογίζει στὴ βία γιὰ νὰ βάλλει δυναμίτη σ' αὐτὸ τὸ ἰδεολογικὸ ἐποικοδόμημα (τὴν προσχώρηση τῶν μαζῶν στὴν ὑπεράσπιση τῶν ἀξιῶν ποὺ ἐκπροσωπεῖ τὸ Κράτος). Ἡ μετωπικὴ ἄμεση σύγκρουση τὶς περισσότερες φορὲς δυναμώνει αὐτὴ τὴν πραγματικὴ κατάσταση. Ἡ ἀναγκαία ὀργάνωση στὴν ἐπανάσταση δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ σὲ μιὰ συγκεκριμένη φόρμα (κόμμα,στρατός, συνδικᾶτο), τόσο πιὸ πολὺ ὅσο αὐτὴ πρέπει νὰ ἐνσωματώσει τὸ ἰδεολογικό, τὸ πολιτικό, τὸ οἰκονομικὸ καὶ τὸ στρατιωτικὸ μέσα σ' ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ κίνημα ἀκριβῶς γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν ἀπομόνωση. Μ' αὐτὸ θὰ ἐνσωματώσει τὴ νομιμότητα τῆς ἐπαναστατικῆς βίας στὸ προτσὲς τῆς κοινωνικῆς μεταμόρφωσης.

Ἡ δράση τῶν ἐπαναστατῶν δὲν πρέπει νὰ ὑποχεντᾶ τὸ φόβο ποὺ κιόλας ἔχει καταλάβει τὸν καπιταλισμό. Νὰ κατεβάζεις τὴν πολιτικὴ σὲ μιὰ πολιτικο - ἀστυνομικὴ ἐκεχειρία μπορεῖ νὰ σοῦ ἐπιτρέψει νὰ κάνεις μιὰ καλὴ ἐκπομπὴ στὴν τηλεόραση ἀλλὰ αὐτὸ δὲν βοηθᾶ στὸ ξεπέρασμα τοῦ φόβου ποὺ μᾶς κυριαρχεῖ. Μόλις περάσουν οἱ δραματικὲς ὧρες τοῦ Βερολίνου, μᾶς μένει σὰν θεατές, ἡ ἐνθύμιση μιᾶς πετυχημένης δραματικῆς παράστασης. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, βέβαια, ποτὲ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα δὲν θ' ἀποκτήσει τὴν πλειοψηφία. Αὐτὸ ποὺ ἔγινε στὸ Βερολίνο εἶναι ἡ τρομοκρατία τῆς ἀπελπισίας. Σημαίνει ὅτι ἀποδέχεσαι νὰ μείνεις γιὰ πολὺ μειοψηφία. Κι ἔπειτα ἐπιτέλους δὲν εἶναι μόνο μιὰ θεαματικὴ ἐπιχείρηση! Οἱ σύντροφοι τῆς «2 Ἰ ο ύ ν η», βραχυπρόθεσμα θὰ πρέπει νὰ ὑποχύψουν. Ὅταν πάρουμε ὑπ' ὄψη μας τὴν παράδοση τῶν καταπιεστικῶν γερμανικῶν δυνάμεων (Μόναχο 72) ὅλα μᾶς σπρώχνουν νὰ πιστέψουμε ὅτι τὸ τέλος τους θὰ εἶναι τραγικό. Καὶ γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα, ἐμεῖς —ὅπως καὶ οἱ μάζες— δὲν θὰ μποροῦμε παρὰ νὰ εἴμαστε μόνο θεατές.

10. Τὰ μεγάλα ἀνθρωπάκια

Ἀπὸ πολὺ καιρὸ εἶχα τὴν ἐπιθυμία νὰ δουλέψω σ' ἕνα παιδικὸ κῆπο. Τὸ γερμανικὸ φοιτητικὸ κίνημα εἶχε φτιάσει τὰ δικά του βρεφοκομεῖα χωρὶς ἄδειες ποὺ λίγο-πολὺ τὰ ὑποστήριζαν οἱ δημαρχιακὲς ἀρχές. Στὰ 1972 ἔβαλα ἕνα ἐρώτημα στὸν παιδικὸ κῆπο τοῦ πανεπιστημίου τῆς Φρανκφούρτης ποὺ τὸν αὐτοδιαχειρίζονταν οἱ γονεῖς καὶ ποὺ τὸν ὑποστήριζαν ὁ σύλλογος φοιτητῶν καὶ ἡ πόλη.

Ἡ ἀπόφασή μου ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὰ παιδιὰ προκάλεσε ἔκπληξη. Εἶχα μακρυὲς συζητήσεις μὲ τοὺς γονεῖς ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ἀριστεριστὲς καὶ οἱ ἄλλοι φιλελεύθεροι τῆς ἀριστερᾶς. Ἤθελαν νὰ μάθουν τὰ κίνητρά μου. Τοὺς εἶπα ὅτι οἱ ἀνάγκες τῶν παιδιῶν εἶχαν παραμεληθεῖ μέσα στὴν ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερά. Στὴ Γερμανία, πολλοὶ σύντροφοι ἔχουν παιδιά. Ἀλλά, γενικά, τὰ εἶχαν πρὶν μποῦν σὲ μιὰ πολιτικὴ ὁμάδα. Μετά, δὲν τολμοῦν πιὰ νὰ ἔχουν, γιατὶ φοβοῦνται ὅτι τὰ παιδιὰ θὰ τοὺς ἐμποδίσουν τὶς μαχητικές τους δραστηριότητες. Αὐτὸ εἶναι πρόσχημα, βέβαια. Διότι, ἀληθινά, πολλοὶ σύντροφοι συνεχίζουν νὰ σκέπτονται ὅτι τὰ παιδιὰ εἶναι παραμελημένα μέσα στὰ συλλογικὰ διαμερίσματα. Κανένας δὲν τὸ λέει ἀνοικτά, ἀλλὰ ὑπάρχει ἕνα κατάλοιπο ἐνοχῆς συνείδησης γιατὶ κόψαμε μὲ τὸ οἰκογενειακὸ πλαίσιο, συνείδηση ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὴν ἄρνηση νὰ κάνουμε παιδιά.

Οἱ γονεῖς μὲ δέχτηκαν σὰν «ἐκπαιδευτή». Δούλεψα δυὸ χρόνια μέσα σ' αὐτὸν τὸν κῆπο. Ὑπῆρχαν παιδιὰ μεταξὺ δύο καὶ πέντε χρονῶν. Ἦταν μιὰ ἐμπειρία φανταστική. Ἂν εἴμαστε ἀνοικτοί, τὰ παιδιὰ μᾶς βοηθοῦν πολὺ νὰ καταλάβουμε τὶς δικές μας ἀντιδράσεις. Ἔχουν μιὰ μεγάλη ἱκανότητα νὰ πιάνουν αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μέσα στοὺς μεγάλους. Κάθε τι ψεύτικο τὸ καταλαβαίνουν ἀμέσως. Εἶναι πάντοτε ἕτοιμα νὰ προκαλέσουν. Εἴμαστε ἀντιεξουσιαστὲς μὲ τὴν ἔννοια ὅτι προσπαθήσαμε ἀληθινὰ νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῶν παιδιῶν χωρὶς νὰ πέσουμε στὸ ἂς γίνει ὅ,τι γίνει. Ὅταν καταλαμβάνονταν ἀπὸ ἀνία, τοὺς προτείναμε μερικὲς φορὲς παιγνίδια, μερικὲς φορὲς μικρὲς συζητήσεις καὶ μερικὲς φορὲς τ' ἀφήναμε ἁπλούστατα στὴν ἀνία τους. Δημιουργούσαμε καταστάσεις ποὺ τὰ παιδιὰ ἀποφάσιζαν μόνα τους ἂν ἤθελαν νὰ παίξουν μαζί μας ἢ μόνα τους.

Στὴν ἀρχή, ἤμουν πολὺ ἐνεργητικός. Ἔπαιζα πάρα πολύ, χτυπιόμουν, μὲ λίγα λόγια ταυτιζόμουν ὁλοκληρωτικὰ μαζί τους. Ὑπολόγιζα τότε πῶς εἶχα ἀνάγκη νὰ γίνω χωρὶς ὅρους δεκτὸς ἀπ' αὐτά. Ἤθελα νὰ ἐπιθυμοῦν τὰ παιδιὰ τὴ συντροφιά μου καὶ

ἔκανα τὰ πάντα νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μένα. Πιστεύω ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα ὅλων τῶν μεγάλων μὲ τὰ παιδιά.

Ἐὰν ἡ ἀντιεξουσιαστικὴ ἐκπαίδευση σημαίνει: ἀφεῖστε τὰ παιδιὰ νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν, εἶμαι ἐναντίον. Αὐτὸ θὰ ἤθελε νὰ πεῖ ὅτι οἱ μεγάλοι δὲν ἔχουν τίποτα νὰ μάθουν στὰ παιδιὰ καὶ οὔτε αὐτοὶ ἀπὸ τὰ παιδιά. Αὐτὸ εἶναι παράλογο. Στὶς σχέσεις μὲ τὰ παιδιὰ πρέπει, ἀντίθετα, νὰ πιάνουμε αὐτὴ τὴ θαυμάσια εὐκαιρία νὰ πολεμᾶμε ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἐναντίον τῆς κοινοτυπίας μας σὰν ἐνήλικοι. Σὲ μιὰ κοινωνία σὰν τὴ δική μας, οἱ μεγάλοι ἔχουν τὴν τάση νὰ κάνουν τὰ παιδιὰ ἐξαρτημένα ἀκριβῶς γιὰ νὰ δυναμώσουν τὴν ἐξουσία τῶν γονέων καὶ τὸ σεβασμὸ τῆς τάξης. Αὐτὸ τὸ προτσὲς μποροῦμε νὰ τὸ ἀνατρέψουμε μόνο ἂν τὸ συνειδητοποιήσουμε. Μὲ τὰ παιδιὰ συνειδητοποίησα ὅτι αὐτὴ ἡ ἀνάγκη νὰ κάνω τὸν ἄλλο νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα ὑπάρχει πραγματικὰ στὶς σχέσεις μου μὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Τὸ διαρκές μου φλὲρτ μὲ ὅλα τὰ παιδιὰ ἔπαιρνε γρήγορα φόρμες ἐρωτισμοῦ. Αἰσθανόμουν ἀληθινὰ ὅτι οἱ κοπελλίτσες τῶν πέντε χρονῶν εἶχαν κιόλας μάθει νὰ μὲ παρασέρνουν, νὰ μὲ ψαρεύουν. Αὐτὸ εἶναι ἀπίστευτο. Τὸ μεγαλύτερο χρονικὸ διάστημα ἤμουν ἀρκετὰ ἀφοπλισμένος. Ὅλα ἦσαν παιδιὰ διανοουμένων, φοιτητῶν, ἄρα ἀνθρώπων ποὺ διάβαζαν πολύ. Τὰ παιδιὰ εἶχαν μιὰ ἱκανότητα στοχαστικῆς ἔκφρασης σὲ βάρος μιᾶς κάποιας συγκινησιακῆς ἔκφρασης. Οἱ γονεῖς ποὺ δὲν εἶχαν καμμιὰ σχέση μὲ τὴν «ἐκπαίδευση - μπαστοῦνι» ἐξηγοῦσαν στὰ παιδιὰ τὰ πάντα. Τοὺς μάθαιναν τὸ γιατὶ τῆς κάθε πράξης τους. Αὐτὸ εἶναι σωστό, ἀλλὰ τὰ παιδιά, βγαίνοντας ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τους δὲν εἶχαν πιὰ καμμιὰ ἐπιθυμία νὰ τοὺς ἐξηγήσει κανεὶς τὸ ὁτιδήποτε. Θυμᾶμαι ἕνα ἐξάχρονο παιδὶ πού, πηγαίνοντας νὰ ἐπισκεφτοῦμε ἕνα πύργο, μοῦ ἐξηγοῦσε τί ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἱστορικὴ ἐποχὴ τῶν κατακτήσεών τους, ἀλλὰ ποὺ ὑπόφερε ἀπὸ ἔλλειψη ἀφοσίωσης ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ ἐκφράσει. Περίμενε νὰ τοῦ ἐκθέσω τὰ πράγματα, ὄχι ψυχρά, ἀλλὰ νὰ τοῦ δείξω αὐθόρμητα αὐτὸ ποὺ αἰσθάνεται κανεὶς αὐτὸς ὁ ἴδιος. Προσπαθοῦσα, λοιπόν, νὰ βρῶ ἐξηγήσεις κατάλληλες γιὰ τὸ κάθε παιδί. Τὰ περισσότερα ζοῦσαν σ' ἕνα παραδοσιακὸ οἰκογενειακὸ πλαίσιο καὶ εἶχαν τὴν τάση νὰ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν καταπίεση ὅταν ἔρχονταν στὸν παιδικὸ κῆπο. Τὴ Δευτέρα ἦταν ἡ κόλαση. Χτυποῦσαν, ἔσπαζαν τὰ πάντα ἀφοῦ εἶχαν περάσει τὴν Κυριακὴ στὴν οἰκογένειά τους. Ὑπῆρχαν ἐπίσης καὶ εἰδικὲς περιπτώσεις. Θυμᾶμαι ἕνα ἀγόρι ποὺ εἶχε ἀληθινὲς κρίσεις σαδισμοῦ. Γινόταν «ἐκτὸς ἑαυτοῦ» καὶ χτυποῦσε τοὺς ἄλλους μ' ἕνα σφυρί. Σκότωνε τὰ ζῶα καὶ ἔκοβε τὸ πόδι ἑνὸς ἰνδικοῦ γουρουνιοῦ. Σὲ μιὰ στιγμή, παίζοντας στὴν ἄμμο, σαβάνωσε ὁλοκληρωτικὰ ἕνα ἄλλο παιδί. Εἶχε μεγάλο πρόβλημα μὲ τοὺς γονεῖς του. Ἐπειδὴ μέχρι τὰ τρία του χρόνια κατοικοῦσε στὸ σπίτι τῆς

γιαγιᾶς του, πίστευε ὅτι οἱ γονεῖς του τὸ ἀρνοῦνταν. Ὁ πατέρας του ἦταν σοσιαλδημοκράτης καὶ ἀσχολιόταν μὲ τὴν πολιτική. Δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἐνοχλεῖ τὸ παιδί. Μιὰ μέρα, ὅταν ὁ πατέρας του ἦρθε νὰ τὸ ζητήσει, κρεμάστηκε πάνω μου καὶ ἄρχισε νὰ φωνάζει: «Ντάνυ, ἐσὺ εἶσαι ὁ πατέρας μου. Δὲν θέλω τὸν ἄλλον». Εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβεις τὸ βάρος μιᾶς τέτοιας κατάστασης. Ἤμουν τελικὰ ὑποχρεωμένος νὰ σπρώξω μακρυά μου τὸ παιδὶ καὶ ἔτσι νὰ σπάσω τὴ σχέση μου μαζί του. Εἰδεμὴ τὸ παιδὶ θὰ βρισκόταν μπροστὰ σὲ μιὰ κατάσταση «διπλοῦ δεσμοῦ», ἀπέναντι σὲ δυὸ σημεῖα ἀναφορᾶς —τοῦ πατέρα του κι ἐμένα— σχέσεις δηλαδὴ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ μιὰ ἦταν ἀπραγματοποίητη».

Πρέπει νὰ δίνεσαι ὁλόκληρος στὴ δουλειὰ σ' ἕναν παιδικὸ κῆπο. Στὴν ἀρχή, δούλευα ἀληθινὰ ὁλόκληρη τὴν ἐργάσιμη ἡμέρα. Ὀχτὼ ὧρες στὸν παιδικὸ κῆπο καὶ τέσσερες μὲ πέντε στὴν πολιτικὴ μάχη. Δὲν μποροῦσα νὰ κρατήσω αὐτὸ τὸ ρυθμὸ καὶ στὸ τέλος τοῦ χρόνου δούλευα μόνο τὸ μισὸ καιρό.

Εἶχα γρήγορα καταλάβει μερικὰ πράγματα τῆς ψυχολογίας τῶν παιδιῶν. Τότε ὅλες αὐτὲς οἱ ἀπόπειρες τῶν ἀριστεριστῶν νὰ γράψουν βιβλία γιὰ παιδιὰ ποὺ νὰ τοὺς ἐξηγοῦν τί εἶναι ἀπεργία, τί εἶναι ἐργοδότες καὶ ἐργάτες, μὲ λίγα λόγια πῶς εἶναι ἡ κοινωνία, μοῦ φαίνονταν ὁλοκληρωτικὰ ἔξω ἀπὸ τὰ πράγματα. Ἀντίθετα, ἕνα ἀληθινὸ πρόβλημα ἦταν ἡ σχέση ἀγόρι/κορίτσι. Τὰ κορίτσια ταυτίζονταν πολὺ γρήγορα μὲ τὸν κοριτσίστικο ρόλο τούς καὶ τ' ἀγόρια μὲ τὸ ρόλο τους τῶν φίλων. Προσπαθήσαμε νὰ πλησιάσουμε αὐτὸ τὸ θέμα διὰ μέσου τῶν παιχνιδιῶν, τῶν συζητήσεων τῶν θεατρικῶν σκέτς. Βοηθήσαμε τὰ κορίτσια νὰ κάνουν μιὰ ὁμάδα καὶ νὰ μὴν τὴν ἀφήσουν νὰ διαιρεθεῖ ἀπὸ τοὺς φιλαράκους.

Θυμᾶμαι μιὰ νύχτα ὅπου ὅλοι ἔπρεπε νὰ κοιμοῦνται στὸν παιδικὸ κῆπο. Ἀπὸ τὶς τέσσερες κιόλας τὸ ἀπόγευμα τ' ἀγόρια ἔβαλαν τὶς πιτζάμες τους καὶ μέχρι τὶς 10 τὸ βράδυ γινόταν τῆς πουτάνας. Ἤθελαν νὰ τοὺς πῶ μιὰ ἱστορία. «Ἦταν μιὰ φορὰ μιὰ μεγάλη κατασκήνωση Ἰνδιάνων μὲ βουβάλια. Οἱ Ἰνδιάνοι ζοῦσαν στὶς τέντες. Οἱ ἄνδρες κυνηγοῦσαν καὶ οἱ γυναῖκες κι αὐτὲς κυνηγοῦσαν. Τότε οἱ μικροὶ Ἰνδιάνοι περνοῦσαν τὴν ἡμέρα σ' ἕνα παιδικὸ κῆπο. Μιὰ μέρα ἀποφάσισαν νὰ περάσουν καὶ τὴ νύκτα τους ἐκεῖ. Τὸ βράδυ δὲν ξαναγύρισαν σπίτια τους καὶ τακτοποίησαν τὸν παιδικὸ κῆπο γιὰ νὰ κοιμηθοῦν ἐκεῖ. Ἀπὸ τὶς τέσσερες ἡ ὥρα κιόλας ἦσαν ξεντυμένοι...». Τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά μου λέει: «Μὰ ἐσὺ μᾶς διηγεῖσαι τὴν ἱστορία μας!» Καὶ τὰ ἄλλα ἀπαντοῦν: «Στὶς τέσερες ἡ ὥρα τὰ παιδιὰ ἤθελαν νὰ κάνουν τὴ γιορτὴ» καὶ ἕνα παιδὶ συνεχίζει: «Ναί, καὶ ἄναψαν κεριὰ γιὰ νὰ κάψουν τὴν τέντα» κλπ. Μ' αὐτὸ τὸ παραμύθι, φτάσαμε ν' ἀναρωτιώμαστε γιατί τὰ παιδιὰ ἦσαν ἐρεθισμένα. «Θέλουμε νὰ βγοῦμε, γρήγορα», ἔλεγαν. Τότε διηγήθηκα ὅτι οἱ μικροὶ Ἰνδιάνοι —τοὺς εἶχα δώσει

άστεΐα ονόματα· τον ένα τον όνόμασα κοκκινόκωλο, τον άλλον «πράσινο βέλος» ή «κρεμαστή γλώσσα»— ξεκίνησαν γιά νά κρυφτοΰν τή νύχτα στό δάσος. Ξαφνικά αυτός πού τούς έπέβλεπε είδε ότι είχαν έξαφανιστεΐ καί ξύπνησε όλο τό χωριό. Οι γονείς τούς ζητούσαν άπελπισμένα: «Ποΰ είσαστε;» 'Αλλά κανείς δέν μπορούσε νά βρεΐ τά παιδιά πού ήταν κρυμμένα μέσα στά δέντρα. Οι γονείς ξαναγύρισαν πολύ λυπημένοι γιατί δέν βρήκαν τά παιδιά τους. 'Επίσης καί τά παιδιά ξαναγύρισαν στόν παιδικό κήπο καί κοιμήθηκαν ήσυχα. Τήν έπομένη φτάνουν οι γονείς, λυπημένοι, στόν κήπο καί ρωτοΰν: «Ποΰ είσαστε τή νύχτα;» Καί τά παιδιά γελοΰν: «Δέν φύγαμε ποτέ». Τότε οι γονείς άναρωτήθηκαν μήπως τρελλάθηκαν.

Μέ λίγα λόγια είπα μιά ιστορία άντίθετη άπό έκείνη πού θά ήθελε νά γίνει πιστευτό ότι ήταν έπικίνδυνο νά βγαίνεις τή νύχτα. Αυτή τήν άφήγηση γιά τά παιδιά τών 'Ινδιάνων έπρεπε νά τήν πώ καί νά τήν μεταβάλλω πενήντα φορές σέ δύο χρόνια. Μοΰ τήν ξαναζητούσαν πάρα πολλές φορές, γιατί ήθελαν νά ταυτιστοΰν μέ τούς μικρούς 'Ινδιάνους γιά νά μή ξαναζοΰν άηδιαστικά τήν κοινωνία όπως τήν έβλεπαν. Τά παιδιά άγαποΰν νά ταυτίζονται μέ άλλα παιδιά. 'Ενώ οι διηγήσεις γιά έργοστάσια καί έργάτες μέ χοντρά μπράτσα καί γιά λαό σέ πορεία, δέν κάνουν κανέναν νά όνειρεύεται. Είναι πραγματικά, διηγήσεις τής τεχνοτροπίας τοΰ σοσιαλιστικοΰ ρεαλισμοΰ.

Προσπαθοΰσα νά λογαριάζω τις έπιθυμίες τους, χωρίς ποτέ νά είμαι όππορτουνιστής. Ποτέ δέν είπα ιστορίες νικητών κάου-μπόυ.

Ή κουβέντα γιά τή ζωή τών 'Ινδιάνων ήταν άκριβώς τό άντίθετο άπό έκεΐνο πού έβλεπαν στήν τηλεόραση. "Οταν ένα παιδί έλεγε: «'Εγώ είμαι κάου-μπόυ. Σκοτώνω όλους τούς 'Ινδιάνους», τά άλλα λυποΰνταν. 'Αγάπαγαν πολύ τόν τρόπο ζωής τών 'Ινδιάνων —τό ψάρεμα, τούς περίπατους στό ποτάμι, τήν ίππασία— καί πάντα τούς ύποστήριζαν.

Είχα πάντα τήν έπιθυμία νά φτιάξω ένα βιβλίο γιά παιδιά. Κατά τή γνώμη μου, πρέπει νά είναι μιά ιστορία όνείρου άλλά ταυτόχρονα πραγματική. Σάν παράδειγμα:

Δυό παιδιά τής όμάδας μας κατοικοΰσαν σ' ένα σπίτι πού είχε καταληφθεΐ. Μέσα στό σπίτι ύπήρχε ένας Παιδικός κήπος γιά τά μικρά. Είπα στά παιδιά μου ότι θά πήγαινα νά δώ αυτόν τόν παιδικό κήπο καί ότι μετά θά έκάναμε διαδήλωση. Τότε κάναμε μιά μικρή διαδήλωση στό πεζοδρόμιο γιά νά έκφράσουμε τόν άλληλεγγύη μας στά παιδιά τοΰ κατεχόμενου σπιτιοΰ. 'Αγαποΰσαν πολύ αυτό τό σπίτι γιατί ένας άπό τούς φιλαράκους τους κατοικοΰσε έκεΐ. Τήν άλλη ήμέρα πού τό σπίτι άδειασε, πήγαμε μέ τά

παιδιὰ νὰ δοῦμε τὴν καταστροφὴ τοῦ σπιτιοῦ. Στὴν ἀρχὴ θαμπώθηκαν ἀπὸ τὴν πελώρια μηχανὴ ποὺ γκρέμιζε τὸ σπίτι. Ἀλλὰ πολὺ γρήγορα γίνηκαν πολὺ θλιμμένα γιατί τὸ σπίτι τοῦ φίλου τους καταστράφηκε κι αὐτὸς δὲν θὰ εἶχε δικό του σπίτι. Τότε τραγουδήσαμε ἕνα τραγούδι γιὰ τὴν κερδοσκοπία πάνω στὸν παιδικὸ κῆπο. Αὐτὸ τὸ τραγούδι ἀκούστηκε πολὺ καὶ τὴν ἄλλη μέρα οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν: «Ὁ Κὸν - Μπεντὶτ μανιπουλάρει τὰ παιδιὰ μαθαίνοντάς τους ἀνατρεπτικὰ τραγούδια».

Οἱ φαγωμάρες μὲ τοὺς γονεῖς δὲν ἔλειψαν. Μερικὰ παιδιά, εἶχαν δεῖ τοὺς γονεῖς τους συχνὰ νὰ κάνουν ἔρωτα. Ἕνα βράδυ, μιὰ κοπελλίτσα πῆγε στὸ σπίτι τῆς συντρόφισσάς της γιὰ νὰ τὴν δεῖ καὶ τὴν ρωτάει: «Θέλεις νὰ κάνουμε ἔρωτα μαζί;» Καὶ μιλοῦσε γιὰ χαϊδέματα, φιλιά κλπ. Τότε, οἱ γονεῖς τῆς μικρῆς ποὺ ἦσαν ἐνεργοὶ καθολικοί, ἦρθαν, πολὺ σοκαρισμένοι νὰ παραπονεθοῦν. Μοῦ συνέβη πολλὲς φορὲς ν' ἀνοίγουν μερικὰ παιδιὰ τὸ παντελόνι μου καὶ ν' ἀρχίζουν νὰ μὲ χαϊδεύουν. Ἀντενεργοῦσα κατὰ διαφορετικὸ τρόπο, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωση, ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία τους μοῦ ἔβαζε ἕνα πρόβλημα. Τὰ ρωτοῦσα: «Γιατί δὲν παίζετε μαζί, γιατί διαλέξατε ἐμένα καὶ ὄχι τὰ ἄλλα παιδιά;» Ἀλλά, ἂν ἐπέμεναν, ὁπωσδήποτε τὰ χάιδευα. Τότε μὲ κατηγοροῦσαν γιὰ «διαστροφή». Ἔγινε μιὰ ἐπερώτηση στὴ Βουλὴ ποὺ ζητοῦσαν νὰ μάθουν ἂν πληρωνόμουν ἀπὸ τὴ δημαρχία, πάντα στὸ ὄνομα τοῦ νόμου ποὺ ἀπαγορεύει στοὺς ἐξτρεμιστὲς νὰ εἶναι ὑπάλληλοι. Εὐτυχῶς, εἶχα κάνει ἕνα συμβόλαιο ἄμεσα μὲ τὴν ἑταιρία τῶν γονιῶν, ποὺ ἂν δὲν τὸ εἶχα θὰ μὲ ἀπέλυαν. Σὰν ἐξτρεμιστὴς δὲν εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ εἶμαι μὲ παιδιά. Ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνο αὐτό. Ἡ ἀπαγόρευση ἄσκησης ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργήματος ἀφορᾶ τοὺς ἀριστεριστές, τοὺς κομμουνιστὲς καὶ μερικὲς φορὲς ἀκόμα καὶ τοὺς δημοκράτες τῆς ἀριστερᾶς.

Λίγο - λίγο, σ' ἐνάμισυ χρόνο, ὁ παιδικὸς κῆπος ἔγινε βαρὺς γιὰ μένα. Γιὰ μιὰ ὁλόκληρη περίοδο ταυτίστηκα μὲ τὰ παιδιά. Ἀλλά, ἀπὸ μιὰ στιγμὴ κι ὕστερα, τὰ προβλήματα τῶν παιδιῶν ἄρχισαν νὰ μὴ μ' ἐνδιαφέρουν πιά. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ προέρχονταν ἀπὸ ἕνα κοινὸ περιβάλλον ποὺ δὲν εἶχε, στὸ τέλος - τέλος, ἐνδιαφέρον. Δὲν ἦταν ἕνας φυσιολογικὸς παιδικὸς κῆπος καὶ ἡ πεῖρα δὲν ἦταν ἀρκετὰ ριζοσπαστική. Ἐὰν ἦσαν μόνο παιδιὰ ποὺ ζοῦσαν σὲ κοινόβια θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε τέστ γιὰ τὸ βαθμὸ καταστροφῆς τῆς θέλησης νὰ ἔχουν στὴν κατοχή τους κάτι, τὸ βαθμὸ καταστροφῆς τοῦ ἀτομικισμοῦ τους κλπ. Ἀλλὰ στὸν κῆπο, προσπαθούσαμε ν' ἀναπτύξουμε μιὰ πεῖρα συλλογικότητας καὶ κάθε βράδυ τὰ μικρὰ ξαναγύριζαν στὶς οἰκογένειές τους, ξαναδημιουργώντας τὸ τρίγωνο «μπαμπᾶς - μαμά - παιδί». Στὴ μεγάλη τους πλειοψηφία τὰ παιδιὰ ἦσαν μοναχόπαιδα. Στὸ σπίτι τους αὐτὸ σήμαινε: «Εἶναι ἡ κάμαρά μ ο υ, εἶναι τὰ βιβλία μ ο υ,

εἶναι τὰ παιγνίδια σ ο υ». Ἦταν πολὺ ἀπογοητευτικό. Ἀλλὰ ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἔφυγα τελικὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖο εἶναι ἡ παρακάτω:

Δίπλα ἀπὸ τὴ σχολή, ἦταν ἕνα σπίτι ποὺ τὸ εἶχαν καταλάβει οἱ Τοῦρκοι. Δέκα οἰκογένειες μ' ἕναν ἀπίστευτο ἀριθμὸ παιδιῶν. Ἀπ' αὐτὰ κάπου 30 - 40 μικρὰ ἔρχονταν στὸν παιδικὸ κῆπο νὰ κάνουν κούνιες, ν' ἀνάψουν φωτιές, ναί, ἔκαναν μεγάλες φωτιές: μέσα σὲ μιὰ τρύπα, ἔκαιγαν παλιὰ χαρτιὰ ποὺ μάζευαν μέσα στὴ σχολή. Γιὰ τὰ παιδιά, ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη γιορτή. Αὐτὸ τὸ θέαμα παράσερνε καὶ τὰ παιδιὰ τῆς συνοικίας. Τὰ τουρκάκια ἦσαν ἡλικίας 10 - 12 χρονῶν. Ἔσπαγαν τὰ πάντα, δὲν λογάριαζαν κανέναν, τρώγανε τὰ πάντα, ὅλα τὰ ἔριχναν κατὰ γῆς, ἔσπαγαν μολύβια. Ποτὲ δὲν εἶχαν δεῖ τέτοια πράγματα καὶ οὔτε εἶχαν στὴν κατοχή τους τίποτα. Γρήγορα ἔκαναν πλήρη κατάληψη τοῦ παιδικοῦ κήπου καὶ ὑποχρεωθήκαμε νὰ τὰ διώξουμε γιατὶ τὰ πιὸ μικρὰ τὰ φοβόντουσαν. Ἠθικά, εἶχα περισσότερη τάση νὰ ὑπερασπίσω τὰ τουρκάκια ποὺ τὰ ἔδιωχναν ἀπὸ παντοῦ. Ἀλλ' ὅμως καὶ δὲν μποροῦσα πιὰ νὰ τ' ἀφήσω νὰ μείνουν. Αὐτὴ ἦταν γιὰ μένα ἡ στιγμὴ τῆς ρήξης μὲ τὸν παιδικὸ κῆπο. Διερωτήθηκα μαζὶ μὲ ἄλλους ἐξ ἄλλου σὲ τί ἐξυπηρετεῖ νὰ δουλεύω σ' ἕναν τέτοιο παιδικὸ κῆπο. Σ' αὐτὴ τὴ σύγκρουση, πλησιάστηκα ἀπὸ τοὺς πιὸ περιθωριακούς, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν τὰ περισσότερα ψυχικὰ προβλήματα. Π.χ., ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν ζήσει πολὺ χρόνο μὲ τοὺς παπποῦδες καὶ τὶς γιαγιάδες τους. Θυμᾶμαι ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ παιδιά. Στὴ διάρκεια μιᾶς ὁλόκληρης ἑβδομάδας βάδιζε σὰν αὐτόματο στὴν αὐλή, ξεφωνίζοντας: «Θέλω νὰ γυρίσω σπίτι μου. Τί κάνω ἐδῶ;» Φοβόταν πολὺ τ' ἄλλα παιδιὰ καὶ ξεπερνοῦσε τὸ φόβο του κάνοντας ἐπιθέσεις ἐναντίον τους. Μᾶς ἔριχνε πέτρες, μαχαίρια κλπ. Ἀκόμα κι ὅταν ἦταν κανεὶς αὐταρχικὸς μ' αὐτὸ τὸ εἶδος τὰ παιδιά, ταυτιζόταν αὐθόρμητα μὲ τὴ γελοιότητά τους. Μαζί τους ὑπῆρχε μιὰ ἀρκετὰ δυνατὴ συγκινησιακὴ σχέση, ἐνῶ γι' ἄλλους ποὺ δὲν εἶχαν τόσα προβλήματα, λέγαμε: δὲν εἶναι τόσο σοβαρὸ νὰ κλαῖνε. Θὰ τοὺς περάσει.

Μόλις ἔκλεισα δυὸ χρόνια στὸν παιδικὸ κῆπο σταμάτησα νὰ δουλεύω. Στὴν Ἰταλία, οἱ σύντροφοι τῆς «Λ ό τ τ α Κ ο ν τ ί ν ο υ α» μὲ θεωροῦσαν σὰν ἕναν πολιτικὸ ὑπεύθυνο τῆς ὁμάδας «Ἐ π α ν α σ τ α τ ι κ ὸ ς Ἀ γ ώ ν α ς» στὴν Φρανκφούρτη. Νόμιζαν ὅτι δούλευα ὅλο τὸν καιρὸ στὴν ἐφημερίδα μας ἢ στὴν ὀργάνωση. Ἀλλὰ τοὺς ἔλεγα: «Δουλεύω σ' ἕναν παιδικὸ κῆπο». Ποτὲ δὲν τὸ κατάλαβαν πολὺ καλά. Βλέπεις τὸν Κριβὶν ἢ τὸν Βικτὸρ νὰ δουλεύουν σ' ἕναν παιδικὸ κῆπο; (Ὅταν λέω ὅτι εἶμαι ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης, δὲν λέω ὅτι εἶμαι ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελματικῶν στελεχῶν...).

Γιὰ μένα, αὐτὴ ἡ πεῖρα ὑπῆρξε πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Σκέπτο-

μαι ὅτι ὅταν εἶναι κανεὶς ἀριστεριστής, ἐπιτέλους... ἀριστεριστής κατὰ κάποιο τρόπο, μένει πολὺ πιὸ νέος. Μέσα σὲ μιὰ παραδοσιακὴ ὀργάνωση, βλέπουμε τοὺς μαχητὲς νὰ γερνοῦν. Στὰ τριάντα τους αἰσθάνονται: φορτωμένοι ἀπὸ τὴν πεῖρα καὶ τὸ βάρος τῶν χρόνων.

Τὴν πρώτη ἡμέρα ποὺ ἀπαγορεύτηκε στὴ Γερμανία ἡ κυκλοφορία τοῦ αὐτοκινήτου ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης πετρελαίου, πήγαμε νὰ παίξουμε μπάλλα στὴν κεντρικὴ πλατεία τῆς Φρανκφούρτης. Τὴν ἄλλη ἡμέρα, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπόθεσης θὰ περνοῦσα δικαστήριο. Ἕνας μπάτσος ποὺ ἦταν μάρτυρας κατηγορίας ἐναντίον μου στὴ δίκη εἶπε: «Εἶναι ἀπίστευτο. Εἶναι τριάντα χρονῶν καὶ συμπεριφερόταν σὰν παιδί. Χόρευε, χοροπηδοῦσε, στριφογύριζε. Ἕνας ὥριμος, ποτὲ δὲν θὰ συμπεριφερόταν ἔτσι». Ἤμουν σὰν μικρὸ παιδὶ ποὺ συμπεριφερόταν ἄσχημα στὸ δρόμο. Αὐτὸ μ' εὐχαριστοῦσε.

Στὸν παιδικὸ κῆπο συνειδητοποίησα ὅτι ἤμουν ἕνα νέο παιδί. Θυμᾶμαι ὅτι στριφογύριζα ὅλο τὸ πανεπιστήμιο παίζοντας τοὺς Ἰνδιάνους. Ἦταν μιὰ μεγάλη εὐχαρίστηση.

Μερικὲς φορὲς μέσα στὴ σχολή, τὰ παιδιὰ ζητιάνευαν. Εἶχαν πολὺ γρήγορα καταλάβει ὅτι οἱ μεγάλοι αἰσθάνονταν ἄσχημα πρὸς τὰ παιδιά, ἰδίως ὅταν ἔπαιζαν μὲ μικρὰ νομίσματα. Τὸ κατάλαβαν γρήγορα παρατηρώντας τὰ τουρκάκια. Ἕνα παιδὶ μοῦ εἶπε: «Οἱ φοιτητὲς τοὺς δίνουν λεπτὰ γιατὶ ξέρουν ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔχουν τίποτα σχεδόν». Τὰ μικρὰ τοῦ παιδικοῦ κήπου τοὺς μιμήθηκαν. Παρακαλοῦσαν: «Θέλουμε ν' ἀγοράσουμε παγωτό». Καὶ σὲ δυὸ ὧρες εἶχαν μαζέψει πέντ' ἕξη μάρκα. Τρέχανε τότε στὸ καφενεῖο τῆς γωνιᾶς γιὰ ν' ἀγοράσουν παγωτὸ καὶ γλυκά.

Οἱ γονεῖς μᾶς ζητοῦσαν ν' ἀπαγορεύσουμε αὐτὴ τὴ ζητιανιά. Ἀλλὰ ἐδῶ βρίσκεται ἡ ἀντίθεση: πῶς μποροῦμε νὰ κατηγορήσουμε τὰ παιδιὰ ὅτι δίνουν ἀξία στὸ χρῆμα, ἐνῶ ζοῦν μέσα σὲ καπιταλιστικὴ κοινωνία;

Τὰ παιδιὰ αἰσθάνονταν καλὰ πὼς γιὰ νὰ ἔχουν αὐτὸ ποὺ ἤθελαν, τοὺς χρειαζόταν χρῆμα. Ἀφοῦ δὲν μποροῦσαν νὰ δουλέψουν κι ἀφοῦ οἱ γονεῖς τους δὲν τοὺς ἔδιναν, γιατί νὰ μὴ τὸ ζητήσουν; Αὐτὸ εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία. Θυμᾶμαι ἀγόρια ποὺ μπῆκαν μέσα σ' ἕνα ἀμφιθέατρο στὴ διάρκεια ἑνὸς μαθήματος λέγοντας: «Βγαίνουμε ἀμέσως, πρῶτα θέλουμε λεπτά». Ἕνας καθηγητὴς τοὺς ἀπάντησε: «Δὲν ἔχω λεφτά». Τοῦ εἶπαν: «Λὲς ψέμματα! Ὕστερα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἶναι ἐδῶ ἔχουν σίγουρα πολλὰ λεφτά».

Οἱ συζητήσεις μὲ τοὺς γονεῖς γι' αὐτὸ τὸ θέμα ἦσαν πάντοτε ματαιοπονίες. Ἔλεγα στοὺς γονεῖς: «Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν σχέσεων ποὺ ἔχετε μὲ τὰ παιδιά. Τὴν Πρωτοχρονιά, παίρνουν πολλὰ δῶρα καὶ τὰ περισσότερα πηγαίνουν στὸ σπίτι τοῦ παπποῦ καὶ τῆς γιαγιᾶς ὅπου τὰ παραχαϊδεύουν. Νά, τὸ πρόβλημα.

Μὴν προσπαθεῖτε νὰ τὸ λύνετε σὲ βάρος τῶν παιδιῶν. Αὐτὰ κάνουν τὸ ἴδιο πράγμα μὲ σᾶς».

Στὴ Φρανκφούρτη, ὑπάρχουν παιδικοὶ κῆποι τῆς πόλης ποὺ ὑπῆρξαν ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὸ ἀντιεξουσιαστικὸ κίνημα. Δημιουργήθηκαν πρὶν δύο χρόνια, ἀκριβῶς πρὶν τὶς ἐκλογές. Μεγάλη ἐπίθεση: ἐπιτέλους νέος τρόπος ἐκπαίδευσης. Ἀπὸ τότε, ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ κάνει βήματα πίσω. Προσπαθεῖ νὰ τοὺς ξαναπάρει στὸ χέρι, διότι οἱ ἀριστεριστὲς ποὺ δουλεύουν ἐκεῖ ζητοῦν τὴν ἰσότητα τῶν μισθῶν, περισσότερους ἐκπαιδευτὲς γιὰ λιγότερα παιδιὰ κλπ. Αὐτὸ τοὺς ἐνοχλεῖ. Θυμᾶμαι συγκρούσεις μὲ τοὺς σοσιαλδημοκράτες καὶ τοὺς μαρξιστὲς - λενινιστὲς ποὺ μοῦ ἔλεγαν: «Εἶναι μὴ κοινωνικό, ἐκλεκτικίστικο αὐτὸ ποὺ θέλετε νὰ κάνετε. Ὑπάρχουν πολλὰ παιδιὰ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μποῦν στοὺς παιδικοὺς κήπους». Οἱ σύντροφοι ἀπαντοῦσαν: «Δὲν θέλουμε περισσότερα ἀπὸ 70 - 80 παιδιὰ σὲ κάθε παιδικὸ κῆπο. Φτιᾶχτε ἄλλους τριάντα παιδικοὺς κήπους ἀκόμα». Πραγματικά, πίσω ἀπ' αὐτὸ ὑπάρχει ἕνα θέμα συζήτησης γιὰ τὴν ἐκπαίδευση. Ὅταν ξεπερνάει ἕνας παιδικὸς κῆπος ἕναν ἀριθμὸ παιδιῶν, αὐτὰ πιὰ δὲν μποροῦν νὰ ἐκφραστοῦν. Εἶναι τὸ ἴδιο ποὺ συμβαίνει σὲ μιὰ τάξη. Γιὰ τοὺς παραδοσιακούς, εἴτε μαρξιστὲς - λενινιστὲς εἶναι, εἴτε τοῦ Κ.Κ. εἴτε σοσιαλδημοκράτες, τὸ πρόβλημα εἶναι οἰκονομικό. Τὸ περιεχόμενο τῆς ἐκπαίδευσης ἔχει μικρὸ βάρος. Αὐτοὶ εἶναι ἐναντίον τῆς ἀντιεξουσιαστικῆς ἐκπαίδευσης γιατί ζοῦμε σὲ ἀνταγωνιστικὴ κοινωνία ὅπου τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ μάθουν νὰ παλεύουν.

Θὰ προτιμοῦσα νὰ δουλέψω μὲ παιδιὰ πιὸ ἡλικιωμένα. Πιστεύω ὅτι σὲ μιὰ σοσιαλιστικὴ καὶ πολυδιάστατη κοινωνία, δὲν θὰ ὑπάρχουν πιὰ καθηγητές. Θὰ χρειαστεῖ νὰ τελειώνουμε μὲ τοὺς εἰδικευμένους καὶ τὶς ἐξειδικεύσεις. Αὐτοὶ ποὺ θὰ ἔχουν ἐκπαιδευτικὴ δουλειὰ θὰ πρέπει νὰ δουλεύουν μὲ μικρούς, μὲ ἐφήβους, μὲ ὥριμους. Ὅταν παραμένεις μὲ τὰ παιδιὰ τῆς ἴδιας ἡλικίας περισσότερο ἀπὸ δυὸ χρόνια, παύεις νὰ εἶσαι ἐφευρετικός. Μετὰ τοὺς παιδικοὺς κήπους θὰ ἤθελα νὰ δουλέψω μὲ παιδιὰ 14 χρονῶν, ἔπειτα μὲ μικρὰ 9 χρονῶν καὶ ἴσως στὴ συνέχεια μ' ἐφήβους. Αὐτὸ θὰ μοῦ ἔβαζε ἄλλα προβλήματα, καὶ θὰ μποροῦσα ν' ἀναπτύξω τὶς πρωτοβουλιακὲς καὶ δημιουργικές μου ἱκανότητες. Ὅταν δουλεύεις 20 χρόνια σ' ἕναν παιδικὸ κῆπο γίνεσαι μιὰ μηχανή. Αὐτὸ εἶναι βέβαια μιὰ ἀχαριστία ἀπέναντι στὰ παιδιά. Τὰ παιδιὰ ἔχουν ἀνάγκη συγκίνησης καὶ ἐγώ, μόλις τέλειωσαν τὰ δυὸ χρόνια εἶχα μιὰ τεχνική.

Ὅταν λέω γράμματα, αὐτὸ γιὰ μένα σημαίνει ὅτι τὰ προβλήματα τὰ βάζεις κατὰ ἕνα τεχνικὸ τρόπο, τὰ ζεῖς. Δουλεύοντας στὸν παιδικὸ κῆπο, ἔπρεπε νὰ ξαναγυρίσω πίσω, νὰ ξαναζήσω προβλήματα τοῦ παρελθόντος μου... ἦταν μιὰ κατάσταση μεγάλης ἀ-

νάλυσης. Ζώντας μὲ τὰ παιδιὰ ἴσως ζήτησα νὰ βρῶ αὐτὸ ποὺ δὲν ἔζησα στὴν παιδική μου ἡλικία.

Τὰ παιδιὰ στὸ κοινόβιο ποὺ ζῶ αἰσθάνονται ἔλλειψη μὲ τὸ νὰ μὴ μποροῦν ν' ἀναφερθοῦν σὲ μαμά - μπαμπᾶ. Ἀλλά, ταυτόχρονα, εἶναι περήφανα γιὰ τὴν ἐλευθερία τους. Μποροῦν νὰ παίζουν μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀπέραντο διαμέρισμα, ἔχουν τὸ δωμάτιό τους ὅπου μποροῦν νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν. Μιὰ φορὰ ποὺ ἔφεραν ἄλλα παιδιὰ ἐδῶ γιὰ νὰ τοὺς δείξουν πῶς ζοῦν, κέρδισαν τὴν παρτίδα. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα στὰ κοινόβια εἶναι ὅτι τὰ παιδιὰ εἶναι λίγα καὶ ὅτι λειτουργοῦν λίγο - πολὺ ὅπως ἐμεῖς μὲ τὴ λογική μας τῶν ὥριμων. Δὲν μποροῦν νὰ δημιουργήσουν τὴ δική τους κοινοβιακὴ ζωή. Μιὰ ἐξάχρονη μικρούλα ποὺ κατοικεῖ μαζί μας, ἔζησε τὰ τρία πρῶτα της χρόνια σ' ἕνα δυάρι μὲ τοὺς γονεῖς της. Αὐτοὶ χώρισαν. Ἀλλὰ ἡ μικρὴ ἔχει πάντα τὴν ἐπιθυμία νὰ ξαναβρεῖ αὐτὴ τὴν «εἰδυλλιακὴ» κατάσταση. Αὐτὸ ἀνταποκρίνεται στὴν ἐπιρροὴ τοῦ σχολείου ὅπου οἱ ἄλλοι ἔχουν ὅλοι μπαμπᾶ - μαμά. Ἀλλὰ πιστεύω ἕνα πράγμα: κατὰ κάποιο τρόπο, αὐτὸ ποὺ τὰ παιδιὰ μποροῦν νὰ γίνουν, ζώντας σὲ κοινόβια, δὲν θὰ εἶναι χειρότερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ζήσαμε ἐμεῖς, σὰν οἰκογένειας, ἀφοῦ εἶναι δοσμένο ὅτι οἱ οἰκογενειακὲς καταστάσεις εἶναι συχνὰ τερατώδικες.

Στὴ Γαλλία, στὴν ἐξτρεμιστικὴ ἀριστερά, ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ὑπάρχουν παιδιά. Κατὰ κάποιο τρόπο, δὲν φαίνονταν ποτὲ στὶς συγκρούσεις καὶ τὸ πρόβλημα τῶν παιδιῶν δὲν ἔμπαινε στὴ μαχητικὴ προβληματικὴ καὶ σκέψη γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωή. Στὴ Γερμανία, ἀντίθετα, οἱ ἀριστεριστὲς σκέπτονταν νὰ μάθουν κάτι ἀπὸ τὰ παιδιά. Ἡ ἀντιεξουσιαστικὴ κίνηση στὴ Γερμανία εἶχε γιὰ πιὸ γερό της στόχο τὸ θέμα τῆς ἐκπαίδευσης τῶν παιδιῶν. Τὸ κίνημα τῶν κομμούνων ἦταν δεμένο μὲ τὸ κίνημα γιὰ βρεφοκομεῖα. Οἱ βάσεις τοῦ κινήματος στὴ Γερμανία ἦταν ὁ Ράιχ καὶ ὁ Μάρξ. Ὁ Φρόυντ ἦταν λιγότερο, γιατὶ ὁ Φρόυντ, ἦταν μιὰ ἀντανάκλαση ἐπὶ τῆς ἀντικειμενικῆς σεξουαλικότητας ἐνῶ ὁ Ράιχ εἶναι ἡ πάλη γιὰ τὴ σεξουαλικότητα καὶ ἰδιαίτερα τὴ σεξουαλικότητα τῶν νέων. Ἕνα ἀπὸ τὰ προβλήματα τοῦ παιδικοῦ κήπου, εἶναι ὅτι οἱ φιλελεύθεροι παραδέχονται, κάτω ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, τὴν ὕπαρξη τῆς σεξουαλικότητας, ἐνῶ ἐμεῖς, προσπαθοῦμε νὰ τὴν ἀναπτύξουμε, νὰ ἔχουμε μιὰ συμπεριφορὰ ποὺ νὰ ἐπιτρέπει στὰ παιδιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν σεξουαλικότητά τους.

11. Ἡ γλύκα νὰ ζεῖς

Ἂν θέλουμε μιὰ μεταβολὴ τῆς κοινωνίας, θὰ πρέπει ν' ἀρχίσουμε νὰ μεταβάλλουμε κάτι. Στὴ Γερμανία, αὐτὸ τὸ «κάτι» ἦταν ἀρχικὰ ἡ ζωὴ ὅλες τὶς ἡμέρες καὶ οἱ κοινωνικὲς σχέσεις. Ἀπὸ ἐδῶ προῆλθαν τὰ πολυάριθμα κοινόβια καὶ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουν ἐδῶ τὸ ἀριστερίστικο ἀντι - περιβάλλον. Τί σημαίνει ν' ἀλλάξεις τὶς κοινωνικὲς σχέσεις; Γενικά, μιὰ ὁμάδα, μιὰ κολλεκτίβα, ἕνας πυρήνας συζητοῦν στὶς συγκεντρώσεις τους γιὰ τὴν πολιτική τους ἐπέμβαση στὰ μῆτινγκ, γιὰ δράση σὲ μιὰ συνοικία, γιὰ ἐπαναστατικὴ στρατηγική. Ἀλλὰ ὅλο αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὴν καθημερινὴ ζωή, τὰ προβλήματα ποὺ μπαίνουν στὴ δουλειά, στὶς σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους, δὲν συζητιοῦνται συλλογικά. Σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ προβλήματα μικρότερης σημασίας. Ἡ ἀποτυχία τῶν ὁμάδων ποὺ ἰδανικό τους ἔχουν τὴν «ἀγωνιστικότητα» στὴν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ δείχνει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπανάσταση ἀλλὰ μόνο ἐπιθυμία. Αὐτὸ σημαίνει πῶς ἂν ἀναλύσουμε τὰ προβλήματα ποὺ κάθε ἡμέρα μπαίνουν σὰν προβλήματα κοινωνικὰ καὶ ὄχι ἀτομικά, ἔχουμε μιὰ πιθανότητα νὰ ξεπεράσουμε τὴ μοναξιὰ καὶ τὴν ἀπελπισία. Ἂν δὲν συμβεῖ αὐτό, ὑπάρχει αὐτὸς ὁ αἰώνιος κίνδυνος οἱ ἴδιοι ποὺ ἔχουν «θυσιάσει» χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τὴ ζωή τους στὴ «μαχητικὴ δράση», συνειδητοποιώντας στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὅτι ἡ θυσία τους δὲν ἔφερε ἄμεσα καρπούς, ν' ἀφεθοῦν καὶ στὴν ἀπελπισία τους, νὰ ξαναπέσουν στὶς δομὲς ποὺ δὲν ἀνέχονταν. Ὅλες οἱ αὐταρχικὲς στάσεις ποὺ παίρνει ἕνας μαχητής, ἡ περιφρόνηση ποὺ δείχνει στὶς γυναῖκες, ἡ παραγνώριση τῆς κούρασής τους, ἡ παραγοντικότητά του ποὺ κληρονόμησε ἀπὸ τὴ δράση του στὰ γκρουπούσκουλα πρέπει νὰ παρθοῦν στὸ κέντρο τῆς πολιτικῆς δραστηριότητας.

Ἡ ἔναρξη τοῦ ἀντιαυταρχικοῦ γερμανικοῦ κινήματος ἦταν ἡ προσπάθεια νὰ μιλήσουμε γιὰ πράγματα ποὺ δὲν ἔχουμε τὴ συνήθεια ν' ἀναπολοῦμε συλλογικὰ σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία, ποὺ πάντα μέσα στὶς οἰκογένειες ἀπωθοῦνται καὶ παρ' ὅλ' αὐτὰ καθορίζουν τὰ ἄτομα.

Ἡ δομικὴ διαφορὰ τῆς γερμανικῆς κοινωνίας εἶναι ὅτι αὐτὴ εἶναι ὁ κληρονόμος τοῦ φασισμοῦ. Στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου καί, μετὰ τὸν πόλεμο, στὴ διάρκεια τῆς περιόδου ἀνοικοδομήσεως τῆς ὁμοσπονδιακῆς Γερμανίας —μὲ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ ἀντικομμουνισμοῦ— τὸ προλεταριακὸ πολιτικὸ περιβάλλον καταστράφηκε. Παράμενε μόνο ἕνα ἐπίσημο κοινωνικὸ περιβάλλον. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ

ποὺ ἄρχισε νὰ ξαναγεννιέται ἕνα κίνημα τῆς ἐξτρεμιστικῆς ἀριστερᾶς, βρέθηκε ἀπομονωμένο καὶ δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ἐπεκταθεῖ. Οἱ ἀριστεριστὲς στὴ Γερμανία εἶναι περιθωριακοί. Ὅπως ὁ ναζισμὸς καταστράφηκε «ἀπὸ τὰ ἔξω» καὶ ὄχι «ἀπὸ τὰ μέσα», ὑπάρχουν ἀκόμα κατακάθια αὐτῆς τῆς ἰδεοσυγκρασίας. Οἱ νέοι «ἀποδιοπομπαῖοι τράγοι» δὲν εἶναι πιὰ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ οἱ ἀριστεριστές. Ἡ ζωὴ στὴ Γερμανία σοῦ ἐπιβάλλει ὁπωσδήποτε νὰ μάθεις νὰ ζεῖς μὲ τὸ φασισμό. Ἡ ἐπίσημη κοινωνία διατηρεῖ ἀκόμα τὴ σφραγίδα τῆς καταγωγῆς της. Ὁ γερμανικὸς λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ οὔτε μὲ τὸ φασιστικό του παρελθὸν οὔτε μὲ τοὺς «ἐλευθερωτές» του, ποὺ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τοὺς βομβαρδισμοὺς ὅλων τῶν γερμανικῶν πόλεων. Ἀκόμα κι ἂν οἱ Γερμανοὶ σήμερα ἀρνιοῦνται τὸ φασισμό, δὲν μποροῦν ν' ἀρνηθοῦν τὸν ἑαυτό τους· τὸ παρελθόν τους βαραίνει πολύ. Μετὰ τὸν πόλεμο, εἶχαν ἀνάγκη νὰ γίνουν ἕνα ἔθνος ἀναγνωρισμένο καὶ ποὺ νὰ εὐημερεῖ. Χρειαζόταν, λοιπόν, ν' ἀναπτύξουν μιὰ συλλογικὴ ταυτότητα μέσα στὴν ὁποία θὰ βρισκόταν ἀνακατωμένο τὸ νέο μὲ τὸ παλιό.

Ἡ γερμανικὴ κοινωνία ἔχει, ἐπὶ πλέον, ὁλοκληρωτικὰ πάρει γιὰ λογαριασμό της τὸ ρόλο της σὰν πρωτοπορίας τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Ἡ συλλογικὴ ταυτότητα ἦταν σὲ μεγάλο μέρος ἡ ἀντικομμουνιστικὴ ἰδεολογία ποὺ ἦταν κληρονόμος ἡ ἴδια τοῦ φασισμοῦ. Τὸ Βερολῖνο, βιτρίνα τῆς Εὐρώπης, ἡ Δυτικὴ Γερμανία πρῶτο ὀχυρὸ ποὺ ὀρθώνεται μπροστὰ στὶς ὀρδὲς τῶν μπολσεβίκων. Σ' αὐτὸ τὸ ψυχροπολεμικὸ κλίμα, δὲν ὑπάρχει καθόλου ἔδαφος γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ κινήματος ἀμφισβήτησης. Αὐτὴ εἶναι ἡ γερμανικὴ ποιότητα, τὸ "Know - How,, , ἡ ὀργάνωση, παραγωγή, ἐργασία, ἰδιοκτησία, ποὺ εἶναι τὰ ἰδανικὰ τῆς δεκαετίας τοῦ 1950. Μιὰ τέτοια κοινωνία βασισμένη στὴν ἐθνικὴ περηφάνεια, βάζει στὸ περιθώριο ἐκείνους ποὺ τὴν ἀρνοῦνται. Ἀντίθετα, στὴν Ἰταλία, οἱ προλεταριακοὶ κύκλοι δέχονται τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα, καθὼς καὶ τοὺς διανοούμενους. Ἂς πάρουμε τὴ Γαλλία. Ἡ Γαλλία ἔχει ὁπωσδήποτε ἕναν τρόπο σκέψης ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ κάνει ὑπαινιγμοὺς γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Νὰ σκέφτεσαι «ἐπανάσταση» στὴ Γαλλία δὲν εἶναι ἐκτροπή. Ὑπῆρξε ἡ γαλλικὴ Ἐπανάσταση καὶ ὕστερα ὑπῆρξε μιὰ διαρκὴς καὶ ἀδιάκοπη συζήτηση μὲ θέμα ἂν ἡ ἐπανάσταση εἶναι ἀναγκαία ἢ ὄχι. Ἕνα κομμάτι διανοουμένων καὶ ἀκόμα ἕνα κοινωνικὸ κομμάτι ἔβαλε τὸ πρόβλημα τῆς ἐπανάστασης. Τέτοιο πράγμα δὲν ὑπάρχει πιὰ στὴ Γερμανία.

Τὸ νέο ἐπαναστατικὸ κίνημα ὑποχρεώθηκε λοιπὸν νὰ δημιουργήσει δικές του δομὲς ζωῆς καὶ ν' ἀναπτύξει ἕνα ἀντι - περιβάλλον. Αὐτὸς ἦταν ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἐπιζήσει. Τὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ ἀναπτυσσόταν, αὐτὸ τὸ ἀντι - περιβάλλον ἔβρισκε νέα περιεχόμενα καὶ νέες φόρμες ζωῆς. Αὐτὸ ἐπέτρεψε στὸ γερμανι-

κό κίνημα νὰ βάλλει προβλήματα μὲ μιὰ ριζοσπαστικότητα πολὺ πιὸ μεγάλη ἀπὸ τὰ κινήματα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ἡ Γερμανία, μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ξαναγίνηκε μὲ πελώρια κεφάλαια. Οἱ τρόποι ζωῆς ποὺ ἐπιβάλλει τὸ κεφάλαιο (ἡ κατανάλωση, ἕνας κάποιος τύπος ἀνέσεων, κλπ.) ὅλο αὐτὸ ἀναπτύχθηκε κατὰ τρόπο πολὺ γρήγορο ὅταν δοῦμε ὅτι μετὰ τὸν πόλεμο ὅλα ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ μηδέν. Τὸ κοινωνικὸ κίνημα, ποὺ κριτικάριζε αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς ὄψεις, ἦρθε συνολικὰ ἀντιμέτωπο μὲ τὸ πρόβλημα τῆς αὐτοοργάνωσής του, διότι δὲν ὑπῆρχε πιὰ πιθανὴ μετάβαση μεταξὺ τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας καὶ αὐτῆς τῆς κριτικῆς τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας.

Λαϊκὰ μπιστρὸ ἢ συνοικίες, π.χ., σὰν τὴν Μπελβίλ, δὲν ὑπάρχουν στὴ Γερμανία. Τότε αἰσθάνεσαι πιὸ ἀπομονωμένος, ὄχι μόνο σὰν ἐπαναστάτης ἀλλὰ καὶ σὰν ἁπλὸ ἄτομο. Γιὰ ἕνα ἐπαναστατικὸ κίνημα ποὺ δὲν βάζει μόνο τὰ παραδοσιακὰ προβλήματα τῆς πάλης τῶν τάξεων ἀλλὰ ἐπίσης τὰ προβλήματα τῆς ἀτομικῆς ἀπελευθέρωσης, τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς σεξουαλικότητας, τοῦ λόγου, τοῦ ουρμπανισμοῦ, δὲν ὑπάρχει ἕνας συλλογικὸς τόπος ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ μιλάει γι' αὐτά, ὅπως εἶναι ἡ πλατεία στὴν Ἰταλία. Ἐὰν θέλουμε νὰ ὑπάρχουμε σὰν ἄτομα, μὲ μιὰ κάποια συνείδηση, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δημιουργήσουμε ὁ καθένας τὶς δικές του δομές. Ἐδῶ στὴ Φρανκφούρτη, ὄχι μόνο οἱ ἐπαναστάτες ζοῦν μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀντι-περιβάλλον, ἀλλὰ ἐπίσης ἕνα ὁλόκληρο πιὸ πλατὺ κοινωνικὸ κομμάτι ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα πιὰ νέο. Στὴ Γερμανία, ὑπάρχουν δεκάδες χιλιάδες πρόσωπα ποὺ ζοῦν σὲ κομμοῦνες. Εἴκοσι χιλιάδες τουλάχιστον στὸ Βερολίνο καὶ πολλὲς χιλιάδες στὴν Φρανκφούρτη.

Οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὸν τρόπο ζωῆς τους, ξαναβρίσκουν τὸν ἑαυτό τους καὶ ὑποκινοῦν ἕνα ὁλόκληρο κοινωνικὸ πλέγμα. Αὐτὸς ὁ τρόπος δὲν εἶναι μόνο τῶν μπιστρό. Ὑπάρχουν ἐπίσης μπουτὶκ ἀνταλλαγῆς ρούχων. Ἄλλες μπουτὶκ ποὺ ξαναπουλοῦν παιδικὰ γιὰ τὸ τίποτα. Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ θὰ πρέπει ν' ἀναπτυχθεῖ σὲ ὅλες τὶς συνοικίες. Ἐὰν κριτικάρουμε τὴν καταναλωτικὴ κοινωνία, εἶναι φανερὸ πῶς πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουμε ξανὰ παιδικὰ ροῦχα ποὺ δὲν ἔχουν φορεθεῖ περισσότερο ἀπὸ χρόνο. Ἡ πραγματοποίηση ἄμεσων ἀνταλλαγῶν, σημαίνει δημιουργία νέων σχέσεων ποὺ ἐπιτρέπουν στοὺς ἀνθρώπους νὰ ξαναβροῦν τὴν ἀξία χρήσης. Τὰ ροῦχα σταματοῦν νὰ εἶναι σύμβολα ἀλλὰ ξαναβρίσκουν τὴ σωστή τους ἀξία. Καὶ σὲ σχέση μ' αὐτὴ τὴν ἀξία χρήσης, μποροῦμε ν' ἀναπτύξουμε μιὰ παράλληλη ἀγορά. Τὸ Βερολίνο εἶναι μιὰ ἀπομονωμένη πόλη, ἔξω ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδιακὴ Γερμανία. Εἶναι μιὰ ἄχρηστη πόλη. Μιὰ βιτρίνα τοῦ καπιταλισμοῦ ποὺ τὴ συντηρεῖ τεχνητά. Ὅπως κάθε πόλη εἶναι τεχνητή, ἔτσι κι ἕνα μέρος τοῦ κινήματος εἶναι κι αὐτὸ τεχνητό. Ὑπάρχει ἕνα με-

γάλο πανεπιστήμιο καὶ πολλὰ ἰνστιτοῦτα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ εἶναι ἀριστερίστικα. Ἀλλὰ ἡ καταπίεση πάνω σ' αὐτοὺς τοὺς ἀριστεριστὲς εἶναι πιὸ βαρειὰ γιατὶ ὁλοτρίγυρα βρίσκεται ἡ Λ. Δ. Γερμανίας. Μέσα σὲ μιὰ λαϊκὴ συνοικία τοῦ Βερολίνου, ποὺ ὁ πληθυσμός της εἶναι μετανάστες, στὸ Κρόντσμπεργκ, ἡ ἄκρα ἀριστερὰ μπορεῖ νὰ ἔχει μιὰ κοινωνικὴ ἐπιρροή: ὑπάρχουν μιὰ λαϊκὴ κλινικὴ καὶ σπίτια νεότητας μὲ τὴν πρωτοβουλία τῶν ἀριστεριστῶν. Αὐτὴ ἡ πεῖρα θὰ μποροῦσε πιὸ εὔκολα νὰ γενικευτεῖ στὴν ὁμοσπονδιακὴ Γερμανία, ἀλλὰ ἕνα κίνημα ποὺ γεννιέται στὸ Βερολίνο παραμένει φυλακισμένο στὸ τεῖχος τοῦ Βερολίνου.

Ἡ δημιουργία ἑνὸς ἀντι-περιβάλλοντος εἶναι ὁ ὅρος γιὰ τὴν ἀνακάλυψη νέων τρόπων ἐπικοινωνίας. Σ' αὐτὸ τὸ ἀντι-περιβάλλον, τὰ πολυάριθμα κοινόβια εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς ριζοσπαστικῆς ἀπόπειρας καταστροφῆς τῆς στενῆς σχέσης καὶ τοῦ μυστικοῦ ποὺ δὲν πρέπει ν' ἀκούγεται.

Ἡ ἐξέγερση ἐναντίον τῆς κατανάλωσης πραγματοποιήθηκε κιόλας στὰ 1967 - 68 στὶς πρῶτες κομμοῦνες στὸ Βερολίνο. Ἀνάμεσα στὶς κάμαρες δὲν ὑπῆρχαν πόρτες, τὰ ἐντοιχισμένα ντουλάπια ἦταν κοινά. Μακροπρόθεσμα, αὐτὸ δὲν ἦταν βιώσιμο. Ἡ ριζικὴ ἀλλαγὴ ποὺ πρότειναν οἱ πρῶτες κομμοῦνες («εἴμαστε ὅλοι μαζί, κοιμόμαστε ὅλοι μαζί, δὲν πρέπει πιὰ νὰ ὑπάρχουν ἀτομικὰ κατάλοιπα, τὸ μόνο ποὺ ὑπάρχει εἶναι ἡ συλλογικότητα») δὲν ἦταν ὑποφερτὴ γιατὶ δὲν περνᾶ κανεὶς χωρὶς τιμωρία ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη στὴν ἄλλη. Αὐτὴ ἡ ριζοσπαστικότητα ἔσπασε τὴν ταυτότητα τῶν συντρόφων ποὺ ζοῦσαν σ' αὐτὲς τὶς κομμοῦνες. Ξαναβρέθηκαν ὁλοκληρωτικὰ καταστραμένοι. Σήμερα, τοὺς ξαναβρίσκουμε μαρξιστὲς - λενινιστὲς ἢ μέλη τοῦ «Τμήματος Κόκκινος Στρατός», ποὺ λατρεύουν τὴ μουσικὴ πὸπ ἢ εἶναι ὀπαδοὶ τοῦ Χάρι Κρίσνα. Ἀλλ' αὐτὲς οἱ πρῶτες κομμοῦνες ὑπῆρξαν ὁπωσδήποτε τὸ μοντέλο τῶν σημερινῶν χιλιάδων συλλογικῶν κατοικιῶν.

Τί συμβαίνει στὰ συλλογικὰ διαμερίσματα; Πρῶτα - πρῶτα ἀντιπροσωπεύουν μιὰν ἀπόπειρα κολλεκτιβοποίησης καὶ ὀργάνωσης τῆς καθημερινῆς ζωῆς καί, μαζὶ μ' αὐτό, μιὰ ἐλάχιστη ἔναρξη μιᾶς νέας ἀμφισβήτησης τοῦ ἀτομικισμοῦ καὶ τοῦ ἔνστικτου τῆς ἀτομικῆς κατοχῆς· τὸ νὰ ζεῖς κολλεκτιβιστικὰ βάζει, π.χ., τὸ πρόβλημα τῆς κολλεκτιβοποίησης τοῦ χρήματος. Εἶναι ἕνα ἐνδιαφέρον πρόβλημα πού, σήμερα, δὲν εἶναι ὁλοκληρωτικὰ λυμένο. Ἐν τούτοις, κάθε σύντροφος λογαριάζει αὐτὸ ποὺ κερδίζει καὶ αὐτὸ ποὺ βάζει στὸ κοινὸ ταμεῖο. Ὅπως ὅλος ὁ κόσμος δὲν κερδίζει τὸ ἴδιο πράγμα, πρέπει νὰ ἰσοζυγίζεται αὐτὸ ποὺ δίνει μὲ τὰ εἰσοδήματα. Κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀποφασίζει μόνος γιὰ τὴ χρησιμοποίηση τοῦ χρήματός του. Ἡ συλλογικότητα εἶναι ἕνας ἔλεγχος τῆς κατανάλωσης, τῶν ἐξόδων γιὰ ἀνέσεις, ἕνας ἔλεγχος τοῦ στὺλ ζωῆς. Ἕνας πολὺ θετικὸς ἔλεγχος γιατὶ καθένας πρέπει νὰ

βάζει κάθε φορὰ τὸ ἐρώτημα: γιατί ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο, ἕνα στερεοφωνικὸ σύστημα, πολλὰ βιβλία, ἀκριβὰ ροῦχα, κλπ.;

Ἀπέναντι στὸ χρῆμα, τὰ κοινόβια εἶναι ἀκόμα σ' ἕνα στοιχειώδικο στάδιο. Πιστεύω ὅτι τὸ μεγάλο πήδημα θὰ γίνει μέσα στὰ κοινόβια ὅταν ἀληθινὰ θὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ κολλεκτιβοποίηση τῶν ἀγαθῶν. Ὑπάρχουν κιόλας κοινότητες ποὺ ζοῦν ἔτσι. Ἀλλὰ αὐτὲς εἶναι ἐξαιρέσεις. Σ' ἕνα κολλεκτιβίστικο διαμέρισμα τοῦ Ἔσσεν, νέοι ἐργάτες, ἀπὸ χρόνια, τὰ ἔχουν βάλλει ὅλα κοινά. Ἡ ἀλλαγὴ ζωῆς προϋποθέτει τὴ μεταβολὴ τῆς ἀτομικῆς μας σχέσης μὲ τὸ χρῆμα. Γιὰ τὰ ροῦχα, ὑπάρχουν κιόλας πολὺ λιγότερα προβλήματα. Τὰ ἐνδύματα κυκλοφοροῦν. Ἀλλὰ μὲ τ' ἁμάξια ξαναφάνηκαν οἱ ἀντιθέσεις. Αὐτὸ εἶναι ἕνα διαρκὲς πρόβλημα ποὺ τὸ ζεῖ κανεὶς κατὰ ἕνα πολὺ ἔντονο συγκινησιακὸ τρόπο. Τὸ ἁμάξι σὲ ἀποκαλύπτει. Ὑπάρχουν σύντροφοι ποὺ ἔχουν ἁμάξια καὶ ποὺ τὸ κοινόβιο ἐξυπηρετεῖται ἀπ' αὐτά. Ἐκεῖνοι ποὺ διαθέτουν ἁμάξια ὀφείλουν νὰ ὑποταχθοῦν στὴ δημοκρατικοποίηση τῶν ἀποφάσεων. Ὅλος ὁ κόσμος ἀποφασίζει γιὰ τὸ ποιὸς ἔχει ἀνάγκη γι' ἁμάξι καὶ πότε. Ὁ ἰδιοκτήτης πρωταρχίζει τὴν ἀντίδρασή του ἔτσι: «Εἶναι δικό μου τὸ ἁμάξι. Ὅταν ἔχω τὴν ἀνάγκη του ἐξυπηρετοῦμαι ἀπ' αὐτό. Τὶς ἄλλες ὧρες μπορεῖτε νὰ τὸ ἔχετε». Αὐτὸ εἶναι ἄδικο, γιατὶ τὸ μόνο κριτήριο πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἐπεῖγον τῆς ἀνάγκης. Ἀλλὰ ἐμεῖς δὲν φτάσαμε ἀκόμα ἐκεῖ. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀπόφασης παραμένει πάντοτε δεμένο μὲ τὸ θέμα τοῦ νὰ μάθουμε ποιὸς πληρώνει τοὺς φόρους, τὶς ἐπισκευές, τὶς ἀσφάλειες κλπ. Ἔτσι, χρειάζεται νὰ διερωτηθοῦμε πῶς ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πληρώνουν μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ συντηροῦν τὸ ἁμάξι. Διότι, ἀντικειμενικά, ἐκεῖνοι ποὺ δανείζονται τὸ ἁμάξι τὸ κακομεταχειρίζονται καὶ ὕστερα κατηγοροῦν τὸν ἰδιοκτήτη ὅτι εἶναι μανιακός. Γιὰ τὰ ροῦχα, συμβαίνει κάτι παρόμοιο. Οἱ κοπέλλες ποὺ φοροῦν τὰ ροῦχα μιᾶς ἄλλης κοπέλλας δὲν ξαναράβουν γενικὰ τὰ κουμπιὰ ποὺ τοὺς ἔφυγαν.

Αἰσθάνομαι ἄσχημα ὅταν διηγιέμαι τὰ προβλήματα ποὺ μπαίνουν μέσα σ' ἕνα κοινόβιο. Διότι ἀπ' ἔξω πάντα τὰ ἑρμηνεύουν ἄσχημα. Εἶναι δύσκολο νὰ ἐκτιμήσεις σὲ ποιὸ στάδιο ἀλλαγῆς βρισκόμαστε στὴν ἀπόπειρά μας νὰ ἀλλάξουμε. Σκέπτομαι ὅτι, συγκριτικὰ μὲ τὴ ζωὴ ἄλλων ἀνθρώπων, ὑπάρχει μεταβολή, ποὺ παρ' ὅλο αὐτὸ δὲν τὴν βρίσκω ριζική. Ὑπάρχει σήμερα μιὰ ἀποτελμάτωση στὴν προσπάθειά μας νὰ σκεφτοῦμε καὶ ν' ἀναπτύξουμε τὴ συλλογικὴ ζωή. Δὲν βρισκόμαστε πιὰ στὸ στάδιο ὅπου πρόκειται γιὰ τὴν ὑλικὴ συλλογικὴ ζωή. ἀλλὰ σ' ἐκεῖνο ὅπου πρέπει νὰ ἐπεξεργασθοῦμε μιὰ συλλογικὴ ὑπευθυνότητα. Ὅλο καὶ περισσότεροι σύντροφοι ἔχουν μιὰ μισθωτὴ δουλειά. Τότε χρειάζεται ἕνα μίνιμουμ ὀργάνωσης κιόλας γιὰ νά, π.χ., μὴ χάνουν ὥ-

ρες γιὰ νὰ φτιάχνουν τὸ κολατσιό τους. Ἡ ἐποχὴ τοῦ θεσμοποιημένου μπορντέλου τέλειωσε. Στὴν ἀρχή, ἀπὸ ἀντίδραση ἐναντίον τῆς καθαριότητας καὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ οἰκογενειακοῦ πλαισίου, καλλιεργούσαμε τὴ βρωμιά. Καὶ σήμερ' ἀκόμη, οἱ συζητήσεις μὲ θέμα τὴ βρωμιὰ εἶναι πρόσχημα γιὰ νὰ μὴ μιλοῦμε γιὰ πραγματικὰ προβλήματα. Ἔχουμε ἐνστικτώδικα τὴν τάση ν' ἀπωθοῦμε τὴ λατρεία μας ἢ τὴν ἐπιθετικότητά μας, καὶ ὅταν μιὰ κολλεκτίβα δὲν ἔχει συγκινησιακὸ δεσμό, δὲν μπορεῖ νὰ λύσει τὰ προβλήματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἡ βρωμιὰ γίνεται τὸ σύμβολο τῆς ἐξάρθρωσης τῆς κομμούνας καὶ ὄχι πιὰ ἡ ἔκφραση μιᾶς ἄρνησης.

Γιὰ μᾶς ὅλους, τὸ προτσὲς πρὸς τὴ δημιουργία κοινοβίων εἶναι ἀκαταμάχητο. Δὲν μποροῦμε πιὰ νὰ λέμε: «Θὰ δεῖτε μέσα σὲ πέντε χρόνια, ὅταν θὰ εἶσαστε πιὸ ἠλικιωμένοι, θὰ ζεῖτε ἀλλοιώτικα». Ἀπὸ τώρα κιόλας ἀρχίζουμε νὰ φανταζόμαστε μιὰ κοινοβιακὴ ζωὴ στὰ πενήντα χρόνια. Συμβαίνει ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ κάποιος σύντροφος νὰ ζεῖ μόνος γιατὶ δὲν βρίσκει ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους νὰ κατοικήσει. Ἀλλὰ γενικὰ ἡ ζωὴ ποὺ σκεφτόμαστε εἶναι μιὰ κοινοβιακὴ ζωή. Θὰ γεράσουμε μαζί. Στὴν ἀρχή, ὅλες οἱ κομμοῦνες ἦταν φοιτητικές. Καθένας εἶχε τὸν καιρὸ νὰ συζητᾶ γιὰ ὥρες. Ὅταν σύντροφοι τῆς ὁμάδας μας τακτοποιήθηκαν σ' ἐργοστάσια, ἀπαλλάχτηκαν ἀπὸ ὑλικὲς δουλειές. Οἱ ἄλλοι ἔγιναν σχεδὸν ὑπηρέτες τους. Σὲ συνέχεια αὐτῆς τῆς ἀδικίας, ἀποφασίστηκε ἡ ἴση συμμετοχὴ ὅλων στὰ ὑλικὰ καθήκοντα. Τώρα, δουλεύουμε ὅλοι καὶ ἡ ἀναδιανομὴ γίνεται πιὸ φυσιολογικά. Ἕνας σύντροφος ποὺ δουλεύει δέκα ὧρες τὴν ἡμέρα θὰ πλύνει λιγότερα πιάτα. Δὲν εἶναι πιὰ αὐτὸ ἡ λαθεμένη ἰσότητα, ἀλλὰ στὸν καθένα κατὰ τὶς δυνατότητές του καὶ τὶς ἀνάγκες του. Τὰ κοινόβια εἶναι τὸ μόνο πλαίσιο ποὺ ἐπιτρέπει τὴν ἐπιβίωσή σου μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ἀκόμα κι ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἀγῶνες.

Διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἀμφισβήτησης τῶν ὑλικῶν μας προσδέσεων ποὺ ὀφείλονται στὴν ἐκπαίδευσή μας, προσπαθοῦμε ἰδιαίτερα νὰ μετατρέψουμε τὶς συγκινησιακὲς καὶ ἀκόμα τὶς σεξουαλικές μας σχέσεις. Νὰ βροῦμε μιὰ νέα ἠθική. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας εἶναι ὅτι στὴ Γαλλία, στὸ Μάη, τὸ σύνθημα ἦταν: «Ὅσο περισσότερο κάνεις ἔρωτα, τόσο περισσότερο ἔχεις τὴν ἐπιθυμία νὰ κάνεις τὴν Ἐπανάσταση», ἐνῶ στὴ Γερμανία ἦταν: «Ἡ σεξουαλικὴ ἰσορροπία εἶναι ἀναγκαία...». Ἀπ' ὅπου μέσα στὶς πρῶτες κομμοῦνες στὴ Γερμανία, ξεπήδησε ἡ ἰδέα νὰ γίνεται ὁ ἔρωτας κυκλικός.

Τὸ θέμα τοῦ κοινοβιακοῦ ἔρωτα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ νόρμα. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ κοινωνικὴ νόρμα εἶναι νὰ μὴν κάνεις ἔρωτα, ὁ κοινὸς ἔρωτας μπορεῖ πραγματικὰ νὰ εἶναι ἀπελευθερωτής. Ἀλλά, ὅμως, πρέπει νὰ ξεπεραστεῖ πραγματικὰ τὸ «πρέπει νὰ κά-

νεις έρωτα, δὲν πρέπει νὰ κάνεις ἔρωτα». Σήμερα, στὰ κοινόβια βασιλεύει ἕνα ταμποῦ αἱμομιξίας. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν στὶς κομμοῦνες, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὰ προβλήματα, δὲν κοιμοῦνται μαζί, ἀκόμα κι ὅταν πρόκειται γιὰ ζευγάρια. Ἀντίθετα, ὑπάρχουν ἀτέλειωτες συζητήσεις μὲ θέμα τὴ σεξουαλικότητα. Ἡ κοινότητα σὲ ὑποχρεώνει νὰ μιλᾶς δημόσια γιὰ τὰ ἐρωτικά σου προβλήματα. Αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον γιατὶ εἶναι ὁ μόνος τρόπος ν' ἀλλάξει ἡ συμπεριφορά σου τοῦ σωβινιστῆ —ἀρσενικοῦ ἢ τῆς γυναίκας— ἀντικείμενο. Μέσα στὴ σχέση τῶν δύο ἡ συζήτηση συχνὰ μπλοκάρεται, γιατὶ γίνεται πολὺ γρήγορα μιὰ σύγκρουση καὶ μιὰ πάλη γιὰ ἐξουσία. Ὅταν οἱ σύντροφοι μπορεῖ νὰ σὲ ρωτήσουν γιὰ τὶς ἀντιδράσεις σου καὶ νὰ ἐπέμβουν, δέχεσαι καλύτερα τὶς κριτικές. Ὅταν πηγαίνεις ἄσχημα καὶ αἰσθάνεσαι μόνος, τὴν ἀπομόνωσή σου τὴ σπάει ἡ συζήτηση μὲ τοὺς συντρόφους ποὺ ζοῦν στὸ διαμέρισμα. Ἡ κομμούνα εἶναι μιὰ νέα οἰκογένεια. Μιὰ οἰκογένεια μὲ τὴν ἔννοια ὅτι συγκινησιακὰ αἰσθάνεσαι ἀσφαλισμένος. Ἔχεις μέσα σου, μιὰ συγκινησιακὴ ἀνακούφιση.

Φυσιολογικά, σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία, ὅταν ἀγαπᾶμε κάποιον πάει καλά, εἴμαστε πολὺ εὐτυχισμένοι. Ταυτόχρονα, φοβόμαστε πολὺ μήπως χάσουμε αὐτὴ τὴν εὐτυχία. Ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ρήξη, ξαναβρίσκουμε τὴ μοναξιά. Καὶ στὰ κοινόβια τὸ ἴδιο πιστεύω πὼς τὴν πιὸ ἔντονη εὐτυχία τὴ ζεῖ κανεὶς ζευγαρωμένος. Ἀλλὰ δὲν ἔχουμε τὸ αἴσθημα ὅτι πρέπει τὸ ζευγάρι νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ὅ,τι κι ἂν συμβεῖ. Δὲν κρεμιέται κανεὶς ἀπελπισμένα σὲ μιὰ σχέση ποὺ γίνεται νευρωτική. Ξέρουμε ὅτι δὲν πέφτουμε στὴ μοναξιὰ καὶ ὅτι μᾶς ὑποστηρίζουν ἄλλες σχέσεις ἀφοσίωσης. Ἔτσι, οἱ σχέσεις ἀλλάζουν πιὸ συχνά, γεγονὸς ποὺ εἶναι θετικό: εἶναι κανεὶς πιὸ καθαρὸς μὲ τὸν ἑαυτό του.

Γιὰ τοὺς νέους, ἡ οἰκογένεια μπαμπᾶς - μαμὰ εἶναι ἕνα φρένο γιὰ ὅλα. Ἡ ζωὴ στὸ κοινόβιο ἀντιπροσωπεύει μιὰ λιγότερο καταπιεστικὴ ἐναλλακτικὴ λύση. Ἡ μοντέρνα κοινωνία ἐξατομικεύει καὶ φοβίζει: συχνὰ πνιγόμαστε ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν προβλημάτων ποὺ μπαίνουν καθημερινά. Τὸ κοινόβιο γίνεται τότε ἕνα κοινωνικὸ καὶ συγκινησιακὸ στήριγμα. Ἂν ἀρχίσουμε ἀπὸ μιὰ κριτικὴ τῆς οἰκογένειας καὶ προσπαθήσουμε νὰ καταλάβουμε ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος ποὺ παίζει ἡ οἰκογένεια στὴν ὀργάνωση τῆς ζωῆς, τὸ κοινόβιο εἶναι μιὰ πρακτικὴ ριζικὴ μεταρρύθμιση τῆς οἰκογένειας. Δὲν λέμε νὰ κριτικάρουμε τὴν οἰκογένεια καὶ νὰ περιμένουμε τὴν ἐπανάσταση, ἀλλὰ κάνουμε δυνατὴ κιόλας μιὰ ζωὴ ἄλλη ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ ζωή. Αὐτὸ εἶναι ἀνατρεπτικό. Εἶναι μιὰ ἐνδιαφέρουσα στιγμὴ τῆς πολιτικῆς στρατηγικῆς.

Τὸ γεγονὸς ὅτι συζητοῦμε σὲ ὁμάδες κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς δράσεις μας, μᾶς πολιτικοποιεῖ. Ἡ συζήτηση διευκολύνει τὴν ὀρθολογιστικοποίηση τῶν προσωπικῶν προβλημάτων. Μὲ τοὺς ἄλλους,

μποροῦμε ἀκριβῶς νὰ βροῦμε τὴν ἐξήγηση τῆς περαστικῆς μὴ δυνατότητας μερικῶν σχέσεων.

Οἱ σύντροφοι ποὺ στὴ Γερμανία πῆραν μέρος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ κίνημα, ἔχουν περισσότερη εὐκολία νὰ μιλοῦν μαζὶ ἀπ' ὅ,τι ἐγώ. Ἦρθα ἀπὸ ἄλλο κόσμο. Στὴ Γαλλία ἕνας πολιτικὸς μαχητὴς φύλαγε μυστικὴ τὴν ἰδιωτική του ζωή. Ἀκόμα καὶ σήμερα μοῦ εἶναι δύσκολο νὰ μιλήσω γιὰ τὰ προβλήματά μου. Συχνά, οἱ σχέσεις μου μὲ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἐπιφανειακές. Αὐτὸ ἴσως συμβαίνει ἔτσι γιατὶ εἶμαι ἄντρας. Οἱ γυναῖκες αἰσθάνονται πιὸ δυνατὰ τὴν ἀνάγκη νὰ μιλήσουν γιὰ τὶς ἐπιθυμίες τους. Καὶ φοβοῦνται λιγότερο ν' ἀφήσουν νὰ φανοῦν τὰ προβλήματά τους. Ἐνῶ σὲ μένα μοῦ δίνουν τὸ ρόλο τοῦ δυνατοῦ μαχητῆ, ἑνὸς μαχητῆ ποὺ δὲν ἔχει προφανῶς σεξουαλικὰ προβλήματα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκφράζονται μέσα στὶς συγκεντρώσεις, μὲ λίγα λόγια τοῦ ἀπελευθερωμένου συντρόφου. Ἀναλαβαίνω αὐτὸ τὸ ρόλο, γνωρίζοντας ὅτι ἡ εἰκόνα ποὺ ἔχουν οἱ ἄλλοι γιὰ μένα δὲν εἶναι καθόλου ἀληθινή.

Στὸ κοινόβιο προτιμῶ νὰ μιλῶ γιὰ τὰ προβλήματά μου μὲ τὶς γυναῖκες, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι εἶμαι ἀνίκανος νὰ ἔχω σταθερὲς σχέσεις μαζί τους, τοῦ ὅτι ἔχω ἕνα πλῆθος σχέσεων χωρὶς νὰ τὶς ἀναλαβαίνω μέχρι τὴν ἄκρη. Οἱ ἄνθρωποι μὲ τοὺς ὁποίους ζοῦμε μαζὶ γιὰ χρόνια μᾶς γνωρίζουν ἀρκετὰ καλὰ γιὰ νὰ καταλαβαίνουν τὶς ἀντιδράσεις μας. Εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ φίλοι. Σήμερα, στὸ διαμέρισμά μας, εἴμαστε τρεῖς ποὺ ἔχουμε σχέσεις μεταξύ μας. Καὶ οἱ τρεῖς ἄντρες ἔχουν σχέση ὁμοφυλοφιλική. Μιλώντας γι' αὐτό, ἀνακαλύψαμε ὅμοιες ἀντιδράσεις. Στὸ διαμέρισμα ποὺ ἔζησα πρίν, ἕνας σύντροφος μᾶς ἔκρυβε τὴν ὁμοφυλοφιλία του γιὰ ἕνα χρόνο. Εἶχε σχέσεις μὲ ἄντρες ἔξω ἀπὸ τὸ διαμέρισμα καὶ δὲν τὸ ξέραμε. Συχνὰ δὲν κοιμόταν στὸ διαμέρισμα ἀλλὰ δὲν ξέραμε ποῦ πήγαινε. Μᾶς μίλησε μόνο τὴ στιγμὴ ποὺ ἐγκατέλειπε τὸ διαμέρισμα καὶ ἔτσι ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴν ἐνοχή του. Στὸ νέο του διαμέρισμα, δήλωσε ἀμέσως ὅτι εἶναι ὁμοφυλόφιλος. Τώρα ζεῖ ἀνοιχτὰ τὴν ὁμοφυλοφιλία του. Πρόκειται γιὰ ἕνα παράδειγμα ποὺ δείχνει ὅτι ἡ κοινοβιακὴ ζωὴ μπορεῖ ν' ἀλλάξει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ζοῦμε τὴ σεξουαλικότητα.

Στὴ σχέση ἄντρας - γυναίκα ὑπῆρξε μιὰ ριζικὴ ἀλλαγή: οἱ γυναῖκες δὲν ἀσχολοῦνται πιὰ μὲ τὴν κουζίνα οὔτε μὲ τὸ νοικοκυριὸ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄντρες. Ἔτσι, τὸ πρῶτο στάδιο τῆς ὑλικῆς ὀργάνωσης τῆς ζωῆς μεταξὺ ἄντρα καὶ γυναίκας λύθηκε. Ἀλλὰ μπαίνει ἀμέσως ἕνα ἄλλο πρόβλημα: «Οἱ γυναῖκες κάνουν τὴ ζωὴ εὐχάριστη καὶ οἱ ἄντρες βάζουν τὰ σοβαρὰ προβλήματα τῆς ζωῆς». Αὐτὸς ὁ ξεχωρισμὸς ὑπάρχει πάντα. Ὑπάρχει ἀκόμα ἐκμετάλλευση τῆς γυναικείας εὐαισθησίας. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι μέσα στὶς κοινότητες ἡ κυριαρχία τοῦ ἄντρα πάνω στὴ γυναίκα μεταμορφώθηκε βαθειά. Οἱ ἄντρες ἔμαθαν νὰ γνωρί-

ζουν καλύτερα τὸ κορμὶ καὶ τὶς λειτουργίες τοῦ σώματος τῆς γυναίκας. Ἀλλὰ καὶ μέσα στὶς πολιτικὲς συγκεντρώσεις συχνὰ οἱ ἄντρες μιλοῦν καὶ οἱ γυναῖκες σιωποῦν. Ἡ ἀμφισβήτηση αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς φύρας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ μαχητικότητα τῶν γυναικῶν καὶ ἀπὸ τὸ πόσο θέλουν οἱ ἄντρες ν' ἀλλάξουν. Εἶναι σίγουρο καὶ βέβαιο ὅτι εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ ζεῖς τὶς μεταβολὲς μέσα σὲ μιὰ κομμούνα παρὰ μέσα σ' ἕνα δυάρι. Τὸ γυναικεῖο κίνημα σταματᾶ μπροστὰ στὸ διαμέρισμα τοῦ ζευγαριοῦ. Πιστεύω πὼς δὲν μποροῦμε νὰ πολεμήσουμε ἐναντίον τῆς ζήλειας ὅταν ζοῦμε σὰν ζευγάρι, γιατὶ ὁ ἕνας προχωρεῖ καὶ ὁ ἄλλος μένει μόνος. Σὲ μιὰ κομμούνα ἐνῶ ξέρουμε ὅτι εἴμαστε ζηλιάρηδες, ὁπωσδήποτε μποροῦμε νὰ δοκιμάσουμε νὰ μὴν εἴμαστε. Λέω πὼς εἶναι δυνατόν. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μέσα σὲ μιὰ σχέση δύο ἀνθρώπων ὁ ἕνας ἰδιοποιεῖται τὸν ἄλλο. Ἰδίως ἕνας ἄντρας εἶναι πάντα καταπιεσμένος μήπως ἕνας ἄλλος ἄντρας μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ δυνατὸς καὶ καλύτερος ἀπ' αὐτόν. Ὁ σεξουαλικὸς συναγωνισμὸς τῶν ἀρσενικῶν μπαίνει γρήγορα στὸ παιχνίδι.

Ὅταν οἱ σχέσεις γίνουν στερεότυπες, μποροῦμε εὔκολα ν' ἀλλάξουμε κοινόβιο. Γενικά, δὲν μένουμε περισσότερο ἀπὸ ἕνα - δυὸ χρόνια στὸ ἴδιο κοινόβιο. Αὐτὸ συμβαίνει ὅπως καὶ στὶς σχέσεις ἑνὸς ζευγαριοῦ: ὅταν δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ ὑπάρχει ποιοτικὸ πήδημα, χωρίζουμε. Ὅμως, παραμένουμε στὸ περιβάλλον. Βρίσκουμε εὔκολα νέους φίλους μὲ τοὺς ὁποίους συνεννοούμαστε. Οἱ γιορτὲς ποὺ κάθε σαββατόβραδο ὀργανώνονται ἀπὸ μιὰ κομμούνα στὴν ἄλλη, μοιάζουν μὲ λαϊκοὺς χορούς: ἕνας τύπος ψωνίσματος καὶ νέων συναντήσεων.

Τὸ ἴδιο τὸ πολιτικὸ κίνημα διαμορφώνει μιὰ συμπεριφορά. Τὸ κίνημα περνάει διάφορες περιόδους ποὺ καθορίζουν διάφορους τρόπους: ὑπῆρξε ἡ μιλιταριστικὴ φάση ποὺ γέννησε μιὰ συμπεριφορὰ ἀρσενική, δυναμική, ἰσχυρή. Τότε γεννήθηκαν οἱ συντροφικὲς ὁμάδες καὶ τὰ πέτσινα φορέματα. Στὰ διαμερίσματα, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀποδέχονταν αὐτὸ τὸ νέο στὺλ καταπιέζονταν καὶ μειοψηφοῦσαν. Ὑπῆρξε ἐπίσης μιὰ προλεταριακὴ περίοδος: χρειαζόταν νὰ μιμούμαστε τοὺς ἐργάτες. Στὴν ἀρχὴ τοῦ κινήματος, ὑπῆρχε ἡ νόρμα: κάθε γυναίκα πρέπει νὰ κοιμᾶται μὲ ἄντρες. Ἂν δὲν τὸ ἔκανε τὴ λέγαμε μικροαστική. Ἡ γιὰ ὧρες αὐτὴ θὰ μᾶς ἀνάλυε κάθε ψυχολογικὴ της ἀντίδραση. Ὁλοφάνερα, σχηματίστηκε μιὰ κάποια μαχητικὴ συμπεριφορὰ σὲ βάρος τοῦ ἀτομικισμοῦ. Ἡ ὑπερβολὴ τοῦ λόγου, ἀτέλειωτες συζητήσεις, κλπ.

Τώρα, σὲ μερικὰ κοινόβια, ἐπιχειροῦν νὰ ἐπικοινωνήσουν ἐπίσης μ' αὐτὸ ποὺ κάνουν μαζί: τὴ μουσική, τὴ ζωγραφική, τὸ γιόγκα. Τώρα ζητοῦν νὰ βροῦν δυνατότητες δημιουργίας. Γιὰ μερικούς, αὐτὸ ἔφτασε μὲ τὸ ναρκωτικό. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πολιτικὸς προσανατολισμὸς ἀλλάζει, τὰ κοινόβια ἀλλάζουν. Σή-

μερα, αὐτὰ ἐξαρτιοῦνται ἀπὸ ἐξωτερικὰ κινήματα. Οἱ μεταβολὲς τοῦ κινήματος, ἡ αὐτονόμηση μερικῶν κινημάτων ὅπως τὸ γυναικεῖο κίνημα ἢ ἐκεῖνο τῶν ὁμοφυλόφιλων, εἶχαν ἄμεσες καὶ κατ' εὐθεῖαν ἀντανακλάσεις στὴν κοινοβιακὴ ζωή.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχουν πολλὲς νόρμες. Αὐτὸ συμβαίνει ἀκριβῶς γιατὶ δὲν ἔχουμε βρεῖ ἀκόμα μιὰ νέα ἐπαναστατικὴ ἠθική. Ἔτσι ὑπάρχουν ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ἠθικὴ ποὺ εἶναι πολὺ ἀντιφατικές. Ἀκόμα κι ἂν δὲν μποροῦμε νὰ καθορίσουμε αὐτὸ ποὺ θὰ εἶναι σωστό, ξέρουμε ὅτι ἐκεῖνο ποὺ δὲν θέλουμε πιὰ εἶναι ἡ μοναξιά, ὁ ἀτομικισμός, ἡ ἐπιθυμία νὰ ἔχουμε κάτι κτῆμα μας καὶ ὅλες τὶς ἀξίες ποὺ ἐκπροσωποῦν τὴν παράδοση.

12. Ὁ πέπλος τῆς Πηνελόπης

ΣΙΟΥΚ Ο ΜΑΧΗΤΗΣ — 1984

Γιὰ τὸν Σιούκ, ἡ ἑβδομάδα τελειώνει ὅπως ἄρχισε, ἥσυχη, χωρὶς πρόβλημα οὔτε σκοτούρα. Ἐν τούτοις αἰσθάνεται κουρασμένος. Τὸ βιβλιοπωλεῖο, τὰ βιβλία, ὅλα, τὸν νευριάζουν. Εἶναι φανερὸ πὼς ἀπόψε δὲν θέλει νὰ γυρίσει στὸ κοινόβιο. Πρόκειται γι' αὐτὴ τὴν κομμάρα ποὺ τὸν πιάνει συχνὰ τὴν Παρασκευή, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ἑβδομάδα δουλειᾶς. Ἡ ἀνάγκη νὰ δεῖ ἄλλους ἀνθρώπους, νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ ἄμεσο περίγυρό του, ν' ἀνταλλάξει ἰδέες. Γιατί νὰ μὴν πάει κατευθεῖαν στὸ κέντρο ἀντὶ νὰ φάει στὸ σπίτι. Αὐτὴ τὴν ὥρα ὑπάρχει σίγουρα ἐκεῖ κάποιος. Ἴσως ἀκόμα καὶ μιὰ συγκέντρωση.

Ὁ Σιοὺκ πηγαίνει συχνὰ στὸ κέντρο. Τὸ θεωρεῖ λίγο σὰν τὸ παιδί του. Γιὰ χρόνια δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ ὀνειρεύεται. Τώρα —ἀπ' τὸ Φλεβάρη 1977 γιὰ νᾶμαστε ἀκριβεῖς— ὑπάρχει ἕνας τόπος ὅπου ὁ πληθυσμὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ τραγουδιοῦ τῆς οὐρμπὰν - ζώνης τῆς Φρανκφούρτης μπορεῖ νὰ συναντιέται νὰ πίνει, νὰ παίζει, νὰ τρώει, νὰ διαβάζει, νὰ χορεύει, νὰ συζητάει, ἢ ἁπλούστατα ν' ἀκούει καὶ νὰ παίζει μουσική. Οἱ διάφορες ὁμάδες ἔκφρασης τοῦ κέντρου εἶναι τόπος ἀνταλλαγῆς ὅπου οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὶς ἰδέες ἢ γιὰ τὶς δραστηριότητες τῶν ἐξωκοινοβουλευτικῶν ὁμάδων μποροῦν κι αὐτοὶ ἐπίσης νὰ ἔλθουν νὰ γευτοῦν τὴν ἀτμόσφαιρα καί, ἂν τὸ θέλουν, νὰ ἐνσωματωθοῦν.

Ὁ Σιοὺκ περνᾶ κάθε μέρα τουλάχιστον μιὰ ὥρα στὸ κέντρο, συζητᾶ δεξιὰ κι ἀριστερά, κανονίζει μερικὰ διαχειριστικὰ προβλήματα καὶ φεύγει ἔκπληκτος γιατὶ ἀληθινὰ ἡ δουλειὰ αὐτὴ προχωρᾶ. Δὲν εἶναι πιὰ ἕνα φάντασμα. Τὸ κίνημα ἔμαθε καὶ δημιούργησε τὸ δικό του θεσμό, ποὺ διευθύνει ἐλευθερώνοντας μιὰ ἀρκετὰ φανταστικὴ ὀργανωτικὴ ἱκανότητα καὶ δημιουργικότητα.

Ἀπόψε δὲν θέλει ἁπλῶς νὰ περάσει. Αἰσθάνεται πραγματικὰ τὴν ἀνάγκη νὰ πάει στὸ κέντρο. Ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀσήμαντη ἡμέρα, τὴν χωρὶς ἀνεβάσματα καὶ κατεβάσματα, θέλει κάτι ἄλλο. Νὰ βρεθεῖ μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἴσως δὲν γνωρίζει ἀλλὰ πού, ὅπως αὐτός, ζητοῦν μιὰ ἀπελευθερωτικὴ στιγμή, μιὰ δυνατότητα νὰ ζήσουν ἄλλες σχέσεις μεταξύ τους. Ὄχι μεγάλα πράγματα. Ὄχι τὸ ἀδύνατο: τὴν ἐλευθερωμένη ζώνη. Ὄχι μιὰ συζήτηση γιὰ ἀλλαγὴ ἢ ἴσως ἁπλούστερα νὰ ζήσουν προκαταβολικὰ αὐτὸ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἡ ζωὴ στὸ μέλλον, οἱ κοινωνικὲς σχέσεις.

Ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο στὸ κέντρο εἶναι μερικὰ βήματα. Βυ-

θισμένος στὶς σκέψεις του, ἔννοιωσε ἔκπληξη ὅταν βρέθηκε στὸ μεγάλο χὼλ τῆς εἰσόδου. Ὁ Μπὸμπ καὶ μερικοὶ ἄλλοι ποὺ μόνο στὴν ὄψη γνώριζε ταχτοποιοῦσαν τὶς μικρὲς ἀγγελίες ποὺ κάθε ἑβδομάδα ἔγραφαν πάνω στὰ μεγάλα πανώ. Ἡ γενικὴ συνέλευση, ἐπειδὴ στὸ γραφεῖο πληροφοριῶν ἔφτανε ἕνας τεράστιος ἀριθμὸς ἀγγελιῶν, ἀποφάσισε νὰ τὶς βάλλει σὰν ταπετσαρία στοὺς τοίχους τοῦ χώλ. Ὁ Σιοὺχ διαβάζει στὴν τύχη: μιὰ κομμούνα ζητᾶ νέα μέλη, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν παιδιά. Μιὰ μουσικὴ ὁμάδα ζητᾶ ἕναν νὰ παίζει τύμπανο —μιὰ θεατρικὴ ὁμάδα ποὺ παίζει ἐδῶ κι ἐκεῖ (= θέατρο - ἀντάρτικο) προτείνει μιὰ δράση σὲ συνεργασία μὲ μιὰ νεολαιΐστικη ἰταλικὴ ὁμάδα —μιὰ ἐργοστασιακὴ ὁμάδα ἀναγγέλει μιὰ συζήτηση μὲ θέμα τὴ βιομηχανικὴ μόλυνση. Ὁ Σιοὺχ δὲν κατορθώνει νὰ τὶς διαβάσει ὅλες γιατὶ ἡ τοιχοκόλληση δὲν ἔχει τελειώσει. Τόσο τὸ χειρότερο, γιατὶ θ' ἀναγκαστεῖ φεύγοντας νὰ ρίξει μιὰ ματιά. Κι ἔπειτα, ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ περάσει ἀπὸ τὸ γραφεῖο γιὰ νὰ ξαναβάλλει τὶς προκηρύξεις τῆς ἐργοστασιακῆς ὁμάδας μὲ τὴν ὁποία δουλεύει, διότι προετοιμάζουν ἕνα μῆτινγκ μὲ θέμα τὴν κρίση. Ἔχει ἀναλάβει νὰ βρεῖ μερικὲς συνοικιακὲς ὁμάδες ποὺ θ' ἀποδέχονταν νὰ ὑποστηρίξουν τὴν πρωτοβουλία.

«Ἒ! Σιούχ! τοῦ φωνάζει ἕνας σαραντάρης, ψάχνω νὰ βρῶ κάποιον γιὰ νὰ διαβάζει τὶς πληροφορίες. Ὁ Γκὺ Λοὺξ εἶναι ἄρρωστος». Γιατί ὄχι!, λέει ὁ Σιούχ. Ἔχω νὰ τὸ κάνω ἐδῶ καὶ περισσότερο ἀπὸ ἕνα χρόνο.

Πρὶν νὰ πάει στὸ στούντιο, περνᾶ ἀπὸ τὴ σύνταξη γιὰ νὰ πάρει τὸ κείμενο. Κάθε Παρασκευή, ἡ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας τοῦ κέντρου (ποὺ πουλάει 35 χιλιάδες ἀντίτυπα σ' ὅλη τὴν πόλη) γυρίζει μὲ τὴν ὁμάδα βίντεο μιὰ τηλεφημερίδα ποὺ προβάλλεται ὅλη τὴν ἑβδομάδα. Ὁ Σιοὺχ ἔλπιζε νὰ δεῖ τὸ φίλμ μὲ θέμα τὶς διαδηλώσεις ἐνατίον τοῦ στρατοῦ στὸ Παρίσι, ἀλλὰ τὸ ταχυδρομεῖο τὰ εἶχε χάνει θάλασσα. Ἀτυχία, γιατὶ ἀγαπᾶ πολὺ νὰ βλέπει εἰκόνες ἀπὸ τὸ Παρίσι. Τοῦ ξαναθυμίζει ὄμορφες στιγμές.

Ὁ Σιοὺχ μόλις βγῆκε ἀπὸ τὸ στούντιο πάει στὸν παιδικὸ κῆπο. Μόλις σπρώχνει τὴν πόρτα ἀρχίζει ὁ σαματᾶς. Τὰ πιτσιρίκια εἶναι ἕτοιμα νὰ φιλμάρουν μιὰ ἱστορία Ἰνδιάνου ποὺ ὕστερα θὰ μοιραστεῖ σὲ φυλλάδια στὶς κομμοῦνες. Αὐτὸ τοῦ ξαναθυμίζει...

— Ἒ! Σιούχ, θέλεις νὰ παίξεις στὸ φίλμ;

— Ὄχι! πεινῶ. Κανένας δὲν θέλει νὰ φάει;

— Σκέφτεσαι μόνο τὴν κοιλιά σου.

— Γειά! —

— Γειά! —

Ὁ Σιοὺχ βγαίνει καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸν μπουφέ. Ἡ κουζίνα τοῦ κέντρου εἶναι θαυμάσια ἀπ' ὅταν οἱ «μάγειροι» ἄλλαξαν. Τὴν ἀνάλαβε μιὰ πολυεθνικὴ ὁμάδα. Κάθε μέρα ὑπάρχουν

δυὸ φαγητά. Εἶναι καλὰ καὶ μπόλικα. Ἡ σάλα εἶναι σχεδὸν γεμάτη. Συχνά, Ἰσπανοὶ ἐργάτες τῆς περιοχῆς σμίγουν ἐδῶ τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ γιὰ νὰ συζητήσουν. Ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Φράνκο, ποὺ ἦταν ἀκόμα πιὸ ὅμορφος ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καρρέρο Μπλάνκο, μόνο γιὰ σοσιαλισμὸ μιλοῦν. Τοῦ Σιοὺχ τοῦ ἀρέσει πολὺ νὰ βρίσκεται μαζί τους καὶ ἔπειτα δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσει τὴ γιορτὴ ποὺ ἔγινε τὸ βράδυ τοῦ θανάτου τοῦ γέρου. Τί νύχτα ἦταν αὐτή! Ποτὲ ὁ θάνατος ἑνὸς ἀνθρώπου δὲν προκάλεσε τόση χαρὰ καὶ γιορτασμούς.

Στὸ κέντρο ὅλοι ἔκλαιγαν, ἀγκαλιάζονταν καὶ τραγουδοῦσαν σὲ ὅλες τὶς γλῶσσες. Οἱ Χιλιανοὶ σύντροφοι πλήρωσαν τὸ κέρασμα καὶ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς μίλησε λέγοντας ἁπλᾶ: «Ἐλπίζουμε νὰ μπορέσουμε κι ἐμεῖς νὰ ζήσουμε ἐπίσης μιὰ τόση μεγάλη στιγμὴ καὶ νὰ μὴν πρέπει νὰ περιμένουμε τόσα χρόνια ὅπως ἐσεῖς σύντροφοι». Οὔτε καὶ μεῖς.

Ὁ Σιοὺχ πῆγε στὸ τραπέζι μερικῶν Ἰσπανῶν συντρόφων μὲ τοὺς ὁποίους πάλευε μαζί τους ἀπὸ κάμποσα χρόνια. Ἀλλὰ οἱ Ν τ ο υ ρ ο ύ τ τ ι δὲν βρίσκονται ὁλοφάνερα σὲ καλὴ διάθεση.

— Σιούχ, αὔριο πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ἔρθεις στὴ συγκέντρωση στὸ κέντρο τοῦ ἐργοστασίου. Οἱ Ἰταλοὶ σύντροφοι μοιράζουν ἕνα τρὰκ πρὶν συζητήσουν μαζί μας.

Ἡ πολυεθνικότητα. Πάντα ἡ ἴδια ἱστορία. Βραχυκυκλώματα καὶ ἄσχημες ἐπαφές. Κάθε φορὰ ποὺ συμβαίνει κάτι, μιὰ ὁμάδα σπεσιαλίστες προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλει τὴν τακτική της στὶς ἄλλες.

— Θὰ πρέπει νὰ ἔρθεις.

— Ναί, ναί... ἄκου Ντουρούττι, θὰ μπορούσαμε νὰ συζητήσουμε ἐδῶ;

— Ὄχι. Θὰ ἔρθει πολὺς κόσμος καὶ οἱ μετανάστες δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ἐκφράσουν ἀρκετὰ τὴν ἄποψή τους. Τὸ περιβάλλον κυριαρχεῖ πολὺ στὸ μεγάλο κέντρο καί, πραγματικά, ἔχει τὴν τάση νὰ γίνει ἕνα ἐμπόδιο γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἐγὼ προτιμῶ τὰ μικρὰ κέντρα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ὄχι μόνο λιγότερος κόσμος, ἀλλὰ ἐπίσης ἡ δυνατότητα νὰ προσανατολίσεις τὴ διεύθυνση τῆς συγκέντρωσης ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ὁμάδας.

Τρώγοντας τὸ κοτόπουλό του τὸ ξεροψημένο, ὁ Σιοὺχ σκεφτόταν. Ὀνειρεύεται τὸ ἑστιατόριο τῆς Ε δ ρ ώ π η ς; Σὲ κάθε περίπτωση αὐτὰ τὰ ἐργοστασιακά, τὰ νεολαιίστικα ἢ τὰ γυναικεῖα κέντρα εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖα γιὰ τὴ διάρθρωση τῆς αὐτονομίας τῶν εἰδικῶν κινημάτων. Ὅλη ἡ πόλη εἶναι «τετραγωνισμένη» ἀπὸ κέντρα αὐτοῦ τοῦ εἴδους —ἕνα παλιὸ μαγαζί, ἕνα παλιὸ ψωμάδικο, ἕνα πλυσταριό, ἕνα διαμέρισμα. Ἐξυπηρετοῦν σὰν κέντρα σύνδεσης καὶ σὰν τόποι συνάντησης στὶς ὁμάδες ἐπέμβασης. Καὶ ἐνῶ διὰ μέσου τοῦ κομπιοῦτερ προβάλλονται ὅλα τὰ στοι-

χεία καὶ ὅλη ἡ πεῖρα τῶν διαφόρων ὁμάδων καὶ ποὺ μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ σὰν πηγὲς ποὺ θὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἐπέμβασή του, διάφορες τοπικὲς ὁμάδες ἀρνοῦνται τὸ μεγάλο κέντρο. Τὸ θεωροῦν σὰν τὴν ἔκφραση τοῦ συγκεντρωτικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ κάθε πολιτικῆς ποὺ θέλει νὰ κυριαρχήσει, νὰ διευθύνει καὶ νὰ ἐλέγξει τὸ κίνημα στὸ σύνολό του. Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ζωὴ στὰ μικρὰ κέντρα μπαίνει τέλεια στὸ πλαίσιο τῶν ἀναγκῶν τῶν τοπικῶν ὁμάδων. Ὅσο γιὰ τὸν Σιοὺχ, εἶναι ἕνας ἄγριος ἀντίπαλος «τοῦ μέχρι τὰ ἄκρα φεντεραλισμοῦ» μερικῶν. Γι' αὐτόν, τὸ μεγάλο κέντρο εἶναι μιὰ ἑνοποιητικὴ στιγμὴ τοῦ κινήματος. Ὅσο οἱ ὁμάδες ἢ τὰ εἰδικὰ κινήματα ὀφείλουν νὰ μποροῦν νὰ διαρθρώσουν καὶ νὰ ὀργανώσουν τὴν αὐτονομία τους τόσο εἶναι λάθος νὰ πιστεύουμε στὴν ἀνεξαρτησία τους. Οἱ ἰδέες ποὺ γέννησαν τὸ μεγάλο κέντρο εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ μάθουμε νὰ διευθύνουμε ἀπὸ κοινοῦ, νὰ ἐπιτρέπουμε τὴν ἔκφραση τῶν ἀντίθετων τάσεων, νὰ βροῦμε ἕνα πλαίσιο ὅπου νὰ μποροῦν νὰ συγκρούονται (νὰ πλησιάζει τὸ ἕνα τὸ ἄλλο) τὰ κινήματα. Ὁ τόπος συνάντησης καὶ σύγκρουσης, βρίσκεται στὴ διαταμὴ τῶν διαφόρων κινημάτων ἐπιτρέποντας ἔτσι τὴν ἀλληλοδιείσδυσή τους, ἐνῶ τὰ μικρὰ κέντρα εἶναι τὸ ὄργανο τῆς αὐτονομίας τῆς συνοικίας, τῆς ὁμάδας ἢ τοῦ εἰδικοῦ κινήματος.

Ὁ Σιοὺχ σταμάτησε τὸν ἐσωτερικό του μονόλογο. Κοιτάζει μέσα στὴ σάλα. Στὸ τραπέζι πίσω του, ὁ Μάικ ποὺ εἶναι μέλος τῆς ὁμάδας τῶν μουσικῶν, ἐξηγεῖ: «Εἶμαι ἕτοιμος νὰ φτιάσω ἕνα ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο μὲ γυάλινους μίσχους. Μουσκεύεις τὰ δάχτυλά σου ποὺ τὰ κάνεις νὰ γλυστροῦν κατὰ μῆκος τῶν μίσχων, ὁ ἦχος ἐξαποστέλλεται ἀπὸ ἀνταανακλαστικοὺς κώνους ἀπὸ χαρτόνι. Ὅλο τὸ σύστημα λειτουργεῖ πάνω σὲ μιὰ σιδερένια δομή, ποὺ ἐξυπηρετεῖ σὰν ὁδηγός. Εἶναι φανταστικό! Οἱ ἦχοι εἶναι πολὺ ὡραῖοι καὶ τὸ ὄργανο αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου καταπιεστικό! Ὅλος ὁ κόσμος μπορεῖ νὰ τὸ παίζει!».

Ὁ Μάικ ποὺ εἶναι τακτικὸς θαμώνας τοῦ κέντρου νοιώθει ἄνετα. Ὁ Σιοὺχ βλέπει ἕνα νεαρὸ μὲ δειλὸ ὕφος ποὺ πάει ν' ἀγοράσει ἐφημερίδα καὶ φαίνεται σὰν ὁλότελα χαμένος. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τὸν βλέπει. Γιὰ τὸν Σιοὺχ, τὸ κέντρο εἶναι ἡ βάση. Ἀλλὰ τελικὰ ξέρει ὅτι ἡ ἱκανότητά μας ἐνσωμάτωσης εἶναι ἀρκετὰ χαμηλή. Ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται συχνὰ στὸ περιβάλλον ξαναβρίσκονται μεταξύ τους, σχηματίζουν μιὰ ὁμάδα ἢ μιὰ κλίκα καὶ πετοῦν ἔξω τοὺς ἄλλους. Ἐκεῖ, μπαίνει πρακτικὰ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνοίγματος. Ἀλλὰ ἡ Ἴνγκριντ προχωρεῖ πρὸς τὸν δειλὸ νέο:

— Διστάζεις νὰ κάνεις νέες γνωριμίες;

— Χμ! Ὄχι, μά... ναί.

— Τὸ κέντρο κλείνεται ὅλο καὶ περισσότερο στὸν ἑαυτό του.

— Είναι, αλήθεια, ένα θέμα πού θά χρειαστεί νά συζητηθεί.

— Σκέπτομαι ν' ανοίξω συζήτηση μ' ένα μοντάζ βίντεο πάνω στην αρχική αντίληψή μας γιά τό κέντρο, όταν ή έργοστασιακή ομάδα διαλύθηκε μέσα στό άντι-περιβάλλον.

— Πάλι ό «Ε. Α.»;

— Πιστεύω πώς αυτό θά βοηθήσει νά άξιολογήσουμε αυτό πού εξελίχτηκε καί αυτό πού δέν άλλαξε.

— Αυτό μού φαίνεται λίγο άπαρχαιωμένο. Δέν είν' έτσι;

— Μά όχι. Έλα νά δεΐς. Πηγαίνω στή σάλα τοΰ βίντεο. Ξαναβρήκα μιά ταινία συζήτησης γιά τό θέμα τής δημιουργίας τοΰ κέντρου. Πραγματικά, πρόκειται γιά μιά συζήτηση γιά τό βιβλίο πού ό Ντάνυ έκανε μέ τούς Γάλλους.

— Χρειάζεται ένας τίτλος όταν μοντάρεις τό βιντεό σου. Αυτό τό κέντρο, είναι αληθινά ένα μεγάλο παζάρι.

ΦΛΑΣ - ΜΠΑΚ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΟΝΕΙΡΟ (ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΑ)

(Ή τηλεόραση δείχνει ένα μεγάλο δωμάτιο. Ή εντύπωση είναι πώς πρόκειται γιά ένα εξοχικό σπίτι: δοκάρια πού φαίνονται, ταβάνι υπόστεγο. Άπ' τό παράθυρο διακρίνει κανείς ένα δέντρο.)

— Στήν αρχή επρόκειτο γιά μιά εργοστασιακή ομάδα. Υπήρχε μιά επέμβαση στήν ΟΠΕΛ καί οί άλλοι μαχητές τοποθετούσαν τά προβλήματα σέ σχέση μ' αυτή τήν επέμβαση. Άπό τή στιγμή πού ή ομάδα ήρθε αντιμέτωπη μέ τά ειδικά κινήματα, έγινε διάσπαση. Μπήκε τότε τό πρόβλημα τής αλλαγής τής αρχικής ιδεολογίας της. Τώρα, ό «Ε. Α.», διαλύθηκε μέσα σ' ένα αντιπεριβάλλον πού εκφράζει πολύ αντιθετικές ανάγκες, εξακολουθώντας νά μήν είναι μιά κοινωνική δομή πού βρίσκεται σέ πλήρη ρήξη μέ τήν κοινωνία πού τήν περιβάλλει.

Πράγμα πού θέλει νά πεί ότι ή σχέση τής αριστερίστικης ομάδας μέ τήν κοινωνία πού θέλει νά μεταμορφώσει γίνεται κατά ένα μέρος σχέση τοΰ άντι-περιβάλλοντος μέ τό κοινωνικό πεδίο. Άρα, τό νά υπάρχει γίνεται μιά πολιτική δράση;

— Ναί. Αυτό είναι. Άλλά σ' αυτή τή στιγμή, τό αντιπεριβάλλον είναι αρκετά φτωχό στήν ανανεωτική του ικανότητα. Υπάρχει εκφυλισμός. Ταυτόχρονα, αυτό τό περιβάλλον, μέ τήν ιστορία του, τήν ύπαρξή του, παρασύρει ανθρώπους, νέους, μετανάστες. Ενδιαφέρει τούς εργάτες. Είμαστε ανίκανοι ν' απαντήσουμε σ' αυτό τό πρόβλημα γιατί πρόκειται γιά ένα άντι-περιβάλλον κλεισμένο στόν ίδιο του τόν εαυτό. Τότε μπαίνει τό πρόβλημα

τῆς σχέσης μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλέγχου αὐτοῦ τοῦ περιβάλλοντος, ποὺ τὸ ξαναβάζουν σ' ἐρώτημα οἱ ἀνάγκες ποὺ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι ποὺ θέλουν πραγματικὰ νὰ μεταμορφώσουν τὴν κοινωνία. Ἡ δυναμικὴ τοῦ ἀντιπεριβάλλοντος γίνεται σωματειακή. Ἡ περιθωριακότητα τοῦ ἀντιπεριβάλλοντος μεταμορφώνεται σὲ σωματεῖο. Οἱ ἀριστεριστές, ποὺ ἔχουν κιόλας μιὰ θέση στὴν κοινωνία, ἀπὸ μιὰ στιγμὴ κι ὕστερα, παίρνουν μέρος σὲ μιὰ στιγμὴ σταθεροποίησης: ἐνσωματώνουν τοὺς περιθωριακοὺς ποὺ ἔχουν προβλήματα καὶ ἐκεῖνοι ἐκεῖ δὲν μεταμορφώνουν αὐτὴ τὴν περιθωριακότητα γιὰ νὰ παλέψουν ἐναντίον κάποιου πράγματος, γιὰ νὰ συμμαχήσουν μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν σωρὸ ἀνάγκες, ποὺ θέλουν νὰ τροποποιήσουν τὴ ζωή τους, ἀλλὰ ποὺ ἔχουν δυσκολίες νὰ μεταβάλλουν τὸ συσχετισμὸ δυνάμεων. Τὸ ἀντι-περιβάλλον εἶναι μιὰ δύναμη, ἀλλὰ ὅσο δὲν γίνεται παρὰ μόνο μιὰ κοινωνικὴ στιγμή, τόσο ὑπάρχει κίνδυνος ξανακλεισίματος.

— Αὐτὸ ξεκίνησε ἀπ' τὸν Φουκώ...

— Τὸν ἀπολιτισμό, τὸν ξαναβρίσκουμε στὴν ἐργασία. Πολλοὶ σύντροφοι ποὺ ἔχουν μιὰ δουλειὰ συμπεριφέρονται ὅπως ὅλος ὁ κόσμος. Ξαναβρίσκουμε τὸ χωρισμὸ ἰδιωτικὴ ζωὴ - ἐργασία ἀντιστραμμένο, ὅπου τὸ ἀντι-περιβάλλον χρησιμοποιεῖται σὰν κοινωνικὸ περιβάλλον γιὰ τὴ ζωή... καὶ τὴ δουλειά, ὅπου συμπεριφερόμαστε ὅπως ὅλος ὁ κόσμος.

— Λιγάκι σὰν τὸν ἀγρότη ποὺ κάνει τὸν ταχυδρόμο. Φαινομενικὰ ταχυδρόμος, στὴν οὐσία ἀγρότης. Εἶναι μιὰ κατάσταση ὅπως ἐκείνη τῶν μεταναστῶν; Δὲν εἶναι ἔτσι;

— Στὴν Ναντέρ, ἤμουν φοιτητής. Πήγαινα στὴ Σχολὴ κι αὐτὸ εἶναι σὲ σχέση μ' ὅτι εἶχα μιὰ παρέμβαση. Ἀνῆκα σ' ἕνα πραγματικὸ κοινωνικὸ περιβάλλον. Καὶ ἔπειτα, σὲ κάποια στιγμὴ τῆς ζωῆς μου ἔγινα ἕνας π ο λ ι τ ι κ ό ς, ἕνας ἐ π α γ γ ε λ μ α τ ί α ς ἐπαναστάτης καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἰδιότητα ἔφτασα νὰ ἐπεμβαίνω σὲ κύκλους, σὲ περιβάλλοντα στὰ ὁποῖα δὲν ἀνήκω.

Τὸ σχῆμα τοῦ Μάη 68 εἶναι ὁπωσδήποτε τὸ παρακάτω: Τὸ «Κ ί ν η μ α τ ῆ ς 22 Μ ά ρ τ η» σπρώχνει τὸ φοιτητικὸ κίνημα —ποὺ εἶναι μιὰ κατηγορία στὴν ὁποία ἀνήκει— καὶ αὐτὸ τὸ κίνημα, μὲ τὴν ὕπαρξή του καὶ μ' αὐτὸ ποὺ λέει, ἔχει ἕνα στόχο ποὺ γεννάει τὴν ἀναπαραγωγὴ κριτικῶν ποὺ εἶναι ὅμοιες στὰ ἄλλα στρώματα τῆς κοινωνίας. Ἐνῶ τώρα, ὑπάρχει μιὰ κατάσταση ὅπου αὐτὸ δὲν εἶναι πιὰ μιὰ αὐτόνομη ἀναπαραγωγὴ διὰ μέσου παραδειγματικῶν πράξεων— ποὺ διεξάγονται μέσα στὸ κοινωνικὸ στρῶμα τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦμε μέρος— ἀλλὰ εἶναι μιὰ ἐπέμβαση ἄμεση πάνω σ' ἐξωτερικὲς ὁμάδες: τότε μπαίνει τὸ θέμα τῆς ἰνστρουμενταλιζασιόν (= τῆς ἐργαλειοποίησης). Σ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ ὑπάρχει ἀπώλεια μιᾶς αὐθεντικότητας.

Δὲν ξέρω μέσα σὲ ποιὸ μέτρο ἡ ἀπόπειρα τοῦ ἀντι-περιβάλ-

λοντος δὲν ὑπῆρξε μιὰ ἐνστικτώδικη ἀπάντηση στὴν ἐργαλειοποίηση. Τὸ ἀντι-περιβάλλον γίνεται ἕνας τρόπος ξαναδημιουργίας μιᾶς αὐθεντικότητας: μιλᾶμε πάλι γιὰ κάτι ποὺ ζοῦμε. Αὐτὸ ποὺ συμβαίνει μὲ τὸ ριζοσπαστικὸ κομμάτι ἑνὸς ἱστορικοῦ κινήματος ποὺ παίρνει μιὰ κάποια συνείδηση, κομμένο ἀπὸ τὸ εἰδικὸ κίνημα. Ὑπάρχουν ἀντιφατικὰ συμφέροντα.

Ἡ περιθωριοποίηση ὁλόκληρου ἕνα μέρους τῆς κοινωνίας ξαναβρίσκεται στὸ ἐπίπεδο ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων. Ἀλλὰ ὑπάρχουν διαφορετικὲς πορεῖες. Γιὰ μερικούς, πρόκειται γιὰ μιὰ ἀληθινὰ σφαιρικὴ ἄρνηση. Γιὰ τοὺς ἄλλους πρόκειται γιὰ ἕνα νοικοκύρεμα ποὺ πρέπει νὰ γίνει σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία: ἡ διαλεκτικὴ μεταρρύθμιση - ἐπανάσταση ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ διαφορετικοὺς τρόπους ἀποδοχῆς μιᾶς κάποιας παρακμῆς τοῦ κινήματος καὶ τοῦ πῶς νὰ ζεῖς τόσο στὸν τόπο τῆς δουλειᾶς ὅσο κι ἔξω ἀπ' αὐτήν. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ὑπάρχει μιὰ ἐπαναστατικὴ κίνηση ποὺ εἶναι μιὰ ρήξη καὶ ποὺ γίνεται μιὰ κοινωνικὴ μειονότητα. Οἱ περιθωριακοί. ἢ οἱ ἀριστεριστὲς εἶναι κάτι ποὺ ὑπάρχει σὰν ὁμάδα...

Σιούχ: Μιλοῦσαν ἀκόμα γιὰ ἀριστεριστές...

... Ἡ ριζοσπαστικὴ πτέρυγα ποὺ βρέθηκε σὲ κάποια στιγμὴ ξεριζωμένη ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ της καταγωγή, βάζει τὰ προβλήματα τῆς σταθεροποίησης τῆς κοινωνικῆς της κριτικῆς καὶ τῆς δυνατότητας νὰ τὴν συντηρήσει: νὰ μὴν ἐνσωματωθεῖ ξανὰ στὶς κοινωνικές της ρίζες ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ κινδυνέψει νὰ διαλύσει σὲ μιὰ περίοδο ἄμπωτης ἕνα μέρος τῆς κριτικῆς της.

— Ταυτόχρονα. αὐτὸ τὸ ἀντι-περιβάλλον γίνεται γκέττο, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ζήσει, σὲ ξεσκίζει, ὑποχείμενο σὲ κριτικὴ γιὰ τὰ ὅπλα ποὺ ἐπέτρεψαν τὴ δημιουργία του. Ἡ νόρμα: τὸ ἀντιπεριβάλλον ποὺ δημιουργήθηκε μέσα στὴν καταστροφὴ τῶν αστικῶν νορμῶν καὶ δημιούργησε τὸ ἴδιο νέες νόρμες. Τὸ ἀντι-περιβάλλον γίνεται γκέττο καὶ ἄρα πράγμα ποὺ πρέπει νὰ καταστραφεῖ.

— Ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ στάδιο εἶναι ποὺ ἔφτασα στὴ Φρανκφούρτη. Αὐτὸ τὸ ἀντι-περιβάλλον βάζει τὸ πρόβλημα τῆς αὐτοκαταστροφῆς του καὶ ὑπάρχουν δύο δυνατότητες: ἡ ἀπολιτικὴ του καταστροφὴ —ἡ ἀτομικὴ ἐνσωμάτωση τῶν μελῶν του στὴν κοινωνία— ἢ ἡ μεταμόρφωση τοῦ ἀντιπεριβάλλοντος σὲ μιὰ ὀργανωμένη δομὴ ποὺ σοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἔχεις μιὰ πολιτικὴ σχέση μὲ τὴν κοινωνία, μὲ τὸ ἐξωτερικὸ αὐτοῦ τοῦ γκέττο.

ΕΔΩ, ΤΩΡΑ, ΑΜΕΣΩΣ

(Τὸ ντεκὸρ ἄλλαξε: ἕνα δωμάτιο διαμερίσματος, ἕνα δωμάτιο ὁπωσδήποτε.)

— Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ πρέπει νὰ ξανασκεφτοῦμε τὸ θέμα τῆς ἐπανάστασης, βρισκόμαστε στὴν ἀρχὴ τῆς ξαναδιατύπωσης τοῦ προβλήματος τῆς ὀργάνωσης. Ἀπὸ δέκα μὲ δεκαπέντε χρόνια, φάνηκε, σὲ παγκόσμια κλίμακα, ἕνας νέος τύπος κινήματος, ἐνῶ τὸ παραδοσιακὸ ἐργατικὸ κίνημα συνεχίζει νὰ ὑπάρχει. Αὐτὸ ποὺ περιπλέκει τὸ πρόβλημα τῆς ὀργάνωσης, εἶναι ὅτι βλέπουμε ἀμέσως νὰ προβάλλονται τὰ προβλήματα ποὺ μπαίνουν στὸ ἐπίπεδο τοῦ καθημερινοῦ. Ἡ ὀργάνωση, ἔκφραση τῆς συνολικῆς κριτικῆς τῆς κοινωνίας γίνεται κάτι σὰν μιὰ στιγμὴ ποὺ διευκολύνει τὴν κατανόηση τῆς ἐπανάστασης. Αὐτὴ ἡ συνολικὴ κριτικὴ γίνεται ὄχι μόνο μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀνάλυση τῆς κοινωνίας ἀλλὰ μπόρεσε νὰ γίνει ἀπὸ τὴν κατανόηση τῶν εἰδικῶν κινημάτων της. Αὐτὰ τὰ κινήματα εἶναι ἡ ἄρνηση αὐτῆς τῆς κοινωνίας καὶ μ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ μέσο ἐκφράζουν τὴν πρώτη διατύπωση αὐτοῦ ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ κοινωνία μας.

Σιούκ: Στοιχηματίζω ἕνα μπουκάλι κρασί ὅτι αὐτὸ δένει μέ...

Ἴνγκριντ: Περίμενε, περίμενε.

... Ἕνα ἀπὸ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς καπιταλιστικῆς κοινωνίας καὶ ποὺ οἱ ἄνθρωποι τὸ αἰσθάνονται σὰν τέτοιο, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς δημοκρατίας: ἡ ὕπαρξη δυνατότητας ἔκφρασης καὶ συμμετοχῆς. Ἡ ἐπανάσταση δὲν εἶναι μιὰ ἰδέα ποὺ ἐκφράζεται ψυχρά, ἀλλὰ κάτι ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὶς ἔντονες στιγμὲς τῆς πάλης. Ἡ δημοκρατία εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ προσφορὰ τοῦ Μάη 68, τοῦ ζεστοῦ καλοκαιριοῦ τῆς Ἰταλίας, τῶν ἀγώνων τῶν φοιτητικῶν κινημάτων στὴν Ἀμερική. Συναισθανόμαστε πὼς ὅλος ὁ κόσμος πρέπει νὰ ἐκφράζεται. Αὐτό, ὅμως, ποὺ δὲν λύθηκε εἶναι τὸ ὅτι ὅλος ὁ κόσμος πρέπει νὰ ἀποφασίζει...

Σιούκ: Κόψτο! Εἶναι διασκεδαστικὸ τὸ ὅτι ἔχουμε ἀπὸ τόσο καιρὸ βαλθεῖ νὰ σκεφτόμαστε ἕνα κέντρο.

Ἴνγκριντ: Τραυματιστήκαμε ἀπ' τὴν ἀναπαραγωγὴ τῶν νεολενινιστικῶν μοντέλων, τὰ γκρουπούσκολα, τὸ μαοϊσμὸ κι ὅλα αὐτά. Ἡ ἀπουσία ἑνὸς κέντρου ἦταν μιὰ ἐγγύηση τῆς δημοκρατίας.

— Ἐγγύηση, ἐγγύηση... καμωμένο γρήγορα, ἀλλὰ εἰπώθηκε καλά.

— Πάνω σ' αὐτὸ ὑπῆρχε μιὰ πολὺ ἰσχυρὴ ἀπαγόρευση.

— Πᾶμε, ξαναβάλε τὸ μαγνητοσκόπιο.

... Ἡ συλλογική ἀπόφαση χρειάζεται συλλογική γνώση. Μιὰ καὶ ποὺ ἡ γνώση δὲν εἶναι μόνο ἡ διανοητικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς γνώσης νὰ κάνεις κάτι. Ἡ μεταβολὴ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων ἀντιστοιχεῖ ἐπίσης στὴν ἐπιθυμία νὰ τελειώνουμε μὲ τὴ δικτατορία τῆς θεωρητικῆς σκέψης. Ἀπὸ αἰῶνες, εἴμαστε συνηθισμένοι νὰ ταυτίζουμε τὴ γνώση - βιβλίο μὲ τὴν ἀπόλυτη γνώση. Ἡ διαίσθηση, αὐτὸ ποὺ φτιάχνεται μὲ τὸ χέρι, ἡ εὐαισθησία δὲν εἶναι δίπλα στὸ χρηματιστήριο τῆς γνώσης. Ἕνα συλλογικὸ πρότζὲς ξαναϊδιοποίησης αὐτῆς τῆς γνώσης πρέπει νὰ καταστρέψει τὴν ἐπίσημη ἱεραρχία γιὰ νὰ ἐπιτρέψει τὴν ἄνθηση καθενὸς μαζὶ μὲ τὴν κοινωνικὴ ἀναγνώριση ὅλης τῆς ἀνθρώπινης γνώσης — νὰ κάνω...

Σιούκ: Μήπως στὴν ἐποχὴ τῆς τεχνολογίας αὐτὸ δὲν ἦταν λίγο πρόωρο;

Ἴγκριντ: Εἶχε ἐνδιαφέρον νὰ εἰπωθεῖ. Ἡ τεχνολογία ἦταν ἀκόμα κάτι νέο καὶ παράξενο. Δὲν ὑπῆρχε ὅλη αὐτὴ ἡ ριζοσπαστικοποίηση τῶν τεχνικῶν, τῶν μηχανικῶν, τῶν σοφῶν. Σήμερα βρίσκουμε πάντοτε ἕνα φιλαράκο γιὰ νὰ κάνει μιὰ μαγνητοσκόπηση ἢ νὰ προγραμματίσει ἕναν κομπιούτερ. Τότε, ἂν χάλαγε μιὰ τηλεόραση τὴ γυρίζαμε στὸ μαγαζὶ ποὺ τὴν εἴχαμε ἀγοράσει κι ἡ ἐπισκευὴ ἦταν τόσο ἀκριβή, ὥστε ἦταν προτιμότερο ν' ἀγοράσεις μιὰ νέα. Ἡ μαζικὴ τεχνολογία μετατίθεται γιὰ τὴν τεχνολογία τοῦ 1980. Συνεχίζουμε;

.. Τὸ πρόβλημα τῆς δημοκρατίας εἶναι βασικὸ καὶ δὲν τὸ λύσαμε ποτέ, ἂν καὶ ὅλα τὰ κινήματα τὸ βάζουν ὅταν ἐκφράζονται κατὰ τρόπο καθαρὸ καὶ αὐθόρμητο. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τῶν συνελεύσεων τῆς ΦΙΑΤ ποὺ διαρκοῦσαν ὧρες γιατὶ οἱ ἐργάτες ποὺ δὲν εἶχαν μιλήσει ποτέ, τώρα μιλοῦσαν μιὰ ὥρα... Γιὰ μένα ἡ δημοκρατία δὲν εἶναι ἕνα πρόβλημα ψήφου. Εἶναι ἡ δυνατότητα νὰ μπορέσουν, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ πάρουν μέρος σ' ἕνα κίνημα, νὰ καταλάβουν τὴν πολυπλοκότητα καὶ τὴ σφαιρικότητα αὐτοῦ τοῦ κινήματος. Γι' αὐτό, πρέπει νὰ ἐνσωματώσουμε τὸ πολιτικὸ πεδίο στὸ κοινωνικὸ καὶ ὄχι νὰ δημιουργήσουμε μιὰ πολιτικὴ ὀργάνωση καὶ μιὰ κοινωνικὴ δομὴ ποὺ νὰ εἶναι παράλληλες.

Ἀπέναντι στὸ πρόβλημα τῆς δημοκρατίας, ὑπάρχουν πάντα οἱ κλασσικὲς λύσεις τῶν κομμάτων, τοῦ δημοκρατικοῦ συγκεντρωτισμοῦ: σύσταση πυρήνων, ἐκλογὴ ἀντιπροσώπων, ὑπολογισμὸς ψεύτικων ψήφων. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ λύση τῶν ἀναρχικῶν: μι-

χρὲς ὁμάδες ποὺ ὁμοσπονδοποιοῦνται. Ἀλλὰ ἐκεῖ, εἶναι κανένας ὑποχρεωμένος νὰ κάνει μιὰ ὁλόκληρη κοινωνιολογία θεσμῶν γιὰ νὰ φτάσει νὰ μάθει πῶς νὰ δημοκρατικοποιηθοῦν, διότι ὑπάρχουν ὁμάδες ποὺ δὲν κατορθώνουν νὰ ὁμοσπονδοποιηθοῦν μεταξύ τους. Στὴν πραγματικότητα, αὐτὲς οἱ δύο δψεις εἶναι ἡ καταστροφὴ ὅλου αὐτοῦ ποὺ δημιούργησε τὸ κίνημα: γενικὲς συνελεύσεις, δημοκρατία μαζική, τύπος ὅπου παίρνουμε τὸ λόγο. Σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο, ὅταν κανεὶς εἶναι ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῶν κινημάτων καὶ ὑπὲρ τῆς ἑνοποίησης, μπαίνει τὸ πρόβλημα μιᾶς συγκεντρωτικῆς διεύθυνσης, μιᾶς δομῆς ποὺ θὰ εἶναι ἕνας τύπος ὅπου ὅλη ἡ πραγματικότητα τῶν κινημάτων, τῆς ὕπαρξης τῶν ὁμάδων, πραγματικὰ νὰ μεταβιβάζονται. Ὑπάρχει μιὰ πραγματικότητα αὐτῶν τῶν κινημάτων, αὐτῶν τῶν ὁμάδων καὶ ἕνα πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ θέλουν νὰ πάρουν μέρος. Σ' αὐτὸ τὸ νέο κίνημα, ὑπάρχουν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὴ δημοκρατία καὶ τὸ δικαίωμα στὸ λόγο. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ ἄρνηση τῆς ἰδεολογίας τῆς ἐργασίας, τῆς οἰκογένειας καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ ζεῖς τὴ ζωή σου, ὁ αὐτοκαθορισμός. Ὅλα τὰ κινήματα προβάλλουν μιὰ εἰκόνα τῆς κοινωνίας καὶ ὅλες αὐτὲς τὶς εἰκόνες ἔχουμε χρέος νὰ τὶς μπάσουμε στὴν ὀργάνωση.

— Πῶς ἐξειδικευμένα κινήματα μποροῦν νὰ ἑνωθοῦν χωρὶς νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἐξειδίκευσή τους;

— Ἡ ἑνοποίηση τῶν ἐξειδικεύσεων θέλει νὰ πεῖ ἐπίσης καὶ ἰδίως μιὰ ἀνάγκη ἀντιπαράθεσης. Ἡ συγκεντρωποίηση πρέπει νὰ εἶναι ἕνα κέντρο πολιτικο-κοινωνικὸ ποὺ γίνεται σύνθεση μεταξὺ τοῦ ἀντιπεριβάλλοντος καὶ τοῦ ἀνοίγματος πρὸς τὰ ἔξω, πράγμα ποὺ θέλει νὰ πεῖ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀντι-περιβάλλον δημιουργεῖ θεσμοὺς διὰ μέσου τῶν ὁποίων τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα καὶ ἡ κοινωνικὴ πραγματικότητα μποροῦν ν' ἀντιπαρατεθοῦν καὶ νὰ ἐξηγηθοῦν.

Ἂς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὸ ρόλο τῶν μεταναστῶν στὴ Γερμανία. Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ μετανάστες ποὺ παίρνουν μέρος στὸ κίνημα εἶναι φορεῖς τοῦ ξεπεράσματος τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης τῶν χωρῶν τους. Ἐδῶ, γι' αὐτούς, μόλις περάσει ἕνας χρόνος, μπαίνει τόσο τὸ πρόβλημα τῆς κατανάλωσης ὅσο καὶ τὸ πρόβλημα ποὺ πρέπει νὰ λύσουν, τὸ πρόβλημα τῆς οἰκογένειας, τῆς ἐργασίας στὴν Τουρκία. Τὰ κέντρα γιὰ τὰ ὁποῖα μιλῶ εἶναι κέντρα ὅπου μποροῦμε νὰ μιλοῦμε μαζὶ γιὰ τὴ μετανάστευση, γιὰ τὴν τούρκικη ἐπανάσταση καὶ γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδας. Εἶναι δεμένα μὲ μιὰ πρωτοπορία βγαλμένη ἀπὸ τὸ ἀντι-περιβάλλον. Αὐτὰ δὲν γίνονται αὐθόρμητα. Οἱ ὁμάδες, μὲ τὴν πρακτική τους, θὰ αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκη αὐτῶν τῶν κέντρων. Ἀλλὰ μὲ τὴν παράδοση ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ περιβάλλον, αὐτὰ τὰ κέντρα μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν τόποι ὀργάνωσης. Πρέπει νὰ εἶναι τόποι ἀντιπαράθεσης ὅπου ἐκφράζεται ἡ ζωὴ διαφόρων κινημάτων καὶ ὅπου ἀντιπαραθέτονται μ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι μέσα. Διότι ὅταν συμβαί-

νει κάτι, τὸ περιβάλλον κατακλύζεται: γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν καταλήψεων, σωρὸ ἄνθρωποι ἤθελαν νὰ ἔχουν ἕνα δεσμὸ μὲ τὸ περιβάλλον καὶ δὲν γνώριζαν ποῦ νὰ τὸν βροῦν. Στὰ κέντρα, μποροῦμε νὰ κάνουμε διαφανεῖς τὶς διάφορες στιγμὲς τοῦ κινήματος γιατὶ αὐτὲς ζοῦν ἐκεῖ πολιτικά. Τ' αὐτόνομα κινήματα ποὺ ἐμφανίζονται στὸ ἀριστερίστικο περιβάλλον εἶναι πραγματικὰ ἀντι-δυνάμεις τοῦ περιβάλλοντος. Δὲν εἶμαι φιλελεύθερος, δὲν λέω ὅτι ὅλα εἶναι ἴσα μὲ ὅλα, ὅτι εἶμαι ὁ Ἰησοῦς - Φρήκ, ἐπαναστάτης, Χάρι Κρίσνα κλπ. καὶ ὅτι ὅλο αὐτὸ εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς κρίσης τῆς κοινωνίας. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἔχω μιὰ ἰδέα γιὰ τὴν ἀλήθεια. Μπορῶ νὰ πῶ τὴν πολυμεταχειρισμένη φράση: «Εἶναι ἡ ἱστορία ποὺ θ' ἀποδείξει καὶ ἡ πρακτικὴ ποὺ θ' ἀποφασίσει»...

Σιοὺκ: Πρόκειται γιὰ τὸ εἶδος τῶν κοινοτοπιῶν ποὺ ἀνεβαίνουν στὴ σκηνὴ 10 χρόνια ἀργότερα.

... Ἀλλὰ στὸ κάτω τῆς γραφῆς, πρόκειται γιὰ μιὰ σχέση μεταξὺ τῆς ἀνάλυσης τῆς κρίσης τῆς κοινωνίας καὶ τῶν σκοπῶν τῆς πρακτικῆς. Ἕνα παράδειγμα: σὲ μιὰ στιγμὴ κρίσης, δὲν καταφέρνουμε νὰ μπάσουμε τὴν κριτικὴ τῆς παραγωγῆς. Δὲν ἔχουμε μέσα σ' αὐτὴ τὴν κρίση νὰ ποῦμε τίποτα. Δὲν περπατάει ἡ ὑπεράσπιση τῆς ἐργασίας. Ἀπὸ χρόνια, χτυπιόμαστε ἐναντίον. Στὴν πραγματικότητα αὐτὸ ἀποκαλύπτει λάθη στὴν ἱκανότητά μας νὰ κατανοήσουμε τὴν κοινωνία. Αὐτὸ ποὺ δείχνει καλὰ πὼς ἂν κάνουμε τὸ ὁτιδήποτε, θὰ σπάσουμε τὰ μοῦτρα μας. Πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα γιὰ ὅλα τὰ κινήματα, τόσο γιὰ τὶς ἐξειδικευμένες ὀργανώσεις, ὅσο καὶ γιὰ τὶς παραδοσιακὲς ὁμάδες. Ἕνα ἄλλο παράδειγμα: ἡ κατάληψη ἑνὸς σπιτιοῦ χρειάζεται καὶ τὴν ὑπεράσπισή του, ἀλλὰ ἐὰν στὸ ἐσωτερικὸ ὑπάρχει μιὰ τάση ποὺ πλειοψηφεῖ, ποὺ ἔχει μιὰ λαθεμένη ἀντίληψη γιὰ τὴ βία, φτάνουμε σὲ φανταστικὰ λάθη, φτάνουμε στὸ σημεῖο νὰ χάνει τὸ κίνημα τὴν κοινωνική του ἐπιρροή.

Γιὰ μένα, ὅλο αὐτὸ ποὺ ἐκφράζεται σὲ ρήξη μὲ τὴν κοινωνία δὲν πρέπει νὰ τὸ παίρνουμε ἔτσι. Μέσα στὴν ἄρνηση τῆς ἐργασίας τῶν νέων, μποροῦμε νὰ μιλᾶμε γιὰ ἕνα ξαναπέσιμο πρὸς τὸν ἀρχαϊσμό, ἀλλὰ ὑπάρχει ἐπίσης μιὰ αὔξηση τῆς ταυτότητας τῶν νέων μὲ τὰ μοτό, μιὰ ἄρνηση τῆς ἐργασίας στὸ ἐργοστάσιο καὶ μιὰ πελώρια δουλειὰ ποὺ κάνουν μὲ τὰ δικά τους ἀντικείμενα. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ κατορθώνουν νὰ διευθύνουν τὴ δουλειά τους, ἔχουν μιὰ ἐπιθυμία νὰ κάνουν κάτι, μιὰ ἐπιθυμία νὰ κυριαρχήσουν πάνω στὴν τεχνική, ποὺ γιὰ μένα εἶναι κάτι τὸ θετικό.

Ξεκινώντας ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ μπαίνει ἡ ἀνάγκη τῆς σφαιρικῆς ἐπέμβασης —σὰν παράδειγμα, νὰ δουλέψουμε στὴν ΟΠΕΛ

καὶ ταυτόχρονα νὰ κάνουμε διαδηλώσεις ἐναντίον τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἢ νὰ δουλεύουμε μὲ τοὺς μετανάστες— χρειάζεται νὰ δωθοῦν τὰ μέσα νὰ ἐκφραστοῦμε. Ἀλλοιῶς σὰν μερικὴ ὁμάδα, δὲν μποροῦμε νὰ ἐπέμβουμε παρὰ μόνο σὲ μερικὸ ἐπίπεδο.

— Εἶναι, ἄρα, τὸ κέντρο ἐπίσης μιὰ δυνατότητα γιὰ τὸν ὀργανωμένο σὲ εἰδικὰ κινήματα ἀριστερισμὸ νὰ ἐκφραστεῖ σφαιρικά;

— Ἕνα ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν κοινωνικῶν κινημάτων εἶναι ἡ διεύθυνση τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητας: ἡ οἰκολογία, γιατὶ παράγουμε. Π.χ., ἡ εἰσαγωγὴ τῆς οἰκολογίας στὴν ὀργάνωσή του, μπορεῖ νὰ σημάνει τὴν εἰσαγωγὴ τῆς σχέσης ποὺ ἔχουμε μὲ τὸ αὐτοκίνητο...

Σιούκ: Τὰ σαραβαλάκια. Δὲ βγαίνουμε ἀπ' αὐτά...

... Δὲν πιστεύω ὅτι ὑπῆρχε μιὰ συνέχεια τῆς ὀργάνωσης, κάθε φορὰ ποὺ ὑπάρχει ἕνα νέο τρύκ, ἐνσωματώνεται. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀναπόφευκτο, εἶναι ὅτι ὑπῆρξε μεταβολὴ μὲ πήδημα· αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ συνέχεια τῆς μικρῆς ὁμάδας ποὺ φτάνει νὰ γίνει μιὰ μαζικὴ ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση ποὺ κερδίζει τὴν πλειοψηφία μέσα στὴν κοινωνία. Σὲ μιὰ κάποια στιγμή, ὑπάρχουν δομὲς τῆς ὀργάνωσης ποὺ πρέπει νὰ σαρωθοῦν γιὰ νὰ ἐπιτρέψουν νὰ ξαναβρεθοῦν σ' ἕνα ἀνώτερο στάδιο.

Εἶμαι ὑπὲρ τῆς ἑνοποίησης τῶν ἀντιφατικῶν κινημάτων γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἡ μόνη δυνατότητα γιὰ νὰ ὑπάρχει μιὰ ἐπανεκτίμηση. Δὲν ἔχω πειστεῖ ὅτι αὐτὸ ποὺ κάνω εἶναι σωστό: σωστὸ μέσα στὴν ἔννοια ὅτι εἶναι ἡ μόνη δυνατότητα. Ἰσχυρίζομαι ὅτι σήμερα ὑπάρχει ἀνικανότητα νὰ γίνει μιὰ σφαιρικὴ ἀνάλυση καί, ταυτόχρονα, μιὰ μερικὴ ἐκτίμηση δὲν θὰ εἶναι ποτὲ σωστή. Θὰ ἔχει ὅλη τὴ διάσταση τῆς δύναμης τῆς ὑποκειμενικότητας μέσα σὲ μιὰ τεχνοκρατικὴ κοινωνία, ἀλλὰ θὰ ἔχει καὶ τὰ ὅριά της. Συχνά, ἀκοῦμε συντρόφους νὰ λένε ὅτι στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς μας θέλουμε νὰ ζήσουμε τὸ ἀδύνατο γνωρίζοντας πὼς εἶναι ἀδύνατο. Ἐγώ, ἔχω ἀπόλυτα πειστεῖ ὅτι τὸ ἀδύνατο θὰ εἶναι δυνατό. Ὅπως σκέπτομαι ὅτι θὰ ὑπάρξει μιὰ ριζικὴ μεταβολὴ τῆς κοινωνίας πρὶν τὸ 2000...

Ἴγκριντ: Θὰ μπορούσαμε νὰ τιτλοφορήσουμε τὴν ταινία βίντεο: «Πρὶν ἀπ' τὸ Χρόνο 2000».
Σιούκ: Ὀδύσσεια τοῦ Χρόνου 2000.

... Μετὰ θὰ μιλοῦν γι' αὐτὸ ὅπως γιὰ μιὰ ἐπανάσταση σήμερα. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ποὺ εἶμαι ἐναντίον τῆς ἀκινησίας, ἐναντίον τοῦ «Θ ὰ δ ο ῦ μ ε κ α λ ὰ α ὐ τ ὸ π ο ὺ θ ὰ γ ί ν ε-

τα :». Ἡ ἀνικανότητα ἐπέμβασης στὴν κρίση εἶναι μιὰ μεγάλη ἧττα γιὰ μᾶς. Γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα, ἐκεῖνα ποὺ περνοῦν εἶναι τὰ παραδοσιακὰ περιεχόμενα.

Ἀπὸ τὸ Μάη, δὲν βλέπω πιὰ γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπανάσταση. Σὲ δυὸ μῆνες ὑπῆρξε ἕνα προτσὲς ποὺ κανένας δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ προβλέψει. Ἂν κάποιος εἶχε πεῖ: «Βρισκόμαστε στὸ Γενάρη. Ἔ, λοιπὸν μέσα σὲ τέσσερες μῆνες, θὰ ἔχετε μιὰ γενικὴ ἀπεργία 10.000.000 προσώπων καὶ ἡ γενικὴ ἀπεργία ποὺ περιέγραψε ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ δὲν ἦταν τίποτα μπροστὰ σ' αὐτὴ ποὺ θὰ δεῖτε!» ὅλος ὁ κόσμος θ' ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν κατάστασή του, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ποὺ δήλωνε τὸ Γενάρη τοῦ 1968 ἢ θὰ ρωτοῦσε: «Εἶναι πολὺ σοβαρὴ ἡ περίπτωση;» «Πιστεύετε πὼς πρέπει νὰ τὸν πᾶμε σὲ γιατρό;» Νὰ τὄχεις ζήσει! Νὰ ἔχεις αἰσθανθεῖ πὼς ἕνα ἱστορικὸ φαινόμενο —ξεκινώντας ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ μπαίνουν τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο πολλὰ ἐπίπεδα— μπορεῖ νὰ φτάσει μὲ μιὰ ἀσυνήθιστη ταχύτητα! Αὐτὸ ποὺ τὸ Μάη 68 ζήσαμε ὅλοι, εἶναι πὼς ἐὰν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ ἐνσωματώσουμε ὅλες τὶς στιγμὲς τοῦ κινήματος, θὰ τραβούσαμε πολὺ πιὸ μακρυά...

Σκέπτομαι τὴν ὁμάδα, τὴν ὀργάνωση, σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπανάσταση. Εἶναι κάτι θεμελιακὸ νὰ εἰπωθεῖ ὅτι σὲ τριάντα ἢ σαράντα χρόνια θὰ ὑπάρξει μιὰ γενικὴ ἀνατροπή. Αὐτὸ δὲν μᾶς τὸ λέει μόνο ἡ γαλλικὴ πεῖρα, ἀλλὰ καὶ ἡ πεῖρα τῆς Χιλῆς. Πρέπει νὰ σκεφτοῦμε ὅτι ὑπάρχει ἕνα ἱστορικὸ προτσές. Καὶ σήμερα στὴν Ἰταλία, τὸ ΚΚΙ βάζει τὸ πρόβλημα τῆς Ἐπανάστασης. Ἡ «Λ ό τ τ α Κ ο ν τ ί ν ο υ α» ἔχει δίκιο. Ἴσως θὰ εἶναι μιὰ ἧττα, δὲν θὰ γίνει ἀπόλυτα τίποτα ἴσως, ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπανάστασης θὰ μπεῖ καὶ αὐτὸ εἶναι ριζωμένο μέσα στὴν ἱστορία τῆς Ἰταλίας ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια. Στὴν ἴδια στιγμή, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πάλη ποὺ κάνει τὸ κίνημα, ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἡ ὁμάδα, ἀπὸ τὸ πόσο πρέπει ν' ἀναπτυχθεῖ καὶ γιατί...

Ἴγκριντ: Στὸ Μοντάζ, θὰ πρέπει νὰ κάνουμε κάτι γιὰ τὴν τωρινὴ Ἰταλία.

... Εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὸ εἶναι σὲ σχέση μὲ τὴν ἱκανότητα ποὺ ἔχουμε νὰ «μυριζόμαστε» τί προπαρασκευάζεται ἢ ὄχι σὲ μιὰ ἐπαναστατικὴ προθεσμία. Ἡ ἧττα μας τὸ Μάη ὀφείλεται στὶς γεροντίστικες ἰδέες ποὺ εἴχαμε στὸ κεφάλι μας.

Η ΑΡΝΗΣΗ

(Πάλι τὸ ἐξοχικὸ σπίτι. Τὰ πρόσωπα εἶναι πιὸ χαλαρά.)

Βλέπω κιόλας τὶς τρίχες τῶν μαρξιστῶν - λενινιστῶν ὅλων τῶν ἀποχρώσεων νὰ τοὺς σηκώνονται ἀκούγοντας αὐτὸ τὸν ὅρο: ν ὰ μ υ ρ ί ζ ε σ α ι. Ἀλλὰ ἐπιτέλους, ποιός μπορεῖ σήμερα νὰ ἰσχυριστεῖ στὰ σοβαρὰ ὅτι ἔχει μιὰ διαίσθηση τοῦ ἐπαναστατικοῦ προτσὲς ποὺ ἔρχεται. Βέβαια, γιὰ τὸ ρεφορμισμὸ καὶ τοὺς τεχνοκράτες, φαίνεται πιὸ ἀνακουφιστικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι κάθε κοινωνικὴ ἀλλαγὴ ἀποκρυπτογραφεῖται ἐπιστημονικά. Ἀπὸ τὴν πλευρά μου, ὁμολογῶ ὅτι μπορῶ νὰ λέω πιὸ καθαρὰ αὐτὸ ποὺ ἀρνοῦμαι παρὰ αὐτὸ ποὺ θέλω.

Καταλαβαίνοντας τὴν ὀργάνωση σὰν μιὰ στιγμὴ κοινωνικῆς ἐπίδειξης αὐτοῦ πού, γιὰ μᾶς, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἐπανάσταση, βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μὲ τὴν ὑποθήκη τῶν κομμουνιστικῶν χωρῶν...

Ὁ Σιοὺκ γελάει.

... Τὸ θέλγητρό μας, ἡ δύναμή μας, εἶναι ἡ ἐπίδειξη, διὰ μέσου αὐτοῦ ποὺ ζήσαμε, ὅτι κάτι ἄλλο εἶναι δυνατό. Ἡ εἴσοδος στὸ «πεδίο τῆς ἐπανάστασης» πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ στιγμὴ ἀπελευθέρωσης. Νὰ ζεῖς τὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ γιὰ νὰ μὴ μείνει μιὰ ὑπόσχεση γιὰ τοὺς αὐριανοὺς ποὺ τραγουδοῦν... Νὰ ἔχεις τὴν τάση νὰ ξεπερνᾶς, στοὺς κόλπους τοῦ κινήματος, τὸν καπιταλισμὸ ποὺ μᾶς περιβάλλει. Ἡ ἐξέγερση ἐναντίον αὐτῆς τῆς κοινωνίας πρέπει ν' ἀνταναχλᾶται μέσα στὴν ἐπαναστατικὴ ὀργάνωση. Αὐτὸ ποὺ μᾶς διδάσκουν τὰ σημερινὰ κινήματα εἶναι μιὰ ἐξέγερση ἐναντίον τῆς τεχνοκρατίας καὶ ἐναντίον τοῦ δεσποτισμοῦ τοῦ κεφαλαίου μέσα σὲ ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς καθημερινῆς στιγμῆς. Μιὰ δίψα αὐθορμητισμοῦ, αὐτοκαθορισμοῦ καὶ μιὰ ἀνάγκη αὐτοδιεύθυνσης τῆς διχῆς του ζωῆς.

Μιὰ βασικὴ κριτική: ἡ πάλη ἐναντίον τῆς ἐργασίας. Ἡ ἴδια ἡ ἄρνηση εἶναι στὴν πραγματικότητα μιὰ ἄρνηση τῆς ὑποδούλωσης τοῦ ἀνθρώπου στὸν καπιταλισμό. Ἐνῶ ἡ καθημερινή μας ζωὴ εἶναι ὀργανωμένη ἀπὸ τὸ κεφάλαιο σὲ σχέση μὲ τὸ νόμο τοῦ κέρδους, ἐμεῖς προσβλέπουμε σὲ μιὰ ζωὴ ποὺ τὸ μόνο κέρδος θὰ εἶναι ἡ γνώση τῆς ζωῆς.

Δὲν πρόκειται, λοιπόν, νὰ βάλλουμε τὸ πρόβλημα τῆς ὀργάνωσης σὰν ἕνα σκοπὸ γιὰ τὸ σκοπὸ ἀφοῦ καὶ ὁ ὅρος ἀκόμα εἶναι ἀρκετὰ ξεπεσμένος — ὁ Μάης 68 εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα παραδείγματα: κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μάη, δὲν ὑπῆρξε συρροὴ πρὸς μιὰ πολιτικὴ ὀργάνωση. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν ἐπιθυμία νὰ κάνουν κάτι ὀργανώνονταν εἴτε σ' ἐπιτροπὲς δράσης, εἴτε στὴν «22 Μ ά ρ τ η», εἴτε ἀλλοῦ σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπιθυμία συμμετοχῆς τους, μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ πραγματοποιήσουν κάτι. Αὐτὸ ποὺ μᾶς

σπρώχνει νὰ ὀργανωθοῦμε, εἶναι ἡ θέληση νὰ πραγματοποιήσουμε ἕνα μέρος ἀπὸ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα παλεύουμε. Ἀλλὰ συχνὰ μέσα στὶς ὀργανώσεις, ὁ μαχητὴς βρίσκεται ἀπογυμνωμένος ἀπὸ δύναμη ὅπως καὶ στὴν κοινωνία. Δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ γρανάζι ἑνὸς συνόλου περισσότερο ἢ λιγότερο λαδωμένο. Στὸ ὄνομα τῆς ἀποτελεσματικότητας καὶ τῆς ἀπόδοσης διαρθρώνεται μιὰ ἱεραρχία.

Τὸ κόψιμο μ' αὐτὴ τὴν πρακτική, νὰ τῆς ἀντιπαραβάλλεις τὸ δικαίωμα καὶ τὴν πρακτικὴ τῆς ἐξουσίας ποὺ ἀσκεῖται ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων, αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπαναστατικὴ πρόκληση. Τότε δὲν ὑπάρχει ζήτημα ἀπάτης. Δεῖξε μου τὴν ὀργάνωσή σου καὶ θὰ σοῦ προβάλλω τὴν κοινωνία ποὺ σκέφτεσαι νὰ κάνεις στὸ μέλλον.

Ν' ἀρνεῖσαι τὸ ὀργανωτικὸ σχῆμα ποὺ κληρονομήθηκε ἀπὸ τὸ παρελθὸν δὲν θέλει νὰ πεῖ τὴν ἐξαφάνιση τῆς ὀργάνωσης. Τὸ βγάλσιμο ἀπὸ τὴν περιθωριακότητα ὅπου κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ζεῖ ἐπ' ἄπειρο χωρὶς νὰ ἐξαφανιστοῦν οἱ χειραφετικὲς στιγμὲς —δηλαδὴ νὰ πραγματοποιοῦνται πρὶν τῆς ὥρας τους οἱ νέες κοινωνικὲς σχέσεις— αὐτὸ εἶναι τὸ δίλημμα: νὰ καταργεῖς τὸ μονοδιάστατο ἐνῶ κρατᾶς μιὰ παρουσία ποὺ δὲν εἶναι ἐλαστική. Νὰ κόβεις γιὰ νὰ δημιουργήσεις ἕνα ἄλλο σύνολο ξαναγεμίζοντας αὐτὸ τὸ ρῆγμα διαρκῶς, γιὰ νὰ πατᾶς μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοινωνία. Νὰ εἶσαι ἀλλοιώτικα, χωρὶς νὰ πᾶς νὰ ζήσεις στὰ βουνά.

— Οἱ Ἰουδαῖοι ἔχουν ὁπωσδήποτε δύο χιλιάδες χρόνια παράδοση ζωῆς στὴν πόλη.

— Ἀρκεῖ. Κόφτο.

Ὁ Σιοὺχ κι ἡ Ἴνγκριντ συνεχίζουν νὰ ὀνειρεύονται.

Ἂς τοὺς ἀφήσουμε νὰ χτυπιοῦνται μ' ἕνα μέλλον πού, ὁπωσδήποτε, μᾶς ἀνήκει. Πολλοὶ θὰ γελάσουν μ' αὐτοὺς τοὺς μαιάνδρους τῆς σκέψης ἑνὸς ἐπαναστάτη: ἡ παιδικὴ ἡλικία ἑνὸς γέρου μαχητῆ. Ἡ νεότητα ἑνὸς παλιοῦ ὀνείρου. Στὸ Μάη '68 εἴμαστε ρεαλιστές· ἔχουμε ζητήσει τὸ ἀδύνατο. Σήμερα, δὲν τολμᾶμε νὰ δοῦμε τὸ δυνατό. Βέβαια, τὸ ὄνειρο τοῦ Σιοὺχ δὲν λύνει κανένα ἀπὸ τὰ προβλήματα, ἀλλὰ τὰ βάζει. Νὰ ἔχεις σήμερα τὸ θάρρος νὰ σκεφτεῖς τὸ μέλλον ὑπολογίζοντας τὸ παρόν. Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι νὰ εἶσαι μειοψηφία, ἀλλὰ νὰ ἔχεις μιὰ σκέψη ποὺ μειώνει καὶ μονοδιάστατη. Νὰ ξεκινᾶς γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς πλειοψηφίας δὲν εἶναι κιόλας τόσο ἁπλό, ἀλλὰ νὰ κατακτήσεις τὸ δικό σου ὄνειρο εἶναι πολὺ δύσκολο.

Καλὴ ἀντάμωση.

Ν τ ά ν υ

Ὁδηγὸς τοῦ Μεγάλου Παζαριοῦ

Σὰν πρόλογος 5

1. Ὁ ἀνεύρετος καθρέφτης 7
— ΑΠΟΨΕ ΔΕΝ ΚΟΙΜΑΜΑΙ 7
— ΠΟΛΙΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ 10
— ΤΟ ΜΑΤΖΠΕΝ ΕΙΝΑΙ Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ 11
— ΧΩΡΙΣ ΤΑΜΠΟΥΡΛΑ ΚΑΙ ΤΡΟΥΜΠΕΤΤΕΣ 18

2. Ἦταν μιὰ φορὰ 21
— ΟΙ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΟΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑΚΟΤΗΤΑΣ: ΟΙ ΛΥΣΣΑΣΜΕΝΟΙ 21
— ΜΠΕΡΝΣΤΑΙΝ 25
— ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΣΥΛΛΗΨΕΙΣ: «ΚΡΙΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΨΟΦΗΣΕΣ ΣΤΟ ΑΟΥΣΒΙΤΣ» 27
— ΠΕΝΤΕ ΚΟΛΩΝΕΣ ΣΕ ΜΙΑ 30
— Ν' ΑΝΑΤΙΝΑΞΕΙΣ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ 32
— ΧΑΡΤΟΓΙΑΚΑΔΕΣ ΚΑΙ ΜΑΥΡΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ .. 39
— Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΑΣΑ 44
— Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΣΤΕΡΙΩΝ 45

3. Κοινωνία Τζὲτ 48
— ΤΑ ΜΠΑΛΛΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΟΣΦΑΙΡΑΣ 48
— ΤΑ ΚΑΥΣΙΜΑ ΤΕΛΕΙΩΝΟΥΝ 52

4. Τζώννυ Βαϊσσμύλλερ 58
— Ο ΑΡΙΣΤΕΡΙΣΤΗΣ, Ο ΚΛΕΦΤΗΣ 58

5. Ἡ Κροστάνδη στὰ 70 μ.μ 62
— ΜΕ ΤΗΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ ΣΤΟ ΧΕΡΙ 63
— ΜΗΤΙΝΓΚ ΣΤΙΣ ΚΟΛΟΜΠ 67
— ΜΑΧΟ, ΜΑΣΕΝ, ΜΑΣΙΝ 69

6. Ταξίδι στὸ ἐξωτερικὸ τοῦ Κομμουνισμοῦ 70
— ΑΥΤΟΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠ' ΤΟ ΚΡΥΟ 70
— ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΤΟΙΧΟΥ 74
— ΡΟΠΑΛΑ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΜΕΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ .. 79

7. Κοιτάξτε γρήγορα, ἡ Ἱστορία ἐπιταχύνει τὸ βῆμα της 93
— Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - ΜΥΘΟΣ 94
— ΕΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑΤΙ ΤΟΥ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΚΟΥ ΜΥΘΟΥ 98
— Ο ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ 100
— ΦΡΑΝΚΦΟΥΡΤΗ 1970 102

8. Οἱ τυχοδιῶκτες 105
— ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΓΗΣ 106
— ΟΙ ΞΕΡΙΖΩΜΕΝΟΙ 113
— ΟΙ ΠΡΑΣΙΝΕΣ ΚΑΡΔΙΕΣ 120

9. Φαντάσματα τῆς ἐλευθερίας 126
— Η ΠΑΓΚΟΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΕΙΡΑ ΕΙΝΑΙ ΠΕΙΡΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗ 127
— ΝΕΟΣ ΦΑΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ 129
— ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΠΑΡΑΛΟΓΟΥ, ΤΟΥ ΞΕΦΤΙΛΙΣΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΕΛΟΙΟΥ 136
— ΤΟ ΘΕΑΜΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ 138

10. Τὰ μεγάλα ἀνθρωπάκια 140

11. Ἡ γλύκα νὰ ζεῖς 149

12. Ὁ πέπλος τῆς Πηνελόπης 159
— ΣΙΟΥΚ Ο ΜΑΧΗΤΗΣ - 1984 159
— ΦΛΑΣ ΜΠΑΚ 163
— ΕΔΩ, ΤΩΡΑ, ΑΜΕΣΩΣ 165
— Η ΑΡΝΗΣΗ 171

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑ·Ι·Χ
Οἱ ρίζες τῆς Σεξουαλικῆς Καταπίεσης
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ '75:
Ἐργατικὴ Ἐξουσία ἢ Κρατικὸς Καπιταλισμός;
ΠΕΤΡΟΥ ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ
Πρὸς τοὺς Νέους
ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΑΚΟΥΝΙΝ
Ἡ παρισινὴ Κομμούνα κι ἡ Ἰδέα τοῦ Κράτους
ΗΛΙΑ ΠΟΛΙΤΗ —273° Κ+ΤΙ;
Ἀντεργκράουντ κόμιξ
ΡΟΥΝΤΟΛΦ ΡΟΚΕΡ
Ἀναρχισμὸς κι Ἀναρχοσυνδικαλισμὸς
ΑΛΜΠΕΡΤ ΜΕΛΤΣΕΡ
Τὸ Ἀναρχικὸ Κίνημα στὴν Κίνα
ΠΙΕΡ ΖΟΖΕΦ ΠΡΟΥΝΤΟΝ
Ἰδιοκτησία κι Ἐπανάσταση
Λ. ΚΟΜΕΡ — Ε. ΡΗΝΤ — Ε. ΓΚΟΛΝΤΜΑΝ
Ὁ μύθος τῆς μητρότητας
ΚΟΝ ΜΠΕΝΤΙΤ
Τὸ Μεγάλο Παζάρι
ΥΠΟΘΕΣΗ ΜΠΑΑΝΤΕΡ - ΜΑ·Ι·ΝΧΟΦ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΥΝΤΟΜΑ

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑ·Ι·Χ
Ἡ πάλη τῶν τάξεων κι ἡ Ψυχανάλυση
ΚΑΡΛΟ ΚΑΦΙΕΡΟ
Σύνοψη τοῦ «Κεφαλαίου» τοῦ Μάρξ
ΑΛΜΠΕΡ ΚΑΜΥ
Καταπίεση κι Ἐξέγερση

εξωφυλο
μακης ταιπουριδης